

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

KWARTALNIK

POŚWIĘCONY PRAWNYM
ZAGADNIENIOM EGZEKUCJI SĄDOWEJ

W numerze:

Andrzej Jakubecki

Zakaz egzekucji z majątku dłużnika po wszczęciu
postępowania restrukturyzacyjnego w świetle
nowelizacji Prawa restrukturyzacyjnego
z dnia 25 lipca 2025 roku

Anna Kościółek

Skutki ogłoszenia upadłości
w toku sądowego postępowania
egzekucyjnego

Joanna Bodio

Katalog deliktów dyscyplinarnych
komorników sądowych

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

KWARTALNIK
POŚWIĘCONY PRAWNYM
ZAGADNIENIOM EGZEKUCJI SĄDOWEJ

Redaktor Naczelny

Robert Kulski

Redaktor Prowadząca

Magdalena Ruzicka

Sekretarz Redakcji

Magdalena Ruzicka

Redaktor języka angielskiego

Ewa M. Bilińska

Komitety Redakcyjne

Joanna Bodio, Marcin Dziurda, Andrzej Jarocho, Robert Kulski, Agnieszka Laskowska-Hulisz, Magdalena Ruzicka, Maciej Rzewuski

Rada Naukowa

Przewodniczący: Andrzej Marciniak

Tomasz Banach, Laura Ervo, Svetlana Fursa, Yevhen Fursa, Viktória Harsági, Anna Hrycaj, Józef Jagieła, Andrzej Jakubecki, Johann Kindl, Marek Mrówczyński, Vytautas Nekrošius, Joan Picó i Junoy, Álvaro Pérez Ragone, Ricardo Sichel, John Sorabji, Andrzej Jan Szereda, Andrzej Torbus, Olha Verba

„Przegląd Prawa Egzekucyjnego” ukazuje się nieprzerwanie od 1993 r.

Za publikację naukową na łamach „Przeglądu Prawa Egzekucyjnego” Autor otrzymuje 20 punktów zgodnie z załącznikiem do komunikatu Ministra Nauki z dnia 5 stycznia 2024 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych.

Zasady składania materiałów do publikacji są zamieszczone na stronie internetowej:
www.przegladprawaegzekucyjnego.pl

Wersją podstawową czasopisma jest wersja papierowa.

ISSN 1731–030X

eISSN 3072–1911

Nakład 340 egz.

Sopot 2026

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81–853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Kontakt do Sekretarza Redakcji:

magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310

www.sklep.currenda.pl

www.czytelnia.currenda.pl

www.przegladprawaegzekucyjnego.pl

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Spis treści

ARTYKUŁY

Andrzej Jakubecki Zakaz egzekucji z majątku dłużnika po wszczęciu postępowania restrukturyzacyjnego w świetle nowelizacji Prawa restrukturyzacyjnego z dnia 25 lipca 2025 roku	7
Anna Kościółek Skutki ogłoszenia upadłości w toku sądowego postępowania egzekucyjnego	28
Joanna Bodio Katalog deliktów dyscyplinarnych komorników sądowych	47
Damian Michalski Rygor natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego. Uwagi na tle ochrony procesowej pozwanego	94
Jakub Troka Egzekucyjne i pozaegzekucyjne dochodzenie świadczeń alimentacyjnych	131
Radek Tesař Repayment Plan as the Main Tool of “Consumer Bankruptcy” in the Czech Republic and Poland [Plan spłaty jako główny mechanizm „upadłości konsumenckiej” w Czechach i w Polsce]	157

Andrzej Antkiewicz, Przemysław Samełko, Agnieszka Zegarek-Dudzińska

Pojęcie stanu nieruchomości w postępowaniach sądowych
i egzekucyjnych – część II 189

GLOSY

Dominik Opęchowski

Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2024 r., III CZP 6/23 230

REVIEW OF ENFORCEMENT LAW

Contents

ARTICLES

Andrzej Jakubecki Prohibition of Enforcement Against the Debtor’s Assets Following the Commencement of Restructuring Proceedings in Light of the Amendment to the Restructuring Law of 25 July 2025	7
Anna Kościółek Consequences of a Declaration of Bankruptcy in the Course of Judicial Enforcement Proceedings	28
Joanna Bodio Catalogue of Disciplinary Offences Committed by Court Bailiffs.....	47
Damian Michalski The Immediate Enforceability of a Default Judgment. Remarks on the Procedural Protection of the Defendant	94
Jakub Troka Enforcemenet and Non-enforcement Pursuit of Maintenance Claims	131
Radek Tesař Repayment Plan as the Main Tool of “Consumer Bankruptcy” in the Czech Republic and Poland	157

Andrzej Antkiewicz, Przemysław Samełko, Agnieszka Zegarek-Dudzińska

The Concept of the Condition of Real Property in Judicial
and Enforcement Proceedings – Part II 189

COMMENTS

Dominik Opęchowski

Comment on the Resolution of the Supreme Court of 5 April 2024, III CZP 6/23..... 230

prof. dr hab. Andrzej Jakubecki

Katedra Postępowania Cywilnego i Międzynarodowego Prawa
Handlowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Marii
Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska; ORCID: 0000-0001-9073-4371

<https://doi.org/10.62627/PPE.2026.019>

Zakaz egzekucji z majątku dłużnika po wszczęciu postępowania restrukturyzacyjnego w świetle nowelizacji Prawa restrukturyzacyjnego z dnia 25 lipca 2025 roku

I. Przyjęta w dniu 20 czerwca 2019 r. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości)¹, zwana popularnie „dyrektywą drugiej szansy”, ma na celu harmonizację krajowych porządków prawnych oraz

¹ Dz.Urz. UE L 172 z dnia 26 czerwca 2019 r., s. 18 oraz Dz.Urz. UE L z dnia 24 lutego 2022 r., s. 93.

utworzenie efektywnych narzędzi wczesnego ostrzegania przed niewypłacalnością. Narzędzia określone w Dyrektywie mają umożliwić przedsiębiorcom doświadczającym trudności finansowych przeprowadzenie skutecznej diagnozy oraz udzielenie tym przedsiębiorcom wsparcia w przezwyciężeniu powstałych problemów².

Jedną z wielu płaszczyzn, których ma dotyczyć harmonizacja przepisów prawa krajowego, jest problematyka prowadzenia przez wierzycieli indywidualnych postępowań egzekucyjnych skierowanych do majątku dłużnika po wszczęciu w stosunku do niego postępowania restrukturyzacyjnego³. Kwestia ta w szczególności sposób oddziałuje na status wierzycieli zabezpieczonych rzeczowo na składnikach mienia dłużnika (hipoteka, zastaw, zastaw rejestrowy, zastaw skarbowy, hipoteka morska), a także – choć w tym przypadku nie chodzi o egzekucję – wierzycieli zabezpieczonych w drodze powierniczej czynności prawnej (przeniesienie na wierzyciela *causa cavendi* rzeczy, wierzytelności lub innego prawa majątkowego). Jeszcze przed implementacją Dyrektywy 2019/1023 w piśmiennictwie zwracano uwagę na okoliczność, że wymusza ona zmianę przepisów regulujących sytuację prawną wierzyciela rzeczowego w postępowaniu restrukturyzacyjnym, a za newralgiczną kwestię uznawano ujednolicenia reguł dotyczących wstrzymania indywidualnych czynności egzekucyjnych dla wszystkich postępowań restrukturyzacyjnych⁴.

Implementacji Dyrektywy 2019/1023 do prawa polskiego dokonano ustawą z dnia 25 lipca 2025 r. o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, ustawy – Prawo upadłościowe oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych⁵. Ustawa nowelizująca nie wprowadziła żadnych zmian do przepisów normujących wpływ postępowań restrukturyzacyjnych na postępowania egzekucyjne

² Więcej na ten temat: P. Filipiak, P. Kempieński, M. Stradomski, P. Grobelny, H. Zieliński, *Pozycja wierzyciela rzeczowego w postępowaniu restrukturyzacyjnym z uwzględnieniem postanowień dyrektywy w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej*, Doradca Restrukturyzacyjny 2021, nr 1, s. 24 i nast.

³ A. Jakubecki, *Zabezpieczenia rzeczowe wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym w świetle nowelizacji Prawa restrukturyzacyjnego z dnia 25 lipca 2025 r. Księga Jubileuszowa Profesora Mariana Zdyba* – w druku.

⁴ P. Filipiak, P. Kempieński, M. Stradomski, P. Grobelny, H. Zieliński, *Pozycja wierzyciela...*, op. cit., s. 24.

⁵ Dz.U. z 2025 r., poz. 1085.

skierowane do składników majątku dłużnika objętego restrukturyzacją. Zmianie uległ natomiast art. 151 ust. 2 pr.rest., wskutek czego w obecnym stanie prawnym wierzytelności zabezpieczone rzeczowo na składnika mienia dłużnika (hipoteka, zastaw, zastaw rejestrowy, zastaw skarbowy, hipoteka morska) są objęte z mocy prawa układem⁶. To samo dotyczy wierzytelności zabezpieczonych przez powiernicze przeniesienie na wierzyciela własności rzeczy, wierzytelności lub innego prawa⁷ (uchylenie art. 151 ust. 3 pr.rest.). Wspomniana nowelizacja art. 151 ust. 2 pr.rest. rzutuje na zakres dopuszczalności postępowania egzekucyjnego w przypadku wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego w stosunku do dłużnika egzekwowanego.

II. Na wstępie należy przypomnieć, że ustawa – Prawo restrukturyzacyjne⁸ wprowadziła do polskiego systemu prawnego cztery postępowania restrukturyzacyjne, a mianowicie: postępowanie o zatwierdzenie układu, przyspieszone postępowanie układowe, postępowanie układowe oraz postępowanie sanacyjne (art. 2 pr.rest.). Ich celem jest „uniknięcie” ogłoszenia upadłości dłużnika przez umożliwienie mu restrukturyzacji w drodze zawarcia układu z wierzycielami (art. 3 ust. 1 pr.rest.)⁹. Układ jest więc podstawowym instrumentem prawnym służącym restrukturyzacji zobowiązań dłużnika, który stał się niewypłacalny albo jest zagrożony niewypłacalnością (art. 6 pr.rest.).

⁶ Wraz ze zmianą art. 151 ust. 2 pr.rest. uchylony został art. 151 ust 2a pr.rest., który normował szczególny przypadek objęcia bez zgody wierzyciela układem wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską. Ponadto uchylono art. 151 ust 3 pr.rest., który nakazywał stosowanie do zabezpieczeń powierniczych przepisów związanych z zabezpieczeniami rzeczowymi, a wyłączał zabezpieczone w ten sposób wierzytelności z układu. Uchylony został też art. 168 pr.rest., w którym stwierdzano m.in., że układ nie narusza praw wynikających z hipoteki, zastawu, zastawu rejestrowego, zastawu skarbowego lub hipoteki morskiej, jeżeli były ustanowione na mieniu dłużnika, chyba że uprawniony wyraził zgodę na objęcie zabezpieczonej wierzytelności układem.

⁷ W nowelizacji uchylono art. 151 ust. 3 pr.rest., który w odniesieniu do wierzytelności zabezpieczonych przeniesieniem na wierzyciela własności rzeczy, wierzytelności lub innego prawa nakazywał stosować odpowiednio m.in. przepis o wyłączeniu z układu wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo (art. 151 ust. 2 pr.rest. w poprzednim brzmieniu).

⁸ Ustawa z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (t.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 533).

⁹ Więcej na temat celów postępowania restrukturyzacyjnego zob. A. Hrycaj [w:] *System prawa handlowego. Tom 6. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, pod red. A. Hrycaj, A. Jakubeckiego, A. Witosza, Warszawa 2020, s. 21 i nast.

Przyczyną, dla której w Prawie restrukturyzacyjnym ustanowiono aż cztery postępowania restrukturyzacyjne, było dążenie do zróżnicowania procedur w taki sposób, żeby dostosować je w maksymalnym zakresie do potrzeb różnych grup dłużników¹⁰. Postępowania te różnią się stopniem rozbudowania oraz komplikacji regulacji prawnych. Trzy spośród postępowań restrukturyzacyjnych mają charakter postępowań sądowych, w których wyróżnia się dwa podstawowe etapy, a mianowicie: postępowanie w przedmiocie otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego oraz postępowanie po otwarciu postępowania przez sąd, które służy zawarciu i zatwierdzeniu układu. Z dniem uprawomocnienia się postanowienia o zatwierdzeniu układu postępowanie restrukturyzacyjne ulega zakończeniu (art. 324 ust. 1 pr.rest.), rozpoczyna się natomiast faza wykonywania układu¹¹. Z taką strukturą mamy do czynienia w przyspieszonym postępowaniu układowym, postępowaniu układowym oraz postępowaniu sanacyjnym. Odmierna struktura cechuje natomiast postępowanie o zatwierdzenie układu, które to postępowanie jest w zasadzie postępowaniem pozasądownym. Pierwszy etap postępowania o zatwierdzenie układu obejmuje między innymi zawarcie przez dłużnika umowy z doradcą restrukturyzacyjnym o sprawowanie nadzoru nad przebiegiem postępowania (pełnienie funkcji nadzorcy układu), ustalenie dnia układowego, sporządzenie spisu wierzytelności, przygotowanie propozycji układowych oraz przeprowadzenie zbierania głosów co do przyjęcia układu. Etap ten – prowadzony przez dłużnika oraz nadzorcę układu – odbywa się bez kontroli ze strony sądu. Dopiero po przyjęciu układu w drodze głosowania przez wierzycieli dłużnik może złożyć wniosek o zatwierdzenie układu przez sąd. Złożenie tego wniosku otwiera sądowy etap postępowania, przy czym zatwierdzenie układu przez sąd, podobnie jak w innych postępowaniach restrukturyzacyjnych, rozpoczyna etap wykonywania układu.

Postępowanie o zatwierdzenie układu jest najprostszym i najbardziej odformalizowanym postępowaniem restrukturyzacyjnym. W żadnym zakresie nie ogranicza dłużnika w zarządzie swoim majątkiem, ale też nie zapewnia dłużnikowi pełnej ochrony przed egzekucją i innymi działaniami wierzycieli. Jednak pod tym

¹⁰ A. Hrycaj [w:] *System...*, op. cit., s. 47.

¹¹ Ibidem, s. 456.

względem zakresu ochrony jest zróżnicowany w zależności od wariantu, w jakim toczy się postępowanie o zatwierdzenie układu (o czym niżej). Jeśli zaś chodzi o pozostałe postępowania restrukturyzacyjne, to zakres regulacji prawnej oraz stopień skomplikowania postępowania wzrasta, poczynając od relatywnie uproszczonego przyspieszonego postępowania układowego, poprzez postępowanie układowe, aż do najbardziej rozwiniętej regulacji przewidzianej w postępowaniu sanacyjnym. Wraz ze wzrostem stopnia komplikacji postępowania zwiększają się ograniczenia dłużnika co do zarządu swoim majątkiem, a jednocześnie rośnie poziom ochrony dłużnika przed egzekucją prowadzoną przez wierzycieli. Pod tym względem najszerszą ochronę zapewnia dłużnikowi postępowanie sanacyjne.

III. Co się tyczy przyspieszonego postępowania układowego, to – jak wynika z art. 259 pr.rest. – otwarcie tego postępowania przez sąd sprawia, że postępowanie egzekucyjne dotyczące wierzytelności objętej z mocy prawa układem staje się niedopuszczalne. Postępowanie egzekucyjne wszczęte przed dniem otwarcia przyspieszonego postępowania układowego ulega z tym dniem zawieszeniu z mocy prawa (art. 259 ust. 1 pr.rest.). Na wniosek dłużnika lub nadzorcy sądowego sędzia-komisarz stwierdza deklaratywnie zawieszenie postępowania egzekucyjnego, wydając odpowiednie postanowienie. Postanowienie to doręcza się również organowi egzekucyjnemu. Ponadto – zgodnie z art. 259 ust. 2 pr.rest. – sędzia-komisarz na wniosek dłużnika lub nadzorcy sądowego może uchylić zajęcia dokonane przed otwarciem przyspieszonego postępowania układowego w postępowaniu egzekucyjnym (lub w postępowaniu zabezpieczającym) dotyczącym wierzytelności objętej z mocy prawa układem, jeżeli jest to konieczne dla dalszego prowadzenia przedsiębiorstwa, a postanowienie o uchyleniu zajęcia doręcza się również organowi egzekucyjnemu (art. 259 ust. 2 zd. 2 w zw. z art. 259 ust. 1 zd. 3 pr.rest.). Jeżeli zaś chodzi o wszczynanie postępowań egzekucyjnych (a także wykonanie postanowień o zabezpieczeniu roszczenia lub zarządzenia zabezpieczenia roszczenia wynikającego z wierzytelności objętej z mocy prawa układem), to po dniu otwarcia przyspieszonego postępowania zabezpieczającego jest to niedopuszczalne (art. 259 ust. 3 pr.rest.)¹².

¹² W wyroku WSA w Gliwicach z dnia 5 marca 2026 r. (I SA/GI 1097/25, Lex nr 4032203) wyrażono pogląd, że po wydaniu postanowienia o otwarciu przyspieszonego postępowania

W związku z powyższym należy podkreślić, że zakaz wszczynania oraz kontynuowania postępowań egzekucyjnych po dniu otwarcia przyspieszonego postępowania układowego nie odnosi się do wierzytelności nieobjętych z mocy prawa układem. Dla określenia zakresu dopuszczalności postępowania egzekucyjnego, po wszczęciu w stosunku do dłużnika przyspieszonego postępowania układowego, przesądzające znaczenie ma zatem kwestia czy wierzytelność, której dotyczy egzekucja, jest objęta układem.

Wierzytelności objęte układem we wszystkich postępowaniach restrukturyzacyjnych wskazuje art. 151 pr.rest. Co do zasady, chodzi o wierzytelności powstałe przed datą otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego¹³. Z układu bezwzględnie wyłączone są natomiast wierzytelności, które powstały po dniu otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego (art. 150 ust. pkt 1 pr.rest. *a contrario*) oraz wierzytelności wymienione w art. 151 ust. 1 pr.rest.¹⁴ Pierwotnie do wierzytelności nieobjętych układem należały między innymi wierzytelności ze stosunku pracy oraz właśnie wierzytelności zabezpieczone rzeczowo na mieniu dłużnika hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym i hipoteką morską w części znajdującej pokrycie w wartości przedmiotu zabezpieczenia. Z układu wyłączone były także wierzytelności zabezpieczone w drodze powierniczych czynności prawnych (przeniesienie na wierzyciela własności rzeczy, wierzytelności lub innego prawa) (art. 151 ust. 4 pr.rest.). Co do wierzytelności zabezpieczonej rzeczowo oraz w drodze powierniczej czynności prawnej

układowego nie można wprowadzić wszcząć postępowania egzekucyjnego co do wierzytelności objętych układem, ale art. 259 ust. 3 pr.rest. nie wyłącza możliwości zaopatrzenia tytułu egzekucyjnego w klauzulę wykonalności przeciwko dłużnikowi. Z przepisu tego nie wynika bowiem, że postępowanie egzekucyjne przeciwko dłużnikowi jest niedopuszczalne, ale że postępowanie takie jest niedopuszczalne w czasie trwania przyspieszonego postępowania układowego. Sąd nie powinien zaopatrzyć tytułu egzekucyjnego wydanego przeciwko dłużnikowi lub zarządcy, jeżeli został ustanowiony w przyspieszonym postępowaniu układowym w klauzulę wykonalności przeciwko zarządcy. Klauzula wykonalności stwierdza bowiem, że dany dokument stanowi tytuł egzekucyjny i może być podstawą postępowania egzekucyjnego przeciwko dłużnikowi wymienionemu w treści klauzuli, a z mocy art. 259 ust. 3 pr.rest. nie można prowadzić postępowania egzekucyjnego przeciwko zarządcy.

¹³ Zob. też art. 150 ust. 1 pkt 2–3 oraz ust. 2 pr.rest.

¹⁴ Chodzi o wierzytelności alimentacyjne oraz renty, a także wierzytelności, za które dłużnik odpowiada w związku z nabyciem spadku po dniu otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, po wejściu spadku do masy układowej lub sanacyjnej. W przepisie tym wymienia się także roszczenia o wydanie mienia i zaniechanie naruszania praw.

wierzyciel mógł wszakże wyrazić zgodę na ich objęcie układem. W związku z powyższym wśród wierzytelności układowych rozróżniano wierzytelności objęte układem z mocy prawa oraz za zgodą wierzyciela.

Stan prawny, w którym wierzytelności zabezpieczone rzeczowo nie były objęte układem, miał tradycję sięgającą okresu międzywojennego. Wyłączenie z układu zabezpieczonych wierzytelności było bowiem przewidziane także w Prawie o postępowaniu układowym z 1934 r.¹⁵ Egzekucja zabezpieczonych rzeczowo wierzytelności mogła być zatem prowadzona mimo otwarcia postępowania układowego¹⁶.

Stan prawny w odniesieniu do wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo na składnikach majątku dłużnika (oraz wierzytelności zabezpieczonych przeniesieniem na wierzyciela własności rzeczy, wierzytelności lub innego prawa) zmienił się zasadniczo w wyniku nowelizacji z 2025 r. Jak bowiem wspomniano na wstępie, zmianie uległo brzmienie art. 151 ust. 2 pr.rest., który wskazywał wierzytelności nieobjęte układem. Z treści tego przepisu zniknęła wzmianka o wierzytelności zabezpieczonej na mieniu dłużnika hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym oraz hipoteką morską¹⁷. W ten sposób wierzytelności zabezpieczone rzeczowo na składnikach mienia dłużnika zostały zaliczone do wierzytelności objętych układem z mocy prawa.¹⁸ Zmiana ta zrealizowała w prawie polskim jedno z założeń przyświecających Dyrektywie 2019/1023¹⁹. Zaliczenie wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo na mieniu dłużnika wskazuje jednoznacznie, że od dnia otwarcia przyspieszonego postępowania układowego prowadzenie postępowania egzekucyjnego co do zabezpieczonych rzeczowo

¹⁵ Zob. m.in. A. Jakubecki [w:] E. Niezbecka, A. Jakubecki, J. Mojak, *Prawne zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Kraków 2000, s. 536 i nast.

¹⁶ A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki, J. Mojak, E. Niezbecka, *Prawne zabezpieczenie kredytów*, Lublin 1996, s. 333.

¹⁷ Uchylono też – jako bezprzedmiotowy – ustęp 3 w art. 151 pr.rest., w którym normowano kwestię objęcia zabezpieczonej wierzytelności układem bez zgody wierzyciela.

¹⁸ Jeśli zaś chodzi o wierzytelności zabezpieczone przeniesieniem na wierzyciela własności rzeczy, wierzytelności lub innego prawa, to w art. 150 ust. 1 pr.rest. dodano punkt 4, w którym wierzytelności te zaliczono do wierzytelności objętych z mocy prawa układem.

¹⁹ A. Hrycaj [w:] P. Filipiak, A. Hrycaj, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 25 lipca 2025 r. (Dz.U. 2025.1085)*, Lex/el. 2026, uw. do art. 151.

wierzytelności staje się niedopuszczalne²⁰. Postępowanie egzekucyjne co do tych wierzytelności podlega w pełnej rozciągłości reżimowi prawnemu wprowadzonemu na mocy art. 259 pr.rest.

Należy przypomnieć, że art. 259 pr.rest. nie jest jedynym unormowaniem dotyczącym postępowania egzekucyjnego po otwarciu przyspieszonego postępowania układowego. Materii tej dotyczy także art. 260 pr.rest. W ustępie 1 tego artykułu stwierdza się, że: „Wierzyciel posiadający wierzytelność zabezpieczoną na mieniu dłużnika hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską może w toku przyspieszonego postępowania układowego prowadzić egzekucję wyłącznie z przedmiotu zabezpieczenia”. Z ustępu 2 wynika zaś, że: „Sędzia-komisarz na wniosek dłużnika lub nadzorcy sądowego może zawiesić postępowanie egzekucyjne co do wierzytelności nieobjętych z mocy prawa układem, jeżeli egzekucję skierowano do przedmiotu zabezpieczenia niezbędnego do prowadzenia przedsiębiorstwa. Łączny czas zawieszenia postępowania egzekucyjnego nie może przekroczyć trzech miesięcy. Zwolnienie zajętego przedmiotu spod zajęcia może nastąpić zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego”.

Przepis art. 260 pr.rest. stanowił pierwotnie dopełnienie regulacji zamieszczonej w art. 259 pr.rest. w tym znaczeniu, że o ile w art. 259 pr.rest. wyłączało po otwarciu przyspieszonego postępowania układowego dopuszczalność egzekucji wierzytelności objętych z mocy prawa układem, o tyle w odniesieniu do nieobjętych układem wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo w art. 260 ust. 1 pr.rest. zezwalano na egzekucję skierowaną wyłącznie do przedmiotu zabezpieczenia. W obecnym stanie prawnym, w którym po otwarciu przyspieszonego postępowania układowego prowadzenie postępowania egzekucyjnego co do wierzytelności zabezpieczonej rzeczowo jest wykluczone, art. 260 ust. 1 pr.rest. stał się bezprzedmiotowy. Nie ma przecież sensu norma ograniczająca egzekucję wierzytelności zabezpieczonej rzeczowo

²⁰ Jeżeli chodzi o wierzytelności zabezpieczone przez przeniesienia na wierzyciela własności rzeczy, wierzytelności lub innego prawa, to wierzytelności te są obecnie także objęte układem z mocy prawa, ale ich realizacja nie odbywa się w postępowaniu egzekucyjnym. Objęcie tak zabezpieczonych wierzytelności układem z mocy prawa oznacza zakaz realizacji zabezpieczeń powierniczych we właściwy dla nich sposób pozaegzekucyjny.

do przedmiotu zabezpieczenia w sytuacji, w której egzekucja takiej wierzytelności jest w ogóle niedopuszczalna.

To samo odnosi się do pozostałych ustępów w art. 260 pr.rest. Jeśli chodzi o art. 260 ust. 2 pr.rest., w którym przewidziana jest ewentualność zawieszenia przez sędziego-komisarza postępowań egzekucyjnych co do wierzytelności nieobjętych z mocy prawa układem, to z brzmienia tego przepisu wynika jednoznacznie, że owo zawieszenie dotyczy wyłącznie egzekucji skierowanej „do przedmiotu zabezpieczenia niezbędnego do prowadzenia przedsiębiorstwa”. Przepis pomyślany był więc wyłącznie dla wierzytelności nieobjętych układem ze względu na istnienie zabezpieczenia rzeczowego²¹. W przepisach Prawa restrukturyzacyjnego brakuje bowiem podstaw, aby przyjąć, że w razie otwarcia przyspieszonego postępowania układowego sędzia-komisarz może zawiesić postępowania egzekucyjne dotyczące nieobjętych układem wierzytelności wymienionych w art. 151 pr.rest., czy też wierzytelności ze stosunku pracy (chyba że wierzyciel wyraził zgodę na objęcie jej układem)²². Do czasu nowelizacji z 2025 r. jedyny wyjątek dotyczył wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo. Skoro więc obecnie egzekucja tych wierzytelności jest niedopuszczalna, to art. 260 ust. 2 pr.rest. jest bezprzedmiotowy. W konsekwencji bezprzedmiotowe są również ustępy 3 i 4 art. 260 pr.rest. dotyczące doręczania i zaskarżania postanowienia o zawieszeniu postępowania egzekucyjnego na podstawie ust. 2 tego artykułu.

IV. Zawieszenie postępowań egzekucyjnych i zabezpieczających trwa aż do dnia uprawomocnienia się postanowienia zatwierdzającego układ. Z dniem uprawomocnienia się postanowienia o zatwierdzeniu układu postępowania zabezpieczające i egzekucyjne prowadzone przeciwko dłużnikowi w celu zaspokojenia wierzytelności objętych układem ulegają umorzeniu z mocy prawa (art. 170 ust. 1 pr.rest.), a tytuły wykonawcze lub egzekucyjne, które stanowiły

²¹ D. Chrapoński [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, pod red. A. Torbusa, A. Witosza, A.J. Witosza, Warszawa 2016, s. 661; P. Horosz, *Prawo upadłościowe i prawo restrukturyzacyjne – zarys wykładu*, Warszawa 2023, s. 305; D. Kwiatkowski, R. Kosmał, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2022, s. 525.

²² Brak jest też zakazu wszczynania, po otwarciu przyspieszonego postępowania układowego, postępowań egzekucyjnych dotyczących wierzytelności nieobjętych układem, w tym wierzytelności powstałych po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego.

podstawę do prowadzenia takich postępowań, z mocy prawa tracą wykonalność (art. 170 ust. 3 pr.rest.). W obecnym stanie prawnym umorzenie odnosi się także do postępowań egzekucyjnych (i zabezpieczających) dotyczących wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo na mieniu dłużnika, a to dlatego, że są one z mocy prawa objęte układem na podstawie art. 150 pr.rest.

Jeżeli chodzi o art. 170 ust. 2 pr.rest., z którego wynika, że (z dniem uprawomocnienia się postanowienia zatwierdzającego układ) zawieszone postępowania zabezpieczające i egzekucyjne prowadzone przeciwko dłużnikowi w celu zaspokojenia wierzytelności nieobjętych układem mogą zostać podjęte na wniosek wierzyciela, to w obecnym stanie prawnym przepis ten nie może znaleźć zastosowania w odniesieniu do przyspieszonego postępowania układowego. Przed wejściem w życie nowelizacji z 2025 r. odnosił się on do zawieszonych przez sędziego-komisarza na podstawie art. 260 ust. 2 pr.rest. postępowań egzekucyjnych dotyczących wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo na mieniu dłużnika. Postępowania te, po prawomocnym zatwierdzeniu układu, mogły zostać podjęte na wniosek wierzyciela²³. Skoro zaś, jak wyjaśniono wyżej, w obecnym stanie prawnym postępowania egzekucyjne dotyczące zabezpieczonych rzeczowo wierzytelności podlegają umorzeniu z mocy prawa po uprawomocnieniu się postanowienia zatwierdzającego układ, to art. 170 ust. 2 pr.rest. w powyższym zakresie stał się bezprzedmiotowy. Przepis ten zachował natomiast znaczenie w odniesieniu do postępowania sanacyjnego, o czym niżej.

²³ Zob. więcej: D. Chrapoński, *Wpływ postępowania restrukturyzacyjnego na postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające przeciw dłużnikowi*, Doradca Restrukturyzacyjny 2016, nr 6, s. 52; B. Merczyński, P. Bartosiewicz, *Egzekucja wierzytelności zabezpieczonej rzeczowo po zatwierdzeniu układu*, Doradca Restrukturyzacyjny 2019, nr 18, s. 137; W. Bokina, P. Sułkowska, *Egzekucja wierzytelności ujętych w zatwierdzonym spisie wierzytelności ze szczególnym uwzględnieniem wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo*, Doradca Restrukturyzacyjny 2022, nr 3, s. 102; B. Groele [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, pod red. P. Filipiak, A. Hrycaj, Lex/el. 2020, uw. 6 do art. 168; P. Zimmerman, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Legalis/el. 2022, nb 3 art. 168. Cytowani autorzy różnili się co do kwestii, czy w razie podjęcia zawieszonego postępowania egzekucyjnego postępowanie to można prowadzić do całego majątku dłużnika, czy tylko do przedmiotu zabezpieczenia. Więcej: P. Zimmerman, W. Bobik, *Wierzytelność zabezpieczona rzeczowo na mieniu dłużnika a egzekucja po zatwierdzeniu układu w postępowaniu restrukturyzacyjnym*, Doradca Restrukturyzacyjny 2023, nr 4, s. 52 i nast.

Ze szczególną sytuacją mamy do czynienia w razie umorzenia przyspieszonego postępowania układowego na podstawie art. 325 pr.rest. albo art. 326 ust. 1 pr.rest.²⁴ Umorzenie przyspieszonego postępowania układowego, podobnie jak i innych postępowań restrukturyzacyjnych, oznacza ukończenie tego postępowania bez osiągnięcia jego celu, tj. bez przyjęcia i zatwierdzenia układu. Przyjąć zatem należy, że w razie prawomocnego umorzenia postępowania restrukturyzacyjnego (w tym przyspieszonego postępowania układowego) odpada przyczyna zawieszenia postępowań egzekucyjnych, a zatem wierzyciel może wnosić o ich podjęcie. Dotyczy to także postępowań egzekucyjnych obejmujących wierzytelności zabezpieczone rzeczowo.

V. Należy zauważyć, że mimo objęcia z mocy prawa układem wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo oraz niedopuszczalności prowadzenia postępowania egzekucyjnego co do tych wierzytelności po otwarciu przyspieszonego postępowania układowego, brak jest *de lege lata* podstaw do przyjęcia, że zabezpieczenie wierzytelności wygasa. Przeciwnie, zabezpieczenie utrzymuje się w mocy, ale odnosi się już tylko do sumy układowej. Poza tym wierzyciel może skorzystać ze swego zabezpieczenia także w przypadku uchylenia (art. 176 ust. 1 pr.rest.) albo wygaśnięcia układu (art. 178 ust. 1 pr.rest.)²⁵. Jak bowiem wynika z art. 179 ust. 1 pr.rest., w przypadku uchylenia albo wygaśnięcia układu dotychczasowi wierzyciele mogą dochodzić swych roszczeń w pierwotnej wysokości, a wypłacone na podstawie układu sumy zalicza się na poczet dochodzonych wierzytelności. Według zaś ustępu 4 tego artykułu hipoteka, zastaw, zastaw rejestrowy, zastaw skarbowy lub hipoteka morska zabezpieczają wierzytelność w takiej wysokości, w jakiej nie została jeszcze zaspokojona.

Powyższe stwierdzenia – mimo braku wyraźnego przepisu – należy odnieść w drodze analogii do przypadku umorzenia postępowania restrukturyzacyjnego na podstawie art. 325 albo art. 326 pr.rest.

²⁴ Artykuł 325 pr.rest. odnosi się do wszystkich postępowań restrukturyzacyjnych, natomiast w art. 326 pr.rest. w odrębnych ustępach określono szczególne podstawy umorzenia przyspieszonego postępowania układowego, postępowania układowego i sanacyjnego.

²⁵ W tym też zakresie dopuszczalne będzie ewentualne wszczęcie postępowania egzekucyjnego skierowanego do przedmiotu zabezpieczenia.

VI. Rozważania dotyczące wpływu otwarcia przyspieszonego postępowania układowego na dopuszczalność wszczynania i kontynuowania postępowań egzekucyjnych skierowanych do majątku dłużnika *mutatis mutandis* odnoszą się do przypadku, gdy chodzi o otwarcie postępowania układowego.

W art. 278 ust. 1 pr.rest. – podobnie jak w art. 259 ust. 1 pr.rest. – ustalono, że postępowanie egzekucyjne dotyczące wierzytelności objętej z mocy prawa układem, wszczęte przed dniem otwarcia postępowania układowego, ulega zawieszeniu z mocy prawa z dniem otwarcia postępowania. Na wniosek dłużnika lub nadzorcy sądowego sędzia-komisarz postanowieniem stwierdza zawieszenie postępowania egzekucyjnego. Postanowienie to doręcza się również organowi egzekucyjnemu. Przepis ten jest kalką art. 259 ust. 1 pr.rest. odnoszącego się do przyspieszonego postępowania układowego. Ponadto w postępowaniu układowym stosuje się odpowiednio także art. 259 ust. 2–4 pr.rest. Jedyna odmienność w porównaniu z unormowaniami odnoszącymi się do przyspieszonego postępowania układowego polega na tym, że w art. 278 ust. 2 pr.rest. zamieszczono regulację dotyczącą losów sumy uzyskanej w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym²⁶. Takiej regulacji brakuje w przepisach o przyśpieszonym postępowaniu układowym. Ponadto w postępowaniu układowym na podstawie art. 279 pr.rest. stosuje się odpowiednio także art. 260 pr.rest. Można zatem skonstatować, że obie regulacje są praktycznie identyczne. W ślad za tym należy zauważyć, że do postępowania układowego odnoszą się wszystkie uwagi poczynione wyżej w aspekcie problematyki postępowania egzekucyjnego w przyspieszonym postępowaniu układowym.

Istotna różnica między przyspieszonym postępowaniem układowym oraz postępowaniem układowym polega na tym, że w postępowaniu układowym

²⁶ Artykuł 278 ust. 2 pr.rest. stanowi, że sumy uzyskane w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, a jeszcze niewydane, przelewa się do masy układowej niezwłocznie po wydaniu postanowienia o otwarciu postępowania układowego. Pomimo braku takiego przepisu w regulacjach dotyczących przyspieszonego postępowania układowego w literaturze przedmiotu wyrażany jest pogląd, że także tu istnieje możliwość przelania sum uzyskanych w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym do masy układowej. Zob. R. Adamus, *Problem przekazania do masy układowej w przyspieszonym postępowaniu układowym sum uzyskanych w zawieszonym postępowaniu układowym*, Doradca Restrukturyzacyjny 2020, nr 3, s. 80 i nast. Odmienne D. Chrapoński [w:] *Komentarz...*, op. cit., s. 658.

dopuszczalne jest zabezpieczenie majątku dłużnika, a jednym ze sposobów zabezpieczenia jest zawieszenie postępowania egzekucyjnego prowadzonego w celu dochodzenia należności objętych z mocy prawa układem oraz uchYLENIE zajęcia rachunku bankowego, jeżeli jest to niezbędne do osiągnięcia celów postępowania układowego (art. 268 ust. 2 pr.rest.). Zabezpieczenia dokonuje sąd restrukturyzacyjny na wniosek dłużnika lub nadzorcy sądowego.

W związku z tym, że zawieszenie postępowania egzekucyjnego jako sposób zabezpieczenia majątku dłużnika odnosi się do postępowań egzekucyjnych dotyczących wierzytelności objętych z mocy prawa układem, należy odnotować, że po wejściu w życie noweli z 2025 r., owo zawieszenie – z przyczyn wyjaśnionych wyżej – może odnosić się także do wierzytelności zabezpieczonych hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską. Zakres tego zabezpieczenia został więc poszerzony, mimo że sam art. 268 ust. 2 pr.rest. nie uległ żadnej modyfikacji.

VII. Zasadniczo odmiennie uregulowano problematykę postępowań egzekucyjnych w odniesieniu do otwarcia postępowania sanacyjnego. W art. 312 ust. 1 i ust. 4 pr.rest. przewiduje się bowiem, że postępowanie egzekucyjne skierowane do majątku dłużnika wchodzącego w skład masy sanacyjnej, wszczęte przed dniem otwarcia postępowania sanacyjnego, ulega zawieszeniu z mocy prawa z dniem otwarcia tego postępowania²⁷, a skierowanie egzekucji do majątku dłużnika wchodzącego w skład masy sanacyjnej oraz wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu roszczenia lub zarządzenia zabezpieczenia roszczenia na tym majątku po dniu otwarcia postępowania sanacyjnego jest niedopuszczalne.

Lege non distinguente zawieszenie oraz zakaz wszczynania postępowań egzekucyjnych odnosi się w zasadzie do wszystkich wierzytelności, niezależnie od tego, czy są one objęte układem, czy też nie²⁸. Zakaz wszczynania egzekucji dotyczy więc

²⁷ Na wniosek dłużnika lub zarządcy sędzia-komisarz postanowieniem stwierdza zawieszenie postępowania egzekucyjnego. Postanowienie doręcza się również organowi egzekucyjnemu. Sumy uzyskane w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, a jeszcze niewydane, przelewa się do masy sanacyjnej niezwłocznie po wydaniu postanowienia o otwarciu postępowania sanacyjnego.

²⁸ Wyjątek odnosi się wszakże do egzekucji świadczeń alimentacyjnych oraz rent z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci oraz z tytułu zamiany uprawnień objętych treścią prawa dożywotnia na dożywotnią rentę (art. 312 ust. 4 pr.rest.).

nawet wierzytelności powstałych po otwarciu postępowania sanacyjnego, a zawieszenie *ex lege* postępowania egzekucyjnego dotyczy nieobjętych układem roszczeń określonych w art. 151 ust. 1 pkt 2 i 3 pr.rest. Ochrona dłużnika przed egzekucją w razie wszczęcia postępowania sanacyjnego jest zatem szersza niż w przyspieszonym postępowaniu układowym oraz w postępowaniu układowym. Z tego względu okoliczność, że skutek noweli z 2025 r. wierzytelności zabezpieczone rzeczowo zostały objęte z mocy prawa układem, nie zmieniła w żaden sposób faktycznego zakresu dotychczasowej regulacji prawnej. Faktem jest natomiast, że w wyniku przedstawionych wyżej zmian, które objęły przyspieszone postępowanie układowe oraz postępowanie układowe, zakres ochrony przed egzekucją w tychże postępowaniach zbliżył się do standardu istniejącego w postępowaniu sanacyjnym. Podkreślić wszakże należy, że w przypadku otwarcia przyspieszonego postępowania układowego oraz postępowania układowego oczywiście nie obowiązuje zakaz kontynuowania i wszczynania postępowań egzekucyjnych dotyczących wierzytelności nieobjętych układem, z czym mamy do czynienia po otwarciu postępowania sanacyjnego.

Objęcie zabezpieczonych rzeczowo wierzytelności z mocy prawa układem nieco odmiennie kształtuje losy zawieszonego postępowania egzekucyjnego w przypadku prawomocnego zatwierdzenia układu w postępowaniu sanacyjnym. Jak wspomniano wyżej, z dniem uprawomocnienia się postanowienia zatwierdzającego układ postępowania egzekucyjne i zabezpieczające prowadzone przeciw dłużnikowi w celu zaspokojenia wierzytelności objętych układem ulegają umorzeniu z mocy prawa (art. 170 ust. 1 pr.rest.). Z kolei zgodnie z art. 170 ust. 2 pr.rest. zawieszone postępowania egzekucyjne i zabezpieczające, prowadzone przeciwko dłużnikowi w celu zaspokojenia wierzytelności nieobjętych układem, z dniem uprawomocnienia się postanowienia zatwierdzającego układ mogą zostać podjęte na wniosek wierzyciela (art. 170 ust. 2 pr.rest.).²⁹ Oczywiście jest, że w zmienionym stanie prawnym podjęcie zawieszonego postępowania egzekucyjnego nie wchodzi obecnie w grę w odniesieniu do wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo, bowiem są one objęte z mocy prawa układem. Natomiast na podstawie

²⁹ Dotyczy to w szczególności wierzytelności powstałych po otwarciu postępowania sanacyjnego, które z mocy art. 150 ust. 1 pkt 1 pr.rest. nie są objęte układem.

art. 170 ust. 2 pr.rest. z dniem uprawomocnienia się postanowienia zatwierdzającego układ w postępowaniu sanacyjnym mogą być podjęte postępowania egzekucyjne dotyczące wierzytelności nieobjętych *de lege lata* układem, które uległy zawieszeniu zgodnie z art. 312 ust. 1 pr.rest. Dotyczy to w szczególności postępowań egzekucyjnych odnoszących się do wierzytelności i roszczeń wymienionych w art. 151 ust. 1 pkt 2 i 3 pr.rest.

VIII. W postępowaniu sanacyjnym – podobnie jak w postępowaniu układowym – przewidziana jest ewentualność zabezpieczenia majątku dłużnika. Jednym ze sposobów zabezpieczenia jest zawieszenie egzekucji, do którego stosuje się odpowiednio art. 268 ust. 2–4 pr.rest. W związku z tym należy zauważyć, że o ile zawieszenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 312 pr.rest. dotyczy postępowań egzekucyjnych niezależnie od tego, czy chodzi o wierzytelności objęte czy nieobjęte układem, o tyle w odpowiednio stosowanym art. 268 ust. 2 pr.rest. zawieszenie postępowania egzekucyjnego jako sposobu zabezpieczenia majątku dłużnika *verba legis* odnosi się tylko do wierzytelności objętych z mocy prawa układem. W tym zakresie sytuacja przedstawia się więc podobnie jak w postępowaniu zabezpieczającym w postępowaniu układowym.

IX. Na koniec należy też rozważyć zagadnienie postępowań egzekucyjnych, gdy chodzi o postępowanie o zatwierdzenie układu. Problematyka ta wymaga nawiązania do dokonanych uprzednio ustaleń w odniesieniu do innych postępowań restrukturyzacyjnych, zwłaszcza do postępowania sanacyjnego.

Postępowanie o zatwierdzenie układu w założeniu ustawodawcy jest najprostszym postępowaniem restrukturyzacyjnym, ukształtowanym jako postępowanie pozasądowe, w którym aktywność sądu ujawnia się dopiero w ostatniej fazie postępowania po przyjęciu układu przez wierzycieli, i polega na wydaniu przez sąd postanowienia w przedmiocie zatwierdzenia układu. Postępowanie to zostało w wysokim stopniu odformalizowane, co ma zapewnić mu szybkość i elastyczność³⁰. Należy jednak podkreślić, że w stanie prawnym ukształtowanym przez

³⁰ A. Machowska [w:] *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe. Zagadnienia praktyczne*, pod red. A. Machowskiej, Warszawa 2016, s. 43; A. Jakubecki, *Odpowiednie stosowanie art. 312 prawa restrukturyzacyjnego w postępowaniu o zatwierdzenie układu* [w:] *Omnia sunt interpretanda. Teoria i dogmatyka prawnicza. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Leszczyńskiemu*, pod red. A. Korybskiego, B. Liżewskiego, Lublin 2023, s. 132.

nowelizację Prawa restrukturyzacyjnego z dnia 28 maja 2021 r.³¹, postępowanie o zatwierdzenie układu może toczyć się na dwa różne sposoby, w zależności od tego, czy w postępowaniu tym dokonano tzw. obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego. Dzień układowy jest to określony przez dłużnika dzień (art. 211 ust. 1 pr.rest.), w którym powstają skutki otwarcia postępowania o zatwierdzenie układu (art. 189 ust. 2 pr.rest.). Wierzytelności powstałe po tym dniu nie są objęte układem (art. 211 ust. 4 pr.rest.). Ustalenie dnia układowego spełnia w postępowaniu o zatwierdzenie układu podobną rolę, jaką w innych postępowaniach restrukturyzacyjnych pełni otwarcie (wszczęcie) postępowania przez sąd.

W postępowaniu o zatwierdzenie układu, które toczy się bez obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego, brak jest powiązania z dniem układowym jakichkolwiek ograniczeń dłużnika co do zarządzania i rozporządzania swoim majątkiem; brak jest też ograniczeń wierzycieli w odniesieniu do prowadzenia egzekucji w stosunku do składników majątku dłużnika³². Dopiero w ostatniej fazie postępowania, tj. w dniu wydania przez sąd postanowienia o zatwierdzeniu układu, pojawia się ochrona dłużnika przed egzekucją wierzytelności objętych z mocy prawa układem. Ochrona ta polega na zawieszeniu z mocy prawa postępowań egzekucyjnych dotyczących wierzytelności objętych z mocy prawa układem oraz stworzeniu możliwości uchylenia zajęć dokonanych w postępowaniu egzekucyjnym i zabezpieczającym dotyczącym wierzytelności objętej z mocy prawa układem (art. 224 ust. 2 w zw. z art. 259 pr.rest.).

Odmienne ma się rzecz w postępowaniu o zatwierdzenie układu, w którym dokonano obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego. Decyzja w tej kwestii zastrzeżona jest do kompetencji nadzorca układu³³ (art. 226a pr.rest.). Dokonanie obwieszczenia jest fakultatywne, a poza tym z art. 226a ust. 2 pr.rest. wynika, że obwieszczenie jest niedopuszczalne, jeśli zachodzi jedna ze wskazanych w tymże przepisie okoliczności.

³¹ Ustawa z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2021 r., poz. 1080).

³² Brak ochrony przed egzekucją na etapie poprzedzającym zatwierdzenie układu był przyczyną, że pierwotnie postępowanie o zatwierdzenie układu nie cieszyło się zainteresowaniem w praktyce. Zob. A. Jakubecki, *Odpowiednie stosowanie...*, op. cit., s. 132.

³³ Z art. 210 ust. 1 pr.rest. wynika, że nadzorca układu sprawuje nadzór nad przebiegiem postępowania o zatwierdzenie układu. Do jego zadań należy przygotowanie propozycji układowych, przeprowadzenie zbierania głosów i złożenie wniosku o zatwierdzenie układu przez sąd. Nadzorca pełni swą funkcję na podstawie umowy zawartej z dłużnikiem.

Z dokonaniem przez nadzorcę obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego powiązano powstanie w stosunku do dłużnika określonych skutków prawnych. Skutki te nie zostały określone wprost, lecz w art. 226e pr.rest. zawarto podwójne odesłanie do przepisów obowiązujących w postępowaniu sanacyjnym. Artykuł 226e pr.rest. stanowi, że: „W okresie wskazanym w art. 226d przepisy art. 256 i art. 312 stosuje się odpowiednio”. Ów „okres wskazany w art. 226d pr.rest.” to okres od dnia dokonania przez nadzorcę układu obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego do dnia prawomocnego umorzenia postępowania w przedmiocie rozpoznania wniosku o zatwierdzenie układu albo do zakończenia postępowania o zatwierdzenie układu.

Ze stosowanego odpowiednio art. 312 pr.rest. wynika z kolei, że w okresie wskazanym w art. 226d pr.rest. (a więc już od dnia obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego) obowiązuje zakaz wszczynania i kontynuowania postępowań egzekucyjnych dotyczących wierzytelności objętych z mocy prawa układem. Pojawia się tu także możliwość uchylenia zajęć dokonanych w postępowaniu egzekucyjnym lub postępowaniu zabezpieczającym dotyczącym wierzytelności objętej z mocy prawa układem (art. 226e w zw. z art. 312 pr.rest.).

Odpowiednie stosowanie art. 312 pr.rest. w postępowaniu o zatwierdzenie układu wywołuje pewne problemy wynikające stąd, że w przepisie tym nawiązuje się do pojęcia masy sanacyjnej oraz przewiduje się, że postanowienie stwierdzające zawieszenie egzekucji wydaje sędzia-komisarz. On też jest władny uchylić zajęcia dokonane przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego. Natomiast w postępowaniu o zatwierdzenie układu sędzia-komisarz w ogóle nie jest powoływany³⁴.

Zrównanie skutków wywoływanych przez obwieszczenie o ustaleniu dnia układowego co do postępowań egzekucyjnych ze skutkami otwarcia postępowania sanacyjnego skutkuje zachwianiem się hierarchii postępowań restrukturyzacyjnych³⁵, zwłaszcza że prowadzi to do zawieszenia postępowań egzekucyjnych co

³⁴ Szerzej o tym A. Jakubecki, *Odpowiednie stosowanie...*, s. 131 i nast.

³⁵ Zgodnie z art. 226e pr.rest. w okresie od dnia dokonania przez nadzorcę układu obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego do dnia prawomocnego umorzenia postępowania w przedmiocie rozpoznania wniosku o zatwierdzenie układu albo do zakończenia postępowania o zatwierdzenie układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu stosuje się odpowiednio 256 pr.rest., także art. 256 pr.rest., który statuuje niedopuszczalność wypowiedziania niektórych umów po otwarciu postępowania układowego.

do wierzytelności nieobjętych układem i wyklucza wszczynanie egzekucji do wierzytelności powstałych po dacie obwieszczenia. Efektem owego zrównania jest wzrost popularności postępowania o zatwierdzenie układu w praktyce. Niestety, postępowanie to inicjują nierzadko dłużnicy, którzy ze względu na rozmiar prowadzonej działalności oraz liczbę wierzycieli predysponowani są do skorzystania z bardziej zaawansowanych procedur restrukturyzacyjnych. Wykorzystują jednak postępowanie o zatwierdzenie układu w wersji z obwieszczeniem o ustaleniu dnia układowego, ponieważ – przy istotnym odformalizowaniu procedury tego postępowania – zapewnia im ono w najszerszym zakresie ochronę przed egzekucją prowadzoną przez wierzycieli.

X. Objęcie zabezpieczonych rzeczowo wierzytelności z mocy prawa układem osłabia ochronę prawną zapewnianą dotąd tej grupie wierzycieli. Niezależnie od wartości przedmiotu zabezpieczenia wierzytelności podlegają warunkom zatwierdzonego układu, co niewątpliwie leży w interesie restrukturyzowanego dłużnika, ale nie wzbudza entuzjazmu wierzycieli. Nie ulega jednak wątpliwości, że skoro zabezpieczone rzeczowo wierzytelności są obecnie objęte układem, to konieczne jest pozbawienie wierzycieli możliwości prowadzenia egzekucji w celu zaspokojenia swej wierzytelności. Zaspokojenia wierzytelności w egzekucji nie dałoby się przecież pogodzić z objęciem jej układem.

Na mocy nowelizacji z 2025 r. dąży się do pewnego zrekompensowania zabezpieczonym rzeczowo wierzycielom utraty dotychczasowej ochrony. Podział wierzycieli na grupy obejmujące poszczególne kategorie interesów, w tym wierzycieli zabezpieczonych rzeczowo, ma charakter przymusowy (art. 161 ust. 1a pr.rest.)³⁶. W znowelizowanym art. 161a ust. 1 pr.rest. stanowi się, że propozycje układowe dla wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo powinny przewidywać stopień zaspokojenia niemniej korzystny niż w postępowaniu upadłościowym, które byłoby prowadzone wobec dłużnika, chyba że wierzyciel wyrazi zgodę na warunki mniej korzystne. Wartość tę ustala się przy założeniu, że zaspokojenie wierzyciela z przedmiotu zabezpieczenia następuje w postępowaniu upadłościowym prowadzonym wobec dłużnika (art. 86a ust. 1 pr.rest.).

³⁶ P. Filipiak [w:] *Komentarz...*, op. cit., uw. 26 do art. 161.

W związku z powyższym można skonstatować, że nowelizacja Prawa restrukturyzacyjnego z 2025 r. nie tylko osłabiła ochronę wierzycieli rzeczowych w postępowaniu restrukturyzacyjnym, ale również zmieniła filozofię podejścia do tych wierzytelności. Odstąpiono bowiem od zasady, że wierzytelności zabezpieczone rzeczowo nie są objęte układem w części znajdującej pokrycie w wartości przedmiotu zabezpieczenia na rzecz rozwiązania, w którym propozycje układowe dla takich wierzytelności powinny przewidywać stopień ich zaspokojenia nie mniej korzystny niż byłoby to w postępowaniu upadłościowym.

STRESZCZENIE Zakaz egzekucji z majątku dłużnika po wszczęciu postępowania restrukturyzacyjnego w świetle nowelizacji Prawa restrukturyzacyjnego z dnia 25 lipca 2025 roku

Jednym ze skutków wejścia w życie ustawy z dnia 25 lipca 2025 r. o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne, ustawy – Prawo upadłościowe oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych jest objęcie układem zawieranym w postępowaniu restrukturyzacyjnym wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo. Pomimo że nowelizacja nie objęła przepisów normujących problematykę dopuszczalności postępowania egzekucyjnego po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego, to ich treść uległa znacznej modyfikacji. Polega ona przede wszystkim na tym, że niedopuszczalne stało się postępowanie egzekucyjne co do wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo. W związku z tym bezprzedmiotowa jest część przepisów odnoszących się do prowadzenia postępowania egzekucyjnego po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego.

Słowa kluczowe: postępowanie restrukturyzacyjne, postępowanie o zatwierdzenie układu, przyspieszone postępowanie układowe, postępowanie układowe, postępowanie sanacyjne, dopuszczalność postępowania egzekucyjnego, zawieszenie postępowania egzekucyjnego, podjęcie zawieszonego postępowania egzekucyjnego, wierzytelności objęte z mocy prawa układem

ABSTRACT Prohibition of Enforcement Against the Debtor's Assets Following the Commencement of Restructuring Proceedings in Light of the Amendment to the Restructuring Law of 25 July 2025

professor dr hab. Andrzej Jakubecki, Department of Civil Procedure and International Commercial Law, Faculty of Law and Administration, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Poland; ORCID: 0000-0001-9073-4371

One of the consequences of the entry into force of the Act of 25 July 2025 amending the Restructuring Law Act, the Bankruptcy Law Act and the Act on the National Register of Debtors is the inclusion, within arrangements concluded in restructuring proceedings, of claims secured by rights in

rem. Although the amendment did not formally modify the provisions governing the admissibility of enforcement proceedings following the commencement of restructuring proceedings, it has nevertheless significantly altered their substantive effect. In particular, enforcement proceedings in respect of claims secured by rights in rem are no longer permissible. As a result, certain provisions concerning the conduct of enforcement proceedings after the commencement of restructuring proceedings have become devoid of practical application.

Keywords: restructuring proceedings, arrangement approval proceedings, accelerated arrangement proceedings, arrangement proceedings, remedial proceedings, admissibility of enforcement proceedings, suspension of enforcement proceedings, resumption of suspended enforcement proceedings, claims included in an arrangement by operation of law

Bibliografia/References

Adamus R., *Problem przekazania do masy układowej w przyspieszonym postępowaniu układowym sum uzyskanych w zawieszonym postępowaniu układowym*, Doradca Restrukturyzacyjny 2020, nr 3.

Bokina W., Sułkowska P., *Egzekucja wierzytelności ujętych w zatwierdzonym spisie wierzytelności ze szczególnym uwzględnieniem wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo*, Doradca Restrukturyzacyjny 2022, nr 3.

Chrapoński D. [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, pod red. A. Torbusa, A. Witosza, A.J. Witosza, Warszawa 2016.

Chrapoński D., *Wpływ postępowania restrukturyzacyjnego na postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające przeciw dłużnikowi*, Doradca Restrukturyzacyjny 2016, nr 6.

Filipiak P., Kempinski P., Stradomski M., Grobelny P., Zieliński H., *Pozycja wierzyciela rzeczowego w postępowaniu restrukturyzacyjnym z uwzględnieniem postanowień dyrektywy w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej*, Doradca Restrukturyzacyjny 2021, nr 1.

Filipiak P., Hrycaj A., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 25 lipca 2025 r. (Dz.U. 2025.1085)*, Lex/el. 2026.

Groele B. [w:] *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, pod red. P. Filipiaka, A. Hrycaj, Lex/el. 2020.

Horosz P., *Prawo upadłościowe i prawo restrukturyzacyjne – zarys wykładu*, Warszawa 2023.

Hrycaj A., *System prawa handlowego. Tom 6. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, pod red. A. Hrycaj, A. Jakubeckiego, A. Witosza, Warszawa 2020.

Jakubecki A., Mojak J., Niezbecka E., *Prawne zabezpieczenie kredytów*, Lublin 1996.

Jakubecki A., *Odpowiednie stosowanie art. 312 prawa restrukturyzacyjnego w postępowaniu o zatwierdzenie układu* [w:] *Omnia sunt interpretanda. Teoria i dogmatyka prawnicza. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Leszczyńskiemu*, pod red. A. Korybskiego, B. Liżewskiego, Lublin 2023.

Jakubecki A., *Zabezpieczenia rzeczowe wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym w świetle nowelizacji Prawa restrukturyzacyjnego z dnia 25 lipca 2025 r. Księga Jubileuszowa Profesora Mariana Zdyba* – w druku.

Kwiatkowski D., Kosmal R., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2022.

Machowska A. [w] *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe. Zagadnienia praktyczne*, pod red. A. Machowskiej Warszawa 2016.

Merczyński B., Bartosiewicz P., *Egzekucja wierzytelności zabezpieczonej rzeczowo po zatwierdzeniu układu*, Doradca Restrukturyzacyjny 2019, nr 18.

Niezbecka E., Jakubecki A., Mojak J., *Prawne zabezpieczenie wierzytelności bankowych*, Kraków 2000.

Zimmerman P., Bobik W., *Wierzytelność zabezpieczona rzeczowo na mieniu dłużnika a egzekucja po zatwierdzeniu układu w postępowaniu restrukturyzacyjnym*, Doradca Restrukturyzacyjny 2023, nr 4.

Zimmerman P., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Legalis/el. 2022.

Skutki ogłoszenia upadłości w toku sądowego postępowania egzekucyjnego

1. Uwagi wstępne

Tytułowe zagadnienie skutków ogłoszenia upadłości w czasie trwania sądowego postępowania egzekucyjnego stanowi fragment szerszej problematyki, której istota sprowadza się do wpływu postępowania upadłościowego na sądowe postępowanie egzekucyjne¹. Wpływ ten najczęściej analizowany jest w dwóch aspektach, które nierozzerwalnie wiążą się z dwoma tradycyjnie wyróżnianymi etapami postępowania upadłościowego². W postępowaniu tym można wyodrębnić etap pierwszy, tj. postępowanie w przedmiocie ogłoszenia upadłości, w którym sąd rozstrzyga co do wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika, oraz etap drugi, tj. właściwe postępowanie upadłościowe, które rozpoczyna się po wydaniu przez sąd postanowienia o ogłoszeniu upadłości. W każdym z tych stadiów postępowania upadłościowego odrębnie uregulowane są jego

¹ Więcej zob. w szczególności: W. Głodowski, *Wpływ postępowania upadłościowego na sądowe postępowanie egzekucyjne* [w:] *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika. Wybrane aspekty postępowania zabezpieczającego, egzekucyjnego, restrukturyzacyjnego i upadłościowego w polskim systemie prawnym*, pod red. I. Gil, A. Góry-Błaszczkowskiej, K. Flagi-Gieruszyńskiej, Sopot 2018, s. 71 i nast.; A. Malmuk-Cieplak, *Wpływ postępowania upadłościowego na postępowanie egzekucyjne*, PPC 2015, nr 3, s. 383 i nast.

² Zamiast wielu zob. F. Zedler, *Zarys prawa upadłościowego*, Warszawa 2016, s. 30.

relacje do postępowań egzekucyjnych, w tym również do sądowego postępowania egzekucyjnego³.

Przechodząc do analizy relacji między właściwym postępowaniem upadłościowym a sądowym postępowaniem egzekucyjnym, w pierwszej kolejności należy zauważyć, że wpływ ogłoszenia upadłości rozpatruje się w nauce osobno w odniesieniu do postępowań egzekucyjnych toczących się w dniu ogłoszenia upadłości, osobno zaś w kontekście dopuszczalności wszczynania postępowań egzekucyjnych po dniu ogłoszenia upadłości⁴. Z uwagi na zakresłony w tytule temat opracowania, który ogranicza analizę skutków ogłoszenia upadłości do postępowania egzekucyjnego będącego w toku w chwili ogłoszenia upadłości, jego przedmiotem jest dogmatyczno-prawna analiza normy kolizyjnej zawartej w art. 146 ust. 1 i 2 ustawy – Prawo upadłościowe⁵, której celem jest rozwiązanie zbiegu między właściwym postępowaniem upadłościowym a postępowaniem egzekucyjnym wszczętym przed dniem ogłoszenia upadłości. Rozważania zawarte w niniejszym opracowaniu koncentrują się na analizie przesłanek, trybu, momentu oraz skutków zawieszenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 146 ust. 1 PrUp, a także wyjątku od ogólnej zasady niedopuszczalności podejmowania czynności egzekucyjnych w okresie zawieszenia postępowania egzekucyjnego, przewidzianego w art. 146 ust. 1 zd. 3 PrUp. Przedmiotem analizy są również wątpliwości interpretacyjne związane ze stosowaniem wspomnianego wyjątku, sprowadzające się do następujących pytań: czy dopuszczalne jest przysądzenie własności po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika oraz czy dopuszczalne jest przysądzenie własności nieruchomości w sytuacji, gdy przybicie zostało prawomocnie udzielone przed ogłoszeniem upadłości, a nabywca zalicza na poczet ceny własną wierzytelność lub jej część, znajdującą pokrycie w cenie nabycia. Opracowanie obejmuje ponadto zagadnienia trybu oraz skutków

³ W. Głodowski, *Wpływ postępowania upadłościowego...*, op. cit., s. 71.

⁴ Zob. P. Feliga, *Wpływ ogłoszenia upadłości na cywilne postępowania sądowe, przed sądem polubownym, administracyjne i sądownoadministracyjne (procesowe skutki ogłoszenia upadłości)* [w:] *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe. Tom 6*, pod red. A. Hrycaj, A. Jakubackiego, A. Witosza, Warszawa 2019, s. 942.

⁵ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 614 ze zm.); dalej: PrUp.

umorzenia postępowania egzekucyjnego po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości (art. 146 ust. 2 PrUp).

2. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego

Zgodnie z art. 146 ust. 1 PrUp postępowanie egzekucyjne skierowane do majątku wchodzącego w skład masy upadłości, wszczęte przed dniem ogłoszenia upadłości, ulega zawieszeniu z mocy prawa z dniem ogłoszenia upadłości. Do zawieszenia postępowania egzekucyjnego na podstawie tego przepisu dojdzie wyłącznie wówczas, gdy spełnione zostaną dwie przesłanki, o których mowa w tej regulacji. Po pierwsze, postępowanie egzekucyjne musi być skierowane do majątku wchodzącego w skład masy upadłości. Po drugie, postępowanie egzekucyjne musi zostać wszczęte przed dniem ogłoszenia upadłości. Przy spełnieniu tych warunków w momencie ogłoszenia upadłości dłużnika egzekwowanego dochodzi do konkurencji postępowania egzekucyjnego prowadzonego przez komornika z postępowaniem upadłościowym⁶. Postępowanie egzekucyjne, którego istotą jest dokonanie egzekucji singularnej, ma bowiem konkurencyjny charakter względem postępowania upadłościowego, będącego, co do zasady, egzekucją generalną⁷, w związku z czym pojawia się potrzeba rozwiązania powstałego w ten sposób zbiegu.

Zawieszenie postępowania egzekucyjnego dotyczy wyłącznie postępowania skierowanego do majątku wchodzącego w skład masy upadłości. Rozpatrując tę przesłankę, należy w pierwszej kolejności zauważyć, że dyspozycją art. 146 ust. 1 PrUp nie objęto postępowań egzekucyjnych, które skierowane są do rzeczy i praw niewchodzących w skład masy upadłości. Nie ulegają zatem zawieszeniu postępowania egzekucyjne skierowane do rzeczy i praw niewchodzących w skład masy upadłości na podstawie art. 63 ust. 1 PrUp, wyłączonych uchwałą zgromadzenia wierzycieli na podstawie art. 63 ust. 2 PrUp

⁶ P. Janda, *Wpływ ogłoszenia upadłości na toczące się postępowania egzekucyjne* [w:] *Egzekucja sądowa a upadłość dłużnika*, pod red. A. Marciniaka, H. Bednorz-Godyń, Sopot 2025, s. 115.

⁷ K. Flaga-Gieruszyńska, *Umorzenie postępowania egzekucyjnego z mocy prawa – wybrane zagadnienia* [w:] *Zawieszenie sądowego postępowania egzekucyjnego. Podstawy i skutki*, pod red. J. Jagiły, Sopot 2023, s. 16–17.

lub wyłączonych przez sędziego-komisarza na podstawie art. 315 PrUp⁸. W tych wypadkach postępowanie egzekucyjne, niezależnie od przebiegu postępowania upadłościowego, jest prowadzone przeciwko upadłemu. Kontynuując wątek majątku wchodzącego w skład masy upadłości, należy również zauważyć, że sformułowanie „postępowanie egzekucyjne skierowane do majątku wchodzącego w skład masy upadłości” nie jest tożsame z pojęciem postępowania dotyczącego masy upadłości, gdyż nie każde postępowanie egzekucyjne dotyczące masy upadłości jest postępowaniem skierowanym do majątku wchodzącego w skład masy upadłości⁹. Sformułowanie użyte przez ustawodawcę nie obejmuje w szczególności postępowań egzekucyjnych dotyczących zarządu masą upadłości¹⁰. Zawieszeniu nie podlegają zatem postępowania egzekucyjne, w których nie chodzi o wykonanie orzeczeń wydanych przeciwko upadłemu, a mające za przedmiot roszczenia wynikające z zarządu masą upadłości, w szczególności gdy chodzi o egzekucję orzeczeń nakazujących zaniechanie czynności naruszających prawo własności rzeczy, posiadanie, czy prawa własności przemysłowej albo nakazujących wydanie rzeczy¹¹. W przypadku gdy postępowanie egzekucyjne dotyczy masy upadłości, ale nie majątku wchodzącego w skład masy upadłości, może ono toczyć się dalej przeciwko syndykowi.

Zawieszenie postępowania egzekucyjnego skierowanego do majątku wchodzącego w skład masy upadłości nastąpi wyłącznie wtedy, gdy postępowanie to zostało wszczęte przed dniem ogłoszenia upadłości. Z perspektywy stosowania art. 146 ust. 1 PrUp istotne jest zatem to, aby wniosek o wszczęcie egzekucji (polecenie, żądanie uprawnionego organu) został złożony przed dniem

⁸ P. Janda, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 146, nb 5.

⁹ P. Feliga, *Wpływ ogłoszenia upadłości...*, op. cit., s. 944.

¹⁰ Ibidem; K. Flaga-Gieruszyńska, *Umorzenie postępowania egzekucyjnego...*, op. cit., s. 17.

¹¹ P. Feliga, *Wpływ ogłoszenia upadłości...*, op. cit., s. 944–945. Warto przy tym zauważyć, że o ile w nauce pogląd ten zyskał aprobatę, o tyle doczekał się również pewnego zastrzeżenia. Zauważa się bowiem, że dyspozycją art. 146 ust. 1 PrUp objęte są te postępowania egzekucyjne, w których chodzi o egzekucję świadczenia polegającego na wydaniu rzeczy, która to rzecz jest składnikiem masy upadłości. Zob. A. Jakubecki, *Ogłoszenie upadłości a dopuszczalność postępowania egzekucyjnego w świetle znolizowanego prawa upadłościowego [w:] Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, M. Pazdana, M. Tomalaka, Warszawa 2017, s. 631.

ogłoszenia upadłości. Kluczowe znaczenie ma bowiem czas wszczęcia postępowania egzekucyjnego, a nie egzekucji¹².

Zawieszenie postępowania egzekucyjnego, które odpowiada przedstawionym powyżej przesłankom, następuje z mocy samego prawa. Oznacza to w szczególności, że zawieszenie postępowania egzekucyjnego następuje automatycznie, tj. bez potrzeby wydania postanowienia. Skoro bowiem ustawodawca posłużył się sformułowaniem, zgodnie z którym postępowanie egzekucyjne ulega „zawieszeniu z mocy prawa”, brak jest podstaw do wniosku, że zawieszenie to dla swojego zaistnienia, czy też potwierdzenia jego zaistnienia, wymaga wydania orzeczenia przez organ egzekucyjny¹³. Nie można oczywiście wykluczyć potencjalnego wydania przez organ egzekucyjny postanowienia o zawieszeniu, z tym, że jeżeli do tego dojdzie, postanowienie takie będzie miało wyłącznie charakter deklaracyjny, a więc należy je uznać za rozstrzygnięcie stwierdzające zawieszenie postępowania¹⁴.

Jeżeli chodzi o chwilę powstania skutku ogłoszenia upadłości, który polega na zawieszeniu postępowania egzekucyjnego skierowanego do majątku wchodzącego w skład masy upadłości wszczętego przed dniem ogłoszenia upadłości, odnotować należy rozbieżność w tej kwestii. W nauce dominuje pogląd zakładający, że do zawieszenia postępowania egzekucyjnego dochodzi z początkiem dnia, w którym ogłoszono upadłość, tj. o godz. 00:00 tego dnia¹⁵. Prezentowany jest również pogląd odmienny, zgodnie z którym zawieszenie postępowania

¹² Różnice między postępowaniem egzekucyjnym a egzekucją są wyraźnie dostrzegalne, zwłaszcza gdy chodzi o chwilę ich wszczęcia. Do wszczęcia właściwego postępowania egzekucyjnego dochodzi z chwilą złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji (polecenia wszczęcia egzekucji, żądania uprawnionego organu), podobnie jak procesu przez wytoczenie powództwa. Z kolei wszczęcie egzekucji następuje dopiero z chwilą dokonania przez organ egzekucyjny pierwszej czynności egzekucyjnej, przy której doręcza się dłużnikowi zawiadomienie o wszczęciu egzekucji.

¹³ P. Feliga, *Wpływ ogłoszenia upadłości...*, op. cit., s. 947.

¹⁴ K. Flaga-Gieruszyńska, *Zagadnienia ogólne [w:] System Postępowania Cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021, s. 251.

¹⁵ Z wielu zob.: A. Borys, *Konsekwencje ogłoszenia upadłości pracodawcy dla postępowania sądowego z zakresu prawa pracy [w:] Realizacja ochrony prawnoprocesowej w ujęciu statycznym i dynamicznym*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, Wrocław 2020, s. 182; P. Feliga, *Data ogłoszenia upadłości – glosa – VI Ga 9/10*, M.Prawn. 2011, nr 14, s. 787 i nast.; P. Feliga, *Wpływ ogłoszenia upadłości...*, op. cit., s. 924; P. Janda, *Wpływ ogłoszenia upadłości...*, op. cit., s. 120.

egzekucyjnego następuje nie z początkiem, lecz z końcem dnia, w którym wydano postanowienie o ogłoszeniu upadłości¹⁶. Odnosząc się do zasygnalizowanych rozbieżności, należy przyjąć, że o powstaniu skutków, o których mowa w art. 146 ust. 1 PrUp, decyduje początek dnia, w którym ogłoszono upadłość, a nie jego koniec. Z art. 146 ust. 1 PrUp wynika, że postępowanie egzekucyjne ulega zawieszeniu z dniem ogłoszenia upadłości. Oznaczenie dnia ogłoszenia upadłości związane jest z kolei ściśle z datą jej ogłoszenia, o której mowa w art. 52 PrUp¹⁷. Skoro zaś w art. 52 PrUp operuje się pojęciem daty upadłości, która ma kluczowe znaczenie z perspektywy powstania skutków ogłoszenia upadłości, to data rozpoczyna się z początkiem dnia, a nie z jego końcem¹⁸. Z tak ujętą chwilą następują wszystkie (poza wyraźnie wskazanymi w ustawie wyjątkami) skutki ogłoszenia upadłości¹⁹, w tym również skutek w postaci zawieszenia postępowania egzekucyjnego.

Jednym z podstawowych skutków zawieszenia postępowania egzekucyjnego jest zakaz podejmowania w czasie trwania zawieszenia jakichkolwiek czynności egzekucyjnych, z wyjątkiem czynności wyraźnie dopuszczonych przez ustawodawcę (art. 179 § 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). W świetle art. 179 § 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. za słuszny należy uznać wyrażony w literaturze pogląd, zgodnie z którym istota zawieszenia postępowania egzekucyjnego polega zasadniczo na niedopuszczalności podejmowania w czasie jego trwania czynności egzekucyjnych²⁰. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego z mocy prawa nie ma natomiast wpływu na czynności egzekucyjne dokonane w tym postępowaniu do dnia jego zawieszenia, a w szczególności nie powoduje po

¹⁶ S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2020, art. 146, nb 4.

¹⁷ Tak w kontekście art. 61 PrUP, w którym analogicznie jak w art. 146 ust. 1 PrUp posłużono się sformułowaniem „z dniem”. Zob. P. Feliga, *Data ogłoszenia upadłości...*, op. cit., s. 787.

¹⁸ A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 52, nb 1.

¹⁹ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2025, art. 52, nb 3.

²⁰ Z wielu zob.: J. Gołaczyński, *Zawieszenie i umorzenie postępowania [w:] System Postępowania Cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszynskiej, Warszawa 2021, s. 718; A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2023, s. 308; Z. Szczurek, *Czynności egzekucyjne. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2017, s. 207.

stronie wierzyciela obowiązku zwrotu do masy upadłości sum otrzymanych przed ogłoszeniem upadłości²¹. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie powoduje zatem uchylecia dokonanych czynności egzekucyjnych, nie uchyla również zajęć egzekucyjnych. Czynności te nadal pozostają w mocy, jednak kontynuowanie egzekucji jest zakazane²².

Przedstawione powyżej skutki zawieszenia postępowania egzekucyjnego oznaczają w szczególności, że sumy uzyskane w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, które nie zostały jeszcze fizycznie rozdysponowane na rzecz wierzycieli, nie mogą być przekazane wierzycielom, jak również nie mogą być zwrócone dłużnikowi²³. Jeżeli po zawieszeniu postępowania egzekucyjnego doszłoby do wydania sum wierzycielowi egzekwującemu, wówczas wobec wierzyciela egzekwującego syndykowi będzie przysługiwać roszczenie o przekazanie tych sum do masy upadłości, zaś wobec komornika – roszczenie o naprawienie wyrządzonej szkody²⁴. Sumy uzyskane w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, które nie zostały wydane wierzycielowi, powinny pozostać w dyspozycji komornika, zaś ich dalszy los zależy od losów postępowania upadłościowego.

Na sąd upadłościowy nałożono obowiązek zawiadamiania o ogłoszeniu upadłości znanych sądowi organów egzekucyjnych (art. 53 ust. 5 PrUp). Ma to na celu umożliwienie organom egzekucyjnym stosowanie się do dyspozycji art. 146 PrUp, tj. do wstrzymania podejmowania dalszych czynności egzekucyjnych w postępowaniach egzekucyjnych, które ulegają zawieszeniu z mocy prawa w dniu ogłoszenia upadłości²⁵. Powiadomienie organów egzekucyjnych następuje w dniu ogłoszenia upadłości i dokonuje się go przy zastosowaniu środków bezpośredniego porozumiewania się na odległość, w szczególności przez telefon, faks lub pocztę elektroniczną.

²¹ S. Gurgul, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., art. 146, nb 5.

²² P. Feliga, *Wpływ ogłoszenia upadłości...*, op. cit., s. 945.

²³ Z wielu zob. w szczególności: W. Głodowski, *Wpływ postępowania upadłościowego...*, op. cit., s. 75; P. Janda, *Prawo...*, op. cit., art. 39, nb 3; P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., art. 39, nb 3.

²⁴ Zob. P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., art. 39, nb 3.

²⁵ Ibidem, art. 53, nb 4.

3. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego a przysądzenie własności nieruchomości

W nawiązaniu do uwag dotyczących skutków zawieszenia postępowania egzekucyjnego należy zauważyć, że w odniesieniu do przypadków zawieszenia postępowania, do którego z mocy prawa dochodzi z dniem ogłoszenia upadłości, ustawodawca przewidział wyjątek od ogólnej reguły niedopuszczalności podejmowania w czasie trwania zawieszenia postępowania egzekucyjnego jakichkolwiek czynności egzekucyjnych. Zgodnie bowiem z art. 146 ust. 1 zd. 3 PrUp zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie stoi na przeszkodzie przysądzeniu własności nieruchomości, jeżeli przybicia prawomocnie udzielono przed ogłoszeniem upadłości, a nabywca egzekucyjny wpłaci w terminie cenę nabycia.

Rozwiązanie, o którym mowa w art. 146 ust. 1 zd. 3 PrUp, zapewniające ochronę osobom trzecim, które w toku postępowania egzekucyjnego nabyły określone prawa, jest niezbędne wobec przyjęcia, że egzekucja generalna (kierowana do całego majątku dłużnika), jaką jest upadłość, zastępuje egzekucje singularne prowadzone przez poszczególnych wierzycieli upadłego. Chodzi bowiem o zapobieżenie zniweczeniu egzekucji z nieruchomości w sytuacji, gdy w postępowaniu egzekucyjnym doszło już do prawomocnego udzielenia przybicia na rzecz nabywcy egzekucyjnego i po tej czynności ogłoszono upadłość dłużnika egzekwowanego. W ten sposób ustawodawca zapewnił bowiem nabywcy licytacyjnemu możliwość realizacji prawa do uzyskania własności rzeczy, do której skierowano egzekucję, jeżeli przed ogłoszeniem upadłości uprawomocniło się postanowienie o przybicciu, a ponadto nabywca wypełnił ciążące na nim zobowiązanie do zapłaty w terminie ceny nabycia, nawet jeśli doszło do tego po nieprawomocnym ogłoszeniu upadłości dłużnika, a więc w ramach czasowych zawieszonego postępowania egzekucyjnego²⁶. W nauce wskazuje się, że przepis ten nie tylko chroni osoby, które już niemal uzyskały prawo własności, ale jest również korzystny dla wierzycieli upadłego i samej masy upadłości, gdyż cena nabycia zostanie po uprawomocnieniu się postanowienia

²⁶ S. Cieślak, *Przysądzenie własności nieruchomości po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika*, PPE 2022, nr 6, s. 55 i nast.

o ogłoszeniu upadłości przelana do masy upadłości, a zatem nie będzie konieczności prowadzenia w stosunku do nieruchomości postępowania likwidacyjnego w trybie przepisów ustawy – Prawo upadłościowe, a tym samym koszty postępowania upadłościowego będą niższe²⁷. Rozwiązanie to porównuje się do sytuacji „win-win”, w której z jednej strony nie dochodzi do zniweczenia czynności podjętych w toku postępowania egzekucyjnego, z drugiej zaś rachunek ekonomiczny wypada na korzyść interesów masy upadłości²⁸.

Literalne brzmienie art. 146 ust. 1 zd. 3 PrUp przesądza o tym, że zawieszenie postępowania egzekucyjnego nie stanowi przeszkody do przysądzenia własności nieruchomości, jeżeli przybicia prawomocnie udzielono przed ogłoszeniem upadłości, a nabywca egzekucyjny wpłaci w terminie cenę nabycia. W praktyce może zdarzyć się jednak, że nabywca licytacyjny, któremu prawomocnie udzielono przybicia przed ogłoszeniem upadłości dłużnika i który prawidłowo wykonał warunki licytacyjne, nie uzyska przysądzenia własności przed uprawomocnieniem się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. W takich wypadkach brzmienie art. 146 ust. 1 zd. 3 PrUp nie rozstrzyga wyraźnie, czy dopuszczalne jest przysądzenie własności już po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika, które – stosownie do art. 146 ust. 1 zd. 2 PrUp, powinno prowadzić do umorzenia z mocy prawa postępowania egzekucyjnego. Wnioskując *a contrario*, można byłoby przyjąć, że przysądzenie własności jest niedopuszczalne, jeżeli postępowanie egzekucyjne zostało już umorzone z mocy prawa w związku z uprawomocnieniem się postanowienia o ogłoszeniu upadłości, mimo że prawomocnego przybicia udzielono przed jej ogłoszeniem, a nabywca prawidłowo wykonał warunki licytacyjne. Z literalnej wykładni tego przepisu wynika bowiem, że do przysądzenia własności nieruchomości może dojść wyłącznie w czasie zawieszenia postępowania egzekucyjnego, tj. przed uprawomocnieniem się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Tymczasem, jak słusznie zauważa się w literaturze

²⁷ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe...*, op. cit., art. 146, nb 5.

²⁸ N. Frosztęga, W. Pustelnik, *Przysądzenie własności nieruchomości w obliczu ogłoszenia upadłości egzekwowanego dłużnika*, MPB 2023, nr 3 [online:] https://ispb.pl/przysadzenie-wlasnosc-nieruchomosci-w-obliczu-ogloszenia-upadlosci-egzekwowanego-dluznika/#_ftn7 (dostęp: 16.11.2025).

przedmiotu, zbyt wiele przypadkowych z punktu widzenia nabywcy okoliczności decyduje o tym, kiedy uprawomocni się postanowienie o ogłoszeniu upadłości dłużnika oraz kiedy on sam jako nabywca licytacyjny będzie w stanie spełnić warunki licytacyjne, aby można uzależnić to, czy zrealizowane zostanie jego prawo podmiotowe do nabycia własności nieruchomości od momentu, w którym uprawomocni się postanowienie o ogłoszeniu upadłości²⁹. Przyjęcie wspomnianej wykładni mogłoby oznaczać w szczególności, że data podjęcia przez organ egzekucyjny czynności polegającej na wezwaniu do wykonania warunków licytacyjnych (art. 967 k.p.c.) decydowałaby o utrzymaniu lub utracie uprawnienia do przysądzenia własności nieruchomości, zastrzeżonego na rzecz nabywcy w art. 995 k.p.c., choćby w terminie wykonał warunki licytacyjne³⁰. Wykładnia taka z całą pewnością nie zapewnia dostatecznej ochrony praw nabywcy licytacyjnego.

Do wspomnianych wątpliwości odniósł się Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 18 listopada 2021 r.³¹ W uchwale tej przyjęto, że uprawomocnienie się postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika, które prowadzi do umorzenia postępowania egzekucyjnego, nie jest przeszkodą do przysądzenia własności nieruchomości na rzecz nabywcy licytacyjnego, któremu prawomocnie udzielono przybiccia przed ogłoszeniem upadłości dłużnika i który wykonał warunki licytacyjne. Stanowisko to spotkało się zasadniczo z aprobatą w literaturze przedmiotu³². Teza ta jest z pewnością prawidłowa w zakresie, w jakim stanowisko Sądu Najwyższego dopuszcza wydanie postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Pewne wątpliwości wywołuje jednak sposób, w jaki ma to

²⁹ M. Waberski, B. Sierakowski, *Sąd przysądzi własność nieruchomości pomimo umorzenia postępowania egzekucyjnego na skutek uprawomocnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika*, Legalis n.ius 2022 [online:] <https://legalis.pl/sad-przysadzi-wlasnosc-nieruchomosci-pomimo-umorzenia-postepowania-egzekucyjnego-na-skutek-uprawomocnienia-sie-postanowienia-o-ogloszeniu-upadlosci-dluznika/> (dostęp: 16.11.2025).

³⁰ G. Wolak, *Ogłoszenie upadłości dłużnika a możliwość przysądzenia własności nieruchomości (lub użytkowania wieczystego)*. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2021 r., III CZP 77/20, PPE 2022, nr 11, s. 85.

³¹ III CZP 77/20, OSNC 2022/6/60.

³² Zob. S. Cieślak, *Przysądzenie...*, op., cit., *passim*; M. Waberski, B. Sierakowski, *Sąd przysądzi własność...*, op. cit.; G. Wolak, *Ogłoszenie...*, op. cit., *passim*.

nastąpić. Stanowisko Sądu Najwyższego przyjęte w uchwale z dnia 18 listopada 2021 r. zakłada, że uprawomocnienie się postanowienia o ogłoszeniu upadłości prowadzi do umorzenia postępowania egzekucyjnego, o którym mowa w art. 146 ust. 1 zd. 3 PrUp, tj. postępowania skierowanego do nieruchomości, w którym doszło do prawomocnego udzieleniu przybicia przed ogłoszeniem upadłości. Tak ujęte stanowisko, jak słusznie zauważa S. Cieślak³³, pomija zupełnie problem dopuszczalności dokonywania przez organ egzekucji sądowej czynności egzekucyjnej, jaką niewątpliwie jest wydanie postanowienia o przysądzeniu własności nieruchomości, poza ramami czasowymi postępowania egzekucyjnego, a właściwie dopuszcza dokonywanie czynności już po zakończeniu postępowania egzekucyjnego. Zdaniem wspomnianego autora należy jednak zaaprobować stosowanie rozwiązania zaproponowanego przez Sąd Najwyższy, gdyż jest ono konieczne dla zapewnienia ochrony nabywcy licytacyjnemu i odpowiada na potrzeby praktyki postępowania cywilnego. Odmiennego zdania są natomiast N. Frosztęga i W. Pustelnik³⁴, którzy opowiadają się za rozwiązaniem zaproponowanym w wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 31 stycznia 2018 r.³⁵ Zgodnie z tym wyrokiem w sytuacji, o której mowa w art. 146 ust. 1 zd. 3 PrUp, postępowanie egzekucyjne nie ulega umorzeniu z mocy samego prawa po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Wykładnia literalna i logiczna tego przepisu prowadzi bowiem do wniosku, że stanowi on wyjątek od reguł wyrażonych w zdaniu pierwszym i drugim art. 146 ust. 1 PrUp. Według wspomnianych autorów wykładnia taka nie tylko pozwala uniknąć niepożądanego wyjątku wydania postanowienia o przysądzeniu własności poza ramami postępowania egzekucyjnego, ale również pozwala nadać racjonalne skutki literalnej wykładni art. 146 ust. 1 zd. 3 PrUp, gdyż do przysądzenia własności dochodzi w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2021 r. stała się źródłem wątpliwości również w innej kwestii, tj. w odniesieniu do przypadków, gdy

³³ S. Cieślak, *Przysądzenie...*, op. cit., s. 55 i nast.

³⁴ N. Frosztęga, W. Pustelnik, *Przysądzenie...*, op. cit.

³⁵ I ACa 1484/17, Legalis nr 1760321.

nabywca skorzysta z możliwości wykonania warunków licytacyjnych bez konieczności wpłacania ceny nabycia. Powstaje bowiem pytanie, czy dopuszczalne jest przysądzenie własności nieruchomości w trybie art. 146 ust. 1 zd. 3 PrUp, jeżeli przybicia prawomocnie udzielono przed ogłoszeniem upadłości, zaś nabywca zalicza na poczet ceny własną wierzytelność lub jej część, jeżeli znajduje ona pokrycie w cenie nabycia (art. 968 § 1 k.p.c.)³⁶. Pytanie to powstało w związku z tym, że Sąd Najwyższy, formułując warunki, jakie muszą zostać spełnione, aby uprawomocnienie się postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika nie było przeszkodą do przysądzenia własności nieruchomości na rzecz nabywcy licytacyjnego, *expressis verbis* odwołał się do wykonania przez nabywcę warunków licytacyjnych. Odnosząc się do zasygnalizowanej kwestii, należy wykluczyć możliwość przysądzenia własności nieruchomości w opisanej powyżej sytuacji. Przeciwno takiej możliwości przemawia zarówno brzmienie art. 146 ust. 1 zd. 3 PrUp, który to przepis pozwala na przysądzenie własności nieruchomości po ogłoszeniu upadłości, jeżeli nabywca wpłaci w terminie cenę nabycia, jak również argumenty natury celowościowej, jako że wyłącznie w przypadku wpłaty ceny nabycia zastosowanie analizowanej regulacji jest korzystne z perspektywy interesów masy upadłości.

4. Umorzenie postępowania egzekucyjnego

Zgodnie z art. 146 ust. 1 zd. 2 PrUp postępowanie egzekucyjne skierowane do majątku wchodzącego w skład masy upadłości, wszczęte przed dniem ogłoszenia upadłości, a zawieszone z dniem ogłoszenia upadłości, umarza się z mocy prawa po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości.

Do umorzenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 146 ust. 1 zd. 2 PrUp, podobnie jak w wypadku zawieszenia postępowania, o którym mowa w art. 146 ust. 1 zd. 1 PrUp, dochodzi z mocy prawa. Umorzenie postępowania egzekucyjnego następuje zatem automatycznie, tj. bez potrzeby wydania postanowienia. Jeżeli jednak organ egzekucyjny wydałby postanowienie o umorzeniu postępowania w sytuacji, o której mowa w art. 146 ust. 1 PrUp,

³⁶ N. Frosztęga, W. Pustelnik, *Przysądzenie...*, op. cit.

wówczas należy uznać, że orzeczenie to ma skutek deklaracyjny, tj. stwierdza umorzenie postępowania. Należy przy tym jednocześnie przyjąć, że organ egzekucyjny jest zobowiązany wydać wierzycielowi i syndykowi masy upadłości, na ich wniosek, zaświadczenie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego. Jak słusznie zauważa się w literaturze przedmiotu, uzasadniają to przepisy art. 827 § 2 k.p.c. i art. 229 PrUp oraz okoliczność tego rodzaju, że ze względu na brak stosownego postanowienia strony mogą mieć niejednokrotnie interes w wykazaniu za pomocą urzędowego dokumentu, że postępowanie egzekucyjne nie może się już toczyć³⁷.

Umorzenie postępowania egzekucyjnego powoduje uchylenie dokonanych czynności egzekucyjnych i co do zasady przywrócenie stanu, jaki istniał przed wszczęciem egzekucji³⁸. To z kolei powoduje upadek podstawy prawnej do przekazania wierzycielowi uzyskanych w egzekucji sum pieniężnych³⁹. Sumy uzyskane w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, a jeszcze niewydane, przelewa się do masy upadłości po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości (art. 146 ust. 2 PrUp). Należy przy tym podkreślić, że pod pojęciem sum uzyskanych w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, o których mowa w art. 146 ust. 2 PrUp, należy rozumieć sumy wyegzekwowane w postępowaniu egzekucyjnym przed jego zawieszeniem, o ile nie zostały one wydane wierzycielowi egzekwującemu do dnia ogłoszenia upadłości. Literalne brzmienie tego przepisu *prima facie* mogłoby co prawda sugerować, że chodzi o sumy uzyskane w czasie obowiązywania zawieszenia postępowania egzekucyjnego, lecz stanowisko takie pozostaje w oczywistej sprzeczności z przedstawioną już istotą instytucji zawieszenia postępowania egzekucyjnego, z której wynika, że organ egzekucyjny zasadniczo nie podejmuje w tym czasie żadnych czynności, a więc nie może też uzyskiwać żadnych sum od dłużnika⁴⁰.

³⁷ S. Gurgul, *Prawo...*, op. cit., art. 146, nb 1.

³⁸ J. Jagieła [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095¹*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020, art. 826, nb 2.

³⁹ D. Chrapoński [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, pod red. A.J. Witosza, Warszawa 2021, art. 146, nb 4.

⁴⁰ S. Gurgul, *Prawo...*, op. cit., art. 146, nb 4.

Jeżeli chodzi o formę przekazania do masy upadłości sum uzyskanych w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, to należy zauważyć, że przepisy ustawy – Prawo upadłościowe nie przewidują konieczności wydania postanowienia w tym względzie. Zdaniem Sądu Najwyższego⁴¹ argumenty celowościowe przemawiają jednak za tym, aby organ egzekucyjny, podejmując decyzję o przekazaniu uzyskanych, a jeszcze niewydanych sum, uczynił to w określonej formie procesowej, tj. wydając postanowienie, które nie podlega zaskarżeniu. Sąd Najwyższy podkreśla, że forma taka sprzyja przejrzystości postępowania wobec jego uczestników, bowiem przelanie niewydanych sum uzyskanych z egzekucji do masy upadłości stanowi wyraz tego, że w związku z ogłoszeniem upadłości dłużnika zaspokojenie wierzycieli egzekwujących może nastąpić jedynie w postępowaniu upadłościowym, a dotychczasowy organ egzekucyjny nie jest już dysponentem sum, które uzyskał w postępowaniu egzekucyjnym. Dodatkowo sąd ten zauważa, że nakaz wynikający z art. 146 ust. 2 PrUp może się zaktualizować na zaawansowanym etapie postępowania egzekucyjnego, w tym także po sporządzeniu planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Przepisy ustawy – Prawo upadłościowe nie przewidują obowiązku informowania wierzycieli o tym, że doszło do umorzenia postępowania egzekucyjnego z mocy prawa w związku z uprawomocnieniem się postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika (por. art. 816 § 3 k.p.c.). Postanowienie o przekazaniu niewydanych sum do masy upadłości może zatem posiadać istotny walor informacyjny wobec wierzycieli egzekwujących, niezależnie od obowiązku obwieszczenia postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Informuje ono o zmianie reżimu zaspokojenia ich wierzytelności, a jednocześnie stanowi podstawę do przelania uzyskanych z egzekucji sum, znajdujących się na rachunku depozytowym Ministra Finansów (art. 808 i 967 k.p.c.), na rachunek, którego dysponentem jest syndyk masy upadłości⁴².

⁴¹ Zob. postanowienie SN z dnia 21 grudnia 2017 r., III CZP 80/17, OSP 2019/3/26.

⁴² P. Feliga, *Wpływ ogłoszenia upadłości...*, op. cit., s. 946.

5. Podsumowanie

Przedstawiona w niniejszym opracowaniu analiza sposobu rozwiązania zbiegu między właściwym postępowaniem upadłościowym a postępowaniem egzekucyjnym wszczętym przed dniem ogłoszenia upadłości na podstawie art. 146 ust. 1 i 2 PrUp pozwala na to, aby sformułować następujące wnioski.

Po pierwsze, skutkiem ogłoszenia upadłości jest zawieszenie postępowania egzekucyjnego skierowanego do majątku wchodzącego w skład masy upadłości, wszczętego przed dniem ogłoszenia upadłości. Do zawieszenia postępowania egzekucyjnego dochodzi z mocy prawa, z początkiem dnia, w którym ogłoszono upadłość. W czasie trwania zawieszenia niedopuszczalne jest podejmowanie jakichkolwiek czynności egzekucyjnych, z wyjątkiem czynności wyraźnie dopuszczonych przez ustawodawcę.

Po drugie, wyjątkiem od ogólnej zasady niedopuszczalności podejmowania czynności egzekucyjnych w okresie zawieszenia postępowania egzekucyjnego, wyraźnie dopuszczonym przez ustawodawcę, jest możliwość przysądzenia własności nieruchomości, jeżeli przybicia prawomocnie udzielono przed ogłoszeniem upadłości, a nabywca egzekucyjny wpłaci w terminie cenę nabycia. Możliwość taka występuje zarówno przed, jak i po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Niedopuszczalne jest przy tym przysądzenie własności nieruchomości w sytuacji, gdy przybicie zostało prawomocnie udzielone przed ogłoszeniem upadłości, a nabywca zalicza na poczet ceny własną wierzytelność lub jej część, znajdującą pokrycie w cenie nabycia.

Po trzecie, postępowanie egzekucyjne skierowane do majątku wchodzącego w skład masy upadłości, wszczęte przed dniem ogłoszenia upadłości, a zawieszone z dniem ogłoszenia upadłości, umarza się z mocy prawa po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Sumy uzyskane w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, a jeszcze niewydane, przelewa się do masy upadłości po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Organ egzekucyjny, podejmując decyzję o przekazaniu uzyskanych, a jeszcze niewydanych sum, powinien wydać postanowienie, które nie podlega zaskarżeniu.

Reasumując, analiza przepisów ujętych w treści art. 146 ust. 1 i 2 PrUp prowadzi do wniosku, że regulacje te ustanawiają zakaz egzekucji singularnej prowadzonej przez komornika w trakcie postępowania upadłościowego⁴³, określany w nauce również jako zasada wyłączności właściwego postępowania upadłościowego⁴⁴. Dzieje się tak ze względu na jedno z podstawowych założeń postępowania upadłościowego obejmującego likwidację masy upadłości, które polega na tym, że wszyscy wierzyciele upadłościowi, tj. wierzyciele, których wierzytelności powstały przed ogłoszeniem upadłości, uzyskują zaspokojenie w ramach postępowania upadłościowego⁴⁵. Z tego powodu art. 146 PrUp wyłącza możliwość indywidualnego zaspokojenia wierzyciela w drodze postępowania egzekucyjnego z majątku wchodzącego do masy upadłości. Z tego też względu wszczęte wcześniej postępowanie egzekucyjne skierowane do majątku wchodzącego w skład masy upadłości podlega zawieszeniu z dniem ogłoszenia upadłości, zaś uprawomocnienie się postanowienia o ogłoszeniu tej upadłości prowadzi do umorzenia z mocy prawa wcześniej zawieszonego postępowania egzekucyjnego.

STRESZCZENIE **Skutki ogłoszenia upadłości w toku sądowego postępowania egzekucyjnego**

Przedmiotem niniejszego opracowania jest problematyka skutków ogłoszenia upadłości w toku sądowego postępowania egzekucyjnego. Analizą objęto normę kolizyjną zawartą w art. 146 ust. 1 i 2 ustawy – Prawo upadłościowe, której celem jest rozwiązanie zbiegu pomiędzy właściwym postępowaniem upadłościowym a postępowaniem egzekucyjnym wszczętym przed dniem ogłoszenia upadłości

W efekcie przeprowadzonych rozważań uznano, że skutkiem ogłoszenia upadłości jest zawieszenie postępowania egzekucyjnego skierowanego do majątku wchodzącego w skład masy upadłości, wszczętego przed dniem ogłoszenia upadłości. Do zawieszenia postępowania egzekucyjnego dochodzi z mocy prawa, z początkiem dnia, w którym ogłoszono upadłość. W czasie trwania zawieszenia niedopuszczalne jest podejmowanie jakichkolwiek czynności egzekucyjnych, z wyjątkiem czynności wyraźnie dopuszczonych przez ustawodawcę. Taki wyjątek stanowi w szczególności możliwość przysądzenia własności nieruchomości,

⁴³ Z wielu zob.: P. Feliga, *Wpływ ogłoszenia upadłości...*, op. cit., s. 943, P. Janda, *Wpływ ogłoszenia upadłości...*, op. cit., s. 118.

⁴⁴ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 229.

⁴⁵ A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo...*, op. cit., art. 146, nb 1.

jeżeli przybycia prawomocnie udzielono przed ogłoszeniem upadłości, a nabywca egzekucyjny wpłaci w terminie cenę nabycia. Możliwość taka występuje zarówno przed, jak i po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Postępowanie egzekucyjne skierowane do majątku wchodzącego w skład masy upadłości, wszczęte przed dniem ogłoszenia upadłości, a zawieszone z dniem ogłoszenia upadłości, umarza się z mocy prawa po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Sumy uzyskane w zawieszonym postępowaniu egzekucyjnym, a jeszcze niewydane, przelewa się do masy upadłości po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Organ egzekucyjny, podejmując decyzję o przekazaniu uzyskanych, a jeszcze niewydanych sum, powinien wydać postanowienie, które nie podlega zaskarżeniu.

Słowa kluczowe: ogłoszenie upadłości, postępowanie egzekucyjne, zawieszenie postępowania egzekucyjnego, umorzenie postępowania egzekucyjnego, przysądzenie własności nieruchomości

ABSTRACT **Consequences of a Declaration of Bankruptcy in the Course of Judicial Enforcement Proceedings**

dr hab. Anna Kościółek, professor at the Rzeszów University, Department of Civil Procedure at the Institute of Legal Sciences, Rzeszów University, Poland; ORCID: 0000-0003-2656-3453

The subject of the article includes the issue of consequences of declaration of bankruptcy in the course of enforcement proceedings. The analysis covers the rule of conflict contained in Article 146, paragraphs 1 and 2, of the Bankruptcy Law, which aims to resolve the conflict between the proper bankruptcy proceedings and the enforcement proceedings initiated before the date of bankruptcy declaration.

Based on the considerations of this paper, it was concluded that declaring bankruptcy results in the suspension of enforcement proceedings directed against assets included in the bankruptcy estate and initiated before the date of bankruptcy declaration. The suspension of enforcement proceedings occurs by operation of law and is effective from the start of the day of bankruptcy declaration. In the course of the suspension no enforcement actions are permitted, except those expressly permitted by law. It is particularly permitted to adjudicate ownership of real estate if a final bid was awarded before the bankruptcy declaration and the purchase price was paid on time. This possibility exists both before and after the bankruptcy declaration becomes final. Enforcement proceedings against assets included in the bankruptcy estate, initiated before the date of bankruptcy declaration and suspended on the date of bankruptcy declaration, shall be discontinued by operation of law after the bankruptcy declaration becomes final. Amounts obtained in the course of suspended enforcement proceedings and not yet released shall be transferred to the bankruptcy estate after the bankruptcy decision becomes final. When deciding on the transfer of the amounts the enforcement authority should issue a decision that is not subject to appeal.

Keywords: declaration of bankruptcy, enforcement proceedings, suspension of enforcement proceedings, discontinuance of proceedings, adjudication of real estate ownership

Bibliografia/References

Borys A., *Konsekwencje ogłoszenia upadłości pracodawcy dla postępowania sądowego z zakresu prawa pracy* [w:] *Realizacja ochrony prawnoprosesowej w ujęciu statycznym i dynamicznym*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, Wrocław 2020.

Chrapoński D. [w:] *Prawo upadłościowe. Komentarz*, pod red. A.J. Witosza, Warszawa 2021.

Cieślak S., *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013.

Cieślak S., *Przysądzenie własności nieruchomości po uprawomocnieniu się postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika*, PPE 2022, nr 6.

Feliga P., *Data ogłoszenia upadłości – glosa – VI Ga 9/10*, M.Prawn. 2011, nr 14.

Feliga P., *Wpływ ogłoszenia upadłości na cywilne postępowania sądowe, przed sądem polubownym, administracyjne i sądownoadministracyjne (procesowe skutki ogłoszenia upadłości)* [w:] *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe. Tom 6*, pod red. A. Hrycaj, A. Jakubeckiego, A. Witosza, Warszawa 2019.

Flaga-Gieruszyńska K., *Umorzenie postępowania egzekucyjnego z mocy prawa – wybrane zagadnienia* [w:] *Zawieszenie sądowego postępowania egzekucyjnego. Podstawy i skutki*, pod red. J. Jagieły, Sopot 2023.

Flaga-Gieruszyńska K., *Zagadnienia ogólne* [w:] *System Postępowania Cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021.

Frosztęga N., Pustelnik W., *Przysądzenie własności nieruchomości w obliczu ogłoszenia upadłości egzekwowanego dłużnika*, MPB 2023, nr 3.

Głodowski W., *Wpływ postępowania upadłościowego na sądowe postępowania egzekucyjne* [w:] *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika. Wybrane aspekty postępowania zabezpieczającego, egzekucyjnego, restrukturyzacyjnego i upadłościowego w polskim systemie prawnym*, pod red. I. Gil, A. Góry-Błaszczkowskiej, K. Flagi-Gieruszyńskiej, Sopot 2018.

Gołaczyński J., *Zawieszenie i umorzenie postępowania* [w:] *System Postępowania Cywilnego. Tom 8. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, pod red. K. Flagi-Gieruszyńskiej, Warszawa 2021.

Gurgul S., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2020.

Jagieła J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095¹*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2020.

Jakubecki A., *Ogłoszenie upadłości a dopuszczalność postępowania egzekucyjnego w świetle znówelizowanego prawa upadłościowego* [w:] *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, pod red. T. Erecińskiego, J. Gudowskiego, M. Pazdana, M. Tomalaka, Warszawa 2017.

Jakubecki A., Zedler F., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2011.

Janda P., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2023.

Janda P., *Wpływ ogłoszenia upadłości na toczące się postępowania egzekucyjne* [w:] *Egzekucja sądowa a upadłość dłużnika*, pod red. A. Marciniaka, H. Bednorz-Godyń, Sopot 2025.

Malmuk-Cieplak A., *Wpływ postępowania upadłościowego na postępowanie egzekucyjne*, PPC 2015, nr 3.

Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2023.

Szczurek Z., *Czynności egzekucyjne. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2017.

Waberski M., Sierakowski B., *Sąd przysądzi własność nieruchomości pomimo umorzenia postępowania egzekucyjnego na skutek uprawomocnienia się postanowienia o ogłoszeniu upadłości dłużnika*, Legalis n.ius. 2022 [online: <https://legalis.pl/sad-przysadzi-wlasnosc-nieruchomosci-pomimo-umorzenia-postepowania-egzekucyjnego-na-skutek-uprawomocnienia-sie-postanowienia-o-ogloszeniu-upadlosci-dluznika/>] (dostęp: 16.11.2025).

Wolak G., *Ogłoszenie upadłości dłużnika a możliwość przysądzenia własności nieruchomości (lub użytkowania wieczystego)*. Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2021 r., III CZP 77/20, PPE 2022, nr 11.

Zedler F., *Zarys prawa upadłościowego*, Warszawa 2016.

Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2025.

Katalog deliktów dyscyplinarnych komorników sądowych

1. Wstęp

Urząd komornika sądowego na przestrzeni lat był różnie postrzegany: od uznawania komornika za urzędnika sądowego do usytuowania go w grupie zawodów zaufania publicznego¹. Zawód zaufania publicznego to profesja o wysokim znaczeniu społecznym, wymagająca odpowiednio wysokich kwalifikacji, nie tylko zawodowych, ale także moralnych i etycznych². Uprzywilejowana pozycja w społeczeństwie powoduje, że wymagania stawiane komornikom sądowym w zakresie postaw moralnych przekraczają poziom przewidziany w stosunku do innych obywateli. W konsekwencji etyka zawodowa zakazuje komornikom pewnych zachowań, które są dozwolone prawnie. Pomimo że

¹ Na temat komornika jako przedstawiciela zawodu zaufania publicznego zob. np.: M. Sługocka, M. Bursztynowicz, *Komornik jako zawód zaufania publicznego* [w:] *Rodzinna Europa. Europejska myśl polityczno-prawna u progu XXI wieku*, pod red. P. Fiktusa, H. Malewskiego, M. Marszał, Wrocław 2015, s. 544–553; K. Buksa, *Odpowiedzialność dyscyplinarna komornika sądowego w prawie polskim* [w:] *Zawody zaufania publicznego w społeczeństwie obywatelskim*, pod red. K. Mularczyka, A. Zalesińskiej, Wrocław 2025, s. 299.

² M. Pawłowska, *Zawody zaufania publicznego na rynku pracy* [w:] *Rynek pracy wobec wyzwań przyszłości. Ewolucja i współczesne uwarunkowania*, pod red. B. Siedleckiej, D. Guzal-Dec, Biała Podlaska 2022, s. 198–212.

zachowania te są prawnie dozwolone, to jednak nie są powszechnie akceptowane właśnie ze względu na podwyższone standardy moralne i etyczne³. Zawód zaufania publicznego związany jest ze szczególnego rodzaju odpowiedzialnością dyscyplinarną, określającą odpowiedni katalog deliktów dyscyplinarnych. Analiza historyczna przepisów dotyczących komorników sądowych, uzupełniona metodą formalno-dogmatyczną, pozwoli na udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy katalog deliktów dyscyplinarnych ma charakter otwarty czy zamknięty oraz jakie zachowania komornika sądowego wypełniają znamiona poszczególnych deliktów dyscyplinarnych. Jest to istotne ze względu na występującą w nauce różnicę poglądów w tej kwestii, co ma przełożenie na praktykę stosowania prawa i orzecznictwo dyscyplinarne. Szerokie lub wąskie wyznaczenie granic przedmiotowych odpowiedzialności dyscyplinarnej ma wpływ na orzeczenia komisji dyscyplinarnych i sądów. Z tego właśnie względu od strony metodologicznej uwzględniono również praktykę stosowania prawa i w obszernym zakresie wykorzystano analizę orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów powszechnych dotyczącą deliktów dyscyplinarnych oraz prowadzoną na gruncie tych judykatów dyskusję naukową.

2. Pojęcie deliktów (przewinień) dyscyplinarnych

W aktualnie obowiązującej ustawie o komornikach sądowych⁴ posłużono się pojęciem przewinienia dyscyplinarnego, rozumianego jako zawinione działania lub zaniechania (art. 222 u.k.s.) i wskazano katalog deliktów dyscyplinarnych. W doktrynie natomiast niektórzy autorzy odróżniają delikty dyscyplinarne od przewinień dyscyplinarnych, a inni używają tych pojęć jako synonimów.

Według R. Giętowskiego, który rozróżnia pojęcia deliktu dyscyplinarnego i przewinienia dyscyplinarnego, delikt dyscyplinarny ma charakter bardziej ogólny i oznacza każdy czyn objęty formalnym zakazem dyscyplinarnym. Przewinienie dyscyplinarne (odpowiednik przestępstwa w prawie karnym)

³ M. Borek, *Odpowiedzialność komornika sądowego* [w:] *Metodyka pracy komornika sądowego*, pod red. A. Marciniaka, M. Michalskiej-Marciniak, Sopot 2015, rozdz. 6.

⁴ Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. 2024 r., poz. 1458); dalej: u.k.s.

jest natomiast czynem dyscyplinarnie bezprawnym, społecznie szkodliwym w stopniu więcej niż znikomym i zawinionym⁵. Z kolei M. Nawrocki uważa, że przewinieniem dyscyplinarnym jest taki delikt dyscyplinarny, za który jego sprawca ponosi winę. Zatem pojęcie „delikt dyscyplinarny” jest równoznaczne z pojęciem „czyn”, a więc każdym zachowaniem, które odpowiada zabronionym na gruncie art. 222 u.k.s. działaniom lub zaniechaniom działania⁶. Zarówno delikty dyscyplinarne, jak i przewinienia dyscyplinarne są konkretnymi czynami określonych indywidualnie osób. Jednakże w ustawach delikty dyscyplinarne ujęte są w sposób ogólny, abstrakcyjny, np. poprzez sformułowania: „naruszenie dyscypliny służbowej”, „niewykonanie lub nie należyte wykonanie obowiązków zawodowych określonych prawem”, „czyny sprzeczne z zasadami etyki zawodowej”⁷. Większość autorów zrównuje znaczenie obu tych pojęć.

Delikty (przewinienia) dyscyplinarne definiowane są jako: „czyn zabroniony w prawie dyscyplinarnym zawierający pewien ujemny ładunek dla stosunków społecznych, których dana służba dotyczy, zagrożony karami dyscyplinarnymi dla danej dziedziny prawa”⁸; wszelkie czyny stanowiące naruszenie zasad wykonywania pewnych obowiązków lub reguł postępowania związanych z daną służbą lub wykonywanym zawodem⁹; wszelkie stany faktyczne przedstawiające działania (zaniechania), które są zawinione, a więc zależne od jego woli i możliwości zachowania się¹⁰; czyn dyscyplinarnie bezprawny, wpływający ujemnie, w stopniu większym niż znikomy, na dobra chronione przepisami w odniesieniu do danej kategorii podmiotów podlegającym

⁵ R. Giętowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013, s. 185; por. w stosunku do prokuratora: R. Kmiecik, *Odpowiedzialność prokuratora na tle obowiązującego modelu odpowiedzialności dyscyplinarnej*, Szczecin 2023, s. 244 (niepublikowana rozprawa doktorska).

⁶ M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna komorników sądowych*, Sopot 2020, s. 32.

⁷ R. Giętowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 185.

⁸ G. Rejman, *Odpowiedzialność karna lekarza*, Warszawa 1991, s. 39, podają za: P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013, Legalis, rozdz. V, II.

⁹ T. Bojarski, *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2012, s. 34–35, podają za: P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne...*, op. cit., Legalis, rozdz. V, II.

¹⁰ E. Warzocha, *Niektóre zagadnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów sądów powszechnych*, NP 1988, nr 1, s. 52, podają za: P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne...*, op. cit., Legalis, rozdz. V, II.

odpowiedzialności dyscyplinarnej, zawiniony¹¹; czyny godzące w godność zawodu lub pełnionej służby publicznej¹²; czyn zawiniony, dyscyplinarnie bezprawny, wpływający ujemnie w stopniu większym niż znikomym, na dobra chronione przepisami¹³; „czyn dyscyplinarnie bezprawny (zakazany przez prawo dyscyplinarne), tzn. objęty formalnym zakazem dyscyplinarnym (czyli wypełniający znamiona typu deliktu dyscyplinarnego), nieobjęty kontratypem dyscyplinarnym (czyli typową sytuacją wyłączającą dyscyplinarną bezprawność), społecznie szkodliwy (tzn. godzący w dobro prawne, czyli naruszający to dobro lub narażający je na niebezpieczeństwo, z tym że dobrem prawnym relewantnym dla odpowiedzialności dyscyplinarnej będzie wyłącznie dobro chronione prawem ustrojowym) i to w stopniu więcej niż znikomym, zawiniony”¹⁴. Przy czym czyn jest zachowaniem człowieka przybierającym postać działania (forma aktywna) lub zaniechania (forma pasywna)¹⁵.

Delikt (przewinienie) dyscyplinarne należy zatem rozumieć jako każde zawinione (umyślnie i nieumyślnie)¹⁶ zachowanie polegające na naruszeniu obowiązków ciążących na komorniku sądowym, określone wprost przepisami ustawowymi lub wynikające z innych aktów prawnych wydanych na podstawie upoważnienia ustawowego, w tym z Kodeksu Etyki Zawodowej

¹¹ W. Koziulewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2023, Lex/el., rozdz. VI.1.

¹² A. Zoll [w:] K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–116 Kodeksu karnego*, Kraków 1998, s. 18.

¹³ M. Dziewulska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz*, pod red. G. Sikorskiego, Sopot 2019, s. 664.

¹⁴ R. Giętowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 184.

¹⁵ Ibidem, s. 188–189; M. Świeczkowska-Wójcikowska [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, J. Świeczkowskiego, Warszawa 2024, Lex/el., art. 222, teza 5.

¹⁶ Należy podkreślić, że każdy z deliktów przewidzianych w art. 222 pkt 1–11 u.k.s. może zostać popełniony zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie. W judykaturze przyjmuje się, że w odniesieniu do żadnego z deliktów przewidzianych w art. 222 pkt 1–11 u.k.s. ustawodawca nie wprowadził *expressis verbis* odrębnej formy umyślnej i nieumyślnej. Zabieg taki nakazuje zatem przyjęcie jednolitej interpretacji w odniesieniu do wszystkich przewidzianych tam przewinień dyscyplinarnych. W konsekwencji znaczna część z nich (przy zastosowaniu zasad wykładni semantycznej) może zostać popełniona, z racji ich specyfiki, zarówno umyślnie, jak nieumyślnie, np. brak nadzoru nad zatrudnionymi asesorami i aplikantami (pkt 7), czy też podejmowanie czynności z nieuzasadnioną zwłoką (pkt 4). Zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 11 sierpnia 2022 r., II AKa 74/22, OSA Kat. 2023/3/1; J. Bródka, *Analiza uprawnień...*, op. cit., s. 37–68.

Komornika Sądowego, mające postać przewinienia służbowego (w szczególności w postaci rażącej lub uporczywej obrazy przepisów prawa), oraz uchybienia powadze lub godności urzędu i zasadom etyki zawodowej w działalności zawodowej, publicznej i prywatnej.

Delikt dyscyplinarny musi być zatem oceniany nie tylko na płaszczyźnie normatywnej, ale także zawodowej, etycznej, jako naruszenia zasad wykonywania zawodu, uchybienia powagi i godności sprawowanego urzędu, czy uchybienia obowiązkom zawodowym¹⁷. Przy czym ogólne określenie przewinienia dyscyplinarnego jako zachowania uchybiającego godności komornika sądowego musi być następnie dookreślone poprzez wymagania stawiane względem niego ze względu na prestiż społeczny i pełnione zadania¹⁸.

P. Czarnecki rozróżnia przewinienia dyscyplinarne *sensu stricto* i *sensu largo*. Za przewinienia dyscyplinarne *sensu stricto* uznaje on przewinienia wypełniające znamiona przestępstwa lub wykroczenia, natomiast przewinieniem dyscyplinarnym *sensu largo* jest czyn naruszający zasady deontologii zawodowej i zasady wykonywania danej profesji oraz wszelkie zachowania uchybiające godności sprawowanego urzędu, których wystąpienie może stanowić podstawę wszczęcia postępowania dyscyplinarnego¹⁹.

P. Czarnecki zauważa, że konstruując przewinienie dyscyplinarne, ustawodawca najczęściej różnicuje jego charakter, który z punktu widzenia znamion typu zawsze jest wielopostaciowy. Definicja zawiera wiele elementów składowych, przy czym najczęściej dominuje odwołanie do:

- 1) oczywistej i rażącej obrazy przepisów prawnych (niekiedy osobno wskazane: za popełnienie przestępstwa lub wykroczenia);
- 2) zawinionego naruszenia przepisów dotyczących wykonywania zawodu;
- 3) uchybienia powadze lub godności zawodu;
- 4) postępowania sprzecznego z zasadami etyki i deontologii zawodowej (niejednokrotne odwołanie do obowiązków wynikających ze ślubowania);

¹⁷ D. Skoczylas [w:] A. Monarcha-Matlak, D. Skoczylas, *Zasady postępowania egzekucyjnego a standardy wykonywaniu zawodu komornika sądowego*, Sopot 2021, s. 128.

¹⁸ M. Dziewulska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 664.

¹⁹ P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne...*, op. cit., Legalis, rozdz. V, II.

5) różnych obowiązków uzasadnionych specyfiką wykonywanego zawodu, poprzez odesłanie do odpowiednich obowiązków wynikających z ustawy²⁰.

„Przewinienie dyscyplinarne jest bowiem konstrukcją złożoną zarówno z elementu normatywnego, jak i płaszczyzny pozaprawnej, jaką stanowi odesłanie do zasad deontologii wykonywania zawodu oraz określonych wartości, stale obecnych w środowisku przedstawicieli zawodu zaufania publicznego w toku codziennie wykonywanych czynności służbowych”²¹.

Ustawa o komornikach sądowych wskazuje katalog deliktów dyscyplinarnych, który w doktrynie podzielono na dwie kategorie. Kategorię pierwszą stanowią delikty związane z naruszeniem pewnych wyraźnie określonych procedur, obowiązków zawodowych, służbowych, czy innych „technicznych” umiejętności związanych z wykonywaniem danej profesji. Drugą kategorią są delikty związane z naruszeniem norm etyczno-moralnych (pisanych lub niepisanych), dotyczące funkcjonowania danej grupy zawodowej, tworzące jej etos, często uzewnętrznione w składanym ślubowaniu. Te pojęcia odwołują się do zespołów zasad, idei oraz celów istotnych z punktu widzenia danego zawodu, ale także interesu społecznego. Stanowią one równocześnie wewnętrzną wskazówkę dla członków grupy co do właściwego sposobu postępowania w danej sytuacji, służących jej identyfikacji i integracji. Zazwyczaj ustawy przewidują w przypadku każdego z zawodów oba typy deliktów dyscyplinarnych²². Równocześnie jednak odpowiedzialność dyscyplinarna za naruszenie norm moralnych, etycznych jest odpowiedzialnością prawną, a nie odpowiedzialnością moralną (obyczajową)²³.

Określając znamiona przewinień dyscyplinarnych, ustawodawca czyni to w niejednolity i często niedookreślony sposób, posługując się różnymi sformułowaniami, także ocennymi, ewentualnie nawiązującymi do zakresu wykonywanych obowiązków²⁴. W przypadku komorników sądowych są to np.: „naruszenie powagi lub godności urzędu albo inne uchybienie zasadom etyki zawodowej”.

²⁰ Ibidem, rozdz. III § 2.

²¹ Ibidem, rozdz. V, II.

²² K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, *Studia Prawnicze* 2015, z. 2, s. 113–114; R. Giętowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 193–194.

²³ R. Giętowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 194.

²⁴ K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie...*, op. cit., s. 114.

3. Delikty dyscyplinarne komorników sądowych w ujęciu historycznoprawnym

Początkowo komorników obowiązywały regulacje normatywne państw zaborczych, opublikowane już w II Rzeczypospolitej²⁵. Przykładem jest Dekret Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego w przedmiocie przepisów dla komorników z dnia 15 maja 1918 r.²⁶, którego art. 20 wskazywał, że „za wszelkie przekroczenia, uchybienia oraz przestępstwa komornicy odpowiadają na równi z urzędnikami wymiaru sprawiedliwości, i stosuje się do nich Przepisy Tymczasowe o Urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskim (art. 28–31 Dzien. Urzęd. Dep. Spraw. Nr 1)”.

P. Czarnecki wskazuje, że w późniejszym okresie w poszczególnych okręgach sądowych wprowadzono przepisy, których wspólną cechą było prowadzenie postępowania przed organami dyscyplinarnymi niewykazującymi powiązania organizacyjnego i funkcjonalnego z organami komorniczymi. Takie rozwiązanie było efektem braku wyodrębnienia samorządu korporacyjnego komorników, co powodowało trudności w nadzorze nad wykonywaniem zawodu. W stosunku do komorników stosowano przepisy ustawy z dnia 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej²⁷ (art. 66–88)²⁸, co wiązało się z używaniem jednolitych kryteriów oceny postępowania, kwalifikacji czynów, zasad postępowania oraz tych samych sankcji, co w stosunku do innych urzędników sądowych. Podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej komorników mogło być naruszenie obowiązków służbowych zarówno w trakcie wykonywania czynności służbowych, jak i poza służbą²⁹. Zgodnie z art. 67 u.p.s.c. urzędników, którzy naruszali obowiązki swego stanowiska i urzędu w służbie lub poza służbą przez czyn, zaniechanie lub zaniebdanie, pociągało się, niezależnie od ich sądowej odpowiedzialności karnej lub cywilnej, do odpowiedzialności dyscyplinarnej

²⁵ P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne...*, op. cit., Legalis, rozdz. II, § 3, VI.

²⁶ Dekret Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego w przedmiocie przepisów dla komorników z dnia 15 maja 1918 r. (Dziennik Praw nr 5, poz. 10).

²⁷ Ustawa z dnia 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej (Dz.U. z 1949 r. Nr 11, poz. 72 ze zm.); dalej: u.p.s.c.

²⁸ P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne...*, op. cit., Legalis, rozdz. II, § 3, VI.

²⁹ Ibidem.

lub porządkowej według przepisów tej ustawy. Wskazana ustawa rozróżniała odpowiedzialność dyscyplinarną i odpowiedzialność porządkową. Zgodnie z art. 68 u.p.s.c. urzędnik ponosił odpowiedzialność dyscyplinarną za występki służbowe, zaś odpowiedzialność porządkową za wykroczenia służbowe. Występkiem służbowym było takie naruszenie obowiązków służbowych, które powodowało obrazę interesu publicznego lub narażało dobro publiczne na szkodę, natomiast wykroczeniem służbowym było „każde naruszenie obowiązku służbowego, nieposiadające wyżej podanych znamion występków służbowego” (art. 69 u.p.s.c.).

Jednocześnie postępowanie dyscyplinarne lub porządkowe z powodu naruszenia obowiązków służbowych, które posiadało „znamiona czynu karnego, ściganego ustawami karnymi”, mogło się toczyć „równocześnie z karnym postępowaniem sądowym w tej samej sprawie” (art. 70 u.p.s.c.). Do postępowania porządkowego i dyscyplinarnego nie należało natomiast „rozstrzyganie o pretensjach cywilnych” (art. 72 u.p.s.c.).

Późniejsze rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 grudnia 1932 r. o komornikach³⁰ położyło podwaliny prawne pod organizację i funkcjonowanie komorników³¹. Nie regulowało natomiast kwestii odpowiedzialności dyscyplinarnej komorników sądowych, tylko odsyłało do odpowiedniego stosowania ustawy o państwowej służbie cywilnej (§ 5 tego rozporządzenia).

Podobnie na mocy § 5 i § 44 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 grudnia 1960 r. o komornikach³² do odpowiedzialności służbowej komorników stosowano przepisy o odpowiedzialności służbowej pracowników państwowych, tj. ustawę o państwowej służbie cywilnej³³.

Dopiero w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji³⁴ wprowadzono katalog deliktów dyscyplinarnych komorników

³⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 grudnia 1932 r. o komornikach (Dz.U. z 1932 r. Nr 107, poz. 886 ze zm.).

³¹ P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne...*, op. cit., Legalis, rozdz. II, § 3, VI.

³² Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 grudnia 1960 r. o komornikach (Dz.U. z 1961 r. Nr 13, poz. 66 ze zm.).

³³ P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne...*, op. cit., Legalis, rozdz. II, § 3, VI.

³⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 1997 r. Nr 133, poz. 882); dalej: u.k.s.e.

sądowych. Zgodnie z art. 71 u.k.s.e. komornik ponosił odpowiedzialność dyscyplinarną za zawinione działania lub zaniechania, w szczególności:

- 1) naruszenie powagi i godności urzędu;
- 2) rażąco obrażę przepisów prawa;
- 3) niewykonywanie poleceń powizytacyjnych;
- 4) wydatkowanie środków podlegających dokumentacji na działalność rażąco niezgodną z ich przeznaczeniem;
- 5) podejmowanie czynności z nieuzasadnioną zwłoką;
- 6) naruszenie właściwości określonej w art. 8 u.k.s.e.

Nie było wątpliwości, że był to katalog otwarty, który wskazywał jedynie przykładowe działania i zaniechania będące podstawą pociągnięcia komornika sądowego do odpowiedzialności dyscyplinarnej³⁵. O otwartym katalogu deliktów dyscyplinarnych świadczyły zastosowane we wskazanym przepisie określenie „w szczególności”³⁶ oraz zwroty niedookreślone w postaci klauzul generalnych, takie jak „powaga i godność urzędu”, czy „rażąco obraża przepisów prawa”. Takie sformułowanie katalogu deliktów dyscyplinarnych było

³⁵ J. Jankowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna komorników sądowych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, pod red. K. Lubińskiego, Sopot 2000, s. 196–211, podają za: Z. Merchel, Z. Knypl, *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, Sopot 2015, art. 71 u.k.s.e., teza 2; M. Markowski, *Naruszenie zasad etyki zawodowej komornika sądowego jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej w orzecznictwie Komisji Dyscyplinarnej* [w:] *Etyka zawodowa komornika sądowego*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2016 [online:] <https://czytelnia.currenda.pl/app-publicacja?id=30&data-chapter=2696&data-text=Etyka%20zawodowa%20komornika%20s%C4%85dowego> (dostęp: 3.01.2026); A. Pytel, „Czyj zysk, tego ryzyko” – czy istnieją określone granice odpowiedzialności komornika sądowego?, PPE 2017, nr 10 [online:] <https://czytelnia.currenda.pl/app-publicacja?id=57> (dostęp: 3.01.2026); P. Rączka, *Odpowiedzialność dyscyplinarna komornika sądowego*, PPE 2006, nr 12, s. 89 i nast.; J. Sawicka-Iwaniuk, *Odpowiedzialność dyscyplinarna komorników sądowych – aspekty praktyczne*, NC 2021, nr 2, s. 21; M. Świeczkowska-Wójcikowska [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el., art. 222, teza 4; J. Bródka, *Analiza uprawnień i wzajemnej relacji organów nadzorczych nad komornikiem sądowym oraz charakter jego odpowiedzialności dyscyplinarnej – zarys problemu*, PPE 2023, nr 7, s. 37–68; *Odpowiedzialność dyscyplinarna komorników sądowych*, Lexplay [online:] <https://lexplay.pl/odpowiedzialnosc-dyscyplinarna-komornikow-sadowych/> (dostęp: 23.12.2025).

³⁶ Jako że art. 71 u.k.s.e., wymieniając przesłanki odpowiedzialności tego rodzaju, nie stanowi *expressis verbis* o ujawnieniu tajemnicy w znaczeniu art. 20 u.k.s.e., bezspornie obejmuje on swoją dyspozycją takie zdarzenie, przepis ten wylicza bowiem jedynie przykładowe zdarzenia powodujące odpowiedzialność dyscyplinarną komornika, na co wskazuje użyty przez ustawodawcę zwrot „w szczególności” – zob. M. Jonderko, *Obowiązek zachowania tajemnicy przez komornika sądowego*, PPE 2006, nr 9–10, s. 35 i nast.

w piśmiennictwie krytykowane ze względu na to, że odpowiedzialność dyscyplinarna jest odpowiedzialnością o charakterze represyjnym, zbliżoną swym charakterem do odpowiedzialności karnej, zatem uważano, że przesłanki odpowiedzialności dyscyplinarnej powinny być dokładnie określone. Podnoszono ponadto, że nie powinno się pociągać do odpowiedzialności komorników za czyny niewyszczególnione w przywołanym art. 71 u.k.s.e.³⁷

Przechodząc do omówienia ówczesnych deliktów dyscyplinarnych, należy zauważyć, że pierwsza ze wskazanych klauzul generalnych – naruszenie powagi i godności urzędu – była pojemna, nieostra i związana nie tylko z koniecznością postępowania zgodnie ze złożonym ślubowaniem, prawami i obowiązkami komorników sądowych, ale i z zasadami etycznymi uregulowanymi w Kodeksie Etyki Zawodowej Komornika Sądowego³⁸.

Naruszenie powagi i godności urzędu w doktrynie podzielono na dwie grupy. Pierwsza grupa dotyczyła naruszenia „uchylenia wzorcom etycznym” zarówno przy wykonywaniu czynności zawodowych, jak i w życiu prywatnym, czyli było to postępowanie sprzeczne z normami dobrego wychowania, brak szacunku dla innych członków samorządu lub stron postępowania oraz złamanie zasady uprzejmości, lojalności i koleżeństwa. Druga grupa dotyczyła rażącego naruszenia przepisów prawa, które jednocześnie było naruszeniem powagi i godności sprawowanego urzędu³⁹.

W piśmiennictwie wskazywano, że naruszenie powagi i godności urzędu mogło w szczególności polegać na: stosowaniu nieuczciwej konkurencji i niedopuszczalnej reklamy; wprowadzeniu się w stan nietrzeźwości; naruszeniu określonego w art. 21 u.k.s.e. zakazu podejmowania dodatkowego zajęcia; uchylaniu się od obowiązku uczestnictwa w walnym zgromadzeniu izby komorniczej; zachowaniach sprzecznych ze złożonym ślubowaniem; łamaniu obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej; nieprzestrzeganiu godzin urzędowania; opóźnieniach w przekazywaniu należności uprawnionemu;

³⁷ A. Pytel, „Czyż zysk...”, op. cit.

³⁸ Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego z dnia 18 listopada 1998 r. (załącznik do uchwały nr 1603/V z dnia 6 września 2016 r.) [online:] <https://komornik.pl/wp-content/uploads/2015/09/kodeks-etyki-zawodowej-w29.01.2020.pdf> (dostęp: 23.12.2025).

³⁹ M. Markowski, *Naruszenie zasad...*, op. cit.

niepłaceniu składek na samorząd komorniczy; naruszeniu roty ślubowania; nieprzestrzeganiu Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika; zachowaniach odbiegających od norm zachowania przyjętych w społeczeństwie⁴⁰.

Przy drugim rodzaju przewinień dyscyplinarnych ustawodawca nie sprecyzował pojęcia rażącej obrazę przepisów. Określenie „rażące” naruszenie prawa jest niewątpliwie czymś więcej niż zwyczajne naruszenie prawa⁴¹. Zdaniem Sądu Najwyższego „pojęcie rażącego naruszenia prawa należy do tzw. zwrotów niedookreślonych, co powoduje, iż w każdym konkretnym przypadku rzeczą sądu jest stwierdzenie, czy mamy do czynienia z tego rodzaju kwalifikowanym naruszeniem prawa, czy też nie”⁴². Jednocześnie w judykaturze podkreśla się, że nie można utożsamiać każdego naruszenia prawa z naruszeniem „rażącym”. Naruszenie prawa o rażącym charakterze występuje przede wszystkim wtedy, gdy treść rozstrzygnięcia pozostaje w wyraźnej i oczywistej sprzeczności z treścią przepisów prawa i gdy charakter tego naruszenia powoduje, że rozstrzygnięcie nie może być zaakceptowane jako akt wydany przez organ praworządnego państwa⁴³. Rażąca obraza przepisów prawa polega zatem na popełnieniu łatwego do stwierdzenia błędu w wykładni i stosowaniu prawa, a skutki tego błędu są poważne. Jeśli ma miejsce naruszenie obowiązków określonych przepisami prawa, to przewinienie służbowe przybiera postać obrazę przepisów prawa, które jednak musi być oczywiste i rażące⁴⁴.

Rażącym naruszeniem przepisów jest zachowanie komornika sprzeczne z treścią przepisu, jako działanie świadome, które dotyka sfery postępowania egzekucyjnego istotnej z punktu widzenia oczekiwanego przez ustawodawcę prawidłowego biegu egzekucji⁴⁵.

⁴⁰ A. Pytel, „Czyj zysk...”, op. cit.

⁴¹ Z. Merchel, Z. Knypl, *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, Sopot 2015, art. 71 u.k.s.e., teza 3.

⁴² Ibidem, art. 71 u.k.s.e., teza 4; uzasadnienie wyroku SN z dnia 11 października 1994 r., I PO 11/94, OSNP 1995/4/57; uzasadnienie wyroku SN z dnia 19 września 1996 r., I PO 7/96, OSNP 1997/10/178.

⁴³ Uzasadnienie wyroku SN z dnia 20 czerwca 1995 r., III ARN 22/95, OSNP 1995/24/297.

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 25 stycznia 2007 r., SNO 75/06, Lex nr 471839; M. Borek, *Odpowiedzialność komornika sądowego...*, op. cit., rozdz. 6

⁴⁵ A. Pytel, „Czyj zysk...”, op. cit.

W doktrynie wskazywano, że postępowanie komornika, o którym mowa w art. 71 pkt 2 u.k.s.e., musiało razić, to znaczy rzucać się w oczy, wywoływać od razu negatywną ocenę bez potrzeby głębszej analizy stanu faktycznego⁴⁶.

Rażące naruszenie przepisów prawa często stanowiło także naruszenie § 7 ust. 1 Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. W doktrynie wskazywano, że komornik sądowy jest funkcjonariuszem publicznym, pomocniczym organem wymiaru sprawiedliwości zobowiązanym do postępowania zgodnego z przepisami prawa, złożonym ślubowaniem i zasadami etyki. Powinien on wykonywać czynności zawodowe według najlepszej woli i wiedzy, z należytą uczciwością i bezstronnością, rzetelnością i sprawnością. Rażące naruszenie przez komornika przepisów prawa godziło zatem w autorytet władzy publicznej i naruszało zaufanie społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości. Rażące naruszenie przepisów prawa to jednocześnie naruszenie godności i powagi urzędu, co stanowiło delikt dyscyplinarny określony w art. 71 pkt 1 u.k.s.e., najczęściej w związku z § 7 ust. 1 Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego⁴⁷.

Kolejny delikt dyscyplinarny – niewykonywanie poleceń powizytacyjnych – wiązało się z wydawanymi zarządzeniami w ramach nadzoru samorządowego, nadzoru prezesa sądu rejonowego i okręgowego oraz nadzoru Ministra Sprawiedliwości⁴⁸.

Następny delikt dyscyplinarny, czyli wydatkowanie środków podlegających dokumentacji na działalność rażąco niezgodną z ich przeznaczeniem, wiązało się z dyspozycją art. 22 u.k.s.e. (czyli koniecznością przekazania uprawnionemu w terminie 4 dni wyegzekwowanych należności albo też niezłożeniem na rachunek depozytowy Ministra Finansów sum niepodlegających natychmiastowemu wydaniu – art. 808 § 1 k.p.c.) oraz art. 41 ust. 2 u.k.s.e. (czyli obowiązkiem rozliczenia przez komornika zaliczki, której zażądał na pokrycie wydatków, w terminie miesiąca od dnia poczynienia wydatków). Wydatkowaniem środków podlegających dokumentacji na działalność rażąco niezgodną

⁴⁶ Z. Merchel, Z. Knypl, *Komentarz...*, op. cit., art. 71 u.k.s.e., teza 4.

⁴⁷ M. Markowski, *Naruszenie zasad...*, op. cit.

⁴⁸ M. Borek, *Odpowiedzialność komornika sądowego...*, op. cit., rozdz. 6.

z ich przeznaczeniem było także swobodne dysponowanie przez komornika kwotami wyegzekwowanymi w toku postępowania egzekucyjnego i zgromadzonymi na rachunku bankowym kancelarii⁴⁹.

Wydatkowanie środków podlegających dokumentacji na działalność rażąco sprzeczną z ich przeznaczeniem obejmowało przede wszystkim zaniechanie obowiązku przekazania uprawnionemu wyegzekwowanych kwot, niezłożenie kwot niepodlegających wydaniu na rachunek sum depozytowych prowadzony przez Ministra Finansów, przeznaczenie pobranych zaliczek na wydatki niewymienione w art. 39 u.k.s.e., nieprawidłowości przy rozliczeniu pobranych zaliczek, niezwrócenie otrzymanych od sądu rejonowego sum na pokrycie wydatków w sprawach osób zwolnionych od kosztów sądowych po ich wyegzekwowaniu, czy też działanie komornika wbrew dyspozycji art. 41 ust. 2 u.k.s.e., który nakazywał komornikowi rozliczenie pobranej zaliczki na pokrycie wydatków w terminie miesiąca i dokonanie zwrotu niewykorzystanej części tej zaliczki osobie, która ją uiściła⁵⁰.

Kolejny delikt dyscyplinarny, czyli podejmowanie czynności z nieuzasadnioną zwłoką, wiązał się z naruszeniem praw strony do przeprowadzenia i zakończenia egzekucji bez nieuzasadnionej zwłoki lub innej sprawy dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego. W takiej sytuacji strona mogła wnieść skargę do sądu okręgowego, we właściwości którego prowadzona była egzekucja, w trybie przepisów ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki. Dla stwierdzenia, że w sprawie doszło do przewlekłości postępowania, należało ocenić terminowość i prawidłowość czynności podjętych przez komornika, charakter sprawy i stopień jej zawiłości (faktycznej i prawnej), a także zachowanie się stron w trakcie toczącego się postępowania⁵¹.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ A. Pytel, „Czyj zysk...”, op. cit.

⁵¹ M. Borek, *Odpowiedzialność komornika sądowego...*, op. cit., rozdz. 6.

Ostatni z wymienionych deliktów dyscyplinarnych, czyli naruszenie przez organ egzekucyjny zasad wyboru wynikających z art. 8 u.k.s.e., mógł się wiązać z:

- 1) odmową przyjęcia przez komornika wniosku o wszczęcie egzekucji lub wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, do przeprowadzenia których był właściwy zgodnie z przepisami k.p.c. (art. 8 ust. 4 u.k.s.e.);
- 2) wszczęciem spraw o egzekucję z nieruchomości oraz spraw, do których przepisy o egzekucji z nieruchomości stosuje się odpowiednio (art. 8 ust. 5 u.k.s.e.);
- 3) wszczęciem egzekucji poza swoim rewirem bez dołączenia przez wierzyciela dokonującego wyboru oświadczenia na piśmie, że korzysta z prawa wyboru komornika (art. 8 ust. 6 u.k.s.e.);
- 4) odmową komornika wybranego przez wierzyciela wszczęcia egzekucji, wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia lub podjęcia innych czynności wchodzących w zakres jego ustawowych zadań, jeżeli byłyby prowadzone na obszarze właściwości sądu apelacyjnego obejmującego jego rewir (art. 8 ust. 7 u.k.s.e.);
- 5) przyjęciem sprawy z wyboru, jeżeli w zakresie prowadzonych przez komornika egzekucji zaległość przekracza sześć miesięcy. Algorytm zastosowany przez ustawodawcę do wyliczenia tej zaległości przyjmował, że dzieli się liczbę spraw niezakończonych w poprzednim półroczu przez średni miesięczny wpływ spraw w poprzednim półroczu, wyłączając sprawy o egzekucję świadczeń powtarzających się (art. 8 ust. 8 u.k.s.e.);
- 6) niezawiadomieniem komorników właściwych według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego przez komornika wybranego przez wierzyciela o wszczęciu egzekucji lub wykonaniu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia (art. 8 ust. 10 u.k.s.e.);
- 7) obciążeniem dłużnika przez organ egzekucyjny wydatkami obejmującymi diety przysługujące osobom zatrudnionym w kancelarii komornika i uczestniczącym w czynnościach poza swoim rewirem komorniczym, a także koszty przejazdu i noclegów oraz koszty transportu specjalistycznego (art. 8 ust. 11 u.k.s.e.);

- 8) nieprzekazaniem w terminie 7 dni od dnia uprawomocnienia się postanowienia o przekazaniu sprawy innemu komornikowi niewykorzystanej zaliczki lub jej części pobranej na poczet wydatków, o których mowa w art. 8 ust. 11 u.k.s.e. (art. 8 ust. 12 u.k.s.e.)⁵².

Znamiona tego przewinienia wypełniał zatem czyn polegający na działaniu komornika poza obszarem jego rewiru (z wyjątkiem skorzystania przez wierzyciela z prawa wyboru komornika), jak również odmowa przyjęcia wniosku o wszczęcie egzekucji lub wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, do przeprowadzenia których komornik był właściwy zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego⁵³.

Według R. Giętowskiego art. 71 u.k.s.e. nie spełniał wymogu ustawowej określoności typu deliktu dyscyplinarnego, ustanawiając odpowiedzialność dyscyplinarną komorników za „zawinione działania lub zaniechania”, którymi były „w szczególności” zachowania wymienione w punktach 1–6 tego artykułu. Przepis ten nie określał, jakie działania lub zaniechania w ogólności skutkowały odpowiedzialnością, ani jakie inne zachowania niż wymienione odpowiedzialność tę powodowały. Zatem, zdaniem wskazanego autora, nie powinno się było pociągać do odpowiedzialności komorników za czyny niewyszczególnione w art. 71 u.k.s.e.⁵⁴

W praktyce przewinienia dyscyplinarne popełniane na gruncie art. 71 u.k.s.e. dotyczyły: naruszenia procedur egzekucyjnych określonych m.in. przepisami Kodeksu postępowania cywilnego i ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (w szczególności: poprzez przewlekłość, czy beczynność postępowania, prowadzenie postępowania egzekucyjnego bez tytułu wykonawczego, bezwzględnego prowadzenia egzekucji polegającej na eksmisji z lokali mieszkalnych często bez respektowania treści orzeczenia sądowego o eksmisji, prowadzenie eksmisji podczas nieobecności dłużnika, prowadzenie eksmisji z lokalu mimo braku lokalu zastępczego, świadome zajmowanie mienia osób trzecich, sporządzenie bardzo ogólnego protokołu zajęcia, co uniemożliwia prawidłową wycenę zajmowanego mienia, brak należytego zabezpieczenia zajmowanego mienia ruchomego,

⁵² Ibidem.

⁵³ Z. Merchel, Z. Knypl, *Komentarz...*, op. cit., art. 71 u.k.s.e., teza 18.

⁵⁴ R. Giętowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 192.

dokonywanie wadliwej i zaniżonej wyceny przy sprzedaży egzekucyjnej w drodze licytacji, naruszenie właściwości wynikającej z rewirów komorniczych, lekceważący stosunek do uczestników postępowania, grubiańskie zachowanie podczas prowadzonych egzekucji, nadużycia finansowe, aroganckie zachowanie wobec dłużników, wierzycieli oraz prezesów sądu, naganne postępowanie w życiu prywatnym), naruszenia zasad etyki zawodowej, naruszenia zarządzeń prezesów nadzorujących danego komornika (czyli lekceważący stosunek do organów wymiaru sprawiedliwości poprzez niestosowanie się do zarządzeń powizytacyjnych), naruszenia przepisów regulujących zasady finansowania egzekucji oraz funkcjonowania kancelarii komorniczych (np. poprzez niewłaściwe dysponowanie środkami finansowymi, brak prawidłowej dokumentacji finansowej, antydatowanie dokumentów, w tym finansowych), naruszenia prawa popełnionego w życiu prywatnym (np. poprzez grożenie w wulgarny sposób 6-letniemu dziecku oraz naruszenie jego nietykalności cielesnej), naruszenia przepisów korporacyjnych (np. poprzez nieopłacanie składek członkowskich na rzecz samorządu komorniczego)⁵⁵.

Wskazane delikty dyscyplinarne J. Jankowski podzielił na dwie grupy: pierwszą stanowiły delikty dotyczące naruszenia powagi i godności urzędu, a drugą grupę – przewinienia zawodowe. Powołany autor do pierwszej grupy zaliczał: stosowanie nieuczciwej konkurencji, niedopuszczalnej reklamy, wprowadzanie się w stan nietrzeźwości, zakaz podejmowania dodatkowego zajęcia i zatrudnienia, które przeszkadzałoby w pełnieniu obowiązków albo mogło uchybiać powadze wykonywanego zawodu⁵⁶.

W przypadku drugiej grupy przesłanek warunkujących odpowiedzialność dyscyplinarną komornika sądowego P. Rączka zwraca uwagę, że ustawodawca określał przesłankę podstawową oraz uzupełniał ją przesłankami, które się w niej zawierały. Zarówno niewykonanie poleceń powizytacyjnych, do wykonania których komornik na podstawie przepisów prawa został zobowiązany, jak i wydatkowanie środków podlegających dokumentacji na działalność rażąco niezgodną z ich przeznaczeniem, czy też podejmowanie czynności z rażącą zwłoką bądź

⁵⁵ G. Laszczuk, *Postępowanie dyscyplinarne w stosunku do komorników (Analizy praktyki w latach 1998–2005)*, Warszawa 2006, s. 17, 38, 48, 50, 55.

⁵⁶ J. Jankowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 196–221, podają za: Z. Merchel, Z. Knypl, *Komentarz...*, op. cit., art. 71 u.k.s.e., teza 18.

naruszenie właściwości określonej w art. 8 u.k.s.e. – były jednocześnie czynnościami stanowiącymi rażąco obrazę przepisów prawa. Zatem wszystkie dalsze przesłanki mieściły się w pojęciu rażącej obrazę przepisów prawa⁵⁷.

Zarówno działania, jak i zaniechania komornika musiały być zawinione (umyślnie lub nieumyślnie)⁵⁸. Przewinienie dyscyplinarne popełnione jest umyślnie, jeżeli sprawca miał zamiar jego popełnienia, tj. chciał je popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godził. Natomiast przewinienie dyscyplinarne popełnione będzie nieumyślnie, jeżeli sprawca, nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnił je jednak wskutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego przewinienia przewidywał albo mógł przewidzieć⁵⁹.

4. Katalog deliktów dyscyplinarnych komorników sądowych na tle obowiązującej ustawy o komornikach sądowych

Na gruncie obowiązującej ustawy o komornikach sądowych w nauce istnieje spór, czy katalog deliktów dyscyplinarnych ma charakter: zamknięty⁶⁰, otwarty⁶¹ lub półotwarty⁶².

⁵⁷ P. Rączka, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 89 i nast.; M. Świeczkowska-Wójcikowska [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el., art. 222, teza 7.

⁵⁸ M. Borek, *Odpowiedzialność komornika sądowego...*, op. cit., rozdz. 6.

⁵⁹ Z. Merchel, Z. Knypl, *Komentarz...*, op. cit., art. 71 u.k.s.e., teza 11.

⁶⁰ M. Świeczkowska-Wójcikowska [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el., art. 222, teza 4; J. Sawicka-Iwaniuk, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 21; K. Buksa, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 300; P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne...*, op. cit., Legalis, rozdz. V, II; M. Dziewulska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 663.

⁶¹ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne komorników*, PPIA 2021, t. CXXVI, s. 209; B. Falkowski [w:] B. Falkowski, A. Grajewski, J. Prasalek, M. Rączkowski, M. Simbierowicz, T. Skoczylas, M. Świtkowski, *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych [w:] Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Lex/el. 2025, art. 222, teza 2; M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 33; T. Szybałski, *Sądownictwo dyscyplinarne komorników sądowych*, In Gremio 2024, nr 174 [online:] <https://ingremio.org/2024/in-gremio-174/sadownictwo-dyscyplinarne-komornikow-sadowych/> (dostęp: 29.12.2025); M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz*, pod red. P. Drembkowskiego, Warszawa 2024, Legalis 2024, art. 222, teza 1 i 12.

⁶² B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el. 2025, art. 222, teza 2; M. Klonowski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz*, pod red. R. Reiwer, Warszawa 2021, Legalis, art. 222, teza 3; M. Dziewulska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 663.

Co ciekawe, zarówno autorzy opowiadający się za zamkniętym, otwartym, czy półotwartym katalogiem deliktów dyscyplinarnych podają te same argumenty, ale wyciągają z nich różne wnioski. Autorzy opowiadający się za zamkniętym katalogiem deliktów dyscyplinarnych zauważają, że w obowiązującej ustawie nie występuje już sformułowanie „w szczególności”, które zostało zastąpione formułą „komornik odpowiada dyscyplinarnie za następujące zawnione działania lub zaniechania”⁶³. Użyte przez ustawodawcę przed wyliczeniem przewinień dyscyplinarnych wyrażenie „następujące” przemawia za enumeratywnym charakterem katalogu deliktów dyscyplinarnych, co ma oznaczać, że penalizowane są wyłącznie te czyny, które zostały wymienione w treści przepisu. W piśmiennictwie zauważa się, że w obowiązującej ustawie odpowiedzialność dyscyplinarna ma charakter represyjny, zbliżony w swych założeniach do odpowiedzialności karnej, dlatego jej przesłanki powinny być precyzyjnie określone. Niektóre z wymienionych w przepisie deliktów (np. z art. 222 pkt 1, 4 oraz 11 u.k.s.) opisane zostały w sposób ogólny, co umożliwia objęcie znamionami danego deliktu zróżnicowanych okoliczności faktycznych. Każdorazowe zbadanie określonego stanu faktycznego może prowadzić do uznania danego zachowania za delikt dyscyplinarny, co przyjmuje się za próbę realizacji postulatu ekonomii legislacyjnej⁶⁴. W szczególności zwraca się uwagę na blankietowy charakter przesłanek wymienionych w art. 222 pkt 1 i 11 u.k.s., które samodzielnie nie pozwalają na ustalenie, czy określony czyn wypełnia ustawowe znamiona przewinienia dyscyplinarnego. Zatem dla ustalenia odpowiedzialności dyscyplinarnej niezbędne jest wskazanie jednej z przesłanek blankietowych, uzupełnionej o normę konkretyzującą (np. wskazując na zarzut rażącego naruszenia prawa, konieczne jest podanie normy, która została w sposób rażący naruszona)⁶⁵.

Autorzy wskazujący na otwarty katalog deliktów dyscyplinarnych również zwracają uwagę na charakterystyczną dla odpowiedzialności dyscyplinarnej klauzulę z art. 222 pkt 1 u.k.s. (naruszenie powagi lub godności urzędu

⁶³ M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 33.

⁶⁴ M. Świeczkowska-Wójcikowska [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el., art. 222, teza 4.

⁶⁵ K. Buksa, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 300–301.

albo inne uchybienie zasadom etyki zawodowej) oraz klauzulę z art. 222 pkt 11 u.k.s. (inną niż wymienione w pkt 1–10 rażącą lub uporczywą obrazę przepisów prawa)⁶⁶. Przyjmuje się, że takie sformułowanie przepisu musi oznaczać, iż w pkt 1–10 uregulowano przykłady rażącej lub uporczywej obrazę przepisów prawa, za które komornik odpowiada dyscyplinarnie, natomiast w pkt 11 przewidziano podstawę prawną dla odmiennych jeszcze sytuacji (innych bliżej niesprecyzowanych przykładów rażącej uporczywej obrazę przepisów prawa), które mogą powodować odpowiedzialność dyscyplinarną komornika sądowego. Zdaniem M. Nawrockiego właściwa analiza art. 222 u.k.s. prowadzi do wniosku, że przewinieniem dyscyplinarnym komornika sądowego jest rażąca lub uporczywa obraza przepisów prawa, która w szczególności może przybrać postaci opisane w pkt 1–10 wskazanego przepisu. Dlatego zmiana charakteru katalogu deliktów dyscyplinarnych w związku z uchwaleniem nowej ustawy ustrojowej komorników sądowych jest iluzoryczna i katalog nadal ma charakter otwarty⁶⁷.

Jeszcze inaczej do otwartego charakteru katalogu przewinień dyscyplinarnych podchodzi J. Jagieła, według którego mimo wyczerpującego wyliczenia przewinień dyscyplinarnych katalog działań i zaniechań, za które komornik może odpowiadać dyscyplinarnie, nie jest zamknięty ze względu na brak jednoznacznego sprecyzowania czynów komornika, które mogą być uznane za delikty dyscyplinarne. Jednocześnie autor ten podkreśla, że w założeniu charakter katalogu przewinień dyscyplinarnych jest wyczerpujący, bowiem przed wyliczeniem poszczególnych deliktów dyscyplinarnych ustawodawca posłużył się zwrotem „za następujące”, a nie „w szczególności” – tak jak w poprzedniej ustawie o komornikach sądowych i egzekucji. Z tego też względu zdaniem J. Jagieły *prima facie* wyliczenie zawarte w art. 222 u.k.s. wydaje się na tyle skonkretyzowane, że pozwala określić, z jakim deliktem dyscyplinarnym

⁶⁶ M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 1 i 12; M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 33–34. Innym przykładem zwrotów o charakterze ocennym jest podejmowanie czynności z nieuzasadnioną zwłoką z art. 222 pkt 4 u.k.s. – zob. M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 1.

⁶⁷ M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 33–34.

mamy do czynienia. Istotne jednak jest nie tyle wyliczenie przewinień dyscyplinarnych, ile określenie ich treści – niektóre z przewinień dyscyplinarnych zawierają bowiem zwroty o charakterze ocennym, niedookreślonym oraz otwartym („inne”), które są niejako wpisane w ich naturę (np. w punktach 1, 4 i 11 art. 222 u.k.s.). Dotyczy to w szczególności zasad etycznych i wykonywania zawodu, które nie dają się ująć w ścisłe normy prawne. Posłużenie się przy definiowaniu przewinień dyscyplinarnych zwrotami o charakterze ocennym, niedookreślonym i otwartym stwarza jednak trudności w precyzyjnym wyznaczeniu granic przedmiotowych odpowiedzialności dyscyplinarnej, w związku z czym może niekiedy stanowić podstawę do niebezpiecznego jej poszerzania⁶⁸.

Stąd też, jak słusznie zauważa J. Jagieła, wyczerpujące wyliczenie przewinień dyscyplinarnych w art. 222 u.k.s. i posłużenie się przez ustawodawcę w tym przepisie zwrotem „za następujące” zamiast „w szczególności” nie przesądza w sposób jednoznaczny o możliwości pociągnięcia komornika do odpowiedzialności dyscyplinarnej za działania lub zaniechania ściśle określone. Niektóre z przewinień wymienionych w art. 222 u.k.s. są bowiem tak określone, by wskazywały na możliwość pociągnięcia komornika do odpowiedzialności dyscyplinarnej za każde zawinione działanie lub zaniechanie (np. niewykonanie zaleceń powizytacyjnych, polustracyjnych, pokontrolnych organów nadzoru judykacyjnego (art. 222 pkt 2 u.k.s.), wydatkowanie środków podlegających dokumentacji na działalność niezgodną z ich przeznaczeniem (art. 222 pkt 3 u.k.s.), czy brak nadzoru nad zatrudnionymi asesorami, aplikantami oraz innymi osobami podlegającymi nadzorowi komornika (art. 222 pkt 7 u.k.s.). Analogiczna sytuacja dotyczy przewinień dyscyplinarnych określonych przy użyciu zwrotów ocennych, niedookreślonych i otwartych, zwłaszcza w punktach 1, 4 i 11 art. 222 u.k.s.⁶⁹

Część autorów, którzy opowiadają się za półotwartym katalogiem deliktów dyscyplinarnych, uważa, że ustawa o komornikach sądowych wprowadza enumeratywne wyliczenia przewinień dyscyplinarnych, jednakże niektóre

⁶⁸ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 211.

⁶⁹ Ibidem, s. 224.

z wymienionych w przepisie deliktów wyrażają zarówno cechy określoności, jak i ocenności, i są opisane w bardzo ogólny sposób, pozwalający w praktyce na objęcie danym deliktem mnóstwa stanów faktycznych (dotyczy to w szczególności pkt 1, 4 i 11 art. 222 u.k.s.)⁷⁰.

Najbardziej przekonują argumenty opowiadające się za otwartym charakterem katalogu deliktów dyscyplinarnych. Zbyt duża kazuistyka zachowań wypełniających znamiona deliktów dyscyplinarnych i stale zmieniające się warunki społeczne uniemożliwiają stworzenie zamkniętego katalogu przewinień dyscyplinarnych. W konsekwencji to komisje dyscyplinarne i sądy określają, czy dane zachowanie jest deliktem dyscyplinarnym i do której grupy należy – przewinienia służbowego, czy uchybienia godności urzędu lub naruszenia zasad etycznych.

Wykładnia systemowa i językowa art. 222 u.k.s. wskazuje na otwarty katalog deliktów dyscyplinarnych komorników sądowych. Oprócz sformułowania pkt 11 art. 222 u.k.s. („inna niż wymienione w pkt 1–10 rażąca lub uporczywa obraza przepisów prawa”) należy zwrócić uwagę także na pkt 1 tego artykułu, w którym użyto odmiennych zwrotów niedookreślonych na opisanie deliktów dyscyplinarnych w postaci naruszenia powagi lub godności urzędu albo innych uchybień zasadom etyki zawodowej. Samo wyliczenie deliktów dyscyplinarnych, nawet w tak kazuistyczny sposób, jaki został zastosowany w ustawie o komornikach sądowych, nie określa wszystkich zachowań, które skutkują odpowiedzialnością dyscyplinarną komorników sądowych. W ustawie o komornikach sądowych ustawodawca nie wskazuje bowiem wszystkich znamion przewinień dyscyplinarnych, co ma związek z kwestią ustawowej określoności deliktów dyscyplinarnych i ograniczonym zastosowaniem w prawie dyscyplinarnym zasady *nullum crimen sine lege*.

W piśmiennictwie i judykaturze istnieją różnice poglądów co do tej kwestii. Według M. Nawrockiego otwarcie katalogu przewinień dyscyplinarnych nie musi oznaczać naruszenia zasady *nullum crimen (delictum) sine lege*, ponieważ

⁷⁰ B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el. 2025, art. 222, teza 2; M. Klonowski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis art. 222, teza 3.

ustawodawca w art. 222 u.k.s. posługuje się znamionami ocennymi (zwłaszcza art. 222 pkt 11 u.k.s.). Jakkolwiek użyte w tym przepisie sformułowanie może uchodzić za nieostre, to poszczególne elementy, zarówno osobno, jak i wspólnie, dają dość precyzyjny efekt interpretacyjny⁷¹. Podobnie zdaniem P. Czarneckiego określenie znamion przewinienia dyscyplinarnego w sposób ogólny nie narusza zasady *nullum crimen sine lege*, gdyż zasada ta ma wprawdzie zastosowanie w prawie dyscyplinarnym, ale też wyłącznie ograniczone, z uwagi na nieistnienie enumeratywnego katalogu przewinień dyscyplinarnych. Określenie prawidłowych zasad postępowania powinno następować w oparciu nie tylko o reguły obowiązujące wszystkich obywateli, lecz przede wszystkim na podstawie reguł wytworzonych w danej korporacji⁷².

Jednocześnie podkreśla się, że wskazany w ustawie o komornikach sądowych katalog deliktów dyscyplinarnych decyduje o ograniczeniu zasady ustawowej określoności charakterystycznej dla prawa karnego, co nie ma jednak istotnego znaczenia dla odpowiedzialności dyscyplinarnej⁷³. Przepisy dyscyplinarne nie opisują, jak to ma miejsce w przypadku prawa karnego, poszczególnych typów przewinień, czyli typów stanów faktycznych wraz z przewidzianym przez ustawodawcę zagrożeniem karą. Podkreśla się, że pojęcia dotyczące istoty przewinienia dyscyplinarnego mają charakter nieostry, odwołują się do etyki zawodowej lub zawierają kryteria ocenne wymagające doprecyzowania w orzecznictwie. Taki charakter unormowań stwarza niebezpieczeństwo naruszenia zasady *nullum crimen sine lege* oraz zasady określoności karalnych zachowań. Wskazane sposoby definiowania deliktów dyscyplinarnych decydują jedynie o ograniczeniu zasady ustawowej określoności charakterystycznej dla prawa karnego⁷⁴.

O ile bowiem w prawie karnym opis czynów zabronionych zawarty może być tylko w ustawie, o tyle w prawie dyscyplinarnym konkretną treść wielu deliktom nadają normy etyczne i zwyczajowe. W prawie dyscyplinarnym nie obowiązuje więc fundamentalna dla prawa karnego zasada *nullum crimen sine lege*. Prawo dyscyplinarne wyróżnia się niedookreślonością, część zachowań ma charakter

⁷¹ M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 33–34.

⁷² P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne...*, op. cit., Legalis, rozdz. V, II.

⁷³ K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie...*, op. cit., s. 117.

⁷⁴ Ibidem.

bardziej ocenny, a przez to nieostry⁷⁵. W doktrynie i orzecznictwie trafnie uważa się, że w przypadku deliktu dyscyplinarnego natura czynów nagannych jest inna niż czynów będących przedmiotem prawa i postępowania karnego. Z tego względu w przypadku deliktów dyscyplinarnych (w odróżnieniu od przestępstw określonych w Kodeksie karnym), nie jest możliwa precyzyjna typizacja przewinień. Są one ustawowo niedookreślone z uwagi na obiektywną niemożność stworzenia katalogu zachowań zagrażających należytemu wykonywaniu obowiązków służbowych, czy przestrzeganiu godności zawodu. Odpowiedzialność dyscyplinarna związana jest z postępowaniem sprzecznym z zasadami deontologii zawodowej, powagą i godnością wykonywanego zawodu, z czynami godzącymi w prestiż zawodu, dlatego delikt dyscyplinarny musi być oceniany nie tylko w płaszczyźnie normatywnej, ale także zawodowej, etycznej⁷⁶.

Jako że w postępowaniu dyscyplinarnym nie obowiązuje zasada *nullum crimen sine lege* (w znaczeniu ścisłej oznaczoności czynu będącego podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej), lecz podzasada *nullum delictum sine lege scripta*, wymagająca określenia takich czynów w akcie normatywnym rangi ustawowej, to delikty dyscyplinarne ujęte są w sposób bardzo ogólny i za pomocą klauzul generalnych. Tylko czasami doprecyzowywane są szczegółowe podtypy, ale jedynie przykładowe⁷⁷. Delikty dyscyplinarne, co do zasady, nie są więc określane w sposób jednoznaczny i dokładny, lecz są ustanawiane w przepisach blankietowych, zawierających wyrażenia dookreślane przez odrębne przepisy szczegółowe, np. klauzule generalne odsyłające do pozaprawnych systemów wartości, typu „etyka zawodowa” lub „godność zawodu”⁷⁸. W przypadku postępowania dyscyplinarnego nie jest więc możliwe ustawowe dookreślenie zachowań podlegających penalizacji⁷⁹.

⁷⁵ Ł. Chojniak, *Realizacja zasady trafnej reakcji dyscyplinarnej w postępowaniu dyscyplinarnym adwokatów – wybrane problemy*, Palestra 2016, nr 10, s. 73; W. Koziulewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 77.

⁷⁶ P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne...*, op. cit., Legalis, rozdz. V, II; M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 25–26; wyrok TK z dnia 27 lutego 2001 r., K 22/00, Legalis nr 49666.

⁷⁷ R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 191.

⁷⁸ Ibidem, s. 34–35.

⁷⁹ Uzasadnienie wyroku TK z dnia 27 lutego 2001 r., K 22/00, OTK-A 2001/3/48.

Niezależnie od tego, czy delikty dyscyplinarne zostały określone w sposób blankietowy – na zasadzie klauzul generalnych (art. 222 pkt 1 i 11 u.k.s.), czy w sposób kazuistyczny (art. 222 pkt 2–10 u.k.s.), to nie wyczerpują jednego tylko zachowania podlegającego odpowiedzialności dyscyplinarnej, lecz mogą być popełnione przez różne działania lub zaniechania komornika. Uzasadnieniem tej tezy są podane poniżej przykłady zachowań komornika, które wypełniają znamiona poszczególnych deliktów dyscyplinarnych.

Zgodnie z art. 222 u.k.s. komornik sądowy odpowiada dyscyplinarnie za następujące zawinione działania lub zaniechania (przewinienia dyscyplinarne):

- 1) naruszenie powagi lub godności urzędu albo inne uchybienie zasadom etyki zawodowej;
- 2) niewykonanie zaleceń powizytacyjnych, polustracyjnych lub pokontrolnych, jak też zarządzeń organów nadzoru administracyjnego;
- 3) wydatkowanie środków podlegających dokumentacji na działalność niezgodną z ich przeznaczeniem;
- 4) podejmowanie czynności z nieuzasadnioną zwłoką;
- 5) naruszenie właściwości określonej w art. 9 i art. 10 u.k.s., w szczególności zasad przyjmowania spraw z wyboru wierzyciela;
- 6) niepodjęcie lub nieterminowe podjęcie czynności, o których mowa w art. 767 § 5 k.p.c.;
- 7) brak nadzoru nad zatrudnionymi asesorami i aplikantami oraz innymi osobami, o których mowa w art. 153 ust. 1 u.k.s.;
- 8) pozyskiwanie informacji z naruszeniem art. 761 § 1 k.p.c.;
- 9) naruszenie zasad korzystania z prawa do nieobecności, usprawiedliwiania tych nieobecności albo korzystania z wyznaczonego zastępcy komornika określonych w art. 39–41 i art. 43 u.k.s.;
- 10) odmowę podjęcia obowiązków zastępcy komornika w przypadkach, o których mowa w art. 43 ust. 6 i art. 45 ust. 5 u.k.s.;
- 11) inną niż wymienione w pkt 1–10 rażącą lub uporczywą obrazę przepisów prawa.

Pierwszym ze wskazanych deliktów dyscyplinarnych jest naruszenie powagi lub godności urzędu albo inne uchybienie zasadom etyki zawodowej (art. 222

pkt 1 u.k.s.). W judykaturze podkreśla się, że naruszenie powagi i godności urzędu jest określeniem nieostrym i bardzo szerokim. Przy jego interpretacji należy brać pod uwagę treść ślubowania komornika, ustawy regulującej status komornika sądowego oraz przestrzeganie Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Nie ma wątpliwości, że na gruncie aktualnie obowiązującej ustawy o komornikach sądowych podstawowym obowiązkiem komornika sądowego jako funkcjonariusza publicznego jest przestrzeganie przepisów prawa (art. 25 ust. 1 u.k.s.) i ślubowania oraz postępowanie zgodnie z zasadami współżycia społecznego, dobrymi obyczajami, wykazywanie się należyłą rzetelnością i sumiennością, kierowanie się zasadami uczciwości, godności, honoru oraz dochowanie tajemnicy prawnie chronionej (art. 17 ust. 2 u.k.s. i § 6 Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego)⁸⁰. To, czy powaga bądź godność urzędu zostały faktycznie naruszone, zależy od wielu czynników: postawy komornika, nienagannego wykonywania obowiązków, przestrzegania standardów zawodowych, szacunku do prawa i do stron postępowania egzekucyjnego, czy zabezpieczającego. Przy czym przez urząd należy rozumieć wykonywanie zawodu komornika sądowego zgodnie z normami prawnymi i etycznym wzorcem postępowania⁸¹.

W judykaturze podkreśla się, że naruszenie powagi lub godności urzędu komornika sądowego, o których mowa w art. 222 pkt 1 u.k.s., stanowią wszelkie zachowania komornika w służbie lub poza służbą, które z punktu widzenia kryteriów społeczno-etycznych należy ocenić jako nieetyczne, niemoralne, gorszące, czy nieodpowiednie, a zarazem przynoszące ujmę pełnionemu przez komornika urzędowi⁸². Uchybienie godności nie musi zatem nastąpić podczas i w związku z wykonywaniem czynności zawodowych, lecz może mieć miejsce również w pozazawodowej działalności społecznej komornika sądowego, a także w jego życiu prywatnym, choćby nawet ustawa nie przewidywała wprost obowiązku godnego zachowania poza pracą czy służbą, poprzestając na ogólnym sformułowaniu tego obowiązku⁸³.

⁸⁰ Uzasadnienie wyroku SA w Poznaniu z dnia 24 lutego 2022 r., II AKa 254/21, Lex nr 3322545.

⁸¹ D. Skoczylas [w:] A. Monarcha-Matlak, D. Skoczylas, *Zasady postępowania...*, op. cit., s. 130.

⁸² Wyrok SA w Poznaniu z dnia 30 marca 2021 r., II AKa 195/20, Lex nr 3164470.

⁸³ M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 41.

Za czyny naruszające powagę lub godność urzędu komornika przykładowo uznaje się: rozmyślne wyznaczanie czynności egzekucyjnej z naruszeniem właściwości miejscowej i jednocześnie umyślne wydanie zarządzenia w tej kwestii na podstawie przepisu, który nie mógł być zastosowany, po to, aby osiągnąć cel, któremu on nie służy; uchybienie przez obwinionego komornika obowiązkom przestrzegania prawa poprzez niepodjęcie czynności zmierzających do bezzwłocznego przekazania akt prowadzonego w sprawie postępowania egzekucyjnego właściwemu według treści art. 773¹ § 2 k.p.c. komornikowi sądowemu oraz rozmyślne wyznaczenie czynności na podstawie art. 814 § 1 k.p.c. poza obszarem właściwości miejscowej obwinionego przy jednoczesnym braku merytorycznych przesłanek uzasadniających zastosowanie wskazanej normy prawnej; popełnienie przez komornika umyślnego przestępstwa, jak również zachowanie się w sposób realizujący znamiona niektórych wykroczeń, np. dopuszczenie się nieobyczajnego wybryku (art. 140 k.w.)⁸⁴; podjęcie dodatkowego zatrudnienia nielicującego z zajmowanym stanowiskiem funkcjonariusza publicznego; zaciąganie pożyczek, niespłacanie ich i doprowadzenie do przymusowej egzekucji; udzielanie pożyczek na dużą skalę lub na lichwiarski procent; publiczne pokazywanie się w stanie widocznego upojenia alkoholowego; awantury wszczynane pod wpływem alkoholu; nieobyczajne zachowania (np. udział w rozbieranej sesji zdjęciowej, wykraczające poza uznane normy zachowania na serwisach społecznościowych)⁸⁵; używanie w przestrzeni publicznej słów uznawanych powszechnie za obraźliwe⁸⁶; łamanie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej; nieprzestrzeganie dni i godzin przyjęć interesantów⁸⁷; nieodpowiedni strój komornika podczas dokonywania czynności w kancelarii lub poza nią, zwłaszcza podczas czynności z udziałem sądu (np. podczas licytacji nieruchomości); nieadekwatny język stosowany przez komornika podczas dokonywanych czynności;

⁸⁴ M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 2 i powołane tam orzecznictwo.

⁸⁵ M. Klonowski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis, art. 222, teza 6 i powołane tam orzecznictwo i piśmiennictwo.

⁸⁶ J. Bródka, *Analiza uprawnień...*, op. cit., s. 37–68.

⁸⁷ B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el. 2025, art. 222, teza 3.

łączenie funkcji komornika z innym zajęciem, którego charakter postrzegany będzie jako ośmieszający; publiczne spożywanie używek, a zwłaszcza wprowadzenie się w stan nietrzeźwości lub odurzenia; nadmierna aktywność na portalach społecznościowych; używanie wulgaryzmów; jawne wyrażanie poglądów politycznych; kierowanie się uprzedzeniami, czy stosowanie praktyk dyskryminujących; udzielanie pożyczek; nieregulowanie zobowiązań; naruszenie lub obraza przepisów prawa, która nie cechuje się uporczywością bądź nie ma charakteru obrazy rażącej, ale może wywoływać negatywny odbiór w społeczeństwie⁸⁸; rozmyślne wyznaczanie czynności egzekucyjnej z naruszeniem właściwości miejscowej i jednocześnie umyślne wydanie zarządzenia w tej kwestii na podstawie przepisu, który nie mógł być zastosowany, po to, aby osiągnąć cel, któremu on nie służy⁸⁹.

Z kolei naruszenie zasad etycznych związanych z wykonywaniem zawodu komornika sądowego obejmuje nie tylko uchybienie normom moralnym, czy innym zasadom wynikającym z Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego, ale także uchybienia normom ustawowym⁹⁰, czy też zachowania, które nie wynikają z Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego, lecz nie zasługują na aprobatę ze względu na jednoznacznie naganny moralnie charakter⁹¹.

Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego w § 2 definiuje uchybienie zasadom etyki zawodowej jako postępowanie sprzeczne z dobrem wymiaru sprawiedliwości, naruszające powagę i godność urzędu komornika sądowego i będące podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej⁹². Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego stanowi jednocześnie, że uchybienia etyce powodujące odpowiedzialność dyscyplinarną mogą nastąpić nie tylko podczas działalności zawodowej, ale także w aktywności publicznej, czy w życiu

⁸⁸ M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 42.

⁸⁹ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 30 marca 2021 r., II AKa 195/20, Lex nr 3164470.

⁹⁰ B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el. 2025, art. 222, teza 3.

⁹¹ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 214; M. Świeczkowska-Wójcikowska [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el., art. 222, teza 14.

⁹² Uzasadnienie wyroku SA w Poznaniu z dnia 24 lutego 2022 r., II AKa 254/21, Lex nr 3322545.

prywatnym. Kodeks określa również reguły wykonywania zawodu, stosunku do kolegów, władz samorządowych oraz zasady uczciwej konkurencji⁹³.

Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego staje się źródłem podstaw prawnych dla odpowiedzialności dyscyplinarnej komorników sądowych z uwagi na brzmienie art. 222 pkt 1 u.k.s., który przewiduje odpowiedzialność za przewinienie dyscyplinarne w postaci uchybienia zasadom etyki zawodowej innego niż naruszenie powagi lub godności urzędu. Przyjmuje się, że wskazany przepis jest nieodzowny dla pociągnięcia do odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie zasad etyki zawodowej przez komornika sądowego (asesora lub aplikanta komorniczego), gdyż zasady określone w kodeksach etyki zawodowej nigdy nie mogą stanowić samoistnej podstawy prawnej odpowiedzialności dyscyplinarnej. Podstawą tą jest przepis ustawy kreujący typ deliktu dyscyplinarnego polegającego na postępowaniu sprzecznym z zasadami etyki zawodowej, i to w kontekście tego przepisu i wartości, do których on odsyła⁹⁴. W nauce prawa zwraca się uwagę, że przepis będący podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyny sprzeczne z zasadami etyki zawodowej ma charakter blankietowy, niepozwalający samodzielnie na ustalenie, czy określone zachowanie wypełnia ustawowe znamiona przewinienia dyscyplinarnego. Zatem dla przyjęcia odpowiedzialności dyscyplinarnej konieczne jest nie tylko określenie, że z tą właśnie podstawą wiąże się odpowiedzialność dyscyplinarna obwinionego, ale także wskazanie konkretnej zasady uregulowanej w Kodeksie Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. W konsekwencji materialnoprawna podstawa przypisania odpowiedzialności dyscyplinarnej za popełnienie czynu sprzecznego z zasadami etyki zawodowej musi mieć oparcie w przepisie rangi ustawowej, dopełnionym odwołaniem do konkretnego naruszenia jednej z zasad zawartych w Kodeksie Etyki Zawodowej Komornika Sądowego⁹⁵. Jednocześnie należy podkreślić, że zasady etyki zawodowej nie wyczerpują w całości problematyki źródeł zasad tej etyki, co wynika z charakteru tych zasad, odwołujących się wprost do moralności,

⁹³ M. Markowski, *Naruszenie zasad...*, op. cit.

⁹⁴ M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 48.

⁹⁵ Ibidem, s. 48–49.

której nie sposób skodyfikować. Brak określonej zasady w Kodeksie Etyki Zawodowej Komornika Sądowego nie przesądza o tym, że naruszenie jej nie skutkuje odpowiedzialnością dyscyplinarną, i odwrotnie – zapisanie zasady w kodeksie nie przesądza, że uchybienie jej zawsze będzie postępowaniem sprzecznym z zasadami etyki zawodowej, gdyż zasady etyki zawodowej winny podlegać ocenie w kontekście ich zgodności z prawem powszechnie obowiązującym⁹⁶.

Sformułowanie użyte w ustawie o komornikach sądowych: „inne uchybienie zasadom etyki zawodowej” ma na względzie innego rodzaju uchybienia zasadom etyki zawodowej komornika niż naruszenie powagi i godności urzędu⁹⁷.

Za uchybienie zasadom etyki zawodowej komornika przykładowo uznaje się: „brak wykazywania się w toku wykonywania obowiązków należyłą rzetelnością i sumiennością; brak poszanowania tajemnicy prawnie chronionej; brak bezstronności i poszanowania godności stron podejmowanych czynności i uczestników postępowania (§ 10 – bezstronność komornika wyraża się w szczególności w podejmowaniu decyzji na podstawie obiektywnych kryteriów wolnych od osobistych przekonań, uprzedzeń, preferencji i wpływu innych osób); brak poszanowania godności podwładnych; niedbanie o podnoszenie własnych kwalifikacji zawodowych i o podnoszenie kompetencji pracowników; brak troski o sprawność, szybkość i rzetelność podejmowanych czynności egzekucyjnych; brak dbałości o zachowanie kultury i miejsca pracy odpowiednio do godności urzędu; niedochowanie szczególnej rzetelności i skrupulatności w sprawach finansowych; brak zachowania należytej kultury osobistej w toku wykonywania czynności służbowych; brak respektowania uznanych standardów w zakresie ubioru własnego oraz pracowników (nadmierzna ekstrawagancja); niezachowanie zasad uczciwej konkurencji zawodowej, w tym złamanie zakazu stosowania reklamy w jakiegokolwiek postaci; niedochowywanie należytej staranności w pracach władz samorządowych; brak szacunku wobec władz samorządu komorniczego; brak uczestnictwa w walnych zgromadzeniach komorników izb komorniczych; brak służenia

⁹⁶ Ibidem, s. 47–48.

⁹⁷ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 213.

radą i nieudzielanie pomocy kolegom komornikom; nieprzestrzeganie w stosunkach koleżeńskich zasad równości, uprzejmości, lojalności, koleżeństwa, wzajemnej życzliwości i szacunku; publiczne komentowanie przez komornika lub jego pracownika czynności służbowych dokonywanych przez innego członka samorządu komorniczego; brak zwracania, w taktownej formie, uwagi innemu członkowi samorządu komorniczego naruszającemu zasady etyki zawodowej, a w sytuacjach szczególnie uzasadnionych brak zawiadomienia o naruszeniu organów samorządu komorniczego⁹⁸; naruszenie obowiązku przyjmowania interesantów; naruszenie obowiązku czuwania nad biegiem spraw i niezwłocznego udzielania stronom informacji o wynikach postępowania; naruszenie obowiązku systematycznego kontrolowania przebiegu czynności komornika sądowego; naruszenie obowiązku okazywania szacunku władzom samorządu komorniczego, podporządkowania się ich decyzjom oraz współdziałania z nimi we wszystkich sprawach dotyczących urzędu (np. nieprzestrzeganie zaleceń wydanych komornikowi w ramach nadzoru samorządu komorniczego)⁹⁹.

J. Jagieła trafnie zauważa, że czyn naruszający powagę urzędu komornika może jednocześnie stanowić naruszenie godności tego urzędu i odwrotnie. Niemniej naruszenie powagi urzędu komornika będzie obejmowało naruszenia związane raczej z autorytetem komornika pełniącego służbę na rzecz wymiaru sprawiedliwości, natomiast naruszenie godności urzędu, naruszające dobre imię komornika w służbie i poza nią – w życiu społecznym, a nawet prywatnym¹⁰⁰.

Drugim deliktem dyscyplinarnym jest niewykonanie zaleceń powizytacyjnych, polustracyjnych lub pokontrolnych, jak też zarządzeń organów nadzoru administracyjnego (art. 222 pkt 2 u.k.s.). Na podstawie art. 25 ust. 1 u.k.s. komornik jest zobowiązany m.in. do postępowania zgodnie z zarządzeniami lub zaleceniami uprawnionych organów nadzoru administracyjnego (m.in. prezesa właściwego sądu okręgowego – art. 181 pkt 2 u.k.s. oraz prezesa właściwego

⁹⁸ M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 2; M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 46–47.

⁹⁹ M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 46–47.

¹⁰⁰ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 212.

sądu apelacyjnego – art. 182 pkt 2 u.k.s., Krajowej Rady Komorniczej, rady właściwej izby komorniczej, rzecznika dyscyplinarnego lub Ministra Sprawiedliwości – w odniesieniu do wizytacji lub lustracji zleczanych komornikom wizytatorom – art. 193 ust. 5 u.k.s.)¹⁰¹. Wykonywanie zaleceń powizytacyjnych związane jest z wizytacją lub lustracją dokonaną przez sędziego wizytatora (art. 174 ust. 1 u.k.s.), natomiast wykonywanie zaleceń pokontrolnych związane jest z kontrolą kancelarii komorniczych (art. 176 ust. 1 u.k.s.). Kontrola, wizytacja lub lustracja – to wyraz sprawowania nadzoru administracyjnego nad działalnością komorników¹⁰².

Trzecim deliktem dyscyplinarnym jest wydatkowanie środków podlegających dokumentacji na działalność niezgodną z ich przeznaczeniem (art. 222 pkt 3 u.k.s.). Przyjmuje się, że o wydatkowaniu środków podlegających dokumentacji na działalność niezgodną z ich przeznaczeniem można mówić wtedy, gdy stan wyodrębnionych, nieoprocenowanych środków na rachunkach bankowych kancelarii będzie odbiegał od treści zapisów w dokumentach księgowych kancelarii. Jest to czyn szczególnie godzący w uczciwość komornika¹⁰³. Ten delikt dyscyplinarny jest związany z niewłaściwym przekazywaniem i rozliczeniem wyegzekwowanych środków oraz pobranych zaliczek i opłat w ramach prowadzonych postępowań. Przewinienia w wydatkowaniu środków obejmują przede wszystkim zaniechania w obowiązku przekazania wyegzekwowanych lub zabezpieczonych w postępowaniu egzekucyjnym środków pieniężnych¹⁰⁴. Jako przykłady naruszenia wskazanego deliktu dyscyplinarnego podaje się: zaniechanie obowiązku przekazania uprawnionemu wyegzekwowanych kwot (art. 31 u.k.s.), niezłożenie kwot niepodlegających wydaniu na rachunek depozytowy Ministra Finansów (art. 808 k.p.c.),

¹⁰¹ M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 3; M. Klonowski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis art. 222, teza 8.

¹⁰² M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 3.

¹⁰³ Szczegóły prowadzenia dokumentacji kancelarii określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2018 r. w sprawie określania szczegółowych zasad prowadzenia biurowości, rachunkowości i ewidencji operacji finansowych kancelarii komorniczych (Dz.U. z 2018 r., poz. 2517); M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 4.

¹⁰⁴ B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el. 2025, art. 222, teza 5.

przeznaczenie pobranych zaliczek na wydatki niewymienione w art. 6 u.k.k., nieprawidłowości przy rozliczeniu pobranych zaliczek (art. 16 u.k.k.), czy też niezwrócenie otrzymanych od sądu rejonowego sum na pokrycie wydatków w sprawach osób zwolnionych od kosztów sądowych po ich wyegzekwowaniu (art. 17 u.k.k.)¹⁰⁵. Komornik ponosi również odpowiedzialność za niewłaściwe naliczenie oraz przeznaczenie opłat komorniczych ujętych w rozdziale 3 u.k.k., w tym również za każde umyślne działanie komornika lub działanie spowodowane niedbalstwem, które sprawiło niedobór finansowy, polegający na wydatkowaniu środków podlegających dokumentacji na działalność niezgodną z ich przeznaczeniem (art. 19 ust. 1 pkt 3 u.k.s.)¹⁰⁶. Deliktem dyscyplinarnym jest każde zawinione wydatkowanie środków podlegających dokumentacji na działalność niezgodną z ich przeznaczeniem, a nie jedynie „rażąco niezgodne” – jak przewidywał art. 71 pkt 4 u.k.s.e.¹⁰⁷

Czwartym deliktem dyscyplinarnym, będącym jednocześnie zwrotem niedookreślonym, jest podejmowanie czynności z nieuzasadnioną zwłoką (art. 222 pkt 4 u.k.s.). Zwłoka jest opóźnieniem w dokonaniu czynności, przy czym ustawodawca wymaga zwłoki nieuzasadnionej, a więc niejako kwalifikowanej jej postaci. Według Sądu Apelacyjnego w Poznaniu „pojęcie nieuzasadnionej zwłoki uzależnione jest od konkretnych okoliczności danej sprawy i nie może zostać skonkretyzowane poprzez określenie czasu, który kwalifikowałby czas podjęcia czynności z taką zwłoką”¹⁰⁸. Zdaniem tego sądu nie jest podejmowaniem czynności z uzasadnioną zwłoką opóźnienie spowodowane przez okoliczności niezawinione i niezależne od komornika, np. wynikłe z siły wyższej, nagłej choroby, czy drastycznego wzrostu spraw. „Ocena tego przewinienia nie polega jednak wyłącznie na osądzie terminowości i prawidłowości czynności podjętych przez komornika sądowego w celu przeprowadzenia i zakończenia sprawy egzekucyjnej, ale także zawinienia komornika,

¹⁰⁵ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 215–216; M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 54; M. Świeczkowska-Wójcikowska [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el., art. 222, teza 16.

¹⁰⁶ B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el. 2025, art. 222, teza 5.

¹⁰⁷ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 215–216.

¹⁰⁸ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 24 lutego 2022 r., II AKa 254/21, Legalis nr 2674242.

tj. możliwości wyboru zachowania zgodnego z prawem¹⁰⁹. Nieuzasadniona zwłoka to taka, która nie jest usprawiedliwiona okolicznościami niezależnymi od komornika, lub niebędąca opóźnieniem, które niekiedy naturalnie występuje w pracy kancelarii komorniczej¹¹⁰.

Nieuzasadnionej zwłoki w podejmowaniu czynności nie będą stanowiły wypadki spowodowane zdarzeniami, nad którymi komornik nie panuje, jak np. kłeska żywiołowa, nagła choroba, czy inne okoliczności spowodowane siłą wyższą¹¹¹.

Piątym deliktem dyscyplinarnym jest naruszenie właściwości określonej w art. 9 i 10 u.k.s., w szczególności zasad przyjmowania spraw z wyboru wierzyciela (art. 222 pkt 5 u.k.s.). Znamiona przewinienia dyscyplinarnego w tej formie wypełnia nieprzyjęcie wniosku wbrew nakazowi płynącemu ze wskazanych przepisów, albo przyjęcie sprawy z wyboru wbrew wskazanym przepisom¹¹². Delikt dyscyplinarny może w szczególności przybrać postać: odmowy przyjęcia sprawy, do której przeprowadzenia komornik jest właściwy (art. 9 ust. 1 u.k.s.); przyjęcia sprawy spoza obszaru właściwości Sądu Apelacyjnego, w którym znajduje się siedziba kancelarii komornika (art. 10 ust. 1 u.k.s.); przyjęcie sprawy spoza rewiru w sytuacji, gdy ustawa w ogóle nie przyznaje wierzycielowi możliwości wyboru komornika (art. 10 ust. 1 pkt 1–5 u.k.s.); przyjęcie sprawy spoza rewiru w przypadku niezłożenia przez wierzyciela wymaganego przez art. 10 ust. 3 u.k.s. wniosku; przyjęcie sprawy z wyboru wierzyciela przy jednoczesnym przekroczeniu limitów, o których mowa w art. 10 ust. 4 u.k.s., tj. w warunkach uzasadniających odmowę wszczęcia postępowania; zaniechanie przekazania sprawy komornikowi właściwemu w sytuacji, gdy już po wszczęciu postępowania okaże się – w efekcie czynności sprawdzających – że zachodziła pierwotna niewłaściwość komornika (art. 10 ust. 10 u.k.s.)¹¹³; zakaz odmowy przyjęcia przez komornika wniosku o wszczęcie egzekucji; zakaz wykonania postanowienia o udzieleniu

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 5.

¹¹¹ B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex 2025, art. 222, teza 6.

¹¹² M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 6.

¹¹³ M. Klonowski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis art. 222, teza 11.

zabezpieczenia, wykonania europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym, wykonania postanowienia o zabezpieczeniu spadku lub sporządzenia spisu inwentarza, do przeprowadzenia których komornik jest właściwy zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego; zakaz odmowy doręczenia pism, o których mowa w art. 3 ust. 4 pkt 1 u.k.s., oraz sporządzenia protokołu stanu faktycznego, jeżeli komornik jest właściwy do ich podjęcia i zostały one zlecone przez sąd, prokuratora albo osobę zobowiązaną przez sąd do złożenia wniosku¹¹⁴.

Szóstym deliktem dyscyplinarnym jest niepodjęcie lub nieterminowe podjęcie czynności, o których mowa w art. 767 § 5 k.p.c. (art. 222 pkt 6 u.k.s.), co dotyczy postępowania komornika w przypadku, w którym zostanie złożona skarga na jego czynności. Przewinieniem dyscyplinarnym jest zatem niesporządzenie bądź nieterminowe sporządzenie uzasadnienia zaskarżonej czynności albo przyczyn zaniechania tej czynności i nieprzekazanie go wraz ze skargą i aktami sprawy do właściwego sądu. Komornik nie jest zobowiązany do podjęcia tych czynności, a więc w przypadku ich niedopełnienia nie popełnia przewinienia dyscyplinarnego, jeżeli skargę w całości uwzględnia, o czym jednak musi zawiadomić skarżącego i zainteresowanych. Uwzględnienie skargi może polegać na podjęciu czynności zgodnie z wnioskiem wniesionym w skardze, np. przez uchylenie zajęcia wierzytelności¹¹⁵.

Siódmym deliktem dyscyplinarnym jest brak nadzoru nad zatrudnionymi asesorami i aplikantami oraz innymi osobami, o których mowa w art. 153 ust. 1 u.k.s. (art. 222 pkt 7 u.k.s.). Niedopełnienie obowiązków nadzorczych przez komornika w stosunku do asesorów i aplikantów przygotowujących się do pełnienia tego zawodu grozi wyrządzeniem przez nich szkody interesariuszom, dlatego też stanowi nazwane przewinienie dyscyplinarne. Komornik jest również zobowiązany do nadzorowania prawidłowego wykonywania czynności przez osoby niezbędne do obsługi kancelarii, a także przez podmioty niezbędne do ochrony mienia i pomocy w czynnościach terenowych,

¹¹⁴ B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el. 2025, art. 222, teza 7.

¹¹⁵ M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 7.

które to osoby i podmioty komornik zatrudnia w ramach swojej działalności (art. 153 ust. 1 u.k.s.)¹¹⁶.

Ósmym deliktem dyscyplinarnym jest pozyskiwanie informacji z naruszeniem art. 761 § 1 k.p.c. (art. 222 pkt 8 u.k.s.). Na podstawie art. 761 k.p.c. komornik może pozyskiwać od uczestników postępowania informacje w zakresie niezbędnym do zapewnienia prawidłowego wykonania zadań określonych w art. 3 ust. 3 u.k.s., a więc nie tylko dla potrzeb prowadzonych postępowań egzekucyjnych i zabezpieczających. Jednak nie mogą to być wiadomości pozyskiwane w innych celach, czy wykraczające poza te zadania, dlatego też informacje, które mają być udzielone, powinny być jasno sprecyzowane. W przypadku postępowania egzekucyjnego lub zabezpieczającego informacje mogą dotyczyć majątku i dochodów dłużnika w zakresie, w jakim jest to niezbędne do wykonania obowiązku stwierdzonego tytułem wykonawczym i do prawidłowego toku postępowania (art. 761 § 1¹ k.p.c.)¹¹⁷. W tym celu komornik może zwracać się z żądaniem do instytucji wymienionych we wskazanym przepisie. Przewinieniem dyscyplinarnym będzie zatem uzyskanie takich informacji w inny sposób niż wskazany powyżej, bądź też ich zebranie w zakresie szerszym niż niezbędny do zapewnienia prawidłowego toku postępowania¹¹⁸. Naruszeniem dyspozycji art. 761 k.p.c. będzie zatem żądanie przez komornika informacji niemających wpływu na przebieg postępowania, czyli żądania takich informacji, które dla prowadzonego postępowania są zbędne, oraz żądanie informacji wykraczających poza zakres objęty wnioskiem wierzyciela¹¹⁹.

Dziewiątym deliktem dyscyplinarnym jest naruszenie zasad korzystania z prawa do nieobecności, usprawiedliwiania tych nieobecności albo korzystania z wyznaczonego zastępcy komornika określonych w art. 39–41 i art. 43 u.k.s. (art. 222 pkt 9 u.k.s.). Przewinienie dyscyplinarne może zatem polegać na: nieusprawiedliwionej nieobecności, nieobecności fałszywie

¹¹⁶ Ibidem, art. 222, teza 8.

¹¹⁷ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 220; M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 9.

¹¹⁸ M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 9.

¹¹⁹ B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el. 2025, art. 222, teza 10.

usprawiedliwionej, tj. upozorowanym wykonywaniem obowiązków, o których mowa w powyższych przepisach, dla usprawiedliwienia nieobecności, czy też niedokładnym usprawiedliwieniu – wadliwym z punktu widzenia opisanych wymagań, np. przez nienależyte udokumentowanie przyczyn nieobecności; niezgłoszeniu przez komornika swojej nieobecności na służbie prezesowi właściwego sądu rejonowego lub wprowadzenie go w błąd co do przyczyn usprawiedliwiających jego nieobecność; korzystanie z nieobecności mimo wyczerpania corocznej liczby dni przysługujących komornikowi do wypoczynku¹²⁰; korzystanie z urlopu w wymiarze przekraczającym dopuszczalne limity; wykonywanie obowiązków w ramach organów samorządu komorniczego w wymiarze 10 dni w roku bez udokumentowania tych czynności, bez uprzedniego powiadomienia prezesa właściwego sądu rejonowego, bądź też ponad wskazany limit dzienny; wykonywanie obowiązków w Krajowej Radzie Komorniczej, komisji dyscyplinarnej, komisji lub zespołach właściwych w sprawach egzaminu wstępnego na aplikację i egzaminu komorniczego, obowiązków komornika wizytatora lub przewodniczącego rady izby komorniczej ponad limit 10 dni w roku bez zgody prezesa właściwego sądu rejonowego lub niespełniających obowiązku udokumentowania wykonywania wskazanych czynności; wykorzystywanie urlopu szkoleniowego dla innych celów niż przewidziany; niezałączenie do wykazu służbowego prowadzonego przez prezesa właściwego sądu rejonowego dowodów usprawiedliwiających nieobecność; brak wniosku komornika zawierającego wskazanie przyczyny nieobecności, jej okresu oraz osoby zastępcy lub złożenie takiego wniosku niezgodnie z wymogami, np. bez wskazania przyczyny nieobecności albo wskazanie przyczyny oczywiście nieuzasadniającej nieobecności; wskazanie we wniosku o zastępstwo zastępcy w osobie asesora, który w danym roku kalendarzowym zastępował już komornika przez co najmniej 60 dni¹²¹. Przewinieniem może być także bezpodstawne złożenie wniosku o wyznaczenie zastępcy komornika, czy wskazanie w takim wniosku niewłaściwej osoby¹²².

¹²⁰ M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 10; B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el. 2025, art. 222, teza 11.

¹²¹ M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 72.

¹²² M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 10.

Dziesiątym deliktem dyscyplinarnym jest odmowa podjęcia obowiązków zastępcy komornika w przypadkach, o których mowa w art. 43 ust. 6 i art. 45 ust. 5 u.k.s., tj. w przypadku gdy wskazany przez komornika zastępca nie spełnia wymogów, o których mowa w art. 43 ust. 2 u.k.s., albo w przypadku odwołania komornika z zajmowanego stanowiska, wygaśnięcia powołania na stanowisko komornika z mocy prawa, przeniesienia komornika albo zawieszenia komornika w czynnościach (art. 222 pkt 10 u.k.s.).

Ostatnim deliktem dyscyplinarnym wskazanym w art. 222 pkt 11 u.k.s., w postaci klauzuli generalnej, jest inna niż wymieniona w pkt 1–10 tego przepisu rażąca lub uporczywa obraza przepisów prawa.

Pojęcie „uporczywości” użyte przez ustawodawcę w art. 222 pkt 11 u.k.s., podobnie jak określenie „rażące”, jest niedookreślone i oznacza wielokrotne uchybienie, zachowanie o charakterze trwałym albo powtarzającym się mimo realnej możliwości zachowania się zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Jednocześnie działanie to powinno być nacechowane złą wolą przejawiającą się celowym nieprzestrzeganiem obowiązującego prawa¹²³.

Za uporczywą obrzę przepisów prawa w judykaturze przyjmuje się świadome działanie lub zaniechanie komornika przy niewłaściwym stosowaniu wobec niego przepisów prawa, które cechuje się ciągłością lub powtarzalnością¹²⁴. Uporczywa obraza prawa polega na błędnej wykładni lub nienależytym zastosowaniu prawa i może przybrać postać działania lub jego zaniechania trwającego dłuższy czas albo powtarzającego się w pewnym okresie¹²⁵.

Za rażącą obrzę przepisów prawa (materialnego i procesowego) uważa się uchybienie prawu o charakterze oczywistym, jasnym i bezspornym, dowodzącym braków elementarnej wiedzy prawniczej¹²⁶. Z kolei „rażące naruszenie prawa ma miejsce wówczas, gdy działanie bądź akt pozostaje w oczywistej i wyraźnej sprzeczności z treścią przepisu prawa i gdy charakter naruszenia

¹²³ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 223–224 i powołana tam literatura przedmiotu.

¹²⁴ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 11 maja 2023 r., II AKa66/23, Lex nr 3610866.

¹²⁵ B. Falkowski [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el. 2025, art. 222, teza 13.

¹²⁶ Wyrok SA w Poznaniu z dnia 30 sierpnia 2022 r., II AKa 249/21, Legalis nr 2845287; M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 12.

powoduje, iż w jego rezultacie powstają skutki niemożliwe do zaakceptowania z punktu widzenia praworządności¹²⁷. Jednocześnie w praktyce wymiaru sprawiedliwości podkreśla się, że „o rażącym naruszeniu prawa stanowić będzie spełnienie trzech przesłanek: oczywistość naruszenia prawa, charakter przepisu, który został naruszony, oraz racje ekonomiczne lub gospodarcze – skutki, które wywołało naruszenie prawa. Oczywistość naruszenia prawa polega na rzucającej się w oczy sprzeczności między zachowaniem komornika a dyspozycją normy prawnej. Skutki, które wywołuje rażące naruszenie prawa, to skutki niemożliwe do zaakceptowania z punktu widzenia wymagań praworządności, wreszcie – gospodarcze lub społeczne skutki naruszenia, których wystąpienie powoduje, że nie jest możliwe zaakceptowanie działania komornika jako funkcjonariusza publicznego w praworządnym państwie”¹²⁸.

Skutki wynikające z rażącej obrazy przepisów prawa muszą naruszać istotne interesy stron bądź innych osób biorących udział w postępowaniu lub powodować zagrożenie dla wymiaru sprawiedliwości¹²⁹.

Różnica między „rażącą” a „uporczywą” obrazą przepisów prawa polega na tym, że „rażąca” obraza przepisów prawa może ograniczać się do jednego czynu, a „uporczywa” obraza przepisów prawa wymaga dla swego bytu wielokrotnego działania, np. w warunkach czynu ciągłego o mniejszym ciężarze gatunkowym, czyli może to być zwykłe, a nie rażące naruszenie prawa¹³⁰.

Jako przykłady rażącej obrazy przepisów prawa wskazuje się: prowadzenie postępowania bez wymaganego tytułu wykonawczego stanowiącego podstawę prowadzenia postępowania; kierowanie czynności egzekucyjnych wobec osoby, którą z dłużnikiem łączyły wyłącznie tożsame imiona i nazwisko rodowe, w wyniku niedochowania należytej staranności w zakresie weryfikacji dłużnika; dokonywanie w toku prowadzonych postępowań egzekucyjnych zajęć ruchomości dłużników wyłącznie w formie skierowanego do dłużników pisma,

¹²⁷ Wyrok SO w Gliwicach z dnia 14 grudnia 2018 r., VI Ka 990/18, Legalis nr 2035964.

¹²⁸ Wyrok SO we Wrocławiu z dnia 5 listopada 2014 r., IV Ko 320/14, Legalis nr 2172911.

¹²⁹ Wyrok SN z dnia 11 grudnia 2014 r., SNO 61/14, Legalis nr 1180494; J. Misztal-Konecka, *Stwierdzenie oczywistego naruszenia prawa przez komornika sądowego* [w:] *Komornicy sądowi i egzekucja w nowej rzeczywistości prawnej*, pod red. R. Kułskiego, Sopot 2019, s. 97.

¹³⁰ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 222.

z pominięciem przeprowadzania czynności terenowych i sprawdzania, czy zajmowane ruchomości znajdują się we władaniu dłużnika; kierowanie, wbrew obowiązkowi zachowania tajemnicy zawodowej, do osoby niebędącej uczestnikiem tych postępowań pism zawierających informacje chronione; prowadzenie przez komornika kancelarii komorniczej poza obszarem właściwości sądu rejonowego, przy którym komornik został powołany; zajęcie przedmiotów nienależących do dłużnika oraz przedmiotów niepodlegających zajęciu; skierowanie egzekucji do osoby niebędącej dłużnikiem; podejmowanie czynności egzekucyjnych mimo zawieszenia postępowania egzekucyjnego przez sąd rejonowy; zaniechanie obowiązku przekazania prowadzonej sprawy egzekucyjnej komornikowi, który pierwszy wszczął egzekucję, i brak zawiadomienia o tym wierzyciela; zwrócenie wierzycielowi w sprawie tytułu wykonawczego, mimo że postępowanie egzekucyjne nie zostało ukończone; wszczęcie egzekucji w postępowaniu egzekucyjnym w sprawie mimo niedopuszczalności egzekucji; dwukrotne obciążenie dłużnika kosztami postępowania egzekucyjnego w sprawach egzekucyjnych, w tym opłatą egzekucyjną naliczoną od kwoty wyegzekwowanej w sprawie; zawyżenie opłaty egzekucyjnej w sprawie oraz niezachowanie szczególnej skrupulatności w sprawach finansowych wymaganych od komorników sądowych; naliczenie opłaty za poszukiwanie i odnalezienie majątku oraz obciążenie nią dłużnika w sprawie¹³¹; nieznanomość tytułów wykonawczych¹³²; niezastosowanie się do przepisów regulujących podejmowanie dodatkowego zatrudnienia, zajęcia lub sposobu zarabkowania, względnie złamanie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej lub zakazu zaangażowania w spółkach kapitałowych¹³³. Uporczywą obrazą przepisów prawa jest uporczywe przekazywanie wierzycielom środków pieniężnych z opóźnieniem; naruszenie obowiązków o charakterze korporacyjnym, jak

¹³¹ M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 12 i powołane tam orzecznictwo.

¹³² Wyrok SA w Poznaniu z dnia 30 sierpnia 2022 r., II AKa 249/21, Lex nr 3439835.

¹³³ M. Klonowski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis art. 222, teza 17. Nie może być mowy o skutecznym postawieniu komornikowi zarzutu rażącej obrazie przepisów prawa oraz uchybienia zasadom etyki zawodowej komornika, jeżeli u podstaw działania obwinionego leżała wadliwa regulacja legislacyjna – por. wyrok SA w Warszawie z dnia 22 października 2024 r., II AKa 93/22, Lex nr 3813860.

np. uporczywe niepłacenie składek na samorząd komorniczy, albo uporczywe powstrzymywanie się od udziału w walnym zgromadzeniu izby komorniczej¹³⁴.

5. Podsumowanie

Na przestrzeni lat różnie normowano katalog zachowań wskazywanych jako przewinienia dyscyplinarne komorników sądowych i różny był stopień ich określoności, przy czym dość powszechnie nazywało się takie zachowanie w sposób bardzo ogólny, z użyciem pojęć ocennych, często w postaci norm odsyłających, blankietowych¹³⁵, klauzul generalnych.

Początkowo ustawodawca nie tworzył katalogu deliktów dyscyplinarnych, lecz wskazywał w sposób ogólny, za pomocą zwrotów niedookreślonych, czyny, za które komornik – jako urzędnik sądowy – ponosił odpowiedzialność dyscyplinarną. Pierwszą ustawą, w której określono (otwarty) katalog przewinień dyscyplinarnych komorników sądowych, była ustawa z 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji. Porównując katalog deliktów dyscyplinarnych komorników sądowych z art. 71 u.k.s.e. i z art. 222 u.k.s., M. Nawrocki słusznie zauważa, że katalog deliktów dyscyplinarnych zawarty w aktualnie obowiązującej ustawie został istotnie zmodyfikowany w porównaniu z poprzednim rozwiązaniem normatywnym. „Przepis art. 71 u.k.s.e. stanowił bowiem, że «komornik odpowiada dyscyplinarnie za zawinione działania lub zaniechania», po czym następowało przykładowe 6-punktowe wyliczenie komorniczych przewinień dyscyplinarnych. Przepis ten, poza ogólnym odniesieniem do działań i zaniechań, nie nazywał i tym samym nie definiował przedmiotu postępowania dyscyplinarnego”. Aktualnie obowiązująca ustawa podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej komornika sądowego czyni zawinione działanie lub zaniechanie, które określa mianem „przewinienia dyscyplinarnego”¹³⁶. Ustawa ta porządkuje i rozszerza katalog przewinień dyscyplinarnych w porównaniu z poprzednią ustawą o komornikach sądowych i egzekucji¹³⁷.

¹³⁴ Por. M. Klonowski [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis art. 222, teza 17.

¹³⁵ A.J. Szwarz, *Znaczenie i problemy odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie* [w:] *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie*, pod red. A.J. Szwarca, Poznań 2001, s. 24.

¹³⁶ M. Nawrocki, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 36.

¹³⁷ J. Bródka, *Analiza uprawnień...*, op. cit., s. 37–68; J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 210.

W nauce słusznie zauważa się, że katalog przewinień dyscyplinarnych określony w art. 222 u.k.s. razi nadmierną kazuistyką oraz zbędnością. Niektóre z przewinień wykazują się charakterem szczegółowym, czy wręcz jednostkowym i objęte są zakresem innych deliktów o charakterze ogólnym. W rachubę wchodzi chociażby przewinienie określone w punkcie: 6 (niepodjęcie i nieterminowe podjęcie czynności, o których mowa w art. 767 § 5 k.p.c., a które podpada również pod przewinienie podejmowania czynności z nieuzasadnioną zwłoką z punktu 4), 5 (naruszenie przepisów o właściwości miejscowej), 8 (pozyskiwanie wiadomości z naruszeniem art. 767 § 1 k.p.c.), 9 (naruszenie zasad korzystania z nieobecności), czy 10 (odmowa podjęcia obowiązków zastępcy komornika), które stanowią niewątpliwie rażącą obrazę przepisów prawa (pkt 11)¹³⁸. Zbędność wyraża się w tym, że w zasadzie wszystkie wymienione w art. 222 pkt 2–10 u.k.s. delikty dyscyplinarne zawierają się w rażącej lub uporczywej obrazie przepisów prawa ze względu na sformułowanie w pkt 11 tego przepisu. Pomimo kazuistycznego sformułowania niektórych z deliktów dyscyplinarnych, każdy z nich obejmuje różne rodzaje czynów (działań lub zaniechań komornika sądowego), które uniemożliwiają stworzenie zamkniętego katalogu deliktów dyscyplinarnych.

Jako że w postępowaniu dyscyplinarnym w bardzo ograniczonym zakresie obowiązuje zasada *nullum crimen sine lege* (w znaczeniu ścisłej oznaczoności czynu będącego podstawą odpowiedzialności dyscyplinarnej), nie wydaje się właściwe stanowisko, zgodnie z którym nie można ponosić odpowiedzialności dyscyplinarnej za czyny nieobjęte dyspozycją normy prawnej rozumianej jako zakaz lub nakaz, którego przekroczenie lub niedochowanie wiąże się z zagrożeniem dyscyplinarnym. Jednak niektórzy autorzy uważają, że zasada *nullum crimen sine lege* ma zastosowanie w postępowaniu dyscyplinarnym i oznacza, że dane zachowanie jest o tyle przewinieniem dyscyplinarnym, o ile znajduje odzwierciedlenie w przepisach prawa. Uzasadniają ten pogląd tym, że tylko wówczas, gdy czyn staje się zarzucalny, można komuś zarzucić odpowiednie zachowanie, wskazując jednocześnie reguły, z którymi pozostaje

¹³⁸ J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 225; K. Buksa, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 302.

ono w sprzeczności. Zarzut ma istotne znaczenie prawne, gdyż nie tylko opisuje sposób zachowania się sprawcy, lecz także wyznacza zakres kwalifikacji prawnej czynu, jakiego się dopuścił¹³⁹. Jednakże delikty dyscyplinarne co do zasady nie są określane w sposób jednoznaczny i dokładny, lecz są ustanawiane w przepisach blankietowych, zawierających wyrażenia dookreślane przez odrębne przepisy szczegółowe, typu „obowiązki służbowe”, lub klauzule generalne odsyłające do pozaprawnych systemów wartości, typu „etyka zawodowa” lub „godność zawodu”. Szczegółowe przepisy dyscyplinarne posługują się często klauzulami generalnymi, co sprawia, że nie można zazwyczaj skodyfikować deliktów dyscyplinarnych, stworzyć ich zamkniętego, szczegółowego katalogu, mimo opracowywania przez niektóre grupy zbiorów zasad (kodeksów) etyki zawodowej¹⁴⁰.

Katalog deliktów dyscyplinarnych obejmuje zarówno delikty związane z naruszeniem godności zawodu i zasad etycznych (art. 222 pkt 1 u.k.s.), jak i delikty wynikające z naruszenia obowiązków służbowych – art. 222 pkt 2–11 u.k.s. (w tym wynikające z nadzoru administracyjnego – art. 222 pkt 2, 9, 10 u.k.s., judykacyjnego – art. 222 pkt 2–8 u.k.s. oraz korporacyjnego – art. 222 pkt 9–10 u.k.s.¹⁴¹). Z tego względu w piśmiennictwie rozróżnia się podział deliktów dyscyplinarnych na dwie grupy: pierwsza dotyczy naruszenia powagi lub godności urzędu oraz uchybienia innym zasadom etyki zawodowej, druga – naruszenia prawa w związku z wykonywaniem zawodu (przewinienia służbowe, zawodowe)¹⁴². Katalog przewinień dyscyplinarnych komorników sądowych obejmuje zatem nie tylko czyny związane z funkcjonowaniem tego urzędu, lecz wykracza poza ten zakres. Jest to widoczne zwłaszcza w pierwszej grupie deliktów dyscyplinarnych – godność

¹³⁹ M. Będziejewska-Michalska, *Zarzuty w postępowaniu dyscyplinarnym – znaczenie i konstrukcja*, Gazeta Policyjna 2025, nr 59 [online:] <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2025/numer-59-112025-r/270309,Zarzuty-w-postepowaniu-dyscyplinarnym-znaczenie-i-konstrukcja.html> (dostęp: 29.12.2025).

¹⁴⁰ R. Giętowski zauważa, że w prawie dyscyplinarnym nie obowiązuje zasada *nullum crimen sine lege*, lecz obowiązuje podzasada *nullum delictum sine lege scripta*, wymagająca określenia takich czynów w akcie normatywnym rangi ustawowej. Zob. R. Giętowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 34–35.

¹⁴¹ J. Bródka, *Analiza uprawnień...*, op. cit., s. 37–68.

¹⁴² J. Jagieła, *Przewinienia dyscyplinarne...*, op. cit., s. 212; K. Buksa, *Odpowiedzialność dyscyplinarna...*, op. cit., s. 302; M. Świczowska-Wójcikowska [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych...*, op. cit., Lex/el., art. 222, teza 7.

urzędu komornika sądowego rozciąga się bowiem na sferę służbową i poza-służbową, a więc na życie prywatne komornika i odwołuje się do przestrzegania przez niego norm moralnych, obyczajowych i etycznych. Norm tych nie można skodyfikować w ścisłe ramy prawne.

Za „niegodne” uznaje się w doktrynie przede wszystkim wszelkie czyny kolidujące z prawem karnym, prawem o wykroczenia, prawem cywilnym, rodzinnym i administracyjnym, a także zachowania naruszające normy etyki i moralności, a nawet dobrych obyczajów¹⁴³ wynikające także z Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. We wszystkich regulacjach, w których normy prawne odwołują się do norm moralnych, bądź w których prawo i moralność się pokrywają, każde z nich odwołuje się do innej motywacji. Normy moralne mogą niekiedy stawiać nawet wyższe wymagania niż normy prawne, bez popadania z nimi w sprzeczność¹⁴⁴. Katalog obowiązków, których naruszenie stanowi uchybienie godności urzędu¹⁴⁵ komornika sądowego, tworzony jest poprzez analizę treści ślubowania, przepisów o prawach i obowiązkach komornika, przepisu określającego kwalifikacje potrzebne do zajmowania tego urzędu oraz zasad wynikających z Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego.

Jednocześnie wszystkie wymienione w art. 222 u.k.s. delikty dyscyplinarne – niezależnie czy chodzi o przewinienia służbowe, czy uchybienie godności i powagi zawodu i zasad etycznych, a także niezależnie od tego, czy delikty dyscyplinarne zostały określone w sposób ogólny, ocenny, w postaci klauzul generalnych (pkt 1,11), czy w sposób kazuistyczny – stanowią jednocześnie rażącą lub uporczywą obrazę przepisów prawa (pkt 2–10). Za taką tezę przemawia wykładnia językowa pkt 11 powołanego przepisu, który wskazuje na inną niż wymieniona w pkt 1–10, rażącą lub uporczywą obrazę przepisów prawa.

¹⁴³ E. Warzocha, *Niektóre zagadnienia...*, op. cit., s. 53.

¹⁴⁴ J.R. Kubiak, *Wokół idei kodeksu etyki zawodowej sędziów*, Palestra 1995, nr 3–4, s. 80–81.

¹⁴⁵ Jednocześnie należy podkreślić, że uchybienie godności urzędu jest pojęciem szerszym niż przewinienie służbowe, gdyż obejmuje swoim zakresem nie tylko naruszenie norm prawnych, obowiązków służbowych i przepisów wewnątrzorganizacyjnych, ale również norm moralnych, etycznych i obyczajowych. Wkracza zatem w zachowanie komornika w pracy i poza nią. Przy czym możliwe są także zachowania komornika wyczerpujące równocześnie znamiona przewinienia służbowego i uchybienia godności urzędu (np. dokonywanie czynności egzekucyjnych pod wpływem alkoholu).

Zdaniem M. Grudeckiego tak niedookreślone znamiona przewinienia dyscyplinarnego nie korespondują z fundamentalną zasadą prawa represyjnego – *nullum crimen sine lege*, aczkolwiek zabieg taki jest niezbędny w odniesieniu do odpowiedzialności dyscyplinarnej ze względu na jej charakter i funkcje¹⁴⁶.

STRESZCZENIE **Katalog deliktów dyscyplinarnych komorników sądowych**

Komornik jako przedstawiciel zawodu zaufania publicznego ponosi szczególnego rodzaju odpowiedzialność dyscyplinarną. Ustawa o komornikach sądowych określa katalog deliktów dyscyplinarnych. Autorka opracowania, dokonując analizy historycznoprawnej przepisów dotyczących komorników sądowych, uzupełnionej metodą formalno-dogmatyczną, odpowiada na pytanie, czy katalog deliktów dyscyplinarnych ma charakter otwarty czy zamknięty. Jest to istotne ze względu na występującą w nauce prawa różnicę poglądów w tej kwestii, co ma przełożenie także na praktykę stosowania prawa i orzecznictwo dyscyplinarne. Opowiadając się za otwartym katalogiem deliktów dyscyplinarnych, autorka wskazuje rodzaje zachowań (działań lub zaniechań) wypełniających znamiona poszczególnych przewinień dyscyplinarnych.

Słowa kluczowe: odpowiedzialność dyscyplinarna komorników sądowych, delikty dyscyplinarne, przewinienia dyscyplinarne, katalog deliktów dyscyplinarnych, rodzaje zachowań

ABSTRACT **Catalogue of Disciplinary Offences Committed by Court Bailiffs**

dr hab. Joanna Bodio, professor at the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin,
Department of Civil Procedure and International Commercial
Law, Faculty of Law and Administration, Maria Curie-Skłodowska
University in Lublin, Poland; ORCID: 0000-0003-0428-7267

As a representative of a profession of public trust, a bailiff bears a special type of disciplinary responsibility. The Act on Court Bailiffs defines a catalogue of disciplinary offences. The author, conducting a historical and legal analysis of the provisions concerning court bailiffs, supplemented by a formal and dogmatic method, answers the question of whether the list of disciplinary offences is open-ended or closed. This is important because of the difference of opinion on this issue in academia, which also has an impact on the practice of applying the law and disciplinary jurisprudence. Advocating for an open catalogue of disciplinary offences, the author indicates the types of behaviour (actions or omissions) that constitute individual disciplinary offences.

Keywords: disciplinary liability of court bailiffs, disciplinary offences, disciplinary misconduct, catalogue of disciplinary offences, types of behaviour

¹⁴⁶ M. Grudecki [w:] *Ustawa o komornikach sądowych...*, op. cit., Legalis 2024, art. 222, teza 1.

Bibliografia/References

Będziejewska-Michalska M., *Zarzuty w postępowaniu dyscyplinarnym – znaczenie i konstrukcja*, Gazeta Policyjna 2025, nr 59 [online:] <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2025/numer-59-112025-r/270309,Zarzuty-w-postepowaniu-dyscyplinarnym-znaczenie-i-konstrukcja.html> (dostęp: 29.12.2025).

Bojarski T., *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2012.

Borek M., *Odpowiedzialność komornika sądowego* [w:] *Metodyka pracy komornika sądowego*, pod red. A. Marciniaka, M. Michalskiej-Marciniak, Sopot 2015.

Bródka J., *Analiza uprawnień i wzajemnej relacji organów nadzorczych nad komornikiem sądowym oraz charakter jego odpowiedzialności dyscyplinarnej – zarys problemu*, PPE 2023, nr 7.

Buksa K., *Odpowiedzialność dyscyplinarna komornika sądowego w prawie polskim* [w:] *Zawody zaufania publicznego w społeczeństwie obywatelskim*, pod red. K. Mularczyka, A. Zalesińskiej, Wrocław 2025.

Ceglarska-Piłat K., *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, Studia Prawnicze 2015, z. 2.

Chojniak Ł., *Realizacja zasady trafnej reakcji dyscyplinarnej w postępowaniu dyscyplinarnym adwokatów – wybrane problemy*, Palestra 2016, nr 10.

Czarnecki P., *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013, Legalis.

Dziewulska M., *Odpowiedzialność dyscyplinarna* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz*, pod red. G. Sikorskiego, Sopot 2019.

Falkowski B. [w:] B. Falkowski, A. Grajewski, J. Prasalek, M. Rączkowski, M. Simbierowicz, T. Skoczylas, M. Świtkowski, *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Komentarz*, Lex/el. 2025.

Giętowski R., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Gdańsk 2013.

Grudecki M. [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz*, pod red. P. Drembkowskiego, Warszawa 2024, Legalis.

Jagiela J., *Przewinienia dyscyplinarne komorników*, PPIA 2021, t. CXXXVI.

Jankowski J., *Odpowiedzialność dyscyplinarna komorników sądowych* [w:] *Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, pod red. K. Lubińskiego, Sopot 2000.

Jonderko M., *Obowiązek zachowania tajemnicy przez komornika sądowego*, PPE 2006, nr 9–10.

Klonowski M. [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Komentarz*, pod red. R. Reiwer, Warszawa 2021, Legalis.

Kmieciak R., *Odpowiedzialność prokuratora na tle obowiązującego modelu odpowiedzialności dyscyplinarnej*, Szczecin 2023 (niepublikowana rozprawa doktorska).

Kozielewicz W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2023.

Kozielewicz W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów. Komentarz*, Warszawa 2005.

Kubiak J.R., *Wokół idei kodeksu etyki zawodowej sędziów*, Palestra 1995, nr 3–4.

Laszczuk G., *Postępowanie dyscyplinarne w stosunku do komorników (Analizy praktyki w latach 1998–2005)*, Warszawa 2006.

Markowski M., *Naruszenie zasad etyki zawodowej komornika sądowego jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej w orzecznictwie Komisji Dyscyplinarnej* [w:] *Etyka zawodowa komornika sądowego*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2016 [online:] <https://czytelnia.currenda.pl/app-publicacja?id=30&data-chapter=2696&data-text=Etyka%20zawodowa%20komornika%20s%C4%85dowego> (dostęp: 3.01.2026).

Merchel Z., Knypl Z., *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, Sopot 2015.

Misztal-Konecka J., *Stwierdzenie oczywistego naruszenia prawa przez komornika sądowego* [w:] *Komornicy sądowi i egzekucja w nowej rzeczywistości prawnej*, pod red. R. Kulskiego, Sopot 2019.

Nawrocki M., *Odpowiedzialność dyscyplinarna komornika sądowego*, Sopot 2020.

Pawłowska M., *Zawody zaufania publicznego na rynku pracy* [w:] *Rynek pracy wobec wyzwań przyszłości. Ewolucja i współczesne uwarunkowania*, pod red. B. Siedleckiej, D. Guzal-Dec, Biała Podlaska 2022.

Pytel A., „Czyż zysk, tego ryzyko” – czy istnieją określone granice odpowiedzialności komornika sądowego?, PPE 2017, nr 10 [online:] <https://czytelnia.currenda.pl/app-publicacja?id=57> (dostęp: 3.01.2026).

Rączka P., *Odpowiedzialność dyscyplinarna komornika sądowego*, PPE 2006, nr 12.

Rejman G., *Odpowiedzialność karna lekarza*, Warszawa 1991.

Sawicka-Iwaniuk J., *Odpowiedzialność dyscyplinarna komorników sądowych – aspekty praktyczne*, NC 2021, nr 2.

Skoczylas D. [w:] A. Monarcha-Matlak, D. Skoczylas, *Zasady postępowania egzekucyjnego a standardy wykonywaniu zawodu komornika sądowego*, Sopot 2021.

Sługocka M., Bursztynowicz M., *Komornik jako zawód zaufania publicznego* [w:] *Rodzina Europa. Europejska myśl polityczno-prawna u progu XXI wieku*, pod red. P. Fiktusa, H. Malewskiego, M. Marszał, Wrocław 2015.

Szwarc A.J., *Znaczenie i problemy odpowiedzialności dyscyplinarnej w sporcie* [w:] *Odpowiedzialność dyscyplinarna w sporcie*, pod red. A.J. Szwarca, Poznań 2001.

Szybalski T., *Sądownictwo dyscyplinarne komorników sądowych*, In Gremio 2024, nr 174 [online:] <https://ingremio.org/2024/in-gremio-174/sadownictwo-dyscyplinarne-komornikow-sadowych/> (dostęp: 29.12.2025).

Świeczkowska-Wójcikowska M. [w:] *Komentarz do ustawy o komornikach sądowych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, J. Świeczkowskiego, Warszawa 2024, Lex/el.

Wantoła M., *Odpowiednie stosowanie okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną wobec przewinień dyscyplinarnych*, Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne 2016, nr 15.

Warzocha E., Niektóre zagadnienia odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów sądów powszechnych, NP 1988, nr 1.

Zoll A. [w:] K. Buchała, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–116 Kodeksu karnego*, Kraków 1998.

Rygor natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego. Uwagi na tle ochrony procesowej pozwanego

1. Wstęp

Wyrok zaoczny stanowi szczególną formę orzeczenia wydawanego w warunkach beczynności pozwanego. W przepisach k.p.c. znalazły się specyficzne regulacje dotyczące postępowania zaocznego prowadzącego do wydania wyroku zaocznego, jak i samego wyroku zaocznego oraz jego skutków. Warto wskazać, że jeśli wyrok zaoczny podlegać może wykonaniu w drodze egzekucji, stanowi on – jak wskazuje art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c. – tytuł egzekucyjny opatrywany zgodnie z art. 333 § 1 pkt 3 k.p.c. z urzędu w rygor natychmiastowej wykonalności. Możliwość prowadzenia egzekucji na podstawie wyroku zaocznego jeszcze przed jego uprawomocnieniem się stanowi jeden z centralnych aspektów tej instytucji oraz – jak się wydaje – główny czynnik jej atrakcyjności dla powoda. Na powiązanie problematyki wyroków zaocznych z rygiorem natychmiastowej wykonalności wskazuje już choćby samo umiejscowienie tych regulacji obok siebie w przepisach k.p.c. Natychmiastowa wykonalność wyroków zaocznych budzi jednak istotne wątpliwości

z perspektywy gwarancji procesowych pozwanego, zwłaszcza w sytuacjach, gdy wyrok zaoczny zostaje następnie uchylony lub zmieniony. Należy przy tym mieć na uwadze, że warunkująca wyrokowanie zaoczne bezczynność pozwanego może być również podyktowana usprawiedliwionymi przyczynami. Możliwe są błędy sądu w zakresie identyfikacji przesłanek wydania takiego wyroku. Ponadto wyrok zaoczny wydawany jest co do zasady na podstawie domniemania prawdziwości twierdzeń powoda o faktach (art. 339 § 2 k.p.c.), co powoduje ryzyko, że twierdzenia takie uznane zostaną w dalszym toku postępowania za kontrfaktyczne, a sam wyrok zaoczny będzie uchylony.

Celem niniejszego opracowania jest analiza wyroku zaocznego jako tytułu egzekucyjnego i wykonawczego, z uwzględnieniem specyfiki związanej z opatrywaniem go w rygor natychmiastowej wykonalności, jak też mechanizmów ochrony pozwanego i ich skuteczności. Rozważania zmierzają do oceny, czy obowiązujące regulacje prawne tworzą spójny i wystarczający system ochrony interesów powoda z uwzględnieniem ochrony pozwanego przed negatywnymi konsekwencjami egzekucji prowadzonej na podstawie nieprawomocnego wyroku zaocznego, jak też wskazanie występujących w tym zakresie wątpliwości i trudności interpretacyjnych.

2. Rygor natychmiastowej wykonalności wyroków zaocznych

Zgodnie z art. 333 § 1 pkt 3 k.p.c. wyroki zaoczne opatrywane są przez sąd w rygor natychmiastowej wykonalności z urzędu, a sam rygor obowiązuje już od chwili ogłoszenia wyroku lub postanowienia, którym go nadano, a gdy ogłoszenia nie było (tak jest w przypadku wydawania wyroku zaocznego na podstawie art. 339 § 1 k.p.c., czy też art. 341 k.p.c., co następuje na posiedzeniu niejawnym) – od chwili podpisania sentencji orzeczenia (art. 336 k.p.c.). Istota rygoru natychmiastowej wykonalności sprowadza się do tego, że orzeczenia nim opatrzone stanowią tytuły egzekucyjne jeszcze przed ich uprawomocnieniem się (art. 776 k.p.c. i art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c.), a po opatrzeniu ich w klauzulę wykonalności stanowią tytuły wykonawcze uprawniające do wszczęcia i prowadzenia egzekucji (art. 776 k.p.c.).

Z istoty rzeczy rygor natychmiastowej wykonalności może być nadany przez sąd wyłącznie orzeczeniu, które nadaje się do wykonania w drodze egzekucji, co wyklucza możliwość nadawania go wyrokom (w tym zaocznym) w sprawach o ustalenie, albo w sprawach o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego, chyba że wyjątkowo dodatkowo zasądzają one obowiązek spełnienia świadczenia, jak też wyrokom oddalającym powództwo (w tym o spełnienie świadczenia) oraz wyrokom nakazującym pozwanemu złożenie oświadczenia o określonej treści (te wywołują skutek konstytutywny z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia na zasadzie art. 64 k.c.)¹. W związku z powyższym rygor natychmiastowej wykonalności nie będzie mógł zostać nadany także wyrokowi wstępnemu (w tym zaocznemu), który wszak przesądza jedynie o zasadzie odpowiedzialności².

Powyższe uwagi znajdują pełne zastosowanie do wyroków zaocznych, które mogą być wyrokami z każdej wskazanej kategorii. Pomimo zatem literalnej treści art. 333 § 1 pkt 3 k.p.c. nadanie wyrokowi zaocznemu rygoru natychmiastowej wykonalności następuje jedynie co do rozstrzygnięć zawartych w tym wyroku, nadających się do wykonania w drodze egzekucji, choć niezależnie od tego, czy wyrok został wydany na posiedzeniu niejawnym (art. 339 k.p.c.), na rozprawie (art. 340 k.p.c.), czy też jako zastrzeżony wyrok zaoczny (art. 341 k.p.c.)³. Rygor natychmiastowej wykonalności obejmuje również zasądzone wyrokiem zaocznym koszty procesu⁴.

Nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności wyrokom zaocznym podlegającym wykonaniu w drodze egzekucji – mimo że następuje z urzędu – nie

¹ A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 205¹–424¹²*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019, s. 657 i nast.; A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021, komentarz do art. 333 k.p.c., nb 1.

² H. Pietrzkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2021, wyd. 8, s. 711; E. Rudkowska-Ząbczyk, P. Rodziewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, I. Gil, Warszawa 2023, wyd. 33, komentarz do art. 333 k.p.c., nb 1.

³ M. Plaskacz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. P. Rylskiego, A. Olas, Warszawa 2023, komentarz do art. 333 k.p.c., nb 21.

⁴ T. Bukowski, *Rozstrzyganie o kosztach procesu*, Warszawa 1971, s. 200; A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2013, komentarz do art. 333 k.p.c., nb 2.

ma jednak charakteru bezwzględnego. Sąd nie powinien bowiem nadać rygoru natychmiastowej wykonalności również w razie stwierdzenia, że skutek wykonania wyroków mogłaby wyniknąć dla pozwanego „niepowetowana szkoda” (art. 335 § 1 k.p.c.). Ogólna regulacja art. 335 § 1 k.p.c. przewiduje pierwszy mechanizm kontrolny stanowiący przejaw wyważenia interesów stron postępowania – jej zastosowanie rozciąga się zarówno na wyroki zaoczne, jak i kontradyktoryjne. Ograniczenia tego nie stosuje się jednak do wyroków zasądzających alimenty w granicach, w jakich sąd nadaje wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności z urzędu – w ich przypadku nawet groźba wystąpienia niepowetowanej szkody nie stoi na przeszkodzie nadania rygoru natychmiastowej wykonalności (art. 335 § 1 k.p.c.).

Przez „niepowetowaną szkodę”, o której mowa w art. 335 § 1 k.p.c., należy rozumieć każdy uszczerbek majątkowy lub niemajątkowy, który nie daje się nagrodzić przez późniejszy zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub przywrócenie stanu poprzedniego⁵. Przyjmuje się przy tym, że chodzi o nieodwracalność skutków wykonania wyroku zaopatrzonego w rygor natychmiastowej wykonalności, a tym samym sam rozmiar tego uszczerbku nie może samoistnie przesądzać o spełnieniu przedmiotowej przesłanki, choć wysokość egzekwowanego świadczenia również nie powinna być obojętna dla tej oceny⁶. Dla wyłączenia możliwości orzeczenia natychmiastowej wykonalności wyroku wystarczające jest, by z materiału procesowego wynikało prawdopodobieństwo – pozytywnie zweryfikowane według kryterium obiektywnego – zaistnienia „niepowetowanej szkody”⁷, skoro przepis ten odwołuje się w swej literalnej treści do samej „możliwości” jej powstania. Wydaje się jednak, że sama ocena możliwości powstania niepowetowanej szkody powinna być interpretowana stosunkowo rygorystycznie, tj. niewystarczająca jest jakakolwiek możliwość, tylko realne prawdopodobieństwo wystąpienia niepowetowanej szkody w kontekście zasad logiki i doświadczenia życiowego.

⁵ Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 9 sierpnia 2011 r., I ACz 525/11, Legalis nr 469581; A. Marciniak [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 335 k.p.c., nb 3.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

Wpływ ten może być przy tym oceniany zarówno z perspektywy zdolności restytucyjnych powoda, jak i konsekwencji dla samego pozwanego, np. zachwiania ekonomicznych podstaw jego funkcjonowania. W kontekście powyższego uzasadnione wydaje się twierdzenie, że rygor natychmiastowej wykonalności nie powinien być nadawany m.in. w sytuacji, gdy pozwanemu nie będzie przysługiwać skuteczne roszczenie restytucyjne w kontekście istoty wykonanego orzeczenia, choć – jak się wydaje – w takim wypadku konieczna jest również ocena dolegliwości dla pozwanego. Ponadto warto w tym miejscu jedynie zasygnalizować, że łączenie przez doktrynę i orzecznictwo pojęcia niepowetowanej szkody również z uszczerbkiem niemajątkowym stanowi w istocie wykładnię rozszerzającą, co budzić może wątpliwości, choć należy przyjąć, że jest ona aksjologicznie uzasadniona i jako taka dopuszczalna, bowiem w przeciwnym wypadku nadmiernie ograniczony zostałby mechanizm ochrony pozwanego. Wydaje się jednak, że pojęcie „niepowetowana szkoda” i objęcie nią również uszczerbków majątkowych ma na tyle zastane znaczenie, że nie jest wskazana w tym zakresie nawet nowelizacja o charakterze porządkującym. Warto jeszcze zasygnalizować, że w doktrynie przyjmuje się, iż przypadki niepowetowanej szkody mogą również obejmować sytuacje, gdy tak powstały uszczerbek może być skompensowany odszkodowaniem (np. usunięcie znaków towarowych z towarów skutkujące uszkodzeniem opakowań⁸), co również może budzić pewne wątpliwości. Wydaje się jednak, że również i taką wykładnię należy zaakceptować, bowiem w przeciwnym wypadku doszłoby do nadmiernego ograniczenia mechanizmu z art. 335 § 1 k.p.c.

Stosowanie przesłanek z art. 335 k.p.c. należy nałożyć na specyfikę wyrokowania zaocznego, mającego miejsce pod nieobecność (w warunkach beczynności) pozwanego. W szczególności dokonanie przez sąd oceny możliwości wystąpienia „niepowetowanej szkody” może być niekiedy utrudnione z perspektywy materiału procesowego dostarczanego w postępowaniu zaocznym z istoty rzeczy wyłącznie przez samego powoda. Należy tym samym dopuścić możliwość, by pozwany mógł zaprezentować relewantny w tym zakresie

⁸ H. Mądrzak, *Natychmiastowa wykonalność wyroków w wypadku wielości podstaw, współuczestnictwa i kumulacji roszczeń*, NP 1967, nr 7–8, s. 67 i nast.

materiał procesowy na etapie zażalenia na postanowienie w przedmiocie nadania rygoru wnoszonego na podstawie art. 394^{1a} § 1 pkt 3 k.p.c., niezależnie od upływu poprzedzających wyrokowanie zaoczne terminów koncentracyjnych (tj. terminów na zaprezentowanie materiału procesowego w sprawie). W przeciwnym wypadku ochrona przyznawana przez art. 335 § 1 k.p.c. w wielu przypadkach mogłaby się okazać iluzoryczna.

Należy jednocześnie przyjąć, że formalnie możliwość złożenia przedmiotowego zażalenia jest uniezależniona od złożenia sprzeciwu od wyroku zaocznego, jednakże w razie uprawomocnienia się wyroku zażalenie stanie się bezprzedmiotowe. Z praktycznego punktu widzenia sprzeciw powinien być zatem wniesiony przez pozwanego, w przeciwnym razie najczęściej wyrok zaoczny uprawomocni się, zanim zażalenie zostanie rozpoznane.

Wyrok zaoczny (podobnie jak każde inne orzeczenie) nie może zostać opatrzony w rygor natychmiastowej wykonalności w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa (art. 335 § 2 k.p.c., przy czym art. 477² § 1 zd. 2 k.p.c. dotyczący należności pracownika w sprawach z zakresu prawa pracy wyłącza jego stosowanie).

W ramach kwestii wstępnych należy także zauważyć, że rygor natychmiastowej wykonalności musi zostać nadany przez sąd, tj. nie przysługuje on z mocy prawa, a jego nadanie następuje w formie postanowienia zawartego w wyroku zaocznym. W przypadku zaniechania nadania przez sąd wyrokowi zaocznemu rygor natychmiastowej wykonalności z urzędu uzasadnione będzie wystąpienie przez powoda z wnioskiem o uzupełnienie wyroku na podstawie art. 351 § 1 k.p.c., przy czym wniosek ten winien zostać złożony w prekluzyjnym terminie dwóch tygodni od dnia ogłoszenia wyroku, a gdy doręczenie wyroku następuje z urzędu – od dnia jego doręczenia. Wniosek o uzupełnienie wyroku złożony przez strony po upływie terminu przewidzianego w art. 351 § 1 k.p.c. podlega bowiem odrzuceniu⁹. W takim wypadku uzyskanie przez powoda tytułu wykonawczego możliwe będzie dopiero po uprawomocnieniu się orzeczenia. Jeśli jednak rozstrzygający sprawę sąd stwierdzi brak podstaw do nadania wyrokowi zaocznemu rygoru natychmiastowej wykonalności,

⁹ Postanowienie SN z dnia 28 listopada 1989 r., I CZ 270/89, Legalis nr 26831.

winien on w postanowieniu stwierdzić wyraźnie, że rygoru nie nadaje albo oddalić wniosek powoda¹⁰. Do czasu skonfrontowania się z wnioskiem o uzupełnienie wyroku zaocznego sąd nie wydaje natomiast osobnego rozstrzygnięcia w przedmiocie odmowy nadania wyrokowi zaocznemu rygoru natychmiastowej wykonalności. Na postanowienie o odmowie nadania rygoru (w tym w odniesieniu do wyroku zaocznego) pozwanemu przysługuje zażalenie (tzw. „zażalenie poziome”, art. 394^{1a} § 1 pkt 3 k.p.c.).

Warto także odnotować, że nadanie orzeczeniu, w tym wyrokowi zaocznemu, rygoru natychmiastowej wykonalności może być uzależnione od złożenia przez powoda stosownego zabezpieczenia (art. 334 § 1 k.p.c.). Przepis art. 334 § 1 k.p.c. znajduje bowiem zastosowanie co do zasady również w sytuacji, gdy rygor natychmiastowej wykonalności nadawany jest z urzędu (w tym przypadku wyroków zaocznych – zob. art. 333 § 1 pkt 3 k.p.c.), skoro nie ogranicza on swojego zastosowania w tych wypadkach¹¹. W doktrynie wskazuje się, że celem przedmiotowej regulacji jest „wyważenie interesów obu stron postępowania”¹², bowiem tytuły nieprawomocne mogą być zmienione, uchylone, a tym samym nie są tytułami definitywnymi, trwałymi¹³, a strona, która egzekwuje świadczenie zasądzone na jej rzecz nieprawomocnym wyrokiem zaopatrzonym w rygor natychmiastowej wykonalności, powinna się liczyć z obowiązkiem zwrotu w razie oddalenia jej powództwa o to świadczenie¹⁴.

Samo zabezpieczenie polegać może przy tym np. na złożeniu określonej kwoty do depozytu¹⁵, wstrzymaniu wydania powodowi rzeczy odebranych pozwanemu lub sum pieniężnych po ich wyegzekwowaniu albo na wstrzymaniu sprzedaży zajętego majątku ruchomego (art. 334 § 2 k.p.c.). Zabezpieczenie nie może być jednak zarządzone co do należności alimentacyjnych w granicach,

¹⁰ H. Pietrzkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2014, s. 582.

¹¹ Zob. O.M. Piaskowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–505*³⁹, pod red. O.M. Piaskowskiej, Warszawa 2024, komentarz do art. 334, nb 2.

¹² Ibidem, nb 1.

¹³ Z. Szczurek, *Egzekucja sądowa w sprawach cywilnych*, Sopot 2011 (26.3.7. Skutki wykonania tytułów natychmiast wykonalnych).

¹⁴ Uchwała SN z dnia 24 marca 1967 r., III PZP 42/66, OSNCP 1967/7–8/124.

¹⁵ A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021, komentarz do art. 334 k.p.c., nb 2.

w jakich sąd nadaje wyrokowi zasądzającemu te należności rygor natychmiastowej wykonalności z urzędu (art. 334 § 4 k.p.c.), co odnosi się również do wyroków zaocznych. W piśmiennictwie wskazuje się jednak, że art. 334 § 4 k.p.c. ogranicza zabezpieczenie w zakresie wyroków zasądzających alimenty opatrzonych w rygor natychmiastowej wykonalności, ale jedynie na podstawie art. 333 § 1 pkt 1 k.p.c., zgodnie z którym sąd z urzędu nada wyrokowi przy jego wydaniu rygor natychmiastowej wykonalności, jeżeli zasądza alimenty – co do rat płatnych po dniu wniesienia powództwa, a co do rat płatnych przed wniesieniem powództwa za okres nie dłuższy niż trzy miesiące. Tym samym nie można wykluczyć możliwości zabezpieczenia roszczeń alimentacyjnych w zakresie wykraczającym poza określony w art. 333 § 1 pkt 1 k.p.c., np. z uwagi na uznanie powództwa albo wyrokowanie zaoczne (art. 333 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.)¹⁶. Powyższe mogłoby zatem obejmować raty płatne przed wniesieniem powództwa należne za okres dłuższy niż trzy miesiące.

Posługiwanie się tytułem wykonawczym stanowiącym orzeczenie opatrzone w rygor natychmiastowej wykonalności nie pozwala na przeprowadzenie pełnej egzekucji z nieruchomości – zgodnie z art. 334 § 3 k.p.c. sprzedaż lub przejęcie na własność zajętej nieruchomości wstrzymuje się z urzędu do czasu uprawomocnienia się wyroku.

Natychmiastowa wykonalność wyroku wygasa z chwilą ogłoszenia, a jeżeli nie było ogłoszenia, podpisania sentencji orzeczenia zmieniającego albo uchylającego wyrok lub postanowienie o natychmiastowej wykonalności wyroku – w takim zakresie, w jakim nastąpiła zmiana lub uchylenie (art. 337 k.p.c.), bez konieczności składania przez pozwanego jakiegokolwiek wniosku. W przypadku wyroku zaocznego rygor natychmiastowej wykonalności wygaśnie zatem w razie wydania po ponownym rozpoznaniu sprawy po wniesieniu sprzeciwu wyroku, którym sąd wyrok zaoczny uchyła i orzeka o żądaniu pozwu, przy czym upadek rygoru nastąpi w zakresie tożsamym do uchylenia, ewentualnie uwzględnienia zażalenia na postanowienie w przedmiocie

¹⁶ J. Gudowski, M. Jędrzejewska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, komentarz do art. 334 k.p.c., nb 9.

rygoru natychmiastowej wykonalności wniesionego na podstawie art. 394^{1a} § 1 pkt 3 k.p.c. Utrzymanie wyroku zaocznego w mocy skutkuje natomiast utrzymaniem w mocy także nadanego temu wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności¹⁷. Rygor upadnie także w razie skutecznego zaskarżenia wyroku utrzymującego wyrok zaoczny w mocy. Jednak w przypadku wydania przez sąd drugiej instancji wyroku uchylającego wyrok utrzymujący wyrok zaoczny w mocy i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji, rygor ten upadnie dopiero w razie wydania wyroku uchylającego wyrok zaoczny przez sąd pierwszej instancji rozpoznający sprawę ponownie, względnie dopiero ponownego reformatoryjnego wyroku sądu drugiej instancji rozpoznającego apelację od wyroku utrzymującego ponownie wyrok zaoczny w mocy. Wreszcie rygor upadnie także w razie uwzględnienia wspomnianego we wcześniejszej części opracowania zażalenia wnoszonego na podstawie art. 394^{1a} § 1 pkt 3 k.p.c.

3. Zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego

Szczegółowe przepisy dotyczące wyroku zaocznego zawierają dodatkowe mechanizmy korekcyjno-ochronne, skutkujące poprawą sytuacji procesowej pozwanego w stosunku do zasad ogólnych, których obowiązywanie powiązane jest ze specyfiką wyrokowania zaocznego, tj. wydawaniem go w warunkach beczynności pozwanego, a ponadto, co do zasady, z zastosowaniem domniemania prawdziwości twierdzeń powoda o faktach (art. 339 § 2 k.p.c.).

I tak, zgodnie z art. 346 § 1 k.p.c. na wniosek pozwanego sąd zawiesi nadany wyrokowi zaocznemu rygor natychmiastowej wykonalności, jeżeli wyrok ten został wydany z naruszeniem przepisów o dopuszczalności jego wydania albo jeżeli pozwany uprawdopodobni, że jego niestawiennictwo było niezawinione, a przedstawione w sprzeciwie okoliczności wywołują wątpliwości co do zasadności wyroku zaocznego (art. 346 § 1 k.p.c.). Orzeczenie przez sąd zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności w wypadku ziszczenia się

¹⁷ Ibidem, nb 3.

przesłanek określonych w art. 346 § 1 k.p.c. ma przy tym charakter obligatoryjny. Pozwala ono na wstrzymanie prowadzenia czynności egzekucyjnych na podstawie orzeczenia w niego opatrzonego na wniosek dłużnika (art. 820 § 2 k.p.c.). Zawieszenie odnosi się jednak tylko do przyszłych czynności – już dokonane pozostają tym samym w mocy¹⁸.

Naruszenie przepisów dotyczących dopuszczalności wydawania wyroków zaocznych wystąpi wówczas, gdy do jego wydania dojdzie w sytuacji nieziszczenia się warunków dopuszczalności takiego wyrokowania określonych w art. 339–341 k.p.c. (np. z uwagi na wydanie przez sąd wyroku zaocznego mimo braku beczynności pozwanego, w tym błędnej kwalifikacji aktywności pozwanego jako nieprzekreślającej wymaganej dla wyrokowania zaocznego beczynności, czy też mimo że sformułowane w pozwie twierdzenia faktyczne nie uzasadniają żądania pozwu, ale również wydania wyroku zaocznego pomimo braku prawidłowego doręczenia pozwu wraz ze zobowiązaniem do wniesienia odpowiedzi na pozew lub też braku zawiadomienia o rozprawie).

Jeśli natomiast chodzi o drugą ze wskazanych przesłanek, to należy przyjąć, że niestawiennictwo niezawinione to niestawiennictwo wywołane nadzwyczajnym wydarzeniem lub inną przeszkodą, której nie można było przewidywać¹⁹. W grę wchodzi tym samym wszelkie przypadki siły wyższej, takie jak np. wystąpienie klęski żywiołowej uniemożliwiającej dojazd do sądu, nagłe problemy zdrowotne pozwanego. Z kolei przedstawione w sprzeciwie okoliczności wywołują wątpliwości co do zasadności wyroku zaocznego wówczas, gdy w ich kontekście wydanie wyroku zaocznego o określonej treści jawi się po prostu jako błędne²⁰. Te ostatnie odnosić się mogą przede wszystkim do materialnoprawnych podstaw uwzględnienia powództwa, czy też występowania podstaw do uwzględnienia podniesionych zarzutów procesowych uniemożliwiających wydanie wyroku zaocznego, niewskazujących jednak na naruszenie przepisów dotyczących dopuszczalności wydawania

¹⁸ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2013, s. 256; E. Marszałkowska-Krześ, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2017, s. 673.

¹⁹ M. Cichorska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. P. Ryłskiego, A. Olasias, Warszawa 2023, komentarz do art. 346 k.p.c., nb 7.

²⁰ Ibidem.

wyroków zaocznych, w którym to zakresie wymóg uprawdopodobnienia przecież nie występuje.

Zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności uzasadnia przy tym jedynie kumulatywne wystąpienie określonych w niej elementów²¹, tj. nie może go uzasadniać wyłącznie uprawdopodobnienie, że niestawiennictwo pozwanego było niezawinione albo że przedstawione w sprzeciwie okoliczności wywołują wątpliwości co do zasadności wyroku zaocznego, skoro między wskazanymi elementami przedmiotowej przesłanki użyty został spójnik „a”. Tym samym nie może ona znaleźć zastosowania do wyroków zaocznych wydawanych na podstawie art. 339 § 1 k.p.c., w przypadku których przesłanka stawiennictwa z oczywistych względów nie może znaleźć zastosowania. Skutkuje to jednak powstaniem luki w mechanizmie ochrony praw pozwanego w ramach wyroków wydawanych na podstawie art. 339 § 1 k.p.c., w przypadku których brak będzie możliwości zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności w razie przedstawienia w sprzeciwie okoliczności wywołujących wątpliwości co do zasadności wyroku zaocznego. Regulację tę należy uznać za aksjologicznie niespójną. W szczególności prawa pozwanego doznają dodatkowego uszczuplenia w razie mniej idącego uchybienia obowiązkom procesowym, aniżeli w przypadku uchybień idących dalej. Należy bowiem zauważyć, że możliwość wydawania wyroku zaocznego na podstawie art. 340 § 1 k.p.c. wymaga nie tylko niewniesienia odpowiedzi na pozew, ale dodatkowo niestawiennictwa na rozprawie. Wydaje się tym samym, że *de lege ferenda* uzasadnione byłoby rozszerzenie możliwości wnioskowania przez pozwanego o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności również w przypadku uprawdopodobnienia przez pozwanego w sprzeciwie wyłącznie okoliczności wywołujących wątpliwości co do zasadności wyroku zaocznego wydanego na podstawie art. 339 § 1 k.p.c.

Wątpliwe jest, czy wymóg uprawdopodobnienia dotyczy obu elementów tej przesłanki. Należy przyjąć, że tak – odnosi się on zarówno do niezawinionego

²¹ A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2024, komentarz do art. 346 k.p.c., nb 3.; A. Jakubecki [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 346 k.p.c., nb 3.

niestawienia pozwanego, jak i do okoliczności wywołujących wątpliwości co do zasadności wyroku zaocznego.

Uprawdopodobnienie nie może przy tym opierać się jedynie na twierdzeniach²². Pozwany powinien tym samym, co do zasady, przedstawić środki uprawdopodobnienia, choć możliwe jest oczywiście powoływanie się przez niego również na fakty notoryjne, czy też wynikające z twierdzeń bądź dowodów zgromadzonych w aktach sprawy.

Zgodnie z art. 346 § 1 k.p.c. zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności, w który opatrzony został wyrok zaoczny, zawsze wymaga złożenia przez pozwanego stosownego wniosku i nie może nastąpić z urzędu. Zasadniczo niekontrowersyjna jest przy tym kwestia dopuszczalności złożenia wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności w formie pisma odrębnego od sprzeciwu od wyroku zaocznego, jak też możliwości jego złożenia już po wniesieniu sprzeciwu. W doktrynie występują jednak rozbieżne poglądy co do dopuszczalności jego złożenia jeszcze przed wniesieniem sprzeciwu. I tak, według niektórych przedstawicieli doktryny złożenie przedmiotowego wniosku jest możliwe dopiero po wniesieniu sprzeciwu (jednocześnie z nim albo już po jego wniesieniu)²³. Na gruncie tego stanowiska w doktrynie wyrażony został także pogląd, że złożony przed sprzeciwem wniosek winien podlegać oddaleniu „jako niedopuszczalny (przedwczesny)”²⁴. Stwierdzenie o konieczności oddalenia wniosku (a więc wydania rozstrzygnięcia z istoty rzeczy o charakterze merytorycznym) z uwagi na „niedopuszczalność” (stanowiącą w nomenklaturze procedury cywilnej pojęcie odnoszące się do przeszkód o charakterze formalnym uzasadniających, co do zasady, odrzucenie pisma) budzić może wątpliwości. Przyjmując pogląd o braku możliwości uwzględnienia wniosku przed wniesieniem sprzeciwu, należałoby jednak zaakceptować konieczność

²² A. Turczyn [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, pod red. O.M. Piaskowskiej, Lex/el. 2022, komentarz do art. 243 k.p.c.

²³ E. Rudkowska-Ząbczyk, A. Fruk (Budniak-Rogała) [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, I. Gil, Warszawa 2024, Legalis/el., komentarz do art. 346 k.p.c.; K. Sokółska, *Zmiany przepisów o natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego*, PPC 2019, nr 1, s. 75.

²⁴ A. Gałas [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–458¹⁶*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023, komentarz do art. 346 k.p.c., nb 3.

jego oddalenia, a nie odrzucenia. Za wykładnią taką przemawia brak podstawy prawnej do wydania rozstrzygnięcia w przedmiocie odrzucenia wniosku. Na gruncie k.p.c. odrzucenie pisma procesowego następuje wówczas, gdy przewiduje to wyraźny przepis ustawy – przykładem może być np. regulacja art. 328 § 4 k.p.c., który wprost przewiduje odrzucenie przedwczesnego wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia. Podstaw do odrzucenia pisma nie należy interpretować rozszerzająco. Nie sposób w tym kontekście odwoływać się *per analogiam* do przepisów przewidujących odrzucenie innych pism procesowych. Przepisy k.p.c. nie przewidują żadnego innego przepisu ogólnego, który pozwalałby na odrzucenie wniosku incydentalnego złożonego przedwcześnie – odrzucenie wymaga konkretnej, wyraźnej podstawy ustawowej. Tam, gdzie ustawodawca chciał przewidzieć odrzucenie przedwczesnego pisma, uczynił to wprost. Milczenie ustawy w odniesieniu do art. 346 k.p.c. nie stanowi więc luki wymagającej wypełnienia w drodze analogii, lecz oznacza, że jedynym możliwym rozstrzygnięciem pozostaje oddalenie wniosku. Potwierdzeniem trafności tego wniosku jest analogia z wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności złożonym przed uprawomocnieniem się orzeczenia – również w tym wypadku sąd oddala wniosek jako przedwczesny, nie zaś go odrzuca.

Według innych przedstawicieli doktryny brakuje przeszkód prawnych do tego, by wniosek o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności został złożony jeszcze przed złożeniem sprzeciwu²⁵. Zwolennicy tego poglądu wskazują, że złożenie wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności może nastąpić w zasadzie w każdej chwili, tj. zarówno przed złożeniem sprzeciwu, jednocześnie z nim, jak też już po jego wniesieniu²⁶.

W doktrynie wyróżnić można też stanowisko pośrednie, zgodnie z którym złożenie wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności może nastąpić również przed sprzeciwem, ale wyłącznie w razie, gdy podstawą zawieszenia ma być naruszenie przepisów o dopuszczalności wydania wyroku zaocznego, w którym to wypadku wniosek może zostać złożony niezwłocznie po wydaniu wyroku zaocznego, tj. przed wniesieniem sprzeciwu, a także

²⁵ A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 346 k.p.c., nb 2.

²⁶ F. Rusek, *Postępowanie zaoczne w procesie cywilnym*, Warszawa 1966, s. 70.

w sprzeciwie lub po jego złożeniu. Z kolei, jeśli podstawę wniosku stanowić ma uprawdopodobnienie braku winy w niestawiennictwie łącznie z wątpliwościami co do zasadności wyroku zaocznego, wniosek o zawieszenie natychmiastowej wykonalności może zostać zawarty dopiero w sprzeciwie albo po jego wniesieniu, skoro podstawa ta odwołuje się do okoliczności przedstawionych w sprzeciwie²⁷.

W ocenie autora niniejszego opracowania prawidłowy jest trzeci, pośredni pogląd. W szczególności, już w kontekście literalnej treści art. 346 § 1 k.p.c., nie powinno budzić wątpliwości, że złożenie wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności opartego na uprawdopodobnieniu, że niestawiennictwo pozwanego było niezawinione, a przedstawione w sprzeciwie okoliczności wywołują wątpliwości co do zasadności wyroku zaocznego, wymaga złożenia sprzeciwu, do którego przedmiotowa podstawa przecież wprost się odwołuje. Jak się wydaje, brak jest jednocześnie podstaw prawnych do wywodzenia ograniczenia możliwości złożenia jeszcze przed sprzeciwem wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności z uwagi na wydanie wyroku zaocznego z naruszeniem przepisów dotyczących dopuszczalności jego wydania. Nie można się tu powoływać na wymóg wniesienia sprzeciwu występującego w drugiej przesłance – ta ma być samodzielny, co wynika z oddzielenia przesłanek spójnikiem „albo”. Jednocześnie za możliwością złożenia wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności w oparciu o przedmiotową przesłankę również przed wniesieniem sprzeciwu zdają się przemawiać także istotne względy natury aksjologicznej. W szczególności, jest ona oparta na uchybieniu sądu (wydaniu wyroku zaocznego mimo braku ku temu przesłanek ustawowych), co w szczególny sposób uzasadnia wykładnię łagodzącą negatywne konsekwencje takiego wyrokowania dla pozwanego.

Również na gruncie podzielanego przez autora poglądu możliwa jest przy tym, choć w praktyce zapewne zupełnie wyjątkowo, konieczność oddalenia wniosku (a nie jego odrzucenia – *vide* rozważania zawarte we wcześniejszej części opracowania na gruncie pierwszego z referowanych poglądów) z uwagi na

²⁷ K. Weitz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, komentarz do art. 346 k.p.c., nb 7.

jego przedwczesność, np. w razie złożenia go w formie osobnego pisma w powołaniu na zawarte w sprzeciwie od wyroku zaocznego okoliczności wywołujące wątpliwości co do zasadności wyroku zaocznego, który został następnie zwrócony, np. z uwagi na nieuzupełnione braki fiskalne.

Istotne znaczenie ma także kwestia chwili, do której przedmiotowy wniosek może być złożony. Co prawda, w większości przypadków pozwany będzie go składać wraz ze sprzeciwem, należy mieć jednak na uwadze, że powód może wstrzymać się z egzekucją wyroku zaocznego do czasu np. wydania wyroku w przedmiocie rozpoznania sprzeciwu, o którym mowa w art. 347 k.p.c., a nawet do czasu postępowania przed sądem drugiej instancji, w związku z czym pozwany (zwłaszcza niezastępowany przez profesjonalnego pełnomocnika) może nie zwrócić wcześniej uwagi na tę kwestię.

Również i w tej materii w doktrynie przedstawiane są różne poglądy. I tak, z jednej strony wskazuje się, że wniosek o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności winien być zgłoszony najpóźniej do czasu wydania wyroku kontradyktoryjnego na skutek rozpoznania sprzeciwu²⁸, tj. wyroku, o którym mowa w art. 347 k.p.c. Według innego ujęcia możliwość jego złożenia istnieje „aż do czasu uprawomocnienia się wyroku w sprawie toczącej się na skutek wniesienia sprzeciwu”²⁹.

Drugi ze wskazanych poglądów zakłada zatem, jak się wydaje, możliwość złożenia wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 346 k.p.c. również na etapie postępowania apelacyjnego od wyroku z art. 347 k.p.c. „Wyrok w sprawie toczącej się na skutek wniesienia sprzeciwu”, a więc wyrok, o którym mowa w art. 347 k.p.c., uprawomocni się bowiem przecież dopiero w razie jego niezaskarżenia apelacją albo jej oddalenia przez sąd drugiej instancji.

Wykładnia dopuszczająca możliwość złożenia wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności dopiero na etapie postępowania przed sądem drugiej instancji i orzekania w tym przedmiocie przez ten sąd może

²⁸ A. Gałas [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 346 k.p.c., nb 3.; podobnie M. Cichorska [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 346 k.p.c., nb 2.

²⁹ K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 346 k.p.c., nb 2.

jednak budzić wątpliwości, bowiem przepisy dotyczące postępowania zaocznego regulują postępowanie przed sądem pierwszej instancji. Co prawda, art. 376 k.p.c. wykluczający możliwość wyrokowania zaocznego w postępowaniu apelacyjnym nie odnosi się do kwestii stosowania przepisów o postępowaniu zaocznym w toku postępowania przed sądem drugiej instancji, jednakże podnosić można, że stosowaniu art. 346 § 1 k.p.c. na etapie postępowania przed sądem drugiej instancji sprzeciwia się charakter przepisów o postępowaniu zaocznym. W szczególności można argumentować, że zastosowania art. 346 § 1 k.p.c. przez sąd drugiej instancji nie uzasadnia art. 391 § 1 k.p.c. odsyłający do odpowiedniego stosowania przepisów o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji w braku szczególnych przepisów o postępowaniu przed sądem drugiej instancji, wobec tego, że przepisy dotyczące wyroku zaocznego są ściśle związane z postępowaniem przed sądem pierwszej instancji i tylko sąd pierwszej instancji uprawniony jest tym samym do zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 346 k.p.c. W konsekwencji, wniosek o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności nie może zostać skutecznie złożony po rozpoznaniu sprzeciwu od wyroku zaocznego, tj. po wydaniu wyroku kontradyktoryjnego, o którym mowa w art. 347 k.p.c.³⁰, kończącego postępowanie przed sądem pierwszej instancji. Przepis art. 346 § 1 k.p.c. nie może tym samym stanowić jednocześnie podstawy do zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego, jeśli utrzymany on został w mocy wyrokiem kontradyktoryjnym.

Z drugiej strony wykładnia taka prowadzi do powstania luki w ochronie praw pozwanego, który pozbawiony byłby ochrony przed prowadzoną na podstawie wyroku zaocznego egzekucją po rozpoznaniu sprzeciwu od wyroku zaocznego i utrzymaniu go w mocy przez sąd pierwszej instancji. Pozwanemu pozostawałoby w takim wypadku oczekiwanie na wydanie przez sąd drugiej instancji rozstrzygnięcia co do istoty sprawy i wnioskowanie o restytucję. W szczególności, w wypadku takim zastosowania nie znajduje art. 388 k.p.c. dotyczący wstrzymania wykonania wyroku sądu drugiej instancji. Brak byłoby także

³⁰ K. Weitz [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 346 k.p.c., nb 7.

podstaw do zastosowania przez sąd drugiej instancji na zasadzie art. 391 § 1 k.p.c. mechanizmu z art. 334 § 1 i 2 k.p.c., skoro przepis ten dotyczy uzależnienia nadania rygoru natychmiastowej wykonalności od złożenia stosownego zabezpieczenia, a w rozważanym układzie rygor ten jest już nadany.

Choć kwestia ta budzić może wątpliwości, w ocenie autora niniejszego opracowania należy przyjąć, że występowanie owej „luki” jest jednak celowym zabiegiem ustawodawcy, skoro chodzi o etap po wydaniu wyroku, o którym mowa w art. 347 k.p.c., utrzymującym wyrok zaoczny w mocy, a zatem po wydaniu orzeczenia już po zapoznaniu się ze stanowiskiem pozwanego i mimo to przyjęcia przez sąd pierwszej instancji, że wyrok zaoczny nie powinien zostać uchylony. Brak jest dostatecznych argumentów przemawiających za tym, by w toku postępowania przed sądem drugiej instancji stosować przepisy dotyczące postępowania zaocznego, w tym art. 346 § 1 k.p.c., czemu pośrednio i pomocniczo sprzeciwia się również argument wyniesiony z art. 376 k.p.c. Ograniczony zakres instrumentów ochrony pozwanego przed rygorem natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego nie jest przypadkowy, lecz wynika z samej istoty tej instytucji. Rygor natychmiastowej wykonalności ma z założenia charakter antycypacyjny – jego sens sprowadza się do umożliwienia egzekucji przed uprawomocnieniem się wyroku. Istnienie łatwo dostępnego i szeroko zakreślonego mechanizmu jego blokowania niweczyłoby w istocie cel tej instytucji. Z tej perspektywy art. 346 § 1 k.p.c. należy postrzegać nie jako wypełnienie luki w prawie ogólnym, lecz jako świadomie wąsko zakreślony wyjątek, uzasadniony specyfiką wyrokowania zaocznego – tym, że wyrok zapada bez udziału pozwanego i w oparciu o domniemanie prawdziwości twierdzeń powoda z art. 339 § 2 k.p.c., co uzasadnia jego zawężone zastosowanie. Po wydaniu wyroku z art. 347 k.p.c., w którym sąd zapoznał się już ze stanowiskiem pozwanego i mimo to utrzymał wyrok zaoczny w mocy, szczególne uzasadnienie dla dalszej ochrony pozwanego przed rygorem natychmiastowej wykonalności słabnie, co przemawia za niedostępnością instrumentu z art. 346 § 1 k.p.c. na tym etapie postępowania. Należy jednocześnie przyjąć, że prawo do złożenia przez pozwanego wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności „odżywa” w razie wydania przez sąd drugiej

instancji wyroku uchylającego wyrok kontradyktoryjny, o którym mowa w art. 347 k.p.c., utrzymujący wyrok zaoczny w mocy. W układzie takim odpadają bowiem argumenty przemawiające przeciwko takiej możliwości w toku postępowania przed sądem drugiej instancji, a wykładnia przeciwna prowadziłaby ponadto do nieakceptowalnych aksjologicznie rezultatów. Wyrok kasatoryjny sądu drugiej instancji przywraca bowiem stan, w którym stanowisko pozwanego nie zostało jeszcze przez żaden sąd uwzględnione przy ocenie zasadności wyroku zaocznego, co reaktywuje pierwotne uzasadnienie dla ochrony z art. 346 § 1 k.p.c.

Złożenie przedmiotowego wniosku z oczywistych względów nie jest także możliwe po uprawomocnieniu się wyroku zaocznego.

Samo zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności następuje w formie postanowienia. Zarówno na postanowienie pozytywne, jak i negatywne w przedmiocie wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności przysługuje przy tym zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 3 k.p.c.). Rozstrzygnięcie w przedmiocie rygoru natychmiastowej wykonalności może przy tym nastąpić zarówno na posiedzeniu niejawnym (art. 148 § 3 k.p.c.), jak i na rozprawie.

Wątpliwości budzić może także czas obowiązywania zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności. I tak, według jednego poglądu zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności pozostaje w mocy do czasu wydania wyroku kontradyktoryjnego w którym sąd rozpoznaje sprzeciw (tj. wyroku, o którym mowa w art. 347 k.p.c.) – jeśli sąd utrzyma wyrok zaoczny w mocy w całości, zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności odpada, a ten „odżywa”³¹. Według odmiennego poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy, „utrzymanie w mocy wyroku zaocznego samo przez się nie unicestwia poprzedniego zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności nadanego

³¹ Zob. M. Cichorska [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 346 k.p.c., nb 20 za: W. Siedlecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, pod red. Z. Resicha, W. Siedleckiego, Warszawa 1975, komentarz do art. 346 k.p.c., s. 543 i nast.; H. Mądrzak, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1964 r., sygn. akt III PZ 6/64*, PiP 1967, nr 4–5, s. 796 i nast.; H. Pietrkowski [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. III, cz. 1, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2013, s. 678.

wyrokowi zaocznemu. W myśl tego poglądu, aby organ egzekucyjny mógł wykonać orzeczenie, musi być uchylona poprzednia decyzja wstrzymująca wykonalność tego orzeczenia”³². Aktualnie za dominujący przyjmuje się pierwszy ze wskazanych poglądów (który potwierdza pośrednio słuszność zajętego przez autora stanowiska dotyczącego braku możliwości orzekania w przedmiocie zawieszenia rygoru na podstawie art. 346 § 1 k.p.c. przez sąd drugiej instancji – skoro bowiem zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności odpada automatycznie z chwilą wydania wyroku z art. 347 k.p.c. utrzymującego wyrok zaoczny w mocy, to instrument z art. 346 § 1 k.p.c. wyczerpuje swoje procesowe znaczenie właśnie w tym momencie). Wydaje się, że skutek taki wywodzić można np. *per analogiam* z art. 337 k.p.c. Skoro natychmiastowa wykonalność wyroku wygasa *ex lege* z chwilą ogłoszenia, a jeżeli nie było ogłoszenia, to z chwilą podpisania sentencji orzeczenia zmieniającego albo uchylającego wyrok lub postanowienie o natychmiastowej wykonalności wyroku, w takim zakresie, w jakim nastąpiła zmiana lub uchylenie (przekładając na przedmiotowy problem – w razie wydania wyroku uchylającego wyrok zaoczny), to podobny mechanizm, ale o odwrotnym kierunku, powinien mieć zastosowanie w odniesieniu do zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności. Innymi słowy, tak jak wydanie orzeczenia uchylającego wyrok zaoczny powoduje automatyczny upadek rygoru natychmiastowej wykonalności, tak wydanie wyroku z art. 347 k.p.c., utrzymującego wyrok zaoczny w mocy, powinno powodować automatyczny upadek zawieszenia tego rygoru – bez potrzeby wydawania osobnego orzeczenia w tym przedmiocie.

Należy w tym kontekście wskazać, że jeżeli postanowienie o kosztach zostało zamieszczone w wyroku, to jest ono objęte rygorem natychmiastowej wykonalności nadanym wyrokowi (za wyjątkiem rygoru nadanego na podstawie art. 333 § 1 pkt 1 k.p.c. dotyczącego wyroków zasądzających roszczenia alimentacyjne w wynikającym z tego przepisu zakresie). Zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego obejmuje wyrok jako całość, a więc również zawarte w nim postanowienie co do kosztów rozprawy zaocznej³³.

³² Postanowienie SN z dnia 29 stycznia 1964 r., III PZ 6/64, Legalis nr 12057.

³³ M. Cichorska [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 346 k.p.c., nb 18.

W razie zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności egzekucja ulega zawieszeniu na wniosek dłużnika (art. 820 § 2 k.p.c.). Jeśli zaś wyrokowi zaocznemu nie została jeszcze nadana klauzula wykonalności, to sąd nie powinien jej nadać. Jedynie w razie zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności pozwany nie ma podstaw do żądania zwolnienia dokonanych zajęć, czy też zwrotu wypłaconych powodowi środków, skoro zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności odnosi się tylko do przyszłych czynności, a dokonane pozostają w mocy³⁴. Możliwość dochodzenia restytucji zaktualizuje się tym samym dopiero w razie uchylenia wyroku zaocznego.

Zawieszając wykonalność wyroku, sąd może zarządzić środki zabezpieczenia zgodnie z art. 344 k.p.c.³⁵, co chronić ma powoda przed ewentualnymi ograniczeniami w wykonaniu wyroku, gdyby ten został utrzymany w mocy, co również stanowi mechanizm ochrony pozwanego.

4. Uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego

Sąd może również uchylić rygor natychmiastowej wykonalności nadany wyrokowi zaocznemu, jeżeli pozwany wykaże, że odpis pozwu doręczono w trybie przewidzianym w art. 139 § 1 k.p.c. pod innym adresem aniżeli aktualne w dacie doręczenia miejsce zamieszkania pozwanego (art. 346 § 1¹ k.p.c.). W odróżnieniu od zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności, jego uchylenie skutkuje unicestwieniem tytułu wykonawczego, wobec czego komornik sądowy prowadzący egzekucję na jego podstawie winien zgodnie z art. 824 § 1 pkt 5 k.p.c. umorzyć postępowanie egzekucyjne z urzędu³⁶, a nie jedynie je zawiesić.

Przepis art. 346 § 1¹ k.p.c. wszedł w życie dnia 1 stycznia 2019 r. na podstawie przepisów ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych.

³⁴ A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2023 (rozdz. 10.2. Zawieszenie postępowania egzekucyjnego).

³⁵ T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013 (rozdz. 5.2.8. Wyrok zaoczny).

³⁶ A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021, komentarz do art. 346 k.p.c., nb 1.

W uzasadnieniu projektu wskazano: „W zakresie zmian w ustawie – Kodeks postępowania cywilnego (k.p.c.) w pierwszej kolejności zaproponowano nowe brzmienie art. 346 § 1¹ k.p.c. umożliwiające sądowi uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności w sytuacjach, gdy do wydania wyroku zaocznego doszło wskutek doręczenia odpisu pozwu na błędny adres pozwanego. Ma to służyć wyeliminowaniu sytuacji, w których wskutek podania nieaktualnego adresu zamieszkania, po skutecznym wniesieniu sprzeciwu pozwany przez cały czas postępowania musiał znosić fakt, że jego mienie podlega zajęciu. Rozwiązanie takie może w dużej mierze przyczynić się do poprawy sytuacji osób wykonujących działalność gospodarczą i ograniczyć przypadki polegające na „wyłudzeniu” tytułów wykonawczych przed prawomocnym rozstrzygnięciem sprawy”³⁷.

Równolegle, w razie doręczenia pozwanemu wyroku zaocznego w trybie art. 139 § 1 k.p.c. (podwójna awizacja) pozwany może również zawnieść o zawieszenie egzekucji prowadzonej na podstawie wyroku zaocznego bezpośrednio do komornika sądowego, jeżeli przedstawi zaświadczenie określone w art. 139 § 5 k.p.c., z którego wynika, że wyrok zaoczny lub nakaz zapłaty został doręczony pod innym adresem aniżeli miejsce zamieszkania dłużnika ustalone w postępowaniu egzekucyjnym. Dłużnik nie ma jednak obowiązku przedstawienia zaświadczenia określonego w art. 139 § 5 k.p.c., jeżeli okoliczności, które mają być nim stwierdzone, wynikają z dokumentu, o którym mowa w art. 797 § 3 k.p.c. (art. 820³ § 1 k.p.c.).

Uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności ma – w odróżnieniu od jego zawieszenia na podstawie art. 346 § 1 k.p.c. – charakter fakultatywny.

³⁷ Zob. uzasadnienie projektu [online:] <https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/6B64358A-67B78ECFC125813000443C7E/%24File/1582-uzasadnienie.docx> (dostęp: 16.03.2024), zgodnie z którym przepis ten: „W zakresie zmian w ustawie – Kodeks postępowania cywilnego (k.p.c.) w pierwszej kolejności zaproponowano nowe brzmienie art. 346 § 11 k.p.c. umożliwiające sądowi uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności w sytuacjach, gdy do wydania wyroku zaocznego doszło wskutek doręczenia odpisu pozwu na błędny adres pozwanego. Ma to służyć wyeliminowaniu sytuacji, w których wskutek podania nieaktualnego adresu zamieszkania, po skutecznym wniesieniu sprzeciwu pozwany przez cały czas postępowania musiał znosić fakt, że jego mienie podlega zajęciu. Rozwiązanie takie może w dużej mierze przyczynić się do poprawy sytuacji osób wykonujących działalność gospodarczą i ograniczyć przypadki polegające na „wyłudzeniu” tytułów wykonawczych przed prawomocnym rozstrzygnięciem sprawy”.

Z przedmiotowego przepisu wynika także, że niewystarczające jest jedynie uprawdopodobnienie, iż pozwany miał w dacie doręczenia wyroku zaocznego inne miejsce zamieszkania, skoro wprost wymaga on „wykazania” tego faktu przez pozwanego. Konieczne jest tym samym zachowanie w tym zakresie wszelkich wymogów postępowania dowodowego.

Należy zauważyć, że doręczenie wyroku zaocznego pod nieprawidłowym adresem wprawdzie skutkuje tym, że wyrok ten nie może się uprawomocnić (bieg terminu na wniesienie sprzeciwu nie rozpoczyna się)³⁸, jednakże nie pozbawia to wyroku zaocznego automatycznie mocy prawnej ani nie skutkuje możliwością uchylenia przez sąd samego wyroku zaocznego z urzędu.

W kwestii terminu na złożenie przedmiotowego wniosku analogiczne zastosowanie znajdują uwagi poczynione na gruncie wniosku o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności. Rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku o uchylenie wyroku zaocznego, podobnie jak w przypadku zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności, również następuje w formie postanowienia, na które przysługuje zażalenie (art. 394^{1a} § 1 pkt 3 k.p.c.).

Przepis art. 346 § 1¹ k.p.c. znajduje zastosowanie wyłącznie w razie doręczenia orzeczenia w trybie art. 139 § 1 k.p.c.³⁹, tj. w drodze podwójnej awizacji. Warto wspomnieć w tym kontekście o istotnych ograniczeniach dotyczących zastosowania tego trybu, które obecnie obowiązują, a obejmują szerokim zastosowaniem tryb doręczenia komorniczego. Doręczenie w trybie art. 139 § 1 k.p.c. może mieć jednak miejsce również w aktualnym stanie prawnym, np. gdy sąd przyjmie skuteczność doręczenia w trybie podwójnej awizacji na podstawie art. 139¹ § 1¹ k.p.c. (zgodnie z którym doręczenia komorniczego nie stosuje się, jeżeli mimo nieodebrania przez adresata korespondencji aktualność wskazanego w pozwie adresu pozwanego nie budzi wątpliwości), czy też zwrócenia przez powoda korespondencji z dowodem na piśmie, że pozwany zamieszkuje pod adresem wskazanym w pozwie, w którym to przypadku korespondencję przesłaną w sposób przewidziany w art. 139 § 1 k.p.c. uważa się za doręczoną (art. 139¹ § 3 k.p.c.).

³⁸ Postanowienie SN z dnia 22 kwietnia 1988 r., III CRN 90/88, Legalis nr 26239.

³⁹ Zob. M. Cichorska [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 346 k.p.c., nb 12.; I. Kunicki, *Uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności i nadzór judykacyjny nad komornikiem sądowym*, PPE 2019, nr 6, nb 6.

Wobec tego, że art. 346 § 1¹ k.p.c. odwołuje się do „miejsca zamieszkania”, należy także przyjąć, iż nie może on znaleźć zastosowania do osób prawnych i ułomnych osób prawnych, które miejscem zamieszkania przecież nie dysponują (a w przypadku których dodatkowo działa chociażby domniemanie z art. 139 § 3 k.p.c.).

Uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 346 § 1¹ k.p.c. następuje z urzędu – pozwany formalnie nie musi zatem składać osobnego wniosku w tym zakresie. Najczęściej nastąpi to jednak w przypadku skierowania przez pozwanego wniosku o prawidłowe doręczenie pozwu wraz z wyrokiem zaocznym.

Wątpliwości natury aksjologicznej budzić może ograniczenie możliwości uchylenia rygoru natychmiastowej wykonalności nadawanej wyrokowi zaocznemu do sytuacji doręczenia pozwanemu odpisu pozwu w trybie przewidzianym w art. 139 § 1 k.p.c. pod innym adresem aniżeli aktualne w dacie doręczenia miejsce zamieszkania. Nie negując zasadności uchylania rygoru w takim wypadku, należy jednak wskazać, że poza nawiasem pozostają w szczególności stanowiące jedną z podstaw zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności sytuacje wydania wyroku zaocznego z naruszeniem przepisów o dopuszczalności jego wydania, które wiążą się w istocie z błędami sądu. W wyniku błędnej decyzji sądu o wydaniu wyroku zaocznego (np. wydania wyroku zaocznego pomimo warunkującej wydanie wyroku zaocznego bezczynności) nadany takiemu wyrokowi z urzędu rygor natychmiastowej wykonalności nie może zatem zostać uchylony, a jedynie zawieszony, a tym samym niemożliwe będzie usunięcie dolegliwości dla pozwanego spowodowanych wykonanymi już czynnościami egzekucyjnymi. Ponadto w wypadku jedynie zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności pozwanemu nie może przysługiwać roszczenie restytucyjne – zarówno rozpatrywane przez pryzmat art. 338 § 1 k.p.c., jak i przepisów k.c. o nienależnym świadczeniu, skoro w braku uchylenia wyroku zaocznego nie sposób mówić o ziszczeniu się przesłanek z art. 338 § 1 k.p.c., czy też odpadnięciu podstawy świadczenia (w zakresie roszczenia restytucyjnego zob. rozważania zawarte w dalszej części niniejszego opracowania). Wydaje się zatem, że rozwiązaniem bardziej spójnym aksjologicznie

i systemowo uzasadnionym byłoby rozszerzenie przypadków uchylenia rygoru natychmiastowej wykonalności również na wypadki wydania wyroku zaocznego z naruszeniem przepisów o dopuszczalności jego wydania⁴⁰.

5. Roszczenie restytucyjne

Posługiwanie się tytułem wykonawczym, którym jest orzeczenie opatrzone w rygor natychmiastowej wykonalności (w tym wyrokiem zaocznym), wiąże się z ryzykiem powstania obowiązku zwrotu wyegzekwowanego na jego podstawie świadczenia. Zgodnie bowiem z art. 338 § 1 k.p.c. uchylając lub zmieniając wyrok, któremu nadany został rygor natychmiastowej wykonalności, sąd na wniosek pozwanego orzeka w orzeczeniu kończącym postępowanie o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywróceniu poprzedniego stanu. Przepis ten ma na celu umożliwienie pozwanemu uzyskania zwrotu wyegzekwowanego przez powoda świadczenia bez konieczności wytaczania w tym zakresie osobnego powództwa, choć nie ogranicza on tego prawa. W ramach mechanizmu z art. 338 § 1 k.p.c. nie jest natomiast możliwe dochodzenie odszkodowania, co wyłącza art. 338 § 2 k.p.c., stanowiąc o dochodzeniu odszkodowania w osobnym procesie. Z tej perspektywy ochrona przyznawana pozwanemu przez mechanizm z art. 338 § 1 k.p.c. jest niepełna, chociaż jak się wydaje, należy się z takim ujęciem zgodzić, bowiem w przeciwnym wypadku sprawa z powództwa głównego nadmiernie by się komplikowała.

W doktrynie i w orzecznictwie przedstawiane są rozbieżne poglądy dotyczące charakteru prawnego roszczenia dochodzonego na podstawie art. 338 § 1 k.p.c. I tak, w zakresie tym przedstawione zostały poglądy upatrujące w art. 338 § 1 k.p.c. samodzielnej materialnoprawnej podstawy przedmiotowego roszczenia⁴¹. Za dominujące uznawane jest jednak stanowisko, zgodnie z którym art. 338 § 1 k.p.c. ma wyłącznie procesowy charakter, a materialnoprawną

⁴⁰ Tak również K. Skrodzki, *Zawieszenie i uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r.*, Studia Prawnicze KUL 2025, nr 2 (102) s. 84.

⁴¹ Tak chociażby A. Jakubecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021, komentarz do art. 338 k.p.c., nb 3.

podstawę roszczenia restytucyjnego stanowią przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, a ściślej świadczeniu nienależnym⁴². Rozstrzygnięcie przedmiotowej kwestii przekracza jednakże ramy niniejszego opracowania. Autor ograniczy się tym samym do wskazania, że za przekonującą należy uznać koncepcję, zgodnie z którą podstawy materialnoprawnej roszczenia restytucyjnego poszukiwać należy w przepisach Kodeksu cywilnego o świadczeniu nienależnym w postaci *condictio causa finita*, stosowanych przy tym w drodze analogii, a nie wprost⁴³.

Sam wniosek restytucyjny może zostać złożony zarówno w piśmie procesowym, jak i ustnie na rozprawie⁴⁴. Wskazuje się, że choć wniosek restytucyjny sąd rozpoznaje na tych samych materialnoprawnych podstawach co ewentualny osobny pozew wniesiony o tożsame roszczenia, nie musi on przy tym odpowiadać wymogom formalnym przewidzianym dla pozwu, nawet gdy składany jest w formie pisemnej, jak też nie podlega on opłacie sądowej⁴⁵. Niedopuszczalny z powodów formalnych wniosek restytucyjny podlega przy tym odrzuceniu, a nie oddaleniu. Oddalenie stanowi bowiem rozstrzygnięcie merytoryczne, które stanowiłoby przeszkodę dla dochodzenia zwrotu spełnionego świadczenia w osobnym procesie⁴⁶.

Zgodnie z art. 338 § 1 k.p.c. sąd na wniosek pozwanego „orzeka w orzeczeniu kończącym postępowanie o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywróceniu poprzedniego stanu”, w związku z czym należy przyjąć, że zasadniczo sąd ma obowiązek zasądzić uzasadnione roszczenie restytucyjne, tj. nie przysługuje mu w tym zakresie luz decyzyjny. To opatrzone w rygor natychmiastowej wykonalności wyrok zaoczny stanowi bowiem tytuł prawny, którego odpadnięcie uzasadnia żądanie restytucji⁴⁷.

⁴² Zob. K. Sokółska, *Natychmiastowa wykonalność orzeczeń co do istoty sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2023, s. 280–281 i powołaną tam doktrynę i orzecznictwo.

⁴³ Ibidem, s. 285.

⁴⁴ A. Jakubecki [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 338 k.p.c., nb 7; wyrok SN z dnia 30 stycznia 2014 r., IV CSK 237/13, Legalis nr 1092624.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Zob. wyrok SN z dnia 23 maja 2003 r., III CKN 1211/00, Legalis nr 278581, zgodnie z którym: „Gdy świadczenie zostaje spełnione w wykonaniu orzeczenia sądu, owo orzeczenie stanowi podstawę prawną świadczenia, a ten, kto je spełnił nie może skutecznie twierdzić, że nie był do świadczenia zobowiązany, że zobowiązanie to w chwili świadczenia nie istniało”, a zatem *a contrario* wystarczającą podstawą żądania zwrotu jest jej odpadnięcie.

W przypadku postępowania zaocznego wyrokiem uzasadniającym zasądzenie przez sąd roszczenia restytucyjnego jest z pewnością kontrydiktoryjny wyrok uchylający wyrok zaoczny i oddalający powództwo w całości lub w części (art. 347 k.p.c.). W piśmiennictwie wskazuje się, że roszczenie restytucyjne może zostać także uwzględnione w razie odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania⁴⁸, co następuje z kolei w drodze postanowienia. Roszczenie restytucyjne może zostać również uwzględnione po rozpoznaniu apelacji od wyroku utrzymującego wyrok zaoczny w mocy (art. 338 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.)⁴⁹ i wydaniu korzystnego dla pozwanego wyroku reformatoryjnego.

W doktrynie wyrażone zostały natomiast wątpliwości co do możliwości uznania za „orzeczenie kończące postępowanie”, o którym mowa w art. 338 § 1 k.p.c. i w którym może zostać zasądzona restytucja, wyroku uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania. Należy w tym kontekście zwrócić uwagę na występujące w orzecznictwie rozbieżności co do sposobu rozumienia pojęcia „orzeczenie kończące postępowanie w sprawie”. Sąd Najwyższy stwierdził, że orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie jest orzeczenie, po wydaniu którego dalsze postępowanie nie może się toczyć (z zastrzeżeniem wypadków wznowienia postępowania i przywrócenia terminu)⁵⁰. Z kolei w uchwale siedmiu sędziów Sąd Najwyższy orzekł, że: „Postanowieniami kończącymi postępowanie w sprawie są postanowienia zamykające drogę do wydania orzeczenia sądu danej instancji, rozstrzygającego istotę sprawy w procesie (wyrokiem) lub w postępowaniu nieprocesowym (postanowieniem), a ponadto postanowienia, które kończą sprawę jako pewną całość poddaną pod osąd, a więc dotyczące całości sprawy, a będące ostatnimi orzeczeniami wydanymi w postępowaniu. Wszystkie pozostałe postanowienia są postanowieniami niekończącymi postępowania w sprawie; kończą one bowiem jedynie pewien fragment sprawy, ale nie sprawę”⁵¹. W kontekście powyższego za orzeczenie kończące postępowanie

⁴⁸ F. Rusek, *Postępowanie...*, op. cit., s. 74.

⁴⁹ P. Telenga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1–729*, pod red. A. Jakubeckiego, Lex/el. 2019 r., komentarz do art. 338 k.p.c.

⁵⁰ Postanowienie SN z dnia 9 grudnia 1998 r., II CZ 128/98, Lex nr 50654.

⁵¹ Uchwała SN siedmiu sędziów z dnia 24 listopada 1998 r., III CZP 44/98, Legalis nr 43110.

w sprawie nie może zostać uznany wyrok sądu drugiej instancji uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania – nie ogranicza on bowiem możliwości wydania wyroku w sprawie, na co Sąd Najwyższy wskazał również wprost w cytowanej powyżej uchwale siedmiu sędziów. Przeciwno możliwości uwzględnienia roszczenia restytucyjnego w orzeczeniu uchylającym wyrok sądu drugiej instancji i przekazującym sprawę do ponownego rozpoznania wprost wypowiedział się także F. Rusek, wskazując, że orzeczeniem mogącym uwzględniać roszczenie restytucyjne, o którym mowa w art. 338 § 1 k.p.c., może być „tylko orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, a nie wyłącznie w instancji”⁵². Również Sąd Najwyższy wskazywał w swym orzecznictwie, że wyrok sądu drugiej instancji uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania nie jest „orzeczeniem kończącym postępowanie”, w tym w kontekście art. 338 § 1 k.p.c.⁵³ Należy jednak przyjąć, że nie ma przeszkód prawnych do tego, aby w przedmiocie restytucji orzekł właśnie orzekający ponownie (po wydaniu przez sąd drugiej instancji wyroku kasatoryjnego) sąd pierwszej instancji⁵⁴. Sąd Najwyższy stwierdził, że „o zwrocie świadczenia obowiązany będzie orzec sąd drugiej instancji bądź sąd pierwszej instancji, wówczas gdy: 1) po ponownym rozpoznaniu sprawy wskutek wniesienia niedewolutywnego środka zaskarżenia (sprzeciwu lub zarzutów) uchyli wyrok zaoczny lub nakaz zapłaty i powództwo oddali, albo postępowanie umorzy, albo wreszcie pozew odrzuci (art. 347, 496 k.p.c.). (...) 2) po ponownym rozpoznaniu sprawy wskutek uchylecia przez sąd drugiej instancji poprzedniego wyroku uwzględniającego powództwo, powództwo to następnie oddali, albo postępowanie umorzy, albo pozew odrzuci. (...). Natomiast sąd drugiej instancji o zwrocie świadczenia

⁵² F. Rusek, *Postępowanie...*, op. cit., s. 73.

⁵³ Orzeczenie SN z dnia 25 listopada 1938 r., C.I. 1886/37, PPC 1939, s. 241; wyrok SN z dnia 6 czerwca 2001 r., V CKN 1240/00, Legalis nr 50796; wprost w kontekście art. 338 k.p.c. wyrok SN z dnia 18 lipca 1967 r., I PR 226/67, Lex nr 6197.

⁵⁴ Zob. wyrok SN z dnia 24 listopada 1967 r., III CR 2477/67, zgodnie z którym: „Pogląd (...), że w myśl art. 338 § 1 k.p.c. Sąd pierwszej instancji – rozpoznając sprawę po raz wtóry na skutek uchylecia pierwszego jego wyroku przez sąd rewizyjny – nie jest upoważniony do wydania orzeczenia o zwrocie świadczenia spełnionego lub wyegzekwowanego na podstawie rygoru natychmiastowej wykonalności (orzeczenia restytucyjnego), z tego względu, że nie uchyla ani nie zmienia wyroku, któremu nadany został rygor, budzi zastrzeżenia”.

będzie mógł orzec tylko w orzeczeniach kończących postępowanie w sprawie, tj. w wyrokach tzw. reformatoryjnych oraz w wyrokach uchylających wyrok sądu (pierwszej – przyp. aut.) instancji i umarzających postępowanie albo odrzucających pozew⁵⁵.

Kontrowersje budzi również termin, do którego pozwany powinien zgłosić wniosek restytucyjny. Co do zasady, powinien on zostać złożony w czasie, który umożliwia rozstrzygnięcie w orzeczeniu kończącym postępowanie⁵⁶, tj. zasadniczo najpóźniej przed zamknięciem rozprawy poprzedzającej wydanie orzeczenia, w którym sąd decyduje o losie wyroku natychmiast wykonalnego, w następstwie którego zostało spełnione świadczenie⁵⁷. Przyjmuje się, że przedmiotowy wniosek może zostać złożony również w toku postępowania przed sądem drugiej instancji⁵⁸. Pogląd o możliwości zgłoszenia wniosku restytucyjnego dopiero w postępowaniu przed sądem drugiej instancji, mimo usytuowania art. 338 k.p.c. wśród przepisów regulujących postępowanie pierwszoinstancyjne, ukształtował się już w systemie rewizyjnym z uwagi na zasadę ekonomii procesowej⁵⁹.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego występują natomiast sprzeczne poglądy dotyczące możliwości zgłoszenia wniosku restytucyjnego po uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd drugiej instancji. I tak, z jednej strony w ocenie Sądu Najwyższego złożenie wniosku restytucyjnego możliwe jest również w toku ponownego postępowania przed sądem pierwszej instancji, w razie wydania przez sąd drugiej instancji wyroku kasatoryjnego od wyroku z art. 347 k.p.c. utrzymującego wyrok zaoczny w mocy⁶⁰. Jednakże według innego orzeczenia Sądu Najwyższego wydanie wyroku uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ O.M. Piaskowska [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 338 k.p.c., nb 3.

⁵⁷ Wyrok SN z dnia 6 czerwca 2001 r., V CKN 1240/00, Legalis nr 50796.

⁵⁸ A. Jakubecki [w:] *Kodeks...*, op. cit., komentarz do art. 338 k.p.c., nb 8.

⁵⁹ Wyrok SN z dnia 6 czerwca 2001 r., V CKN 1240/00, Legalis nr 50796.

⁶⁰ Zob. wyrok SN z dnia 30 stycznia 2014 r., IV CSK 237/13, zgodnie z którym: „Brak natomiast w omawianym przepisie oznaczenia wprost terminu złożenia wniosku o wydanie orzeczenia restytucyjnego. Konsekwentnie należy uznać, że może on być zgłoszony także po wydaniu wyroku kasatoryjnego przez sąd odwoławczy, jeżeli w jego następstwie zostanie wydany ponowny wyrok uchylający wyrok zaoczny”.

do ponownego rozpoznania nie przedłuża jednocześnie terminu na złożenie wniosku restytucyjnego. Innymi słowy, wniosek taki nie może zostać złożony po wydaniu przez sąd wyroku uchylającego i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania⁶¹.

W przypadku wyrokowania zaocznego wątpliwości budzi adekwatność poglądów, zgodnie z którymi złożenie wniosku restytucyjnego nie jest możliwe po wydaniu wyroku przez sąd drugiej instancji uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania z uwagi na to, że wniosek restytucyjny nie może zostać złożony, gdy wyrok jest już uchylony (a zatem w przypadku uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania). Odmiennością sytuacji wyrokowania zaocznego (podobnie jak zaskarżania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym) jest bowiem to, że w jego przypadku przedmiotem wyroku sądu drugiej instancji będzie wyrok utrzymujący wyrok zaoczny w mocy – w takim wypadku w obiegu pozostanie natomiast co prawda nieprawomocny, ale co do zasady opatrzone w rygor natychmiastowej wykonalności wyrok zaoczny. W konsekwencji, w ocenie autora niniejszego opracowania w przypadku wyrokowania zaocznego złożenie wniosku restytucyjnego może nastąpić również po wydaniu przez sąd drugiej instancji wyroku uchylającego wyrok utrzymujący wyrok zaoczny w mocy i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania, a więc w toku ponownego postępowania przed sądem pierwszej instancji.

Orzekając w przedmiocie zwrotu lub przywrócenia stanu poprzedniego, sąd orzeka przede wszystkim o tym, co powód otrzymał w wykonaniu wyroku zaopatrzonego w rygor natychmiastowej wykonalności. W piśmiennictwie przyjmuje się, że możliwe jest również żądanie rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów procesu objętych rygiem natychmiastowej wykonalności⁶².

⁶¹ Zob. wyrok SN z dnia 6 czerwca 2001 r., V CKN 1240/00, Legalis nr 50796, zgodnie z którym: „Wprawdzie w drodze rozszerzającej wykładni w judykaturze (por. orzeczenie SN z dnia 25 listopada 1938 r., C.I. 1886/37, PPC 1939, s. 241) oraz w doktrynie przyjmuje się, że sąd odwoławczy nie może orzekać o zwrocie świadczenia, jeżeli zaskarżony wyrok uchyla oraz sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania, i wówczas rozpoznaje go sąd, któremu sprawa została przekazana, niemniej skutkiem takiego rozstrzygnięcia nie jest, z wyżej wskazanego względu, przedłużenie terminu do złożenia wniosku restytucyjnego”.

⁶² T. Bukowski, *Rozstrzyganie o kosztach...*, op. cit., s. 201.

Jednocześnie „okoliczność, że na dzień podjęcia orzeczenia restytucyjnego uchylany lub zmieniany wyrok może już być pozbawiony rygoru natychmiastowej wykonalności, w żaden sposób nie ogranicza sądu w wydaniu takiego rozstrzygnięcia, o ile w przeszłości wyrokowi taki rygor był już nadany i na jego podstawie świadczenie zostało spełnione lub wyegzekwowane”⁶³. Wniosek restytucyjny może zostać zatem uwzględniony, choćby rygor natychmiastowej wykonalności został skutecznie zaskarżony (np. zażaleniem), czy też uchylony. Istotne jest, że powód wyegzekwował od pozwanego świadczenie przed jego uprawomocnieniem się.

Rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku restytucyjnego w kończącym postępowanie w sprawie orzeczeniu następuje w formie wyroku lub jego uzupełnienia (art. 351 § 3 k.p.c.), co wymaga przeprowadzenia rozprawy⁶⁴. Samo orzeczenie restytucyjne wydane przez sąd drugiej instancji nie może być przy tym kontrolowane apelacją w odrębnym dwuinstancyjnym postępowaniu. *De lege lata* apelacja od orzeczenia drugiej instancji o zwrocie świadczenia na podstawie art. 338 § 1 k.p.c. tym samym nie przysługuje⁶⁵, natomiast należy ją dopuścić w razie orzeczenia w przedmiocie restytucji przez rozstrzygający sprawę ponownie po wyroku kasatoryjnym sąd pierwszej instancji.

Warto wreszcie odnotować, że uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 346 § 1¹ k.p.c. skutkuje unicestwieniem tytułu wykonawczego, wobec czego w takim wypadku formalnie otwiera się możliwość restytucji jeszcze przed formalnym zakończeniem postępowania. Należy jednak zauważyć, że zgodnie z art. 338 § 1 k.p.c. o restytucji sąd orzeka dopiero w momencie uchylania lub zmiany wyroku, któremu nadany został rygor natychmiastowej wykonalności, co następuje w orzeczeniu kończącym postępowanie (w rozumieniu omówionym powyżej). Uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności prowadzi zatem do umorzenia egzekucji. Jeśli jednak roszczenia powoda zostały już zaspokojone, restytucja na podstawie art. 338 § 1 k.p.c. będzie możliwa dopiero w orzeczeniu kończącym postępowanie. Pozwany może natomiast

⁶³ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 17 października 2012 r., I ACa 457/12, Lex nr 1235960.

⁶⁴ Postanowienie SN z dnia 12 stycznia 2012 r., II PZ 36/11, Lex nr 1130379.

⁶⁵ Postanowienie SN z dnia 25 lutego 2010 r., II PZ 3/10, Lex nr 585788.

w takim wypadku próbować dochodzić roszczeń w drodze osobnego powództwa, przy czym zobowiązany będzie wtedy do uiszczenia opłaty sądowej, która to konieczność nie występuje w ramach mechanizmu z art. 338 § 1 k.p.c.

W kontekście orzecznictwa Sądu Najwyższego należy jednocześnie przyjąć, że roszczenie restytucyjne pozwanego staje się wymagalne już z chwilą uprawomocnienia się postanowienia w przedmiocie uchylenia rygoru natychmiastowej wykonalności⁶⁶, a tym samym decydując się na dochodzenie restytucji w drodze osobnego powództwa, pozwany nie musi wzywać powoda do zapłaty, jeśli podstawa świadczenia odpadła. Konsekwentnie, wraz z upływem tego terminu powód popadnie zatem w opóźnienie uzasadniające naliczanie przez pozwanego odsetek.

Należy jeszcze zasygnalizować możliwość uchylenia przez sąd wyroku zaocznego z urzędu na podstawie art. 343¹ k.p.c., jeżeli po wydaniu wyroku zaocznego okaże się, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do jego reprezentowania, a braki te nie zostały usunięte w wyznaczonym terminie zgodnie z przepisami. Jak wspomniano, co do zasady, uchylenie wyroku zaocznego skutkuje możliwością zasądzenia roszczenia restytucyjnego. Wydaje się jednak, że w wypadku pozornie korzystnej dla pozwanego regulacji art. 343¹ k.p.c. możliwość taka będzie poważnie ograniczona. Należy bowiem zauważyć, że uchylenia wyroku zaocznego na podstawie art. 343¹ k.p.c. dokonuje sąd, który wydał wyrok zaoczny⁶⁷ w formie postanowienia, które może zostać wydane na posiedzeniu niejawnym⁶⁸. Tymczasem orzeczenie merytoryczne w przedmiocie wniosku restytucyjnego ma postać wyroku, bowiem jest orzeczeniem co do istoty sprawy⁶⁹.

⁶⁶ Zob. wyrok SN z dnia 8 grudnia 2006 r., V CSK 229/06, Lex nr 359457, zgodnie z którym: „Roszczenie o zwrot świadczenia nienależnego na skutek odpadnięcia podstawy prawnej po jego wykonaniu staje się wymagalne z dniem odpadnięcia podstawy prawnej świadczenia. Tym dniem jest dzień prawomocnego rozstrzygnięcia odnośnie do tego świadczenia”.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ A. Jakubecki [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 343¹ k.p.c., nb 5.

⁶⁹ Postanowienie SN z dnia 25 lutego 2010 r., II PZ 3/10, Lex nr 585788; K. Zawiślak, *Orzekanie o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia na tle zmian w systemie zaskarżenia orzeczeń sądowych wprowadzonych nowelą z 1 marca 1996 r.*, *Palestra* 1999, nr 5–6, s. 16–17; M. Ludwik, M. Quoos, *Wniosek restytucyjny przed sądem drugiej instancji oraz Sądem Najwyższym*, PS 2003, nr 11–12, s. 44 i nast.

Wątpliwości budzi sama możliwość uchylecia wyroku zaocznego postanowieniem oraz jednocześnie wydanie wyroku w przedmiocie restytucji. Ponadto, mając na uwadze, że art. 343¹ k.p.c. stosowany jest z urzędu, nie można wykluczyć uchylecia przez sąd wyroku zaocznego, zanim pozwany zdąży złożyć wniosek restytucyjny. Uzasadnione wydaje się tym samym, by przed uchYLENIEM wyroku zaocznego sąd zwracał się do pozwanego z pytaniem, czy wnosi on o restytucję, względnie dokonanie stosownej korekty normatywnej w tym zakresie.

6. Podsumowanie i wnioski

Wyrok zaoczny, wyposażony z mocy ustawy w rygor natychmiastowej wykonalności, stanowi szczególny przykład tytułu egzekucyjnego, w którym ustawodawca w sposób wyraźny uprzywilejowuje interes powoda kosztem procesowej pozycji pozwanego. Rozwiązanie to, motywowane potrzebą zapewnienia sprawności i efektywności ochrony sądowej, budzi jednak istotne wątpliwości natury aksjologicznej, zwłaszcza w sytuacjach, w których nieobecność pozwanego w procesie nie jest wynikiem jego zawinionego zachowania. Sam rygor natychmiastowej wykonalności nie jest przy tym dodatkiem do wyroku zaocznego, lecz elementem systemowo konstytuującym jego sens procesowy. Jednocześnie specyfika wyrokowania zaocznego, w szczególności w kontekście możliwości jego oparcia na domniemaniu prawdziwości twierdzeń powoda o faktach (art. 339 § 2 k.p.c.), zaskarżalności wyroku zaocznego sprzeciwem i przyjmowanej często w tym zakresie możliwości ponownego zaprezentowania sprekludowanego materiału procesowego, pozwala uznać, że prowadzona w takich warunkach egzekucja cechuje się wyższym poziomem niepewności względem prowadzonej na podstawie innych rodzajów tytułów opatrywanych w rygor natychmiastowej wykonalności (choć i w ich przypadku egzekucja ma charakter antycypacyjny⁷⁰), co uzasadnia funkcjonowanie w tym zakresie szczególnych mechanizmów ochrony pozwanego. Z drugiej

⁷⁰ Na temat antycypacyjnego charakteru egzekucji prowadzonej na podstawie wyroków opatrzonych w rygor natychmiastowej wykonalności zob. K. Piasecki, *Zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia i przywrócenie stanu poprzedniego*, Palestra 1969, nr 3, s. 42.

strony procesowy sens wyrokowania zaocznego dla powoda najczęściej sprowadza się właśnie do możliwości prowadzenia egzekucji przed uprawomocnieniem się wyroku.

Dokonana w niniejszym opracowaniu analiza prowadzi do następujących wniosków:

1. Mechanizmy ochronne przewidziane dla pozwanego mają charakter fragmentaryczny i nie zawsze zapewniają pełną kompensację negatywnych skutków przedwczesnej egzekucji. Instytucja zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności (art. 346 § 1 k.p.c.) oraz jego uchylenia (art. 346 § 1¹ k.p.c.), choć istotne, obarczone są wieloma ograniczeniami, które w konkretnych układach procesowych mogą pozbawiać pozwanego realnej ochrony.
2. Z perspektywy interpretacyjnej należy przyjąć, że wniosek o zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności z uwagi na wydanie wyroku zaocznego z naruszeniem przepisów o dopuszczalności jego wydania może zostać złożony jeszcze przed wniesieniem sprzeciwu, natomiast wniosek oparty na uprawdopodobnieniu niezawinionego niestawiennictwa łącznie z wątpliwościami co do zasadności wyroku zaocznego wymaga uprzedniego lub równoczesnego złożenia sprzeciwu. Przedwczesny wniosek podlega oddaleniu, nie zaś odrzuceniu, z uwagi na brak wyraźnej podstawy ustawowej do jego odrzucenia. Możliwość złożenia wniosku o zawieszenie rygoru wygasa natomiast z chwilą wydania wyroku kontradyktoryjnego, o którym mowa w art. 347 k.p.c., utrzymującego wyrok zaoczny w mocy, przy czym prawo to „odżywa” w razie wydania przez sąd drugiej instancji wyroku kasatoryjnego uchylającego wyrok zaoczny i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania.
3. Obowiązujące uregulowanie przesłanki zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności opartej na kumulatywnym wymogu uprawdopodobnienia niezawinionego niestawiennictwa oraz wątpliwości co do zasadności wyroku zaocznego wyłącza możliwość jej zastosowania do wyroków zaocznych wydanych na posiedzeniu niejawnym (art. 339 § 1 k.p.c.), w przypadku których przesłanka stawiennictwa nie może znaleźć zastosowania.

Stan ten należy ocenić jako aksjologicznie niespójny. *De lege ferenda* uzasadnione byłoby rozszerzenie katalogu podstaw zawieszenia rygoru poprzez umożliwienie pozwanemu wnioskowania o zawieszenie wyłącznie na podstawie uprawdopodobnienia okoliczności wywołujących wątpliwości co do zasadności wyroku zaocznego wydanego w trybie art. 339 § 1 k.p.c.

4. Możliwość uchylenia rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 346 § 1¹ k.p.c. ograniczona jest wyłącznie do przypadków doręczenia odpisu pozwu w trybie podwójnej awizacji (art. 139 § 1 k.p.c.) pod nieprawidłowym adresem pozwanego. Poza zakresem tej regulacji pozostają sytuacje wydania wyroku zaocznego z naruszeniem przepisów o dopuszczalności jego wydania, które, choć stanowiące przesłankę zawieszenia rygoru, nie dają podstaw do jego uchylenia, a tym samym nie umożliwiają usunięcia skutków już dokonanych czynności egzekucyjnych ani skorzystania z roszczenia restytucyjnego przed zakończeniem postępowania. *De lege ferenda* zasadne byłoby rozszerzenie przypadków uzasadniających uchylenie rygoru również o sytuacje wydania wyroku zaocznego z naruszeniem przepisów regulujących dopuszczalność takiego wyrokowania.
5. Mechanizm restytucyjny przewidziany w art. 338 § 1 k.p.c. – jakkolwiek stanowiący istotny instrument ochrony pozwanego – nie zapewnia pełnej kompensacji szkód poniesionych wskutek egzekucji prowadzonej na podstawie nieprawomocnego wyroku zaocznego. Przepis ten ogranicza możliwość orzekania restytucyjnego do orzeczeń kończących postępowanie w sprawie, a jego zastosowanie w razie uchylenia wyroku zaocznego przez sąd z urzędu na podstawie art. 343¹ k.p.c. powoduje trudności wynikające z kolizji formy orzekania (postanowienie o uchyleniu wyroku zaocznego a wyrok restytucyjny). W przypadku wyrokowania zaocznego, odmiennie niż w ogólnych przypadkach, należy natomiast dopuścić możliwość złożenia wniosku restytucyjnego w toku ponownego postępowania przed sądem pierwszej instancji, jeżeli sąd drugiej instancji uchylił wyrok utrzymujący wyrok zaoczny w mocy i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania, gdyż w takim układzie procesowym wyrok zaoczny nadal pozostaje w obrocie prawnym.

Reasumując powyższe, warto podkreślić, że obowiązujące regulacje dotyczące rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego i instrumentów ochrony pozwanego tworzą system niekompletny i wykazujący wiele niespójności aksjologicznych oraz luk normatywnych. O ile część zidentyfikowanych problemów może zostać rozwiązana w drodze wykładni, o tyle w zakresie przesłanek zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności (wniosek trzeci) oraz przypadków uzasadniających jego uchylenie (wniosek czwarty), a także w ograniczonym zakresie odnoszącym się do wątpliwości wskazanych we wniosku piątym, zasadna wydaje się interwencja ustawodawcza zmierzająca do wzmocnienia gwarancji procesowych pozwanego, przy jednoczesnym zachowaniu funkcjonalności instytucji wyroku zaocznego jako narzędzia efektywnej ochrony uzasadnionych interesów powoda.

STRESZCZENIE **Rygor natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego. Uwagi na tle ochrony procesowej pozwanego**

W opracowaniu dokonano analizy problematyki rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego z perspektywy ochrony procesowej pozwanego. Przedstawiono przesłanki nadania, zawieszenia i uchylenia rygoru oraz oceniono skuteczność dostępnych środków ochrony pozwanego. Autor wskazuje na luki w obowiązujących regulacjach oraz formułuje postulaty interpretacyjne i *de lege ferenda*, zmierzające do wzmocnienia gwarancji procesowych pozwanego.

Słowa kluczowe: wyrok zaoczny, rygor natychmiastowej wykonalności, zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności, uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności, ochrona procesowa pozwanego, roszczenie restytucyjne, tytuł wykonawczy

ABSTRACT **The Immediate Enforceability of a Default Judgment. Remarks on the Procedural Protection of the Defendant**

Damian Michalski, counsel, Poland; ORCID: 0000-0002-8585-515X

*The article analyzes the issue of the immediate enforceability of default judgments from the perspective of the defendant's procedural protection. It presents the grounds for granting, suspending, and revoking immediate enforceability, and assesses the effectiveness of the available means of protection for the defendant. The author points to gaps in the current regulations and formulates interpretative and *de lege ferenda* proposals aimed at strengthening the procedural guarantees of the defendant.*

Keywords: default judgment, immediate enforceability, suspension of immediate enforceability, revocation of immediate enforceability, procedural protection of the defendant, restitution claim, enforcement title

Bibliografia/References

- Bukowski T., *Rozstrzyganie o kosztach procesu cywilnego*, Warszawa 1971.
- Cichorska M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. P. Ryłskiego, A. Olasia, Warszawa 2023.
- Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2024.
- Gałas A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–458¹⁶*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023.
- Gudowski J., Jędrzejewska M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016.
- Jakubecki A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2013.
- Jakubecki A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, pod red. T. Wiśniewskiego, Warszawa 2021.
- Ludwik M., Quoos M., *Wniosek restytucyjny przed sądem drugiej instancji oraz Sądem Najwyższym*, PS 2003 nr 11–12.
- Marciniak A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 205¹–424¹²*, pod red. A. Marciniaka, Warszawa 2019.
- Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2013.
- Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2023.
- Marszałkowska-Krześ E., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2017.
- Mądrzak H., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1964 r., sygn. akt III PZ 6/64*, PiP 1967, nr 4–5.
- Mądrzak H., *Natychmiastowa wykonalność wyroków w wypadku wielości podstaw, współuczestnictwa i kumulacji roszczeń*, NP 1967, nr 7–8.
- Piasecki K., *Zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia i przywrócenie stanu poprzedniego*, Palestra 1969, nr 3.
- Piaskowska O.M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–505³⁹*, pod red. O.M. Piaskowskiej, Warszawa 2024.
- Pietrkowski H., *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2014, 2021
- Pietrkowski H. [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. III, cz. 1, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2013.
- Plaskacz M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. P. Ryłskiego, A. Olasia, Warszawa 2023.
- Rodziewicz P. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, I. Gil, Warszawa 2023.

Rusek F., *Postępowanie zaoczne w procesie cywilnym*, Warszawa 1966.

Skrodzki K., *Zawieszenie i uchylenie rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r.*, *Studia Prawnicze KUL* 2025, nr 2 (102).

Sokólska K., *Natychmiastowa wykonalność orzeczeń co do istoty sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2023.

Sokólska K., *Zmiany przepisów o natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego*, *PPC* 2019, nr 1.

Szczurek Z., *Egzekucja sądowa w sprawach cywilnych*, Sopot 2011.

Telenga P. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1–729*, pod red. A. Jakubeckiego, Lex/el. 2019.

Turczyn A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, pod red. O.M. Piaskowskiej, Lex/el. 2022.

Weitz K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016.

Wiśniewski T., *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.

Zawiślak K., *Orzekanie o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia na tle zmian w systemie zaskarżenia orzeczeń sądowych wprowadzonych nowelą z 1 marca 1996 r.*, *Palestra* 1999, nr 5–6.

Egzekucyjne i pozaegzekucyjne dochodzenie świadczeń alimentacyjnych

1. Wstęp

Kodeks postępowania cywilnego w swojej pierwotnej wersji, tj. w tekście ogłoszonym w dniu 17 listopada 1964 r., przewidywał zamieszczenie w Dziale V Tytułu III Części Trzeciej szczególne przepisy o egzekucji świadczeń alimentacyjnych¹. Już wówczas zatem – mimo poprzedniego ustroju i będącej jego podstawą Konstytucji PRL z dnia 22 lipca 1952 r.² – ustawodawca miał świadomość co do szczególnego znaczenia obowiązku alimentacyjnego jako jednego z podstawowych elementów stosunków rodzinnych i opiekuńczych³. Obowiązujący zaś obecnie tekst Ustawy Zasadniczej, uchwalonej w dniu 2 kwietnia 1971 r.⁴, stanowi w art. 18, iż małżeństwo jako związek kobiety

¹ Mowa tutaj o tekście ogłoszonym ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296).

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r. (t.j. Dz.U. z 1976 r. Nr 7, poz. 36 z późn. zm.).

³ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952 r. przewidywała w art. 67 ust. 1 zd. 1, że małżeństwo i rodzina znajdują się pod opieką i ochroną Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Dalej art. 71 ust. 1 zd. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wskazuje, że państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Ponadto art. 72 ust. 1 zd. 1 Konstytucji z 1997 r. dodaje, iż Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Zbiór przytoczonych norm o randze konstytucyjnej, uzupełnionych także o inne ogólne zasady konstytucyjne, w tym zasadę pomocniczości państwa oraz godności jako źródła wolności i praw człowieka, oraz egzystencjonalny charakter świadczeń alimentacyjnych stanowią aksjologiczną podstawę uregulowania obowiązku alimentacyjnego oraz kontynuowania jego szczególnej ochrony prawnej, także za pośrednictwem *sui generis* przepisów w prawie egzekucyjnym. W doktrynie tej dziedziny postępowania cywilnego *sensu largo* podnosi się, iż wprowadzanie tego rodzaju uprzywilejowanych wierzytelności stanowi wyraz określonych interesów politycznych, względów socjalnych czy też ma znaczenie dla pewności obrotu gospodarczego⁵.

Zawarte w art. 1081–1088 k.p.c.⁶ przepisy o egzekucji świadczeń alimentacyjnych stanowią szczególne, a zarazem kompleksowe uregulowanie kwestii związanych z tym postępowaniem. Autorzy z dziedziny egzekucji sądowej nie mają jednak wątpliwości, że do tej odrębnej procedury zastosowanie znajdują również przepisy ogólne o postępowaniu egzekucyjnym, odpowiednie przepisy o procesie (art. 13 § 2 k.p.c.) oraz przepisy pozakodeksowe⁷. Uzupełniając warto zaznaczyć, że na zasadzie odesłania z art. 1088 k.p.c. do egzekucji świadczeń alimentacyjnych należy również stosować przepisy Tytułu II Części III k.p.c., a zatem przepisy o egzekucji świadczeń pieniężnych.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę przybliżenia zagadnień związanych ze szczególnymi uprawnieniami procesowymi, jakie ustawodawca przyznaje wyłącznie wierzycielom alimentacyjnym w postępowaniu egzekucyjnym.

⁵ P. Gil [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, I. Gil, Legalis/el. 2026, art. 1025, nb 1.

⁶ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1568 z późn. zm.).

⁷ H. Pietrzkowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne. Art. 758–1095¹*, pod red. T. Erecińskiego, M. Dziurdy, Warszawa 2025, s. 1134, 1140–1141.

Konieczne w tym względzie będzie najpierw sprecyzowanie definicji alimentów oraz renty o charakterze alimentacyjnym, co przybierze charakter punktu wyjściowego do dalszych rozważań na temat uprzywilejowanej pozycji procesowej wierzyciela alimentacyjnego w postępowaniu egzekucyjnym oraz rozszerzonego zakresu sposobów egzekucji świadczeń alimentacyjnych, a w konsekwencji także udziału sądu w tego rodzaju sprawach. Na końcu zasygnalizowane zostaną pozaegzekucyjne sposoby zaspokojenia wierzyciela alimentacyjnego, które zasługują na indywidualne omówienie z uwagi na ich liczbę oraz sposób uregulowania.

2. Alimony oraz renta o charakterze alimentów – identyfikacja pojęć

Ustawodawca jako pierwszą grupę roszczeń objętych szczególnymi uprawnieniami procesowymi z art. 1081–1088 k.p.c. wskazuje alimenty. Pod pojęciem tym należy rozumieć przymusowy oraz regularny obowiązek dostarczania środków utrzymania uprawnionym – zasadniczo z mocy samej ustawy. Jeżeli mamy do czynienia z małoletnim uprawnionym, to wówczas obowiązek ten rozciąga się także na powinność dostarczania środków wychowania. Zatem alimenty nie obejmują już wyłącznie, jak to pojmowano w przeszłości, obowiązku zapewniania żywienia⁸. Ustalając normę dotyczącą treści i zakresu obowiązku alimentacyjnego, należy zapoznać się z art. 128 i 135 § 1 k.r.o.⁹, z których wynika, że obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby środków wychowania (obowiązek alimentacyjny), uzależniony jest od usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego oraz od zarobkowych i majątkowych możliwości zobowiązanego. Jak zaznaczył Sąd Najwyższy, dopuszczalna jest każda postać świadczeń alimentacyjnych; mogą to być świadczenia pieniężne lub w naturze; jej wybór odpowiadać powinien celowi, jakiemu obowiązek ten służy, i uwzględniać okoliczności każdego konkretnego wypadku¹⁰.

Za źródło obowiązku alimentacyjnego przyjmuje się w nauce prawa stosunki o charakterze prawnorodzinnym, łączące zobowiązanego z uprawnionym, a są

⁸ M. Biezuński, P. Biezuński, *Pomoc osobom uprawnionym do alimentów*, Warszawa 2009, s. 13.

⁹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 236).

¹⁰ Uchwała SN z dnia 16 grudnia 1987 r., III CZP 91/86, OSNC 1988/4/42, Legalis 26104.

nimi: pokrewieństwo, powinowactwo, małżeństwo oraz przysposobienie¹¹. Dodać w tym miejscu należy, że z obowiązkiem alimentacyjnym łączyć się mogą także inne powiązania o charakterze podobnym do rodzinnych. Za- uważa się w tym zakresie obowiązek ojca pozamałżeńskiego dziecka do za- pewnienia matce tego dziecka środków utrzymania przez określony czas (zob. art. 141 i 142 k.r.o.), a także obowiązek dostarczania środków utrzyma- nia i wychowania w stosunku między pasierbem a ojczymem lub macochą (art. 144 k.r.o.). Nadmienić również trzeba, że zarówno w przypadku rozwią- zania stosunku małżeństwa, jak i rozwiązania stosunku przysposobienia obo- wiązek alimentacyjny może trwać dalej, mimo wygaśnięcia dotychczasowych więzi rodzinnych¹².

Drugim rodzajem świadczeń, o których mowa w art. 1081 k.p.c., są renty o charakterze alimentacyjnym. Bezcelowe byłoby poszukiwanie wyjaśnienia tego pojęcia w przepisach ustawy bądź innych aktów normatywnych o cha- rakterze powszechnie obowiązującym, gdyż takowej definicji legalnej nie ma. Pomoc w tym zakresie przynosi doktryna, która wskazuje na przykładowe ka- talogi tego rodzaju świadczeń, tj.: 1) rentę należną osobie poszkodowanej od sprawcy szkody, jeżeli poszkodowany utracił całkowicie lub częściowo zdol- ność do pracy zarobkowej albo jeżeli zwiększyły się jego potrzeby lub zmniej- szyły widoki powodzenia na przyszłość (art. 444 § 2 k.c.¹³); 2) rentę należną osobie, względem której na zmarłym ciążył ustawowy obowiązek alimenta- cyjny, od sprawcy szkody (art. 446 § 2 k.c.); 3) rentę należną stronie umo- wy renty (art. 903–907 k.c.); 4) rentę dożywotnią należną dożywotnikowi wskutek zamiany przez sąd uprawnień z umowy dożywocia (art. 913 § 2 k.c.); 5) należności dziadków spadkodawcy z tytułu środków utrzymania w stosunku do spadkobierców (art. 938 i 966 k.c.)¹⁴. Roszczenia o omawianym charakterze

¹¹ A. Kawałko, H. Witczak [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. M. Frasa, M. Habdas, Legalis/el. 2025, art. 128, nb 2.

¹² P. Rawczyński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. R. Rylskiego, A. Olasia, Legalis/el. 2025, art. 1081, nb 8.

¹³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 1071 z późn. zm.).

¹⁴ S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, S. Cieślaka, Legalis/el. 2024, art. 1081, nb 2.

mogą wynikać także z rent ze źródeł pozaumownych, chyba że co innego stanowi przepis szczególny (art. 907 k.c.). Ostatecznie jednak zważyć trzeba, że rozdział świadczeń na świadczenia alimentacyjne i świadczenia z rent mających charakter alimentów, z uwagi na pominięcie przez ustawodawcę tego rozróżnienia w dalszych przepisach działu dotyczącego egzekucji świadczeń alimentacyjnych, nie ma większego znaczenia dla przebiegu tej szczególnej egzekucji¹⁵.

Kończąc wątek określenia przedmiotu egzekucji świadczeń alimentacyjnych, wskazać należy, że – jak zaznaczają przedstawiciele doktryny – wierzytelności dochodzone na podstawie tych szczególnych przepisów z art. 1081–1088 k.p.c. mogą mieć charakter wyłącznie pieniężny; w przypadku roszczeń niepieniężnych zastosowanie winny mieć odrębne, szczególne przepisy o egzekucji, np. o wydanie nieruchomości bądź ruchomości¹⁶.

3. Uprzywilejowana pozycja procesowa wierzyciela alimentacyjnego w postępowaniu egzekucyjnym

Ustawodawca, przyznając świadczeniom alimentacyjnym nadzwyczajne znaczenie z punktu widzenia ochrony rodziny, w tym szczególnych praw osób małoletnich i niezdolnych do samodzielnego utrzymania, miał niewątpliwie na celu między innymi ułatwienie ich przymusowego egzekwowania. Począwszy od dnia 1 czerwca 2005 r. wyjątkowe uprawnienia wierzycieli alimentacyjnych obejmowały także ograniczone obowiązki formalne wniosku egzekucyjnego – nie musiał on zawierać wskazania sposobu egzekucji ani majątku dłużnika, z którego egzekucja miała być prowadzona. Ówczesny art. 1081 § 1 zd. 1 k.p.c. stanowił bowiem, że wniosek taki dotyczy wszystkich dopuszczalnych sposobów egzekucji, z wyjątkiem egzekucji z nieruchomości¹⁷. Aktualnie art. 1081 § 1 k.p.c. obejmuje wyłącznie jedno zdanie, które w drugiej swojej części

¹⁵ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis/el., 2025, art. 1081, nb 2.

¹⁶ D. Olczak-Dąbrowska, *Enforcement of maintenance benefits*, Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne 2017, nr 29, s. 193.

¹⁷ Opisany stan prawny odnosi się do art. 1081 § 1 k.p.c. w brzmieniu wprowadzonym mocą ustawy z dnia 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz.U. z 2005 r. Nr 86, poz. 732 z późn. zm.) i trwał aż do wejścia w życie ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1311 z późn. zm.).

przyznaje wierzycielowi alimentacyjnemu właściwość przemienną w zakresie wyboru komornika. Pomimo, jak mogłoby się wydawać, istotnych zmian legislacyjnych w doktrynie prawa egzekucyjnego trafnie zauważa się, że wobec dyspozycji art. 1086 § 5 k.p.c., stanowiącego przede wszystkim o wyłączeniu co do zasady bezskuteczności egzekucji jako podstawy do umorzenia postępowania, podanie sposobu egzekucji przez wierzyciela alimentacyjnego nie jest wiążące dla komornika. Dodaje się w tym względzie, że brak oznaczenia sposobu egzekucji przez wierzyciela umożliwia komornikowi skorzystanie ze wszystkich dopuszczalnych sposobów egzekucji świadczeń pieniężnych, oprócz egzekucji z nieruchomości oraz egzekucji z tych składników majątku dłużnika, do których odpowiednio stosuje się przepisy o egzekucji z nieruchomości¹⁸.

Wierzyciel alimentacyjny ma, mocą ogólnych przepisów o postępowaniu egzekucyjnym i art. 1081 § 1 k.p.c., dwojaką drogę, jeżeli chodzi o wybór komornika właściwego dla przysługujących mu roszczeń. W pierwszym przypadku może skierować wniosek egzekucyjny do komornika sądu ogólnej właściwości komornika, zgodnie z danym sposobem egzekucji (np. art. 844 § 1 zd. 1 k.p.c. w przypadku egzekucji z ruchomości, art. 880 k.p.c. w przypadku egzekucji z wynagrodzenia za pracę, art. 889 § 1 k.p.c. w przypadku egzekucji z wierzytelności z rachunku bankowego, art. 895 § 1 k.p.c. w przypadku egzekucji z innych wierzytelności), a więc komornika właściwego ze względu na miejsce zamieszkania dłużnika, a w jego braku ze względu na miejsce jego pobytu bądź – w przypadku gdy nie jest ono znane lub nie leży w Polsce – według ostatniego miejsca zamieszkania dłużnika w Polsce. Uprzywilejowanie procesowe wierzyciela alimentacyjnego z art. 1081 § 1 k.p.c. odnosi się z drugiej strony do możliwości zgłoszenia wniosku o wszczęcie egzekucji do komornika właściwego ze względu na jego miejsce zamieszkania. Nadmienione pominięcie ogólnej właściwości nie odnosi się naturalnie do egzekucji z nieruchomości oraz egzekucji innych składników majątku dłużnika, do których odpowiednie zastosowanie mają przepisy o egzekucji z nieruchomości¹⁹. Uzupełniając powyższe zagadnienie, należy wspomnieć, że brzmienie art. 1081

¹⁸ S. Cieślak [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1081, nb 4.

¹⁹ P. Rawczyński [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1081, nb 27–32.

§ 1 k.p.c. nie stoi na przeszkodzie do skorzystania przez wierzyciela alimentacyjnego z prawa wyboru komornika według obszaru właściwości sądu apelacyjnego, na którym znajduje się siedziba kancelarii komornika właściwego zgodnie z przepisami k.p.c., tj. na podstawie art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 1458 z późn. zm.)²⁰.

Po wszczęciu egzekucji przez komornika wybranego na podstawie art. 1081 § 1 k.p.c. organ ten zobligowany jest do zawiadomienia o wszczęciu egzekucji komornika sądu ogólnej właściwości dłużnika. Zawiadomiony komornik zażąda wówczas przekazania mu sprawy wraz ze ściągniętymi kwotami, jeżeli wskutek dalszych zajęć suma uzyskana ze wszystkich egzekucji nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli (art. 1081 § 2 zd. 1 i 2 k.p.c.). Komornik ten w takiej sytuacji sporządza plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji na zasadach art. 1023 i 1025 k.p.c. Jeżeli, w trakcie prowadzenia egzekucji przez komornika wybranego według sądu właściwego dla miejsca zamieszkania wierzyciela alimentacyjnego, dokonane zostało zajęcie wynagrodzenia za pracę lub wierzytelności, równocześnie z przekazaniem sprawy komornik zawiadamia pracodawcę, dłużnika, względnie wierzyciela zajętej wierzytelności, że dalszych wpłat należy dokonywać komornikowi, któremu sprawę przekazano (art. 1081 § 2 zd. 3 k.p.c.)²¹.

Dodatkowe odciążenie wierzyciela alimentacyjnego, jeżeli chodzi o konieczność podnoszenia określonych wniosków przed komornikiem sądowym, stanowi to, że komornik jest zobowiązany z urzędu do przeprowadzenia dochodzenia w celu ustalenia zarobków i stanu majątkowego dłużnika oraz jego miejsca zamieszkania (art. 1086 § 1 k.p.c.), w szczególności powinien skorzystać z uprawnień przewidzianych w art. 761 § 1 i 2 k.p.c., tj. z możliwości zasięgnięcia od: 1) organów administracji publicznej; 2) podmiotów wykonujących zadania z zakresu administracji publicznej; 3) organów podatkowych; 4) organów rentowych; 5) banków; 6) spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych; 7) zakładów ubezpieczeń lub zakładów reasekuracji; 8) podmiotów

²⁰ A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095¹*, pod red. A. Marciniaka, Legalis/el. 2020, art. 1081, nb 7.

²¹ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1081, nb 4.

prowadzących rachunki papierów wartościowych, wymienionych w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi²²; 9) spółdzielni mieszkaniowych; 10) wspólnot mieszkaniowych; 11) innych podmiotów zarządzających lokalami; 12) biur informacji gospodarczej; 13) innych instytucji i osób nieuczestniczących w postępowaniu – informacji umożliwiających ustalenie stanu majątkowego dłużnika bądź identyfikację składników jego majątku oraz danych adresowych w niezbędnym zakresie²³. W razie nieuzasadnionej odmowy udzielenia organowi egzekucyjnemu wyjaśnień, o których mowa w art. 761 § 1 k.p.c., komornik może nałożyć grzywnę na zasadzie art. 762 k.p.c., przy czym sankcji tej można uniknąć, jeżeli podmiot wykaże, że w zakresie przedmiotowym żądania organu egzekucyjnego może odmówić przedłożenia dokumentu lub złożenia zeznań w charakterze świadka albo odpowiedzi na zadane pytanie (art. 762 § 2 k.p.c.)²⁴.

Jak zauważa się w literaturze przedmiotu, obowiązek, o którym mowa w art. 1086 § 1 k.p.c., zostanie zdezaktualizowany również wtedy, gdy wierzycielowi są znane nadmienione okoliczności odnoszące się do charakterystyki dłużnika. W razie braku takich danych oraz bezskuteczności środków podjętych przez komornika, organy Policji przeprowadzą na wniosek tegoż komornika czynności w celu ustalenia miejsca zamieszkania oraz miejsca pracy dłużnika. Aby uzasadnić, że podjęte czynności okazały się bezskuteczne, komornik winien wskazać we wniosku do Policji, o jakim charakterze działania przeprowadził. Ponowienie czynności dochodzeniowych komornika powinno odbywać się okresowo w odstępach nie dłuższych niż sześć miesięcy (art. 1086 § 2 k.p.c.)²⁵.

Nie można wreszcie zapomnieć o obowiązującym w postępowaniu egzekucyjnym fiskalnym odciążeniu wierzyciela alimentacyjnego, który na zasadzie art. 45 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych²⁶ w zw. z art. 96 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych

²² T.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 722 z późn. zm.

²³ Ibidem, art. 1086, nb 4.

²⁴ P. Rawczyński [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1086, nb 19–20.

²⁵ H. Pietrzkowski, *Kodeks...*, op. cit., s. 1140–1141.

²⁶ T.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 377.

w sprawach cywilnych²⁷ jest z mocy ustawy zwolniony od kosztów komorniczych, ponieważ jako strona dochodząca roszczeń alimentacyjnych nie ma obowiązku uiszczania kosztów sądowych.

Regulacją, dodatkowo wzmacniającą przywileje wierzyciela alimentacyjnego, jeżeli chodzi o prowadzoną w przedmiocie jego roszczeń egzekucję, jest art. 1086 § 5 k.p.c., który w swojej dyspozycji w zdaniu pierwszym uniemożliwia komornikowi dyskontynuację postępowania egzekucyjnego poprzez jego umorzenie, bez względu na to, że egzekucja jest bezskuteczna oraz mimo ewentualnej beczynności wierzyciela. Wymieniony przepis nawiązuje zakresowo do dwóch ogólnych podstaw obligatoryjnego umorzenia postępowania egzekucyjnego z urzędu z art. 824 § 1 k.p.c., a mianowicie do pkt 3 i 4, tj. jeżeli jest oczywiste, że z egzekucji nie uzyska się sumy wyższej od kosztów egzekucyjnych oraz jeżeli wierzyciel w ciągu sześciu miesięcy nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania lub nie zażądał podjęcia zawieszonego postępowania. Ustawodawca więc bezwzględnie wyłączył w postępowaniu egzekucyjnym w przedmiocie świadczeń alimentacyjnych podstawę do jego umorzenia w trybie art. 824 § 1 pkt 3 k.p.c., modyfikując przy tym sześciomiesięczny termin zawity, o którym mowa w art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. Mianowicie, zgodnie z art. 1086 § 5 zd. 2 k.p.c., na zasadzie *lex specialis*, w przypadku egzekucji świadczeń alimentacyjnych postępowanie takie będzie trzeba umorzyć w całości bądź w części z urzędu, jeżeli wierzyciel w terminie roku od daty wezwania nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania albo w terminie 3 lat od dnia zawieszenia postępowania nie zażądał jego podjęcia²⁸.

Kończąc powyższy wątek uprzywilejowanej pozycji procesowej wierzyciela alimentacyjnego, należy zwrócić uwagę jeszcze na art. 1025 § 1 k.p.c., stanowiący o kolejności zaspokajania poszczególnych rodzajów należności z sumy uzyskanej z egzekucji, w tym z egzekucji z nieruchomości. W tym względzie należności alimentacyjne podlegają zaspokojeniu bezpośrednio po należności wskazanej w pierwszej pozycji, tj. po kosztach egzekucyjnych z wyjątkiem

²⁷ T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 1228 z późn. zm.

²⁸ S. Cieślak [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1086, nb 6.

kosztów zastępstwa prawnego przyznanych przez komornika w postępowaniu egzekucyjnym. Początkowo ustawodawca rozróżniał w art. 1025 § 1 pkt 2 wyłącznie jedną z kategorii należności alimentacyjnych, nie pozostawiając zasadniczych wątpliwości, że przedmiotowe uprzywilejowanie należności alimentacyjnych pod względem kolejności zaspokajania w egzekucji obejmowało wyłącznie wymagalne należności alimentacyjne. W dniu 1 lipca 2023 r. weszła jednak w życie zmiana przepisów prawa egzekucyjnego – nowelizacja k.p.c. dodała do art. 1025 § 1 nowy punkt, tj. pkt 2¹). Tym samym przyszłe należności alimentacyjne – w wysokości stanowiącej równowartość minimalnego wynagrodzenia za pracę za okres roku – stały się trzecią należnością w kolejności zaspokajania wierzycieli z kwoty uzyskanej z egzekucji²⁹. Omawiany przywilej wierzyciela alimentacyjnego nie ogranicza się zatem obecnie tylko do należności już wymagalnych, lecz obejmuje również zabezpieczenie przyszłego egzekwowania obowiązku alimentacyjnego. Stosownie do art. 1025 § 3² k.p.c. sumy przypadające na poczet należności alimentacyjnych niewymagalnych w dniu sporządzenia planu podziału pozostawia się na rachunku depozytowym Ministra Finansów, a komornik podejmuje zdeponowane środki, jeżeli zaspokojenie bieżących należności alimentacyjnych nie jest możliwe w inny sposób.

W kontekście należności, o których mowa w art. 1025 § 1 pkt 2 oraz pkt 2¹ k.p.c., konieczne jest uzupełnienie, że wskazany przywilej egzekucyjny, jeżeli chodzi o kolejność zaspokajania wierzytelności alimentacyjnych (tak wymagalnych, jak i przyszłych) odnosi się wyłącznie do należności alimentacyjnych *sensu stricto*, a nie do innego rodzaju należności związanych z dostarczaniem środków utrzymania, co wynika z literalnej wykładni wskazanych przepisów³⁰.

4. Szczegółne uregulowanie zakresu egzekucji świadczeń alimentacyjnych w przypadku niektórych sposobów egzekucji

Uprzywilejowanie pozycji procesowej wierzyciela alimentacyjnego odnosi się również do podniesienia dopuszczalnego – względem ogólnych przepisów

²⁹ Zmiana weszła w życie na mocy art. 1 pkt 138) ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614 z późn. zm.).

³⁰ Gil. P. [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1025, nb 8.

o ograniczeniu egzekucji z art. 829–839 k.p.c. – zakresu egzekucji na podstawie niektórych, lecz z pewnością najpowszechniej wykorzystywanych przez komorników, sposobów egzekucji. Mowa tutaj o egzekucji: z sum przyznanych dłużnikowi przez Skarb Państwa na specjalne cele (art. 831 § 1 pkt 2 k.p.c.); z wierzytelności znajdujących się na rachunku bankowym dłużnika, a także egzekucji z wynagrodzenia za pracę (art. 833 § 1 k.p.c. w zw. z art. 87 § 1 pkt 1 k.p.³¹).

W pierwszej kolejności warto wskazać, że na zasadzie art. 1083 § 1 k.p.c. dochody w postaci sum przyznanych przez Skarb Państwa na specjalne cele podlegają egzekucji na zaspokojenie alimentów do trzech piątych części, mimo że na podstawie ogólnych przepisów o postępowaniu egzekucyjnym nie podlegają egzekucji (art. 831 § 1 pkt 2 k.p.c.). Za przykłady tego rodzaju dochodów podaje się w doktrynie subwencje na cele oświatowe, kulturalne i artystyczne, a także stypendia na kształcenie (np. doktoranckie i habilitacyjne) oraz świadczenia rodzinne i opiekuńcze przyznawane na podstawie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych³².

Idąc dalej, wierzyciel alimentacyjny, mocą art. 1083 § 2 k.p.c., może za pośrednictwem komornika egzekwować wierzytelności z rachunków bankowych dłużnika do pełnej wysokości. Wyłączone zostało więc w tym miejscu ograniczenie wynikające z art. 54 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, wedle którego środki pieniężne znajdujące się na rachunkach oszczędnościowych, rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych oraz na rachunkach terminowych lokat oszczędnościowych jednej osoby, niezależnie od liczby zawartych umów, są wolne od zajęcia na podstawie sądowego lub administracyjnego tytułu wykonawczego, w każdym miesiącu kalendarzowym, w którym obowiązuje zajęcie, do wysokości 75% minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalanego na podstawie ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę, przysługującego pracownikowi zatrudnionemu w pełnym miesięcznym wymiarze czasu pracy. Uzupełniającą warto nadmienić, że pod pojęciem rachunku bankowego, o którym

³¹ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 277 z późn. zm.).

³² E. Jaceczko [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. O.M. Piaskowskiej, Gdańsk 2025, art. 831, nb 5.

mowa w art. 1083 § 1 k.p.c., należy rozumieć każdy typ rachunku bankowego, a więc również rachunki prowadzone przez kasy oszczędnościowo-kredytowe. Wyjaśniane uprzywilejowanie wierzyciela alimentacyjnego, jeżeli chodzi o zakres egzekucji z wierzytelności znajdujących się na rachunkach bankowych, obejmuje wszelkie wierzytelności tamże zapisane, a więc nie tylko wierzytelności z tytułu wkładu oszczędnościowego³³.

Pomimo zajęcia wierzytelności z rachunku bankowego, a tym samym ustanowienia zasadniczego zakazu wypłat z tego źródła środków, dłużnik alimentacyjny nadal będzie dokonywał bieżących wypłat na pokrycie zasądzonych alimentów oraz rent o charakterze alimentacyjnym, lecz do wysokości przeciętnego wynagrodzenia z poprzedniego kwartału ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” na podstawie art. 20 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych³⁴. Opisane wyżej transakcje realizowane są za pośrednictwem banku działającego na podstawie stosownego zezwolenia komornika, którego umocowanie wynika z przedłożonego mu tytułu wykonawczego. Wypłaty te przeprowadzane są bezpośrednio do rąk uprawnionego (art. 890 § 2 i § 2¹ k.p.c.). Nie można także zapomnieć, że zgromadzonych na rachunku bankowym sum pieniężnych, stanowiących uzyskane przez dłużnika wynagrodzenie za pracę, nie chronią przepisy dotyczące potrąceń z wynagrodzenia za pracę, o których mowa w art. 87 i 87¹ k.p.³⁵

Przechodząc do omówienia kolejnego zagadnienia, wskazać trzeba, że przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu egzekucyjnym pozostały materię z zakresu egzekucji z wynagrodzenia za pracę uregulowaniu przez Kodeks pracy (art. 833 § 1 k.p.c.). Wypada zatem wspomnieć, że art. 87–88 k.p. stanowią o dwóch sposobach potrącania należności alimentacyjnych przez pracodawcę z wynagrodzenia za pracę pracownika-dłużnika alimentacyjnego, tj. w związku ze wszczętym postępowaniem egzekucyjnym przeciwko takiemu

³³ P. Rawczyński [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1083, nb 9–10.

³⁴ T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 1749 z późn. zm.

³⁵ A. Laskowska-Hulisz [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 890, nb 7.

zobowiązanemu bądź również bez takiego postępowania³⁶. Na mocy art. 87 § 1 pkt 1 k.p. z wynagrodzenia za pracę – po odliczeniu składek na ubezpieczenia społeczne, zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych oraz wpłat dokonywanych do pracowniczego planu kapitałowego, w rozumieniu ustawy z dnia 4 października 2018 r. o pracowniczych planach kapitałowych (t.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 192), jeżeli pracownik nie zrezygnował z ich dokonywania – podlegają potrąceniu m.in. sumy egzekwowane na mocy tytułów wykonawczych na zaspokojenie świadczeń alimentacyjnych. Przedmiotowe sumy potrącane są – w ślad za dyspozycją art. 87 § 2 k.p. – w pierwszej kolejności. Potrąceń tych dokonuje się w najwyższej proporcji, tj. do wysokości 3/5 wynagrodzenia za pracę (art. 87 § 3 pkt 1 k.p.)³⁷. Takowy limit nie ma skutku w przypadku przyznawanych pracownikowi nagród z zakładowego funduszu nagród, dodatkowych wynagrodzeń rocznych oraz należności przysługujących uprawnionemu z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej, które podlegają egzekucji na zaspokojenie świadczeń alimentacyjnych do pełnej wysokości – art. 87 § 5 k.p. Ponadto wynagrodzenie za pracę pracownika będącego dłużnikiem alimentacyjnym nie jest chronione przez kwotę wolną od potrąceń, o której mowa w art. 87¹ § 1 pkt 1 k.p., co wprost wynika z tego przepisu.

Warto dodać, że ustawodawca objął pracodawcę szczególną sankcją za niezgodne z prawem wypłacanie pracownikowi-dłużnikowi alimentacyjnemu wyższego wynagrodzenia aniżeli może to legalnie czynić. Należy tutaj przytoczyć art. 282 § 3 k.p., który stanowi o możliwości popełnienia przez pracodawcę wykroczenia, gdy wypłaca on wynagrodzenie wyższe niż wynikające z zawartej umowy o pracę, bez dokonania potrąceń na zaspokojenie świadczeń alimentacyjnych, pracownikowi będącemu osobą, o której mowa w art. 2 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 6 grudnia 2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 1584). Chodzi tutaj o osobę fizyczną, wobec której toczy się egzekucja świadczeń alimentacyjnych lub

³⁶ Tryb potrąceń pracodawcy, o którym mowa w art. 88 k.p., omówiono w części dotyczącej pozaegzekucyjnych sposobów zaspokojenia wierzyciela alimentacyjnego.

³⁷ E. Maniewska [w:] K. Jaśkowski, E. Maniewska, *Komentarz aktualizowany do Kodeksu pracy*, Gdańsk 2026, art. 87, Nb 9.

egzekucja należności budżetu państwa powstałych z tytułu świadczeń wypłacanych w przypadku bezskuteczności egzekucji alimentów³⁸, a która zalega ze spełnieniem tych świadczeń za okres dłuższy niż trzy miesiące.

Niebagatelne znaczenie dla zabezpieczenia roszczeń wierzyciela alimentacyjnego, a więc i zapewnienia większej szansy na zachowanie egzekwowalności jego świadczeń od dłużnika, ma szczególna norma z art. 1087 k.p.c. dotycząca egzekucji z wynagrodzenia za pracę, która stanowi *lex specialis* względem art. 882 § 1 pkt 1 k.p.c. oraz art. 887 § 2 k.p.c., jeżeli chodzi o zarzuty dłużnika zajętej wierzytelności³⁹. Zgodnie z nią bezskuteczne będą zarzuty osoby bliskiej, u której jest zatrudniony dłużnik, że: 1) wypłaciła dłużnikowi wynagrodzenie z góry; 2) dłużnik pracuje bez wynagrodzenia lub za wynagrodzeniem niższym od przeciętnego; 3) przysługuje jej wierzytelność od dłużnika nadająca się do potrącenia z jego roszczenia o wynagrodzenie. Zarzuty te potencjalnie mogą zostać sformułowane przez osobę bliską, u której jest zatrudniony dłużnik alimentacyjny, w związku z zajęciem wynagrodzenia za pracę w poszukiwaniu świadczeń alimentacyjnych⁴⁰. Podniesienie takowych zarzutów skutkuje poinformowaniem pracodawcy-osoby bliskiej dłużnikowi alimentacyjnemu, że są one bezskuteczne oraz że ustalone zostało wynagrodzenie za pracę dłużnika, które winno stanowić podstawę do potrąceń. Ustalając należne wynagrodzenie dłużnika zatrudnionego na podstawie umowy o pracę u osoby bliskiej, trzeba mieć na względzie przeciętne wynagrodzenie pracownika wykonującego pracę w podobnych warunkach, biorąc przy tym pod uwagę charakter pracy, pełnioną funkcję, odbyte przygotowanie zawodowe, a także dotychczasowy staż pracy. Nie ma również przeszkód, aby komornik – w razie wystąpienia wątpliwości – zaczerpnął w tym zakresie wiadomości specjalnych od biegłego bądź innych informacji od właściwego organu jednostki samorządu terytorialnego lub izby rzemieślniczej⁴¹.

³⁸ Mowa tutaj o świadczeniach przyznawanych wierzycielom alimentacyjnym na podstawie ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (tj. Dz.U. z 2026 r., poz. 79).

³⁹ A. Janaszek [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Świeczkowskiego, Warszawa 2025, art. 1087, nb 1.

⁴⁰ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1087, nb 3.

⁴¹ H. Pietrkowski, *Kodeks...*, op. cit., s. 1140–1142.

Prowadzenie egzekucji z zastosowaniem w jej trakcie art. 1087 k.p.c. nie może jednak toczyć się prawidłowo, jeżeli nie uda się najpierw sprecyzować pojęcia „osoba bliska”. Nie podaje takiej definicji k.p.c., nie czyni tego również wprost k.r.o., przy czym w doktrynie postępowania egzekucyjnego podniesiono kilka sposobów na uzyskanie zakresu pojęciowego osoby bliskiej. Mianowicie zwraca się uwagę na art. 261 § 1 k.p.c. stanowiący o katalogu osób, które mogą odmówić składania zeznań w charakterze świadka, oraz na art. 115 § 11 k.k. wskazujący na pojęcie osoby najbliższej w rozumieniu prawa karnego. Kluczowy jest jednak pogląd, że pojęcie „osoba bliska” winno odnosić się do określeń pozanormatywnych. Jako „osoby bliskie” należy traktować osoby pozostające faktycznie w bliskich stosunkach uczuciowych niezależnie od istnienia lub nieistnienia więzi rodzinnych (pokrewieństwa, powinowactwa, przysposobienia), a także bez względu na płeć. Przykładowo, za takie osoby powinno się uznać konkubenta, wychowanka, członka rodziny zastępczej, a wręcz osobę, z którą dłużnika łączą bliskie więzi mające charakter wieloletniego, wspólnego prowadzenia gospodarstwa domowego⁴².

Nie ma wątpliwości, że swoista instytucja procesowa z art. 1087 k.p.c. ma na celu przeciwdziałać zмовie dłużnika zajętej wierzytelności z dłużnikiem egzekwowanym, jeżeli dążyliby oni do udaremnienia egzekucji świadczeń alimentacyjnych. Narzędzie to wymusza niejako uczciwe współdziałanie pracodawcy dłużnika alimentacyjnego zarówno z organem egzekucyjnym, jak i z samym wierzycielem. Ustawodawca przewidział także sankcje wobec dłużnika alimentacyjnego oraz jego pracodawcy będącego jednocześnie osobą bliską dłużnika. Mowa tutaj przede wszystkim o art. 886 i 887 k.p.c.⁴³ W sytuacji gdy wskazany pracodawca nie czyni zadość wezwaniu komornika do przekazywania zajętego wynagrodzenia, wierzyciel nie może skierować egzekucji do majątku tej osoby bliskiej będącej dłużnikiem zajętej wierzytelności, może natomiast wystąpić z powództwem przewidzianym w art. 887 § 2 k.p.c. (powództwo przeciwko pracodawcy z przypozwaniem dłużnika w trybie

⁴² A. Marciniak [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1087, nb 2.

⁴³ M. Romańska, O. Leśniak, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 613.

art. 887 § 1 k.p.c.) albo art. 886 § 3 k.p.c. (powództwo przeciwko pracodawcy o zapłatę odszkodowania). Sąd Najwyższy precyzuje przedstawioną sytuację, stwierdzając, że rzeczne powództwa w sprawach alimentacyjnych mogą mieć znaczenie zwłaszcza wtedy, gdy brak jest osób zobowiązanych do alimentacji w dalszej kolejności, bowiem umożliwiają one wierzycielom alimentacyjnym, przynajmniej w pewnym zakresie, uzyskanie środków potrzebnych do życia⁴⁴. Konsekwencją zaś zgłoszenia przez pracodawcę zarzutów przytoczonych w art. 1087 k.p.c., w toku procesu prowadzonego w trybie art. 887 § 2 k.p.c., winno być w szczególności ich pominięcie przez sąd⁴⁵.

5. Udział sądu w egzekucji świadczeń alimentacyjnych

Przechodząc do zagadnienia udziału sądu w sprawach egzekucji świadczeń alimentacyjnych, należy zwrócić uwagę na dwa podstawowe, szczególne przepisy z Działu V Tytułu III Części trzeciej k.p.c., a mianowicie na art. 1082 oraz 1085. Artykuły te, choć lakoniczne i jednoznaczne, warto wyjaśnić szerzej, biorąc pod uwagę ogólne przepisy z zakresu postępowania cywilnego.

Zgodnie z art. 1082 k.p.c. czynnościami realizowanymi przez sąd z urzędu są: nadanie tytułowi egzekucyjnemu, zasądzającemu alimenty, klauzuli wykonalności oraz doręczenie tak skompletowanego tytułu wykonawczego do rąk wierzyciela alimentacyjnego. Za tytuł egzekucyjny, o którym mowa w art. 1082 k.p.c., należy uznawać postanowienie o zabezpieczeniu roszczenia w sprawach o zasądzenie alimentów lub renty alimentacyjnej (art. 753, art. 753¹ § 1 pkt 1, art. 753² k.p.c.), ugodę (sądową lub zawartą przed mediatorem i zatwierdzoną następnie przez sąd) bądź akt notarialny zawarte w tych sprawach⁴⁶, a przede wszystkim

⁴⁴ SN w wyroku z dnia 20 lutego 1974 r., III CRN 388/73, OSNCP 1975/2/29, Legalis nr 17770.

⁴⁵ S. Cieślak [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1087, nb 4.

⁴⁶ Krytyczny pogląd co do zastosowania art. 1082 k.p.c. do ugody zawartej przed mediatorem i zatwierdzonej przez sąd w trybie art. 183¹³ § 1 k.p.c. oraz do aktu notarialnego, w którym dłużnik poddał się egzekucji, wyraził S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, S. Cieślaka, Legalis/el. 2024, art. 1082, nb 2, wskazując, iż w przypadku tych tytułów egzekucyjnych podjęcie czynności z art. 1082 będzie niecelowe z uwagi na odrębne w tym zakresie przepisy dotyczące nadawania klauzul wykonalności, tj. np. art. 183¹⁴ § 1 i 2 k.p.c. – w przypadku zatwierdzenia ugody zawartej przed mediatorem.

wyrok sądu, który stał się prawomocny bądź któremu został nadany rygor natychmiastowej wykonalności, a taki nadawany jest wyrokom zasądzającym alimenty z urzędu przez sąd co do rat płatnych po dniu wniesienia powództwa, a co do rat płatnych – przed wniesieniem powództwa, za okres nie dłuższy niż trzy miesiące (art. 333 § 1 pkt 1 k.p.c.)⁴⁷. Wymienione tytuły egzekucyjne dotyczą następujących spraw: o zasądzenie alimentów (art. 128, art. 133 k.r.o.), o podwyższenie lub obniżenie alimentów (art. 138 k.r.o.), o ustalenie ojcostwa (art. 143 k.r.o.), o rozwód (art. 58 § 1, art. 60 k.r.o.) lub o separację (art. 61³ w zw. z art. 58 § 1 k.r.o. i art. 60 k.r.o.). W doktrynie zaznacza się, że za pomocą wykładni celowościowej regulacją z art. 1082 k.p.c. można objąć także renty mające charakter alimentów⁴⁸. Rozszerzająco warto jeszcze wspomnieć, że wedle art. 1157 pkt 1 k.p.c. sprawy dotyczące alimentów nie mogą zostać poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownego z uwagi na wyłączenie w tym zakresie zdolności arbitrażowej tych sporów⁴⁹.

Przepis z art. 1082 zd. 1 k.p.c. stanowi *lex specialis*, a zarazem wyłom od zasady z art. 782 § 1 zd. 1 k.p.c., zgodnie z którą nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu w postępowaniu klauzulowym następuje na wniosek uprawnionego. Nawet więc w braku zgłoszenia przez wierzyciela alimentacyjnego stosownego wniosku o nadanie klauzuli wykonalności, sąd jest zobowiązany do wykonania tej czynności z urzędu. W takiej sytuacji sąd, na podstawie § 226 ust. 3 r.u.s.p.⁵⁰, we wzmiance o nadaniu klauzuli wykonalności zamieszcza sformułowanie „z urzędu”. Na uwagę zasługuje również to, że działanie sądu z urzędu ograniczone jest wyłącznie do tej jednej czynności, a więc nie obejmuje chociażby wydania dalszego tytułu wykonawczego, czy tytułu wykonawczego w miejsce utraconego⁵¹.

⁴⁷ M. Karcz, M. Romańska, M. Kurman, W. Maciejko, *Komentarz do przepisów KPC regulujących alimenty* [w:] *Alimenty. Komentarz*, Legalis/el. 2022, art. 1082, nb 1.

⁴⁸ P. Rawczyński [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1082, nb 2–15.1.

⁴⁹ H. Pietrzkowski, *Kodeks...*, op. cit., s. 1136.

⁵⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 867 z późn. zm.).

⁵¹ M. Drabik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szanciły, Legalis/el. 2023, art. 1082, nb 1–5.

Ustawodawca, kierując się w dalszym ciągu istotnym interesem wierzycieli alimentacyjnych i koniecznością zabezpieczenia ich sytuacji procesowej, zdecydował się na wprowadzenie przepisu z art. 1085 k.p.c., umożliwiającego wszczęcie egzekucji świadczeń alimentacyjnych z urzędu na żądanie sądu pierwszej instancji, który zasądził to roszczenie. Tak samo jak w przypadku pozostałych, omówionych już norm z zakresu egzekucji świadczeń alimentacyjnych, art. 1085 k.p.c. jest przepisem szczególnym, mającym swój odpowiednik w *lex generalis*, tj. w art. 796 § 2 k.p.c. Co do zasady bowiem egzekucja może być wszczęta z urzędu w sprawach, które w postępowaniu rozpoznawczym mogą być wszczęte z urzędu. Badana regulacja ma jednak charakter wyłącznie fakultatywny – wszczęcie egzekucji z urzędu zależy od swobodnego uznania sądu, który, jak podaje się w literaturze przedmiotowej dotyczącej egzekucji świadczeń alimentacyjnych, wykorzystywać powinien art. 1082 k.p.c., kiedy wierzyciel, działający bez profesjonalnego pełnomocnika, wykazuje nieporadność w procesie⁵².

Odnosząc się zaś do formalnych kwestii zastosowania art. 1085 k.p.c., nadmienić trzeba, że sądowe polecenie wszczęcia egzekucji świadczeń alimentacyjnych powinno odpowiadać wymaganiom, o których mowa w art. 797 k.p.c.⁵³ Sąd przekazuje żądanie wszczęcia egzekucji do komornika właściwego ze względu na wskazany przez niego w tym żądaniu sposób egzekucji świadczeń alimentacyjnych⁵⁴. Po otrzymaniu takiego polecenia komornik zawiadamia wierzyciela, któremu w toku postępowania będzie przekazywał wyegzekwowane kwoty, przy czym – w kontekście prowadzenia egzekucji wszczętej na podstawie art. 1085 k.p.c. – trzeba mieć na względzie, że umorzenie takiego postępowania na żądanie wierzyciela może się odbyć wyłącznie za zgodą sądu polecającego wszczęcie tego postępowania, tj. na mocy art. 825 pkt 1 k.p.c.⁵⁵

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, można dojść do wniosku, że art. 1082 k.p.c. pozostaje niejako skorelowany z art. 1085 k.p.c., bowiem obie te regulacje stanowią o uprzywilejowaniu sytuacji procesowej wierzyciela, jeżeli

⁵² M. Karcz, M. Romańska, M. Kurman, W. Maciejko, *Komentarz...*, op. cit., art. 1085, nb 1–2.

⁵³ M. Drabik [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1085, nb 3.

⁵⁴ A. Marciniak [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1085, nb 4.

⁵⁵ M. Karcz, M. Romańska, M. Kurman, W. Maciejko, *Komentarz...*, op. cit., art. 1085, nb 4–5.

chodzi o ułatwienie zainicjowania egzekucji świadczeń alimentacyjnych. Jednakże zauważa się w doktrynie postępowania egzekucyjnego występujące między tymi instytucjami procesowymi istotne różnice. Na pierwszy rzut oka wysuwa się to, że działanie sądu, polegające na nadaniu klauzuli wykonalności z urzędu w trybie art. 1082 k.p.c., ma charakter obligatoryjny, podczas gdy zgłoszenie polecenia wszczęcia egzekucji świadczeń alimentacyjnych na podstawie art. 1085 k.p.c. zależy wyłącznie od fakultatywnej decyzji sądu pierwszej instancji, który rozpoznawał sprawę. Ponadto nie jest równoznaczne wszczęcie z urzędu postępowania klauzulowego, otwierającego postępowanie egzekucyjne *sensu largo*, ze wszczęciem właściwego postępowania egzekucyjnego. Sama bowiem czynność wydania *ex officio* tytułu wykonawczego dotyczącego zasądzenia świadczeń, o których mowa w art. 1081 § 1 k.p.c., nigdy nie zastąpi wniosku wierzyciela o wszczęcie egzekucji, jeżeli sąd nie uzna, że w sprawie należy zastosować art. 1085 k.p.c.⁵⁶

6. Pozaegzekucyjne sposoby zaspokojenia wierzyciela alimentacyjnego

Ostatnim zagadnieniem poruszonym w niniejszym opracowaniu są pozaegzekucyjne sposoby zaspokojenia wierzyciela alimentacyjnego. Analizując obowiązujące przepisy, zauważyć można kilka dróg prawnych, które – po spełnieniu określonych przesłanek formalnych i faktycznych – choćby pośrednio mogą pomóc wierzycielowi alimentacyjnemu w uzyskaniu należnych mu świadczeń bez wszczynania postępowania egzekucyjnego. Pierwsza z nich obejmuje możliwość zaspokojenia wierzyciela alimentacyjnego z wynagrodzenia za pracę dłużnika lub jego pieniędzy znajdujących się w depozycie zakładu karnego, tj. na podstawie art. 1081 § 3 k.p.c.⁵⁷ Kolejnym ze sposobów zaspokojenia wierzyciela alimentacyjnego, bez konieczności wszczynania postępowania egzekucyjnego, jest tryb bezegzekucyjnych potrąceń, dokonywanych przez pracodawcę dłużnika alimentacyjnego, o czym mowa w art. 88 k.p. Ponadto wierzyciel alimentacyjny może poza egzekucją złożyć wniosek przewidziany

⁵⁶ S. Cieślak [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1082, nb 5.

⁵⁷ A. Marciniak [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1081, nb 8.

w art. 139 ust. 1 pkt 4 u.e.r.⁵⁸ Istnieje także sposobność, aby świadczenie należności alimentacyjnych odbywało się za pośrednictwem wydanego przez sąd rodzinny nakazu z art. 28 § 1 i 2 k.r.o.

Uregulowany w przepisach art. 1081 § 3 i 4 k.p.c. pozaegzekucyjny, a mimo to przymusowy sposób zaspokojenia wierzyciela za pośrednictwem dyrektora zakładu karnego, w którym karę pozbawienia wolności odbywa skazany dłużnik, obwarowany jest kilkoma warunkami wymagającymi kumulatywnego spełnienia. Mianowicie, wymienia się w tym względzie w literaturze przedmiotu następujące przesłanki: 1) funkcjonowanie w obrocie prawnym oraz dołączenie do wniosku do dyrektora zakładu karnego tytułu wykonawczego stwierdzającego istnienie obowiązku świadczenia należności alimentacyjnych przez dłużnika przebywającego w zakładzie karnym; 2) stan wynagrodzenia za pracę osadzonego lub też pieniędzy znajdujących się w jego depozycie powinien wystarczać do zaspokojenia wszystkich wierzycieli, jeżeli do dyrektora zakładu wpłynęły wnioski także innych uprawnionych; 3) brak zajęcia wynagrodzenia za pracę dłużnika alimentacyjnego przez organ egzekucyjny. Niespełnienie choćby jednej ze wskazanych przesłanek zastosowania instrumentu z art. 1081 § 3 i 4 k.p.c. skutkuje tym, że dyrektor zakładu karnego będzie zmuszony do przekazania wniosku do organu egzekucyjnego, właściwego na podstawie art. 27 i 28 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 880 i 1081 § 4 k.p.c.⁵⁹

Łączne stwierdzenie przytoczonych wyżej warunków obliguje dyrektora zakładu karnego do wypłacania kwot wierzycielowi alimentacyjnemu z należności za pracę dłużnika lub z jego pieniędzy znajdujących się w depozycie zakładu karnego, przy czym art. 1081 § 3 *in fine* wskazuje na ograniczenie zakresu omawianego, pozaegzekucyjnego sposobu zaspokojenia wierzyciela alimentacyjnego, odwołując się do art. 125 § 2 k.k.w., wedle którego w przypadku przysługującego skazanemu wynagrodzenia za pracę, po odliczeniu zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych, wolne jest w każdym czasie od egzekucji 60% tej kwoty⁶⁰.

⁵⁸ Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 1749 z późn. zm.).

⁵⁹ S. Cieślak [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1081, nb 8.

⁶⁰ P. Rawczyński [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1081, nb 45.

W kontekście bezegzekucyjnych środków zaspokojenia wierzyciela alimentacyjnego nie można zapomnieć o szczególnym trybie potrącania alimentów z wynagrodzenia za pracę dłużnika alimentacyjnego nieodbywającego kary pozbawienia wolności. Mocą art. 88 k.p. ustawodawca obliguje pracodawcę do potrącania z wynagrodzenia za pracę kwot zasądzonych świadczeń alimentacyjnych, mimo iż nie zostało w tym przedmiocie wszczęte postępowanie egzekucyjne⁶¹. W tym względzie organ egzekucyjny nie podejmuje jakichkolwiek działań – ani w egzekucyjnym postępowaniu sądowym, ani administracyjnym. Pracodawca działa w tym zakresie samodzielnie, na podstawie wystosowanego przez wierzyciela alimentacyjnego wniosku, do którego dołącza się tytuł wykonawczy.

Dopuszczalność zastosowania uproszczonego trybu potrąceń bezegzekucyjnych z art. 88 k.p. pozostaje jednak wyłączona w dwóch sytuacjach faktycznych. Po pierwsze, gdy świadczenia alimentacyjne mają być potrącone na rzecz kilku wierzycieli, a łączna suma, która może być potrącona, nie wystarcza na pełne pokrycie wszystkich należności alimentacyjnych, po drugie zaś, kiedy wynagrodzenie dłużnika alimentacyjnego zostało uprzednio zajęte przez organ egzekucyjny w trwającej już egzekucji sądowej lub administracyjnej⁶². Dodać ostatecznie należy, że sam brak reakcji pracodawcy bądź odmowa podjęcia działań na podstawie przedłożonego mu wraz z tytułem wykonawczym wniosku uprawnionego wierzyciela alimentacyjnego uniemożliwi wszczęcie takiego bezegzekucyjnego trybu potrącania. Ustawodawca przy tym nie zdecydował się na wprowadzenie jakiegokolwiek sankcji w stosunku do bezczynnego pracodawcy – wierzycielowi pozostaje wówczas wszczęcie postępowania egzekucyjnego⁶³.

⁶¹ Taki tryb ściągania świadczeń alimentacyjnych przewidziany był już w pierwotnym tekście k.p., niemniej jako ustawowy obowiązek (a nie uprawnienie) pracodawcy dłużnika alimentacyjnego, obowiązuje dopiero poczynszy od wejścia w życie w dniu 1 czerwca 2005 r. nieobowiązującej aktualnie ustawy z dnia 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz.U. z 2005 r. Nr 86, poz. 732), uchylonej na mocy ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (t.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 79).

⁶² J. Wrątny, *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 288.

⁶³ A.M. Świątkowski, *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 569.

Wierzyciel alimentacyjny, który nie wszczyna postępowania egzekucyjnego w przedmiocie zasądzonych tytułem wykonawczym roszczeń, może także skorzystać z instrumentu z art. 139 ust. 1 pkt 4 u.e.r. Przepis ten stanowi, że ze świadczeń wypłacanych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, po uwzględnieniu odliczenia składki na ubezpieczenie zdrowotne, a także zaliczki oraz innych należności z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych, podlegają potrąceniu należności alimentacyjne na wniosek wierzyciela na podstawie załączonego do niego tytułu wykonawczego. Potrąceniu podlegać będą wówczas należności zaległe za okres wskazany w tytule wykonawczym, pod warunkiem uzyskania od wierzyciela odrębnego oświadczenia, że nie zostały one w inny sposób uiszczone przez dłużnika (art. 139 ust. 4 u.e.). Warunki skorzystania z nadmienionego uprawnienia wierzyciela alimentacyjnego i sposób postępowania organów w przypadku niezaimplementowania choćby jednego z nich pozostają zasadniczo zbieżne z tym, o czym była mowa wcześniej w kontekście pozaegzekucyjnych potrąceń dokonywanych przez dyrektora zakładu karnego, przy czym wniosek w trybie art. 139 ust. 1 pkt 4 u.e. może zostać skierowany również do pracodawcy oraz właściwej jednostki ZUS⁶⁴.

Granice opisanych wyżej potrąceń na należności alimentacyjne obejmują kwotę maksymalnie 25% świadczenia przysługującego dłużnikowi od Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zgodnie z u.e.r. (art. 140 ust. 1 pkt 3 u.e.r.). Warto zwrócić uwagę, że jeżeli w przedmiocie należności alimentacyjnych zostanie wszczęta egzekucja, to nadmieniona granica ulegnie podniesieniu do wysokości 60% świadczenia z FUS, tj. zgodnie z art. 140 ust. 1 pkt 3 u.e.r.

Jedynie na zasygnalizowanie zasługuje w tym punkcie kwestia wykonywania orzeczeń na podstawie art. 28 § 1 k.r.o. wobec sytuacji, gdy jeden z małżonków pozostających we wspólnym pożyciu nie spełnia ciężącego na nim obowiązku przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny. Realizacja tychże orzeczeń następuje bezpośrednio przez sąd, bez udziału komornika, w tak zwanym postępowaniu zabezpieczająco-wykonawczym. Nakaz wydany w trybie art. 28 k.r.o. ma bowiem charakter bezwzględnie wiążący dla wierzyciela i uchylający drogę

⁶⁴ A. Janaszek [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 1081, nb 7.

egzekucji sądowej. Postępowanie w przedmiocie wydania takiego orzeczenia odbywa się w trybie nieprocesowym w sprawach małżeńskich (art. 565 § 2 k.p.c.), przy czym rozstrzygnięcie to ma formę postanowienia, którego odpis przesyła się pracodawcy lub dłużnikowi innej wierzytelności w celu wykonania (§ 253 r.u.s.p.)⁶⁵.

7. Podsumowanie

Dane opublikowane przez Biuro Informacji Gospodarczej InfoMonitor S.A. na koniec października 2025 r. wskazują jasno, że zadłużenie alimentacyjne w Polsce rośnie rokrocznie – we wrześniu 2025 r. wyniosło 16,9 mld PLN, co stanowi wzrost o 6,7 mld PLN, tj. 66% w stosunku do danych z września 2021 r. Jak zauważa prezes Rejestru Dłużników BIG InfoMonitor S.A., zjawisko uchylania się od płacenia alimentów wywodzi się przede wszystkim z celowego ukrywania dochodów czy pracy w tak zwanej szarej strefie, w połączeniu ze słabą skutecznością samej egzekucji tychże roszczeń, która wynosi poniżej 25%⁶⁶.

Pomimo więc istnienia w ustawodawstwie omówionych w niniejszym opracowaniu instrumentów i uprawnień procesowych, z których korzysta z mocy samego prawa bądź może skorzystać wierzyciel alimentacyjny, systemowa egzekwowalność świadczeń alimentacyjnych pozostaje w znacznym stopniu ograniczona. Jedynym rozwiązaniem dla tegoż podmiotu w sytuacji, gdy szanse na prawidłowy przebieg egzekucji alimentów *de facto* nie istnieją, jest skorzystanie z funduszu alimentacyjnego w trybie u.p.u.a.⁶⁷ Proces przyznania świadczeń z funduszu alimentacyjnego rozpoczyna się od wniosku wierzyciela, który należy skierować do wójta, burmistrza lub prezydenta miasta właściwego ze względu na miejsce zamieszkania uprawnionego do świadczeń alimentacyjnych. Wniosek taki winien uwzględniać w załącznikach

⁶⁵ Ibidem, nb 8.

⁶⁶ Powyższe dane i wnioski udostępnione zostały w informacji prasowej Biura Prasowego BIG InfoMonitor S.A. w dniu 29 października 2025 r. pt. „Dług alimentacyjny to nie tylko sprawa rodzinna. To problem społeczny” (<https://media.big.pl/informacje-prasowe/859942/dlug-alimentacyjny-to-nie-tylko-sprawa-rodzinna-to-problem-spoeczny> – dostęp: 31.03.2026).

⁶⁷ Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (t.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 79 z późn. zm.).

zaświadczenie organu prowadzącego postępowanie o bezskuteczności egzekucji zawierające informacje o stanie egzekucji, przyczynach jej bezskuteczności oraz działaniach podejmowanych w celu wyegzekwowania zasądzonych alimentów (art. 3 ust. 1 i 2 u.p.u.a.). Warto jeszcze zasygnalizować, że pod pojęciem bezskuteczności egzekucji na gruncie u.p.u.a. rozumie się przede wszystkim taką egzekucję, w wyniku której w okresie dwóch miesięcy nie wyegzekwowano pełnej należności z tytułu zaległych i bieżących zobowiązań alimentacyjnych (art. 2 pkt 2 *ab initio* u.p.u.a.). Natomiast zgodnie z art. 10 ust. 1 u.p.u.a. świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednakże w kwocie nie wyższej niż 1000 PLN.

Mając na względzie aktualne uwarunkowania ekonomiczne w Polsce, przyczyniające się do stałego wzrostu kosztów utrzymania, w tym niewątpliwie również kosztów utrzymania małoletnich, warty uwagi mógłby być postulat podwyższenia podanego limitu świadczenia z funduszu alimentacyjnego. W swoim pierwotnym tekście u.p.u.a. w art. 10 ust. 1 ustanawiała limit 500 PLN wypłat świadczeń z funduszu alimentacyjnego. Podwyżka tej kwoty nastąpiła dopiero 12 grudnia 2024 r., gdy weszła w życie ustawa z dnia 21 listopada 2024 r. o zmianie ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. z 2024 r., poz. 1827). W ciągu więc niemalże dwudziestu lat obowiązywania omawianej regulacji wskazany limit uległ podwyższeniu wyłącznie jednokrotnie, przy czym, biorąc pod uwagę źródło tychże świadczeń, trzeba mieć oczywiście na względzie rzeczywiste możliwości finansowe państwa, wielkość długu alimentacyjnego i liczbę osób uprawnionych, która najpewniej dalej będzie rosła. *De lege ferenda* kluczowe jednak zdaje się nie tyle podwyższanie limitu świadczenia z funduszu alimentacyjnego, co modyfikowanie obecnych bądź wprowadzanie nowych narzędzi zarówno w części prawa cywilnego materialnego, jak i procesowego, aby uszczelnić dochodzenie świadczeń alimentacyjnych, a tym samym zwiększyć skuteczność postępowań egzekucyjnych toczących się w tym przedmiocie. Podana wyżej statystyka dotycząca rosnącego zadłużenia alimentacyjnego pokazuje bowiem, że dłużnicy alimentacyjni nie poczuwają się do odpowiedzialności za ciążący na nich obowiązek i nadal potrafią znaleźć sposoby na uchylanie się od jego wykonywania.

STRESZCZENIE **Egzekucyjne i pozaegzekucyjne dochodzenie świadczeń alimentacyjnych**

W niniejszym artykule omówiono szczególne reguły egzekucyjnego i pozaegzekucyjnego dochodzenia świadczeń alimentacyjnych w polskim systemie prawnym. Punktem wyjścia do przedmiotowych rozważań jest podkreślenie konstytucyjnej ochrony rodziny i dziecka, która uzasadnia uprzywilejowaną pozycję procesową wierzyciela alimentacyjnego. W opracowaniu wyjaśniono pojęcia alimentów i renty o charakterze alimentów. Szczególną uwagę poświęcono uprzywilejowanej pozycji wierzyciela alimentacyjnego: rozszerzeniu jego uprawnień, jeżeli chodzi o wybór komornika właściwego dla świadczeń alimentacyjnych, czy ograniczeniu wymogów formalnych wniosku egzekucyjnego. Zauważono też, że egzekucja świadczeń alimentacyjnych charakteryzuje się także podniesionym zakresem egzekucji w przypadku określonych sposobów egzekucji. Poruszono ponadto kwestię roli sądu w sprawach egzekucji świadczeń alimentacyjnych oraz wskazano na pozaegzekucyjne sposoby zaspokojenia tych roszczeń. Całość przytoczonych badań ma na celu ukazanie systemowego uprzywilejowania dochodzenia alimentów jako świadczeń o charakterze egzystencjalnym.

Słowa kluczowe: sądowe postępowanie egzekucyjne, świadczenie alimentacyjne, wierzyciel alimentacyjny, uprzywilejowana pozycja procesowa, komornik sądowy

ABSTRACT **Enforcement and Non-enforcement Recovery of Maintenance Payments**

Jakub Troka, Department of Civil Procedure, Faculty of Law and Administration,
Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland; ORCID 0009-0002-6479-5722

This academic article discusses the specific rules governing the enforcement and non-enforcement recovery of maintenance payments within the Polish legal system. The starting point for these considerations is the emphasis on the constitutional protection of the family and the child, which justifies the privileged procedural position of the maintenance creditor. The article explains the concepts of maintenance and maintenance-type payments. Particular attention is paid to the privileged position of the maintenance creditor – including the extension of their powers regarding the selection of the bailiff competent for maintenance payments and the reduction of formal requirements for the application for enforcement. The author notes that the enforcement of maintenance payments is also characterised by an increased scope of enforcement in the case of specific enforcement methods. The article addresses the role of the court in maintenance enforcement cases and highlights non-enforcement methods of satisfying such claims. The aim of the research cited is to demonstrate the systemic prioritisation of maintenance payments as benefits of an existential nature.

Keywords: court enforcement proceedings, maintenance payments, maintenance creditor, privileged procedural position, bailiff

Bibliografia/References

- Gil P. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ, I. Gil, Legalis/el. 2026.
- Pietrkowski H., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne. Art. 758–1095¹*, pod red. T. Ercińskiego, M. Dziurdy, Warszawa 2025.
- Biezuński M., Biezuński P., *Pomoc osobom uprawnionym do alimentów*, Warszawa 2009.
- Kawałko A., Witczak H. [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. M. Frasa, M. Habdas, Legalis/el. 2025.
- Rawczyński P. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. R. Ryłskiego, A. Olasia, Legalis/el. 2025.
- Cieślak S. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, S. Cieślaka, Legalis/el. 2024.
- Flaga-Gieruszyńska K. [w:] K Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Legalis/el., 2025.
- Olczak-Dąbrowska D., *Enforcement of maintenance benefits*, Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne 2017, nr 29.
- Marciniak A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom IV. Komentarz. Art. 730–1095¹*, pod red. A. Marciniaka, Legalis/el. 2020.
- Jaceczko E. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. O.M. Piaskowskiej, Gdańsk 2025.
- Maniewska E. [w:] K. Jaśkowski, E. Maniewska, *Komentarz aktualizowany do Kodeksu pracy*, Gdańsk 2026.
- Janaszek A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Świeczkowskiego, Warszawa 2025.
- Romańska M., Leśniak O., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Cieślak S. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, S. Cieślaka, Legalis/el. 2024.
- Karcz M., Romańska M., Kurman M., Maciejko W., *Komentarz do przepisów KPC regulujących alimenty* [w:] *Alimenty. Komentarz*, Legalis/el. 2022.
- Drabik M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 506–1217*, pod red. T. Szanciły, Legalis/el. 2023.
- Wrątny J., *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Świątkowski A.M., *Kodeks pracy. Komentarz*, Warszawa 2018.

Repayment Plan as the Main Tool of “Consumer Bankruptcy” in the Czech Republic and Poland¹

1. Introduction

Since 2020 the number of consumer bankruptcies in Poland has grown rapidly² and insolvency proceedings may be understood as an important tool in resolving Polish household indebtedness. According to analyses conducted by the Central Economic Information Centre (*Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczych*), 21 266 people were declared bankrupt in 2025 in Poland. This represents a slight increase compared to 2024, when the figure stood at 21 187³. However, it must be pointed out that this statistic shows the declaration of consumer bankruptcy (*upadłość konsumencka*), when debtors can

¹ This article was written as part of a specific research project of Masaryk University *Rozvoj a podpora vědecko-výzkumných aktivit doktorského studijního programu “Soukromé právo a civilní právo procesní”*.

² P. Nowak, *Uwolnienie od długu poprzez upadłość konsumencką*, *Finanse i prawo finansowe*, 2025, vol. 45, iss. 1, pp. 161–162.

³ Centralny Ośrodek Informacji Gospodarczych, *2025 upadłości konsumenckie*, Warszawa 2026, available at: <https://www.coig.com.pl/2025-upadlosc-konsumentencka.php>

achieve debt relief (*oddlužení* in Czech and *oddłużenie* in Polish). Nearly the same statistic regarding people who apply for debt relief was declared in 2025 in the Czech Republic (hereinafter also “CZ”), amounting to precisely 22 720 people, as compared to 20 740⁴ in 2024. It should be stressed that the Czech legal system does not recognise such a procedure specifically for consumers. That means that either entrepreneurs or legal persons who do not run a business can apply for debt relief proceedings (for more details, see chapter 2) and obtain a discharge. According to the Czech Insolvency Act⁵, consumers have no special position in this process.

Repayment plans play a key role in most debt relief proceedings. From a theoretical perspective, a repayment plan shows a debtor’s effort and whether the debtor deserves this opportunity. In continental European law, it was hardly imaginable that a debtor could gain debt relief and earn a fresh start⁶ without a demonstration of reasonable effort⁷.

The essence of a repayment plan in the insolvency procedure is, basically, the debtor’s obligation to make monthly payments for a certain period. The goal of this article is to examine the differences in the characteristics of this institute, including the determination of the length and total sum of the amount of repayment in CZ and Poland. The article explains the different approaches to repayment in both countries and considers the advantages and disadvantages of both Czech and Polish legal frameworks. For better understanding for Polish readers, the article also contains brief information about Czech insolvency proceedings regarding the basic elements and the

⁴ Institut prevence a řešení oddlužení, *Statistiky oddlužení, Vývoj oddlužení – v letech*, Praha 2026, available at: <https://www.institut-predluzeni.cz/data-a-studie/oddluzeni/>

⁵ Act No. 182/2006 Coll., on bankruptcy and its resolution (Insolvency Act; hereinafter “IA”).

⁶ For more details about a fresh start for debtors, see e.g. R. Jokubauskas, *The concept of a fresh start in the discharge of debt procedure in European Union insolvency law*, Maastricht Journal of European and Comparative Law, vol. 30, iss. 4, pp. 599–602.

⁷ Sometimes this European approach when an honest debtor must demonstrate reasonable effort is so-called the *fresh start* doctrine, for more see E. Gruodyte, J. Kirsienė, *Application of “Fresh start” Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective*, Inżynieria Ekonomika-Engineering Economics, 2010, no. 21, iss. 3, p. 266; J.J. Kilborn, *The Innovative German Approach to Consumer Debt Relief: Revolutionary Changes in German Law, and Surprising Lessons for the U.S.*, Northwestern Journal of International Law & Business, 2004, vol. 24, no. 2, pp. 16–17.

process. In the final chapter, the article explains how the Polish approach could be used in CZ, and *vice versa*.

The article also compares both the Polish and Czech legal frameworks from the perspective of the repayment plan and the determination of the repayment for debtors who are consumers, because, as mentioned above, the Czech IA does not recognise special provisions for consumers; for the most part, the provisions apply either to entrepreneurs or artificial legal persons who do not run a business.

2. Repayment plan in consumer bankruptcy in Poland

The Polish Bankruptcy Act (*Prawo upadłościowe*; hereinafter “PU”) stipulates specific rules and a clear structure for the insolvency of debtors-consumers, or more specifically, for non-entrepreneur natural persons. This specific proceeding is widely known in Poland as consumer bankruptcy (*upadłość konsumencka*).

The current legal structure of this process of consumer bankruptcy in Poland was widely reshaped by the amendment of August 30, 2019. Since March 24, 2020, new rules were implemented, which thoroughly changed the nature of the consumer bankruptcy procedure and gave overindebted individuals hope for a fresh start⁸. The intention of the legislator was to liberate access to the procedure and to strengthen its “fresh start” function. The aim was to make debt relief available to more insolvent persons⁹.

Under local law, there are several forms of proceedings against natural persons not conducting business activity which can lead to debt relief (*oddłużenie*):

- 1) through the cancellation of the debtor’s liabilities by a court decision with establishing a repayment plan;
- 2) through the cancellation of the debtor’s liabilities by a court decision without establishing a repayment plan;

⁸ M. Maśnicka, J. Krucalak-Jankowska, *Evolution of consumer bankruptcy in Poland: A change for a new life for insolvent debtors?* International Insolvency Review, vol. 31, iss. 2, p. 224.

⁹ R. Adamus, *Amended Consumer Bankruptcy Law in Poland*, Societas et Iurisprudentia, 2020, vol. VIII, iss. 1, p. 29.

- 3) conditional debt relief through the cancellation of the debtor's liabilities by a court decision without establishing a repayment plan;
- 4) through an arrangement concluded in a specific insolvency proceeding;
- 5) through a proceeding to enter into a composition at a creditors' meeting by a natural person not conducting business activity;
- 6) through the cancellation of the debtor's liabilities by a court decision in ordinary insolvency proceedings¹⁰.

Since this paper focuses primarily on the position of the repayment plan and the determination of payment in consumer bankruptcy proceedings, it will therefore further examine only the methods of debt relief which are defined under figures ad 1) to 3).

The main difference between these three methods of debt relief procedure lies in whether the court decision establishes a repayment plan or not (for the sake of achieving debt relief). The most common method is debt relief following the establishment of a repayment because the current Polish regulation includes a mandatory repayment plan for all debtors whose financial and personal situation enables them to pay off their debts or at least part of their debts. To put it another way, debtors must satisfy at least part of their creditors' claims during a repayment plan, and the remaining liabilities are discharged.

Secondly, however, the PU provides, in case of an exceptional situation, debt relief without establishing a repayment plan. This method may be applied in cases of debtors who are permanently and objectively in such a personal and financial situation that they are unable to make any payments¹¹. Usually, these requirements are met due to long-term health issues or social circumstances. Consequently, this method is usually used in cases of incurably ill individuals or poor single parents with children¹². This procedure can be

¹⁰ This classification listed here is based on Adamus, see R. Adamus [in:] *Postępowania restrukturyzacyjne. Postępowanie upadłościowe*, scientific editing I. Gil, Warszawa 2025, pp. 1138–1160.

¹¹ R. Adamus [in:] *Postępowania...*, p. 1146.

¹² J. Stępińska, *Consequences of Changes in Consumer Bankruptcy Regulations*, *Finanse i prawnictwo finansowe*, 2023, vol. 37, iss. 1, pp. 115–116.

therefore described as immediate debt relief and thus, according to the Polish Supreme Court, the usage of this method should be an exception¹³.

Along similar lines, insolvency courts (hereinafter “court” or “IC”) may decide on conditional debt relief without establishing a repayment plan. This process may be applied in cases of almost the same requirements as above. However, the previous process should only be used in cases of a debtor’s permanent conditions, while this approach should be used when a debtor’s impossibility of making payments is only temporary¹⁴. In other words, this means that there is a chance that the condition of the debtor will change in the short term. Consequently, with the court’s decision about debt relief, the debtor is subjected to a 5-year monitoring period¹⁵. And during this time, both a debtor and their creditors may request the establishment of a repayment plan if the debtor’s situation improves in that near future. Therefore, if no such request is made, the debt relief becomes final upon expiry of the monitoring period¹⁶.

2.1. Establishment of a repayment plan according to the Polish Bankruptcy Act

The question of establishing a repayment plan and determining its specifics are the main goals during the phase of the procedure conducted by an insolvency practitioner (hereinafter also “IP”). In other words, the court may decide these specifics about the repayment plan after the following tasks: Firstly, an IP must draw up an inventory of the debtor’s assets for the insolvency estate, realise (sell) these assets and distribute the profits among the creditors. Secondly, this step comes after the creditors file their claims, the IP reviews these claims and compiles a list of creditors’ claims.

In the first step, the court shall decide whether there are conditions for debt relief or not and what method will be used. According to that, the IC has several options: 1) disapprove the debt relief; 2) approve the debt relief

¹³ Decision of the Polish Supreme Court of May 25, 2021, no. I. CSKP 100/2.

¹⁴ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2025, p. 877–878.

¹⁵ Ibidem, p. 877.

¹⁶ R. Adamus, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021, pp. 1200–1202.

with establishing a repayment plan; 3) approve the debt relief without any repayment plan and 4) approve a conditional discharge of debts without any repayment plan and with a 5-year monitoring period¹⁷. An IC may base the decision on the draft of the plan or opinion of an IP or opinions of debtors and creditors. However, these opinions and the draft are not binding for a court¹⁸.

Assuming that an IC found that a debtor – according to his personal and financial situation – fulfilled the above-mentioned requirements and he or she is objectively not able to make any payments, the court will make a decision approving debt relief without establishing any repayment plan [ad 3)] or approving conditional debt relief without establishing any repayment plan but with a monitoring period [ad 4)]. In the first case, a court shall issue a decision regarding debt relief whereby the debtor's not satisfied liabilities are discharged¹⁹. In the second case, a court shall issue a decision regarding conditional debt relief whereby the debtor's liabilities will be discharged after an expiration of a 5-year monitoring period (in the event that no one will request, or will request unsuccessfully, to establish a repayment plan). After the expiration of the period, the debtor may ask a court for a declaratory judgment that the debt relief is valid²⁰.

If there are no such exceptional conditions, a court shall decide on an approval of debt relief with establishing a repayment plan. In that case, however, the court must consider and rule on the main two aspects of the repayment plan: 1) determine the sum of the monthly repayments (the specific total sum; see subtitle 2.1.1) and 2) determine the length of repayment (number of monthly payments; see subtitle 2.1.2).

2.1.1. Determining the repayment amount according to Polish PU

The determination of a monthly repayment is governed primarily by art. 491¹⁵(4) PU, which says “[w]hen determining the repayment plan, the

¹⁷ A. Ludwicińska, A. Machowska, *Upadłość konsumencka*, Warszawa 2022, p. 291.

¹⁸ R. Adamus, *Oddłużenie w upadłości konsumenckiej i układzie konsumenskim*, Warszawa 2020, p. 105.

¹⁹ A. Ludwicińska, A. Machowska, *Upadłość...*, pp. 460–468.

²⁰ *Ibidem*, pp. 468–473.

court takes into account the bankrupt’s earning capacity, the need to support the bankrupt and those dependent on him, as well as their housing needs, the amount of unsatisfied claims and the extent to which claims have been satisfied in the bankruptcy proceedings”. Polish case law takes a similar approach to determining the amount of the repayment²¹.

In other words, to determine a repayment, a court in Poland examines the following three groups of criteria:

- 1) the debtor’s earning capacity;
- 2) the debtor’s expenses and also expenses of their dependants (persons maintained by the debtor), including their housing needs;
- 3) the total amount of creditors’ claims in the insolvency proceedings and the degree of satisfaction of creditors from the realisation of the debtor’s assets²².

An IC should determine a specific total sum of repayment based on the debtor’s current earnings, but also according to their earning capacity. As Janda points out, it should be emphasised that the legislature clearly indicated the debtor’s earning capacity, not their current earnings²³. Therefore, an IC does not only look at current income but should predict its potential in the future. In other words, a court should reflect the debtor’s education, their professional experience, any additional qualifications, income earned in past years, health condition, and any other factors that may affect earning capacity²⁴.

One of the most important costs is the money for housing needs. In addition, Hrycaj says that a repayment plan shall not be approved if its establishing could prevent the debtor and their dependants from meeting their housing needs²⁵. However, a court shall consider all eligible expenses. For example, in the decision of the Regional Court in Bydgoszcz of January 13, 2023, the court reviewed the decision of the District Court in Bydgoszcz which took

²¹ See e.g. decision of the Regional Court in Bydgoszcz of October 26, 2022, no. VIII Gz 152/22.

²² A. Ludwiczynska, A. Machowska, *Upadłość...*, pp. 430–431.

²³ P. Janda, *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 1027.

²⁴ A. Ludwiczynska, A. Machowska, *Upadłość...*, pp. 431–433.

²⁵ A. Hrycaj [in:] P. Filipiak, A. Hrycaj, Ł. Lipowicz, *Upadłość konsumencka. Komentarz*, Warszawa 2020, p. 201.

into account rent, utility costs, electricity costs, and also costs of telephone, internet and other services, commuting, average amount spent on groceries, medication, cleaning supplies, clothing and footwear and – because the debtor has one child as a dependent person – also expenses for the child's education²⁶. Similarly, the goal is to set the repayment at the level that is realistically achievable for debtors while not prejudicing creditors²⁷. This is also emphasised by Ludwicyńska and Machowska, who further add that it is necessary to consider also other factors and especially inflation²⁸.

In the decision of the Regional Court in Warsaw of January 10, 2024, the court reviewed the decision of the District Court in Warsaw which considered rent, cost of food, electricity, gas, costs of telephone, internet and TV, commuting, medical expenses, cleaning and hygiene supplies, clothing and footwear. The court also ruled that the debtor's health is assessed as good and he is not undergoing any medical treatment and does not regularly take any medications²⁹.

In general, courts may consider all the debtor's expenses which are not excessive or completely unjustified. Similarly, they do not consider only the nature of the expenses, but also the amount. In the decision of the Polish Supreme Court of July 25, 2024, it is said that the court of the first instance should decrease the debtor's proposed gas consumption expense due to the excessive amount³⁰.

It is also important to note that ICs repeatedly hold that, when determining the amount of repayment, they are not bound by the limitations on enforcement from other monetary benefits (Art. 833 Civil Procedure Code³¹). In other words, the court may consider all a debtor's financial incomes and resources, including the amount of non-seizable benefits or other benefits, leaving the debtor's disposable amount of money less than the minimum non-seizable salary³².

²⁶ Decision of the Regional Court in Bydgoszcz of January 13, 2023, no. VIII Gz 248/22.

²⁷ See decision of the Polish Supreme Court of July 25, 2024, no. II CSKP 381/24.

²⁸ A. Ludwicyńska, A. Machowska, *Upadłość...*, p. 436.

²⁹ Decision of the Regional Court in Warsaw of January 10, 2024, no. XXIII Gz 882/23.

³⁰ Decision of the Polish Supreme Court of July 25, 2024, no. II CSKP 381/24.

³¹ Polish Civil Procedure Code of November 17, 1964 r., Dz.U. 1964 Nr 43, poz. 296 (Kodeks postępowania cywilnego); hereinafter: CPC.

³² A. Ludwicyńska, A. Machowska, *Upadłość...*, pp. 433–436.

Consequently, according to art. 833(1) CPC with connection to art. 87(3) Labour Code³³, the deductions in the enforcement proceedings may be made within the following limit. In the case of the enforcement of maintenance (alimony) claims, up to three-fifths of the debtor's earnings can be deducted and in the case of the enforcement of other claims, up to one-half of the debtor's earnings can be deducted. However, this limitation is not used according to Polish courts in the case of the determination of the repayment in insolvency proceedings. In enforcement proceedings, the deduction cannot be made if the debtor's earnings are less than the minimum wage after taxation (*kwotę wolną od potrąceń*). However, this limitation is not applied in insolvency law.

Therefore, a court may establish repayment even in cases of low-income debtors that would not be able to have any deduction from their income in enforcement proceedings. However, in these cases, where the court does not apply the limits arising from enforcement law, it should ensure that a higher repayment does not excessively interfere with the ordinary functioning of the debtor and their family³⁴.

2.1.2. Determination of the length of the repayment plan

The PU stipulates numerous possibilities of how an IC may decide on the length of the repayment plan, and it is necessary to point out that, similarly, the court has a wide margin of discretion even in this process. Before deciding, a court works with the draft of the repayment plan submitted by an IP.³⁵ In Poland, there are often court hearings before deciding on debt relief, which may aid a judge in forming an opinion about a debtor's overall financial and personal situation or about the circumstances leading to the debtor's insolvency. Polish law stipulates that a court orders the hearing on the request of the debtor, creditor or IP. However, the court can order the hearing *ex officio* when it needs more details to decide³⁶.

³³ Polish Labour Code of June 26, 1974 r., Dz.U. Nr 24, poz. 141 (Kodeks pracy).

³⁴ A. Ludwicyńska, A. Machowska, *Upadłość...*, p. 435.

³⁵ R. Adamus, *Oddłużenie...*, p. 105.

³⁶ Art. 491¹⁴(4) PU or A. Ludwicyńska, A. Machowska, *Upadłość...*, pp. 441–442.

In general, an IC may rule that the length of the repayment plan is between 1 month and 84 months. However, despite the fact it has this wide margin of discretion, there are some limits which the court must adhere to. These limits are based on the criteria for determining the duration of the repayment plan, and they are very complex.

Table 1. Criteria for the duration of the repayment plan *sensu stricto*

Adamus' Criteria	Positive test of the payment morality	Negative test of the payment morality	Repayment of at least 70% of creditors' claims	Repayment of at least 50% of creditors' claims
Length of the repayment plan	From 1 month to 36 months	From 36 months to 84 months	Duration no longer than 1 year	Duration no longer than 2 years
Zimmerman's Classification	Standard length of repayment plan	Extended length of repayment plan	Shortened length of repayment plan	

Source: author³⁷.

The cornerstone of the determination of the length of the repayment plan is the debtor's payment morality and its test. This test is the first step which indicates whether the court would rule on a standard or extended length of the repayment plan. In this matter, it must rule based on the test of the payment morality³⁸. In that case a court decides what the cause of the debtor's insolvency was and whether or not the debtor became insolvent or increased the degree thereof intentionally or because of gross negligence³⁹.

³⁷ Table was created on the basis of table 14. Criteria for the duration of the repayment plan *sensu stricto* sensu R. Adamus, *Oddłużenie...*, p. 105.

³⁸ R. Adamus, *Amended...*, p. 36–40.

³⁹ M. Maśnicka, J. Krucalak-Jankowska, *Evolution...*, p. 226.

If a court finds that the debtor became insolvent or increased the degree of his or her insolvency intentionally or as a result of gross negligence, the court shall decide on an extended length of the repayment plan and based on the specifics of the debtor’s case, the judge may establish the repayment plan with a duration from 36 to 84 months⁴⁰.

On the other hand, if the debtor became insolvent because of his or her negligence or because of the actions of another person, the court shall decide on a standard length of the repayment plan and therefore, the judge may establish the repayment plan with a duration from 1 month to 36 months long⁴¹.

In both options, the court has wide discretion to consider all the debtor’s personal or financial details, as well as the debtor’s overall debt and the expected degree of satisfaction of the creditors. In the case of an extended length repayment plan, a judge may also consider what the specific reasons were of his or her gross negligence or intention and the debtor’s overall attitude and behaviour⁴².

In addition, the court is limited in its decision-making by the maximum duration if a debtor can achieve a higher degree of satisfaction of the creditors’ claims. The duration of the repayment plan should not exceed the length of 1 year when it is presumed that the debtor can repay his or her creditors’ claims through the repayment plan and the profits from the liquidation of at least 70% of the obligations covered by the plan. Similarly, the duration of the repayment plan should not exceed the length of 2 years when it is presumed that the debtor can repay his or her creditors’ claims through the repayment plan and the profits from the liquidation at least 50% of the obligations covered by the plan⁴³. Machowska and Ludwicyńska emphasise that this approach should be understood as appropriate and motivating for debtors – whether more or less diligent – to intensify their efforts in the proceedings⁴⁴.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ P. Zimmerman, *Prawo...*, pp. 871–872.

⁴² A. Ludwicyńska, A. Machowska, *Upadłość...*, p. 446.

⁴³ P. Zimmerman, *Prawo...*, p. 873.

⁴⁴ A. Ludwicyńska, A. Machowska, *Upadłość...*, p. 446.

2.2. Change or revocation of the established repayment plan

It is important to point out that the length of the repayment plan is not unchangeable. If there is a significant change in circumstances, upon the debtor's or creditors' request, a court may change its previous decision on establishing the repayment plan. It is possible to change both – the amount of repayment and the length of the repayment plan. Moreover, a court may decide on revocation but still grant debt relief.

Upon the debtor's request, a court may decide on a decrease of the repayment or in the length of the repayment plan in the event that they lose, for objective reasons, the capacity to fulfil the requirements of the previous repayment plan. However, these reasons must arise after the establishment of the repayment plan⁴⁵. If a debtor loses this capacity completely, in the presence of rare and very exceptional occasions, a court shall decide on the revocation of the repayment plan and still grant debt relief⁴⁶, for example, due to the illness of the debtor⁴⁷.

Similarly, upon the creditors' proposal, when creditors claim and prove an important and significant change, it may lead to an increase in the amount payable or to an extension of the repayment schedule⁴⁸. The reason for this step is usually a significant change in assets – such as the acceptance of a considerable amount of assets from a gift or an inheritance⁴⁹. In contrast, the only reason for a change cannot be an increase in the debtor's income⁵⁰. It may be extended up to 18 months⁵¹.

Finally, in the event that a debtor does not fulfil their duties and obligations during the pending of the repayment plan, a court shall ex officio decide on the revocation of the repayment plan without achieving debt relief. Consequently, creditors may enforce their claims to the amount which was not repaid during the proceedings. During the term of the repayment plan, the

⁴⁵ R. Adamus [in:] R. Adamus, M. Geromin, B. Groele, Z. Miczek, *Upadłość konsumencka. Komentarz*, Warszawa 2020, p. 394.

⁴⁶ P. Filipiak [in:] *Upadłość...*, p. 232.

⁴⁷ R. Adamus, *Upadłość...*, pp. 396–397.

⁴⁸ A. Ludwiczynska, A. Machowska, *Upadłość...*, p. 464.

⁴⁹ P. Zimmerman, *Prawo...*, pp. 885–886.

⁵⁰ R. Adamus, *Upadłość...*, p. 397.

⁵¹ A. Ludwiczynska, A. Machowska, *Upadłość...*, p. 464.

debtor has other obligations⁵² in addition to the duty to make payments duly and on time. A breach of these obligations therefore results in a termination of the plan and of debt relief⁵³. However, this must be a gross violation of the obligations, and despite this, a court still has wide discretion and may not revoke the repayment plan and debt relief in view of important social reasons, justice or any other reasons arising from human dignity⁵⁴.

3. Repayment plans in Czech debt relief proceedings

According to the Czech IA, which came into force on January 1, 2008, a debtor's insolvency (or impending insolvency) proceedings are held to organise property rights in relation to persons affected by that insolvency and to ensure that creditors are satisfied to the highest possible degree and on a pro rata basis⁵⁵.

The Czech IA defines four possibilities of dealing with a debtor's insolvency. Besides debt relief proceedings, insolvency can also be resolved through bankruptcy proceedings (*řízení o konkursu*) and reorganisation proceedings (*řízení o reorganizaci*). The fourth way is a modified version of bankruptcy proceedings for banks and other financial companies⁵⁶.

In accordance with available statistics, the most common way of resolving insolvency is the debt relief procedure. More than 92% of all insolvency cases are held as debt relief procedures⁵⁷. The provision of sec. 398 IA distinguishes two methods (or forms) of debt relief procedure:

- 1) debt relief by the realisation of assets (*oddlužení zpeněžením majetkové podstaty*);
- 2) debt relief by a repayment plan and the realisation of assets (*oddlužení plněním splátkového kalendáře se zpeněžením majetkové podstaty*).

⁵² For more debtors' obligations, see art. 491¹⁸(3) PU.

⁵³ P. Filipiak [in:] *Upadłość...*, pp. 229–231.

⁵⁴ P. Zimmerman, *Prawo...*, pp. 885–886.

⁵⁵ See sec. 1 IA.

⁵⁶ Sec. 4 IA.

⁵⁷ According to statistics of InsolCentrum of December 31, 2025, there were 90 988 debt relief proceedings, 3 667 bankruptcy proceedings and only 45 reorganisation proceedings. See InsolCentrum, *Interaktivní mapa s údaji o každém kraji ČR*, Praha 2026, available on <https://www.insolcentrum.cz/mapa-insolvence-vse/>

Simply put, the essence of the first method – debt relief by the realisation of assets – is that the debtor's assets, as of the date of insolvency, are inventory and are further monetised by IP. The profits from the liquidation of the debtor's assets are distributed among the unsecured creditors⁵⁸. The process is mostly similar to bankruptcy proceedings – the main difference is that in the case of the realisation of assets, the debtor can achieve debt relief. Most commonly, debtors do not have enough property to satisfy their creditors only through the realisation of assets, and consequently, this method is used very rarely. It is also necessary to point out that it is up to the creditors which method they choose in a specific case⁵⁹.

The second method – debt relief by a repayment plan combined with the realisation of assets – assumes that debtors will be able to obtain a discharge of obligations in the case of the monetisation of the debtor's assets, but, similarly to the Polish approach, combined with making repayments through a repayment plan approved by the court. In this method, debtors can obtain debt relief even though they have no appropriate assets for monetisation⁶⁰.

3.1. Debt relief by repayment plan and the realisation of assets

For better understanding of debt relief by repayment plan and the realisation of assets, it is necessary to briefly introduce the procedure as a whole and its various stages.

According to Czech law, both debtors and their creditors are allowed to submit an insolvency petition, but only debtors are permitted to submit a proposal for the authorisation of debt relief. In other words, debt relief proceedings cannot be held without the debtor's approval nor against their will⁶¹. This step results in the commencement of insolvency proceedings.

⁵⁸ H. Erbošová [in:] T. Moravec, J. Kotoučová et al. *Insolvenční zákon. Komentář*, Praha 2021, pp. 1462–1464.

⁵⁹ Sec. 402(3) IA.

⁶⁰ According to the IA, there are some special exemptions when the debtors may keep their assets, even though in art. 398(1) IA there is a general duty for debtors to surrender the assets for monetisation. For more see art. 398(3) IA or also R. Tesař, *Chráněné obydlí v oddlužení: smysl, účel a jeho další směřování*, Časopis pro právní vědu a praxi, 2025, n. 4, p. 763 et seq.

⁶¹ See sec. 389(3) IA.

Firstly, an IC decides on the proposal for the authorisation of the debt relief procedure (*rozhodnutí o povolení oddlužení*). The IC examines whether the conditions for declaring the debtor’s insolvency have been met and, at the same time, examines whether there are any circumstances for the dismissal of the proposal⁶². Sec. 397(1) IA stipulates that this decision of authorisation does not need to be reasoned. Additionally, an IC also appoints an insolvency practitioner for the proceedings⁶³.

In the event of a successfully authorised debt relief proceeding, an IP collects all information about the debtor’s situation and their debts. One of the main goals of the IP is also to review the claims of the creditors, who filed them in the proceedings⁶⁴.

There is no obligatory court hearing – thus the court may decide only on the grounds submitted in the report for debt relief (*zpráva pro oddlužení*) prepared by the IP. The report and its contents assume that the IP is familiar with the debtor’s overall personal and financial circumstances. Creditors may raise an objection to the submitted report for debt relief. In fact, they need to raise an objection and vote against the possibility of debt relief in order to appeal against the court decision regarding the approval of debt relief in the next phase⁶⁵. In this case, they have to claim and prove there are circumstances under which the IC should not approve the arrangement for debt relief⁶⁶. Voluntarily, creditors may also influence the court with regard to deciding the method of debt relief and other important issues about the development of the proceedings. They may also vote as a creditors’ committee, which represents all the creditors during the proceedings. If a creditors’ committee is not established, the duties of the committee will be exercised by the court⁶⁷.

⁶² Sec. 395 IA. The circumstances for a dismissal of the proposal for the authorisation of debt relief include dishonesty of the debtors and their intention, inability of the debtors to perform minimal payment calculated according to this provision, debtors’ reckless or negligent attitude, or limitations arising from debtors’ previous proceedings.

⁶³ According to sec. 27(1) IA, an IP must be appointed by court in the decision about declaring insolvency at latest.

⁶⁴ See sec. 398a(1)(2) IA and especially sec. 18(1) of the Regulation no. 311/2017 Coll.

⁶⁵ P. Sprinz, P. Chytil [in:] P. Sprinz, T. Jimásek, O. Řeháček, M. Vrba, H. Zoubek et al. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání, Praha 2023, commentary to sec. 406 IA, marg. 28–31.

⁶⁶ Sec. 405 IA

⁶⁷ See sec. 61(2) IA in connection to sec. 66 IA. On the constitutionality of such a process, see Judgment of the Constitutional Court, no. Pl. ÚS 23/14 of July 25, 2017.

However, due to the lack of involvement of creditors, they usually do not use that right, thus, the role of the creditors' committee is usually served by the IC⁶⁸.

In the next step, the IC rules on the approval⁶⁹ or disapproval of debt relief⁷⁰ (*schválení či neschválení oddlužení*), its method and other details of the specific case.

If the court disapproves debt relief, it shall dismiss the case or, in a specific situation, it shall decide that debt relief is transformed into bankruptcy proceedings. Contrary to Polish legislation, in this case, creditors are not satisfied from a repayment plan nor from profits of the realisation of assets. The prerequisite for this is an approval of a debt relief. However, in specific circumstances [see sec. 405(2) IA] debt relief proceedings are transformed into bankruptcy proceedings and the debtor's property may be liquidated but the debtor does not obtain a discharge of debt⁷¹.

In the opposite case, the court approves debt relief because it did not find any reason for a disapproval of debt relief and decides that it will be effected by a repayment plan and the realisation of assets.

3.1.1. Different approaches to repayment plans in the Czech Republic and Poland

At this point, it is worth mentioning the fundamental distinction between the Czech and Polish approaches to repayment plans. In Poland, a repayment plan is understood simply as a schedule of specific monthly payments which must be made, through which a debtor satisfies his or her creditors to a degree that can be considered justified for both the debtor and creditors. Put differently, the court rules on a specific sum of money which must be paid, and it is fair from the perspectives of both the debtor and the creditors. Furthermore, this (supposedly fair) amount is split into monthly payments.

Consequently, debtors know their main goal – to ensure earnings to the amount that they can achieve this specific payment, which remains the same

⁶⁸ Sec. 397(3) IA.

⁶⁹ See sec. 406 IA.

⁷⁰ See sec. 405 IA.

⁷¹ H. Erbsová [in:] *Insolvenční...*, Commentary to sec. 405 IA, pp. 1549–1551.

throughout the entire schedule. Secondly, of course, they must follow some obligations (e.g. submit a report of their financial and personal situation, etc.); however, they know what is expected to meet the requirements.

On the other hand, the approach to a repayment plan in CZ is completely different. In the beginning phase of a repayment plan, the court cannot determine the length of the repayment plan or in general determine the specific total sum of payments. Consequently, the repayment plan in Czech law is not determined as a schedule of payments but rather a monitored period in which debtors must do as much as possible to demonstrate that they truly deserve debt relief. The length of the repayment plan therefore defines the length of this monitoring period.

In simple terms, (discussed in detail further), debt relief, as a reward for debtors, will be granted to them if they have a stable income sufficient to cover the repayments designated each month as wage garnishments (in the same way as in enforcement proceedings). The debtor must usually also follow all obligations throughout the whole 3-year monitored period, or shorter period if all creditors’ claims are fully satisfied⁷².

The other difference is the status of insolvency practitioners during this phase of the debt relief procedure. While in Poland, the activities of IPs end at the moment of establishing the repayment plan, in the Czech legal system, they remain active. Their main goal is to check during the monitored period whether the debtors follow all their obligations or not, and if necessary, report to the courts the existence of problems, and eventually seek a revocation of the repayment plan (the process of the monitored period). They also ensure that payments are made to creditors each month.

Under Czech law, IPs therefore are viewed as “referees of a fair match” between the debtor and the creditors. However, these “referees” are paid from the debtor’s repayments⁷³.

⁷² Sec. 412a (1) IA.

⁷³ During the proceedings, they are paid a monthly remuneration and reimbursement of expenses in the amount of 1089 CZK. However, this is not the only remuneration for an IP. They have also remuneration for liquidating the assets or reviewing the applied creditors’ claims.

Secondly, IPs must ensure the liquidation (or realisation) of the debtor's assets, if there are any, and thereafter, the distribution of the profits among creditors. This process may be started only after the decision of the approval of debt relief as it was described above⁷⁴.

3.2. Repayment plan as a tool for monitoring a debtor's effort

As was described, according to Czech law, the repayment plan and its duration is understood as a monitored period in which creditors, ICs and especially IPs check whether the debtor follows their obligations or not. Consequently, the court must in the end rule on whether or not the debtor deserves a fresh start.

As required by the cited sec. 412 IA, debtors must follow the obligations specified therein, otherwise their failure in doing so may cause the revocation of debt relief proceedings, as this was approved in a resolution by the court and leads to an end of the proceedings without achieving a discharge⁷⁵. The debtor's obligations can be divided into three categories:

- 1) earning-related obligations;
- 2) the debtor's obligations to cooperate;
- 3) other debtors' obligations⁷⁶.

For the aim of this article, only the debtor's earning-related obligations will be further discussed. Firstly, a debtor shall engage in reasonable and proportionate earning activity (as an employee or as an entrepreneur, or as a combination of both) during the monitored period, and, if they have no income, seek to obtain one⁷⁷. In principle, debtors should act in a way that they are not in insolvency proceedings and try to achieve the highest possible income. The terms reasonable and proportionate in this context mean the debtor's physical and mental health, social status, and choice of profession and as well as their abilities should be considered⁷⁸.

⁷⁴ P. Sprinz, P. Chytil [in:] *Insolvenční*, commentary to sec. 412 IA.

⁷⁵ Sec. 418(1)(a) IA. For other reasons why the discharge of debt proceeding may be revoked, see sec. 418 IA, and in particular see Z. Strnad [in:] J. Kozák, J. Brož, A. Stanislav, Z. Strnad, L. Zrůst, M. Žižlavský et al., *Insolvenční zákon. Komentář*, Praha 2025, commentary to sec. 418 IA.

⁷⁶ P. Sprinz, P. Chytil. [in:] *Insolvenční...*, commentary to sec. 412 IA.

⁷⁷ Sec. 412(1)(a) IA.

⁷⁸ P. Sprinz, P. Chytil [in:] *Insolvenční...*, commentary to sec. 412 IA.

Secondly, during the whole process debtors also have the obligation to make every reasonable effort to fully satisfy their creditors. This duty must be interpreted with the previous obligation, and it should show the debtors’ effort in the proceedings⁷⁹. This vague obligation gives wide discretion to the court so they can consider the specifics of debtors’ cases. Compliance with this obligation plays a significant role in the final decision on whether debtors should be granted debt relief or not⁸⁰.

According to 412a(1)(b) IA, the debtor shall be granted debt relief if the 3-year monitoring period and the proceedings were not revoked. Additionally, the debtor has complied with all crucial obligations. However, please note that the provision stipulates that a debtor shall be deemed to have complied with this obligation if they have reached the expected level of satisfaction of the claims of the unsecured creditors which was determined by the IC in the decision approving the debtor’s discharge of debt proceedings⁸¹.

Among other obligations, the IC rules on what the reasonable level of satisfaction is of creditors’ claims which the debtor should achieve by all payments made in the monitored period. This rule is constructed as the rebuttable legal presumption⁸². To determine the level, the IC considers the debtor’s current and past income, education, professional skills and his or her other social and family circumstances – so-called earning potential (*příjmový potenciál dlužník*)⁸³.

This means that if the debtor has satisfied their unsecured creditors to more than the expected level of satisfaction, it is up to the creditors to claim the debtor has not fulfilled all required obligations. If they do not want the debtor to obtain debt relief, they must claim and prove that there are no conditions which show the opposite⁸⁴.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Sec. 412a IA.

⁸¹ Z. Strnad [in:] *Insolvenční...*, commentary to sec. 412a IA.

⁸² For essence of rebuttable legal presumption and its functions, see M. Podlešný, *Presumptions and Legal Fictions in the General Administrative Procedure. Selected Issues*, *Studia Iuridica Lublinensia*, vol. XXVIII, iss. 4, pp. 125–136; Z. Strnad [in:] *Insolvenční...*, commentary to sec. 412a IA.

⁸³ See T. Pachl, *Příjmový potenciál dlužníka v oddlužení*, *Konkursní noviny*, 2024, no. 23.

⁸⁴ H. Erbsová [in:] *Insolvenční...*, pp. 1637–1647.

On the other hand, if the debtor has not satisfied their unsecured creditors to the expected level of satisfaction, it is up to the debtor to claim and prove that they really went to all reasonable lengths to fully satisfy the creditors. It basically means the debtor has to prove to the court that he or she expended reasonable effort⁸⁵.

3.2.1. The length of the repayment plan

Firstly, it is important to deal with the length of the repayment plan. In connection to this, on 1 October 2024, new rules on the discharge of debt in CZ came into force and significantly changed the framework for this method of resolving debtors' insolvency. The main reason for passing this amendment no. 242/2025 Coll. was to transpose the EU 2019/1023 Directive on Restructuring and Insolvency (hereinafter "DRI"), which required EU member states, among other things, to incorporate minimum standards of the discharge of debt proceedings for entrepreneurs into their national legislations⁸⁶.

This amendment brought many changes to the insolvency law framework. One of them was a reduction in the length of the repayment plan – or as the paper described above – only up to 3 years and an abolishment of special provisions in the case of debtors who are old-age pensioners, disability pensioners, or so-called "child debtors", as well as a higher rate of creditor satisfaction⁸⁷.

Therefore, debt relief effected by a repayment plan and the realisation of assets in the case of consumer bankruptcy (and entrepreneurs) takes usually 36 months or the number of months it will take for a debtor to fully satisfy their creditors' claims. After this period or upon full satisfaction, the IP sends to the court a report on the fulfilment of debt relief (*zpráva o splnění oddlužení*) which the court evaluates then rules whether the debtor followed all the obligations or not⁸⁸. Consequently, the IC issues a decision with regard to granting a discharge⁸⁹.

⁸⁵ Z. Strnad [in:] *Insolvenční...*, commentary to § 412a IA.

⁸⁶ See Art. 21 DRI.

⁸⁷ For more details about previous possibilities of debt relief for these debtors, see P. Sprinz, P. Chytil. [in:] *Insolvenční...*, commentary to sec. 412 IA.

⁸⁸ See sec. 412a(1) IA.

⁸⁹ According to sec. 417 IA, a granted debt relief can be revoked in specific cases.

The law stipulates a few exemptions in which the monitored period can be extended. According to sec. 412b IA, it distinguishes between a “voluntary” extension and a “penalty” extension. In those cases, the repayment plan can last up to 42 months or respectively up to 54 months⁹⁰.

A voluntary extension of the debt relief period allows the IC to extend the length of a repayment plan up to 6 months upon the debtor’s request. The idea behind this is to help the debtor to be able to obtain a better position in the evaluation of fulfilling the requirements for debt relief. On the other hand, a penalty extension cannot be requested by a debtor, but only by creditors or an IP. It stipulates that the court may extend the debt relief period by the number of months during which the debtor failed to fulfil essential obligations. Such an extension may be repeated. In total, however, it should not exceed 12 months, or, in cases deserving special consideration, can be extended by an additional 6 months (a total of 18 months)⁹¹.

3.2.2. Determining the payment amount according to the Czech IA

In CZ it is rare that debtors own suitable property for realisation, or any property at all. Consequently, the most common source of satisfying the unsecured creditors’ claims arises from the repayment plan⁹².

However, the Czech IA governs the determining of the monthly payment in a manner that is entirely different from that under the Polish PU. According to sec. 398(3) IA, debtors make monthly payments to unsecured creditors from their income in the same amount as priority claims are satisfied in the case of the enforcement of a judgment (*výkon rozhodnutí*) or in enforcement proceedings (*exekuční řízení*). Basically, in CZ, ICs impose only a general duty of the debtors to make these repayments until an IP submits a report regarding the end of the discharge of debt procedure.

⁹⁰ For more details about the extensions of the repayment plan, see R. Tesař, *Chráněné...*, p. 781; or Z. Strnad [in:] *Insolvenční...*, commentary to § 412b IA.

⁹¹ For more details about the extensions of the repayment plan, see R. Tesař, *Chráněné...*, p. 781–782; or Z. Strnad [in:] *Insolvenční...*, commentary to § 412b IA.

⁹² Czech IA make a difference between claims of unsecured and secured creditors, see sec. 2(b) IA).

In the following section, the article demonstrates the method of determining the monthly repayment. Firstly, it is necessary to reiterate that the repayment is determined by the income of a debtor each month. In simple terms, this means the repayment may change every month.

According to sec. 406(3)(d) IA, the IC orders the payer of the debtor's wage or the payer of the debtor's other income, which is liable to the enforcement of the decision by deductions from the debtor's wages (hereinafter as "the debtor's payer"), to make the specified deductions from the debtor's wages or other income and not to pay the deducted amounts to the debtor after the decision on the approval of the repayment has been delivered.

In other words, this means that the payments for the repayment plan within the discharge of debt procedure are determined in the same way as wage garnishments (*srážka ze mzdy*). The payments are usually collected through the debtor's employer, who is ordered by the court⁹³ to calculate the debtor's exact income, and send it to the bank account of the debtor's insolvency estate (*majetková podstata dlužníka*). The rest of the income is of course given to the debtor. Subsequently, the IP then only verifies whether the transferred amount is correct.

For better understanding, it must also be mentioned that under Czech enforcement law there are two types of wage garnishment. The principle of wage garnishment is based on the one-third system and a different number of thirds may be used for different types of claims. Firstly, for purposes of priority claims, up to two thirds can be deducted⁹⁴. Priority claims include, for example, claims for child maintenance or past due child maintenance⁹⁵. Secondly, in case of non-priority claims, only one third can be deducted⁹⁶. However, this does not mean that one third or two thirds of the debtor's income can be simply deducted. The determination is rather mathematical and quite complicated, and it will be easier to understand with the following examples. Most importantly, in insolvency proceedings, the repayments are

⁹³ Sec. 406(5) IA.

⁹⁴ Sec. 279(1) Act. No. 99/1963 Coll., Civil procedure Code (hereinafter „CCPC“).

⁹⁵ Sec. 279(2) CCPC.

⁹⁶ Sec. 279(1) CCPC.

determined in the same way as wage garnishments for the above-mentioned priority claims⁹⁷.

Determining the payment amount (as well as for wage garnishments), Czech law does not take the debtor’s actual expenses into account. Instead, the legal framework relies on so-called standard expenses, which are in general defined in social security law. The text will describe the process and show the steps of the determination in the case of a debtor with an income of 26 000 CZK (approx. 4540 PLN) and one dependent person (child) in their care.

1) In the first step of the calculation, we therefore determine the so-called non-forfeitable amount for the debtor alone (*nezabavitelná částka na dlužníka*) and the non-forfeitable amount for the dependent person (of course, if the debtor has any). Since January 2026, this non-forfeitable amount is set at 85% of the sum of the substantive wage (stipulated by government regulation⁹⁸), normative housing costs for rental housing in a municipality with more than 70 thousand inhabitants for a single-person household⁹⁹ and the normative energy allowance for a single-person household¹⁰⁰.

$$\frac{(4860 + 9430 + 2300)}{100} \times 85 = 14101,50 \text{ CZK}$$

Next, we need to determine the non-forfeitable amount for each dependent person of the debtor, which is calculated as one quarter of the non-forfeitable amount for the debtor.

⁹⁷ Sec. 398(3) IA.

⁹⁸ See government Regulation no. 361/2025 Coll. It is 4,860 CZK in 2026.

⁹⁹ See government Regulation no. 465/2024 Coll. It is 9,430 CZK in 2026. Please note that this amount always applies, even in cases where the debtor has multiple persons in the household. Other persons are either not considered or are considered within the non-forfeitable amount for dependants.

¹⁰⁰ See sec. 32(2) of the act no. 117/1995 Coll., of the State Social Support Act. It is 2,300 CZK in 2026. The rule is the same as in the case of normative housing costs and it does not matter whether the debtor lives with someone or not; Sec. 1(1) of the government Regulation no. 595/2006 Coll. (hereinafter “regulation of the determination of deductions” or “RDD”).

$$\frac{14101,50}{4} = 3525,375 \text{ CZK}$$

We need to determine the non-forfeitable amount for the debtor's dependent person because the debtor in the example has one child in her care. According to the current law, only dependent children and husbands with a third- and second-level disability pension or retirement pension can be considered as dependent persons. In our example, there is one dependent child¹⁰¹.

2) In the second step, we must subtract the non-forfeitable amount for the debtor and their dependent persons from the debtor's net income. The result must be rounded up to the nearest whole number.

$$26000 - (14\,101,50 + 3\,525,375) = 26000 - 17626,875 = 8373,125 \doteq 8374 \text{ CZK}$$

3) In the third step, there is the test whether the calculated threshold is above or below the amount from which it can be deducted without limitation. This amount is calculated as 1.9 times the sum of the substantive wage, normative housing costs for rental housing in a municipality with more than 70 thousand inhabitants for a single-person household and the normative energy allowance for a single-person household¹⁰².

$$1,9 \times (4860 + 9430 + 2300) = 1,9 \times 16590 = 31521 \text{ CZK}$$

In the first example, the calculated amount is lower than the threshold above which deductions may be made without limitation. How the determination changes if it exceeds this threshold will be demonstrated in the second example.

$$8374 < 31521$$

¹⁰¹ Sec. 1 RDD.

¹⁰² Sec. 2 RDD.

4) In the fourth step, the calculated amount is divided into thirds. This is the reason why we referred to the wage garnishment system as the one-third system. It applies that one third always remains to the debtor, while the remaining two thirds are allocated to creditors as in the case of calculating wage garnishments for priority claims.

$$\text{For debtor: } \frac{1}{3} \times 8374 = 2781,33 \text{ CZK}$$

$$\text{For creditors: } \frac{2}{3} \times 8374 = 5582,66 \text{ CZK}$$

Thus, in this specific example the repayment in the case of the discharge of debt proceedings is determined as 5 582,66 CZK. This determination process must be done every month by the debtor's employer, and it depends on the debtor's specific income each month. The repayment therefore automatically modifies with each change in the debtor's net income.

In the case of a debtor with an income of 52 200 CZK (approx. 9000 PLN) and one dependent person (child) in their care, the process of determination is almost the same until step 3 when it is tested whether the calculated threshold is above or below the amount which can be deducted without limitation.

$$52\,200 - (14\,101,50 + 3\,525,375) = 52\,200 - 17\,626,875 = 34\,573,125 \approx 34\,574 \text{ CZK}$$

In the second example, the calculated amount is higher than the threshold above which deductions may be made without limitation.

$$34\,574 < 31\,521$$

Therefore, it means that we subtract from the result the threshold above which deductions may be made without limitation. The result of this calculation is the amount which is included automatically in the payment to creditors.

$$34\,574 - 31\,521 = 3\,053 \text{ CZK}$$

In the next step, the threshold above which deductions may be made without limitation is divided into thirds as usual. However, the amount of the threshold above which deductions may be made without limitation is also added to the two-thirds.

$$\text{For debtor: } \frac{1}{3} \times 31\,521 = 10\,507 \text{ CZK}$$

$$\text{For creditors: } \left(\frac{2}{3} \times 31\,521\right) + 3\,053 = 21\,014 + 3\,053 = 24\,067 \text{ CZK}$$

In an exceptional case upon the request of the debtor, the court can decide that there will be a specific process of determination of the repayment. The court shall consider, among others, the reasons which led to the debtor's insolvency, the total amount of the debtor's liabilities, the debtor's current and expected income, and the opinion of creditors¹⁰³. In that matter, the High Court in Prague argued that social reasons alone – the fact that the debtor is unable to cover his or her expenses from the money after deductions – are not enough for ruling upon this provision and these reasons alone do not constitute grounds for allowing a lower total sum of payments. It added that there must be some extraordinary circumstances – such as poor health and the associated increased expenses for medication, food, etc., or transportation to work outside the place of residence – in the debtor's case¹⁰⁴.

4. Comparison of the Polish and Czech legal frameworks

As described above, in both legal frameworks the repayment plan is the most important tool for the satisfaction of the debtor's creditors that asserted their claims in the insolvency proceedings on time. On the other hand, we can

¹⁰³ Sec. 391(2) IA and sec. 398(5) IA or P. Sprinz, P. Chytil. [in:] *Insolvenční...*, commentary to sec. 398 IA, marg. 29–40.

¹⁰⁴ Decision of the High Court in Prague of December 13, 2016, no. 1 VSOL 1497/2016-A-13.

see the fundamental differences between approaches to repayment plans and the determination of the number of repayments in both legal systems. The approaches to the determination of the total sum of money on monthly repayments also differ.

Firstly, the main difference is in the basic understanding of the repayment plan in both compared countries. In Poland, in general, even before the repayment plan begins to be implemented, it is already clear how much money each creditor will receive during its pending. This is due to the fact that it is just the result of a multiplication of the repayment by the number of months as ruled by the IC. Of course, there can be some changes in connection to an increase or decrease in the debtor's income, but this is rather extraordinary.

The Czech legal framework, on the other hand, differs in many respects. It is true that according to the amendment of the IA, effective from October 1st, 2024, the IC ruled on the amount of a monthly repayment and also the expected satisfaction of creditors during the repayment procedure, but the basics of the Czech legal framework are significantly different. As mentioned above, the Czech insolvency law also suggests that the debtor fulfilled all their main obligations during the discharge of debt procedure.

The important advantage of the Polish approach is that it enhances legal certainty, foreseeability and legitimate expectations of the creditors. This approach helps creditors to be easily informed as to whether the debtor fulfils the repayment plan or not. Therefore, they do not need to closely follow the process, and it is enough to check the monthly repayments on their bank accounts. This is useful not only for creditors, but also for debtors. This allows debtors to keep abreast of how well they are fulfilling their obligations and whether they are on track to obtain debt relief.

Secondly, there is also a difference in the approach to the length of the repayment plan. In CZ the duration of the repayment plan lasts generally three years, unless the debtor is able to fully satisfy their creditors earlier. In exceptional cases, a so-called extension of the repayment plan may occur. In those cases, the length of the process may be up to 4,5 years. However, such an extension is not certain at the outset of the proceedings, and the court may not

take it into account. In general, we can say that the Czech legal framework of the duration of the repayment plan is very rigid and seldom takes the debtor's individual circumstances into account and only to a limited extent.

Meanwhile, the Polish approach is very flexible and represents the appropriate balance of the interests of the debtor and their creditors. A suitable balance is necessary for the framework to work effectively, and only if the settings are correct, may it realise its full potential¹⁰⁵. The court may consider many circumstances and may set up a repayment plan that best suits the debtor's conditions (i.e. the debtor's income, their costs, the reasons for bankruptcy, their approach, etc.). This individualisation can be a path to a better justification of the possibility of debt relief to creditors. However, it should be pointed out that this approach may be more difficult to predict and may be understood as a problem in connection to legal certainty. Such a wide range of options for individualisation makes it more difficult for creditors to take them into account, for example, when preparing contracts.

Finally, an important difference is how the sum of the monthly repayment is determined. Czech law stipulates the exact mathematical process calculating how the amount of the repayment is determined. This does not work with a debtor's real expenses, but uses average costs set by the state. This option is more predictable for both the debtor and his or her creditors.

However, this may result in unfair treatment. The situation of debtors in debt relief proceedings and the impact on their lives can be significantly different. For a debtor with lower operating costs, the entire proceedings may be sustainable, and they may even have a relatively large portion of income left over. On the other hand, in case of debtor with higher costs (i.e. with higher costs on housing), it can cause significant problems and make it impossible for the debtor to manage the entire proceedings without incurring further debt. Of course, the IA stipulates rules for an exceptional situation, and debtors may ask for the abovementioned lower-than-required repayments, but this process is rather rare, and with no entitlement to this, debtors need to claim and prove

¹⁰⁵ For more about the importance of the appropriate balance between the interests of debtors and their creditors, see R. Tesař, *Chráněné...*, pp. 773–776.

there are specific exceptional reasons for this possibility (i.e. higher costs on medicines for themselves or their relatives, etc.).

As described above, Polish law stipulates a fundamentally different approach to determining repayments in the discharge of debt procedure. It is based on the debtor's overall financial and personal circumstances. Such an approach can be understood as restrictive for debtors. On the one hand, debtors are able to obtain debt relief, but at the cost of seeing their standard of living drop to the bare minimum. Moreover, this decline is significant, as repayments may be ordered even in cases where an enforcement agent would not be able to deduct any money. This approach significantly reduces the allure of the proceedings for debtors and poses a major hurdle to the liberalisation and accessibility of the debt relief process.

5. Summary

In both countries, debt relief proceedings form the backbone of insolvency proceedings for insolvent debtors. Key in achieving this fresh start is most commonly the repayment plan which debtors must fulfil. However, as this article has shown, the concept of a repayment plan is fundamentally different in both countries. It can be said, however, that both approaches to the repayment plan – particularly with regard to the determination of the total sum of monthly repayments and the duration of the repayment plan – have significant weaknesses.

According to the literature, the significant amendment to consumer bankruptcy proceedings adopted by the Polish legislature in 2019, sought to liberalise the process and the requirements for obtaining debt relief. The goal – to make it more accessible and attractive for debtors – was not in that case fully successful.

I believe that one reason might be that a debtor is unable to determine future repayments during a pending repayment plan. However, this problem is not only a matter of concern for debtors, but also for creditors. It must be said that such an approach which depends largely on the discretion of the courts, is hard to predict from the perspective of creditors. For example, when drafting

contracts, creditors may find themselves in a difficult position regarding how to appropriately address these risks. The author believes that the Czech method of the determination of the total sum of monthly repayments could help eliminate some of these problems and improve legal certainty for the parties to insolvency proceedings. This approach – perhaps combined with the possibility of consideration of the debtor's exact expenses – could also be useful in the case of the liberalisation of access for debtors.

On the other hand, of course, there are also significant drawbacks to the Czech approach because its method is too rigid and the court is – in most cases – not able to react to debtors' specific circumstances. In this regard, it can be said that the highly flexible Polish approach could serve as a useful source of inspiration for the further individualisation of Czech debt relief proceedings. At the same time, the Polish method is – in my opinion – much more appropriate in terms of balancing the interests of debtors and their creditors. Moreover, these efforts for better balancing interests were, in fact, one of the key objectives of the latest amendment from 2024 which led to shortening the duration of the repayment plan. Nevertheless, the Czech IA does not come even close to offering the same flexibility as the Polish PU when it comes to determining both the length of the repayment plan and the amount of each repayment.

ABSTRACT Repayment Plan as the Main Tool of “Consumer Bankruptcy” in the Czech Republic and Poland

This article examines debt relief process and provides a comparative analysis of the legal regulation of repayment plans in the Czech Republic and Poland. Polish law establishes a distinct consumer bankruptcy regime characterised by a high degree of flexibility, both as regards the duration of repayment plans, which may range from 1 to 84 months, and the determination of repayment obligations, which reflects the debtor's actual income, necessary living expenses, and individual circumstances. By contrast, Czech law does not provide a comparably differentiated framework specifically tailored to consumers. The Czech model is instead based on a standard debt relief period, generally lasting three years, and on a largely formula-based determination of repayments derived from wage-garnishment rules and statutory living-cost thresholds which are generally used in the process of enforcement. The comparison demonstrates that the Polish approach allows for a greater degree of individualisation, whereas the

Czech system enhances predictability and uniformity at the expense of flexibility. On this basis, the article identifies elements of both models that may offer useful inspiration for the further development of consumer debt relief in each jurisdiction.

Keywords: insolvency proceeding, debtor, creditor, debt relief, repayment plan, consumer bankruptcy, comparative analysis

STRESZCZENIE **Plan spłaty jako główny mechanizm „upadłości konsumenckiej” w Czechach i w Polsce**

Radek Tesař, doktorant, Wydział Prawa, Uniwersytet Masaryka, Brno, Republika Czeska;
asystent wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego Republiki Czeskiej; 0009-0004-2297-0144

W niniejszym artykule przeanalizowano proces umarzania długów oraz przedstawiono analizę porównawczą regulacji prawnych dotyczących planów spłaty zadłużenia w Czechach i w Polsce. Prawo polskie ustanawia odrębny system upadłości konsumenckiej, charakteryzujący się wysokim stopniem elastyczności, zarówno w odniesieniu do czasu trwania planów spłaty – który może wynosić od 1 do 84 miesięcy – jak i ustalania zobowiązań spłaty, uwzględniających rzeczywiste dochody dłużnika, niezbędne wydatki na utrzymanie oraz indywidualną sytuację. Natomiast prawo czeskie nie przewiduje porównywalnie zróżnicowanych ram dostosowanych specjalnie do potrzeb konsumentów. Model czeski opiera się natomiast na standardowym okresie umorzenia długów, trwającym zazwyczaj trzy lata, oraz na ustalaniu rat spłaty w dużej mierze na podstawie wzorów, wywodzących się z przepisów dotyczących zajęcia wynagrodzenia i ustawowych progów kosztów utrzymania, które są powszechnie stosowane w postępowaniu egzekucyjnym. Porównanie to pokazuje, że podejście polskie pozwala na większy stopień indywidualizacji, podczas gdy system czeski zwiększa przewidywalność i jednolitość kosztem elastyczności. Na tej podstawie w artykule wskazano elementy obu modeli, które mogą stanowić przydatną inspirację dla dalszego rozwoju systemu oddłużania konsumentów w każdej z tych jurysdykcji.

Słowa kluczowe: postępowanie upadłościowe, dłużnik, wierzyciel, oddłużenie, plan spłaty, upadłość konsumencka, analiza porównawcza

References/Bibliografia

Adamus R., *Amended Consumer Bankruptcy Law in Poland*, Societas et Iurisprudentia, 2020, vol. VIII.

Adamus R., *Oddłużenie w upadłości konsumenckiej i układzie konsumenskim*, Warszawa 2020.

Adamus R. [in:] *Postępowania restrukturyzacyjne. Postępowanie upadłościowe*, scientific editing I. Gil, Warszawa 2025.

Adamus R., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2021.

- Erbsová H. [in:] T. Moravec, J. Kotoučová et al. *Insolvenční zákon. Komentář*, Praha 2021.
- Gruodyte E., Kirsienė J., *Application of "Fresh start" Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective*, *Inžinerinė Ekonomika-Engineering Economics*, 2010, no. 21.
- Hrycaj A. [in:] P. Filipiak, A. Hrycaj, Ł. Lipowicz, *Upadłość konsumentka. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Janda P., *Prawo upadłościowe. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Jokubauskas R., *The concept of a fresh start in the discharge of debt procedure in European Union insolvency law*, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, vol. 30.
- Kilborn J.J., *The Innovative German Approach to Consumer Debt Relief: Revolutionary Changes in German Law, and Surprising Lessons for the U.S.*, *Northwestern Journal of International Law & Business*, 2004, vol. 24, no. 2.
- Ludwiczynska A., Machowska A., *Upadłość konsumentka*, Warszawa 2022.
- Maśnicka M., Kruczalak-Jankowska J., *Evolution of consumer bankruptcy in Poland: A change for a new life for insolvent debtors?* *International Insolvency Review*, vol. 31.
- Nowak P., *Uwolnienie od długu poprzez upadłość konsumentką*, *Finanse i prawo finansowe*, 2025, vol. 45.
- Pachl T., *Příjmový potenciál dlužníka v oddlužení*, *Konkursní noviny*, 2024, no. 23.
- Podleśny M., *Presumptions and Legal Fictions in the General Administrative Procedure. Selected Issues*, *Studia Iuridica Lublinensia*, vol. XXVIII.
- Sprinz P., Chytil P. [in:] P. Sprinz, T. Jimásek, O. Řeháček, M. Vrba, H. Zoubek et al. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání, Praha 2023, commentary to sec. 406 IA, marg. 28–31.
- Sprinz P., Chytil P. [in:] *Insolvenční*, commentary to sec. 412 IA.
- Stępińska J., *Consequences of Changes in Consumer Bankruptcy Regulations*, *Finanse i prawo finansowe*, 2023, vol. 37.
- Strnad Z. [in:] J. Kozák, J. Brož, A. Stanislav, Z. Strnad, L. Zrůst, M. Žižlavský et al., *Insolvenční zákon. Komentář*, Praha 2025.
- Tesař R., *Chráněné obydlí v oddlužení: smysl, účel a jeho další směřování*, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2025, n. 4.
- Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2025.

Andrzej Antkiewicz

sędzia Sądu Rejonowego w Grudziądzu, Polska; ORCID: 0009-0001-2496-1485
udział w autorstwie tekstu – 34%

Przemysław Samełko

rzecznik majątkowy i biegły sądowy
przy Sądzie Okręgowym w Olsztynie, Polska; ORCID: 0009-0006-1554-2330
udział w autorstwie tekstu – 33%

Agnieszka Zegarek-Dudzińska

rzecznik majątkowy i biegły sądowy
przy Sądzie Okręgowym w Szczecinie, Polska; ORCID: 0009-0002-5311-4709
udział w autorstwie tekstu – 33%

<https://doi.org/10.62627/PPE.2026.025>

Pojęcie stanu nieruchomości w postępowaniach sądowych i egzekucyjnych – część II

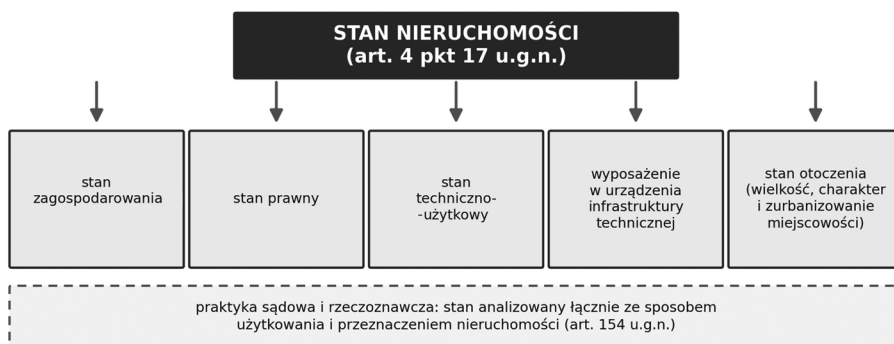
1. Wprowadzenie – stan nieruchomości wedle ustawy o gospodarce nieruchomościami

Pojęcie stanu nieruchomości nie jest pojęciem nowym, stąd doczekało się definicji legalnej, a także wielu interpretacji. W niniejszej, drugiej części opracowania omawiamy pojęcie stanu nieruchomości na gruncie kolejnych rodzajów postępowań sądowych i egzekucyjnych, koncentrując się na relacji stanu i przeznaczenia nieruchomości, a wszystko to w kontekście określonych przez przepisy prawa i okoliczności postępowań sądowych dat, wyznaczających istotne momenty dla spraw. Analiza tych aspektów jest bowiem kluczowa dla dobrego

rozpoznania sprawy i sprawnego gospodarowania zasobem nieruchomości, ale także dla przeprowadzenia prawidłowego procesu wyceny nieruchomości, niejednokrotnie wykorzystywanej w postępowaniach sądowych i egzekucyjnych.

Przepis art. 4 pkt 17 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami¹ wskazuje wprost, co należy rozumieć pod pojęciem stanu nieruchomości (ryc. 1). Określony w przepisie katalog zawiera pięć elementów stanu: stan zagospodarowania, stan prawny, stan techniczno-użytkowy, stopień wyposażenia w urządzenia infrastruktury technicznej, a także stan otoczenia nieruchomości, w tym wielkość, charakter i stopień zurbanizowania miejscowości, w której nieruchomość jest położona. Ustawodawca stworzył katalog zamknięty składowych stanu nieruchomości, nie pozostawiając żadnej dowolności w zakresie dodawania bądź ujmowania z niego elementów. Praktyka sądowa i rzeczoznawcza wskazuje jednak na konieczność analizy innych okoliczności mających znaczenie i wywierających wpływ na stan majątku, a także na jego wartość, spośród których niezwykle istotne stają się: sposób użytkowania i przeznaczenie nieruchomości.

Rycina 1. Elementy stanu nieruchomości zgodnie z art. 4 pkt 17 u.g.n.

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z art. 154 ust. 1 i 2 u.g.n. wyboru właściwego podejścia oraz metody i techniki szacowania nieruchomości dokonuje rzeczoznawca majątkowy, uwzględniając w szczególności cel wyceny, rodzaj i położenie nieruchomości, jej

¹ T.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 399; dalej: u.g.n.

przeznaczenie w planie miejscowym, stan nieruchomości oraz dostępne dane o cenach, dochodach i cechach nieruchomości podobnych. Według komentatorów „stan prawny” nie obejmuje ustaleń planistycznych w zakresie przeznaczenia nieruchomości, ponieważ ten element został odrębnie wymieniony w art. 154 ust. 1 u.g.n.² Osobne uregulowanie i własna definicja stawiają przeznaczenie nieruchomości w pewnej hierarchii atrybutów, podkreślając jego rangę w prawidłowym prowadzeniu procesu wyceny. Przeznaczenie, podobnie jak stan nieruchomości, jest zmienne w czasie, wpływając tym samym na wartość nieruchomości.

Przepis art. 154 ust. 1–3 u.g.n. jest jedyną normą zawartą w tej ustawie, która wskazuje rzeczoznawcy majątkowemu sposób ustalenia przeznaczenia i wartości nieruchomości. Z treści wskazanego przepisu wynika kolejność działań, do jakich zobowiązany jest rzeczoznawca majątkowy, ustalając wartość nieruchomości. Najpierw rzeczoznawca bierze pod uwagę planistyczne przeznaczenie nieruchomości, a następnie jej stan, którego definicja znajduje się w art. 4 pkt 17 u.g.n. Przepis art. 154 ust. 1–3 u.g.n. nie zawiera odesłania do innych regulacji prawnych, nie zawiera zastrzeżenia „chyba że ustawa stanowi inaczej” lub „chyba że przepis szczególny stanowi inaczej”, co mogłoby ewentualnie stanowić podstawę do odstąpienia od określonej w nim procedury ustalania wartości nieruchomości³. Dla wyceny przepis ten ma szczególne znaczenie – nadaje kolejność dokumentom planistycznym, wskazując ich rangę urzędową i wytyczając rzeczoznawcom ścieżkę badania stanu planistycznego. W wielu przypadkach dla nieruchomości brak jest obowiązującego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i pojawia się konieczność badania polityki przestrzennej pod kątem planu ogólnego gminy⁴

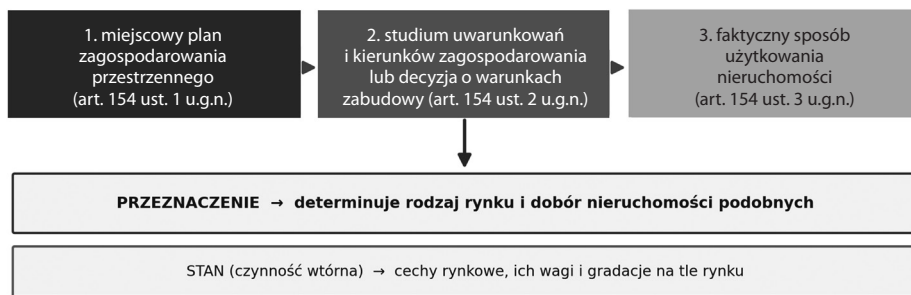
² Zob. np. J. Jaworski, A. Prusaczyk, A. Tułodziecki, M. Wolanin, *Ustawa o gospodarce nieruchomościami. Komentarz*, Warszawa 2023, komentarz do art. 4, teza 18; tak też wyrok SN z dnia 15 maja 2019 r., II CSK 297/18, Lex nr 2665138. Sprawa dotyczyła prawidłowego sposobu ustalania wartości nieruchomości dla potrzeb aktualizacji opłaty rocznej z tytułu użytkowania wieczystego. Sąd Najwyższy uchylił wyrok sądu drugiej instancji, wskazując na konieczność uwzględnienia celu oddania nieruchomości w użytkowanie wieczyste oraz właściwej interpretacji przepisów dotyczących źródeł przeznaczenia nieruchomości przy braku planu miejscowego.

³ Wyrok NSA z dnia 30 czerwca 2016 r., I OSK 2431/14, Lex nr 2106452.

⁴ Lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, które nadal może być dokumentem obowiązującym, jeżeli w danej gminie nie wszedł jeszcze w życie plan ogólny i nie została wydana decyzja administracyjna w zakresie warunków zabudowy i zagospodarowania terenu.

i decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (ryc. 2). Niekiedy tak szeroko zakrojona analiza przeznaczenia nie daje obrazu nieruchomości wycenianej. W wyniku licznych podziałów, wywłaszczeń i zwrotów nieruchomości można spotkać niewielkie działki gruntu, których ze względu na ich powierzchnię nie dało się zidentyfikować na tle studium – skala studium nie pozwalała na określenie ich ogólnie rozumianego przeznaczenia⁵. W takich przypadkach znaczenia nabiera art. 154 ust. 3 u.g.n., który wskazuje na faktyczny sposób użytkowania nieruchomości, dający się określić podczas oględzin, na podstawie zeznań świadków z akt sprawy lub np. z zachowanych fotografii.

Rycina 2. Sekwencja ustalania przeznaczenia nieruchomości (art. 154 u.g.n.) i jej znaczenie dla doboru rynku w wycenie

Źródło: opracowanie własne.

Zatrzymując się na moment w obszarze relacji przeznaczenia i stanu nieruchomości, nie można pominąć orzecznictwa trafnie wskazującego na kolejność i współzależność obu elementów. W sprawie zakończonej wyrokiem Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 30 czerwca 2016 r., I OSK 2431/14⁶, sąd pierwszej instancji zakwestionował operat szacunkowy sporządzony dla potrzeb ustalenia odszkodowania za działkę przejętą przez gminę,

⁵ Analiza dotychczas uchwalonych planów ogólnych, a także planów ogólnych będących jeszcze w opracowaniu (na etapie konsultacji społecznych), z uwagi na ich szczegółowość i zdigitalizowanie zasobu, daje nadzieję, że po ich wprowadzeniu każda nieruchomość lub jej część będzie mogła być zidentyfikowana.

⁶ Lex nr 2106452.

wywodząc, że skoro grunt przed wydzieleniem był lasem, to do porównania powinny zostać przyjęte nieruchomości leśne, mimo iż w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy działka położona była w strefie mieszkalno-usługowej. Naczelny Sąd Administracyjny nie podzielił tego poglądu. Skoro wyceniana działka znajdowała się w studium na terenie oznaczonym jako strefa mieszkalno-usługowa, to zasadnie przyjęto w operacie szacunkowym jako materiał porównawczy transakcje nieruchomościami gruntowymi o takiej właśnie funkcji. Biegły wziął przy tym pod uwagę stan przedmiotowej działki, o którym mowa w art. 4 pkt 17 u.g.n. – jej leśny charakter, zagospodarowanie drzewostanem (uwzględnione dodatkowym współczynnikiem korekcyjnym), stopień wyposażenia w urządzenia infrastruktury technicznej, a także cechy rynkowe: lokalizację, otoczenie i sąsiedztwo, powierzchnię, uzbrojenie i dojazd. Istotą jest więc prawidłowe ustalenie przeznaczenia nieruchomości (co należy wykonać zgodnie z dyspozycją art. 154 u.g.n.), które będzie determinowało dobór nieruchomości podobnych (podobnych w zakresie uwarunkowań planistycznych), natomiast czynnością wtórną – prawidłowa ocena cechy stanu nieruchomości pod kątem takich atrybutów, jak zagospodarowanie gruntu, kształt, powierzchnia, czy konfiguracja terenu, która będzie pozycjonować wycenianą nieruchomość na tle nieruchomości podobnych na analizowanym rynku. Przeznaczenie wyznacza rzeczoznawca rodzaj rynku, jaki powinien być analizowany na okoliczność wyceny nieruchomości, zaś stany nieruchomości porównawczych wyznaczać będą liczba cech, wagi tych cech, a także gradacja cech, świadcząc o zróżnicowaniu badanego rynku⁷. Łączna interpretacja przeznaczenia i stanu jest niezbędną dla prawidłowości analizy rynku i ustalenia parametrów rzutujących w konsekwencji na poziom oszacowania.

Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 8 września 2023 r. w sprawie wyceny nieruchomości⁸ w § 80 ust. 5 określa, że w operacie szacunkowym wskazuje się datę, na którą została określona wartość nieruchomości,

⁷ Co do identyfikacji cech nieruchomości i określania wag cech zob. np. M. Trojanek, *Podstawy i zasady oszacowania nieruchomości dla potrzeb egzekucyjnych*, PPE 2024, nr 4, s. 51.

⁸ Dz.U. z 2023 r., poz. 1832; dalej. r.s.w.n.

datę sporządzenia operatu szacunkowego, datę oględzin nieruchomości, jeżeli ich dokonano, oraz datę, na którą przyjęto stan nieruchomości. W praktyce istotna jest odpowiedź na pytanie, czy ostatnia data obejmuje również przeznaczenie określone w planie miejscowym.

W orzecznictwie można spotkać się z poglądem wyrażającym pewnego rodzaju tożsamość pojęć stanu prawnego nieruchomości i przeznaczenia nieruchomości. Jak wynika wprost z art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2023 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym⁹, w celu ustalenia przeznaczenia terenów oraz określenia sposobów ich zagospodarowania i zabudowy sporządza się miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, a dalej – z ust. 8 tego artykułu należy wywodzić, że plan miejscowy jest aktem prawa miejscowego. Wobec powyższego twierdzenie, że przeznaczenie nieruchomości w planie miejscowym jest elementem stanu prawnego nieruchomości, jest słuszne i uzasadnione. Stanowisko takie potwierdził Wojewódzki Sąd Administracyjny w Gliwicach w wyroku z dnia 19 marca 2014 r.¹⁰, stwierdzając, że pod pojęciem stanu prawnego nieruchomości należy rozumieć m.in. jej przeznaczenie określone w planie miejscowym stanowiącym akt prawny powszechnie obowiązujący. Podobne zdanie wyraził też Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 27 lutego 2019 r., I ACa 449/18¹¹: „Bez znaczenia bowiem pozostaje aktualne przeznaczenie nieruchomości w planie miejscowym w sytuacji, kiedy stan nieruchomości biegła oceniała na rok 1979. Obecne przeznaczenie terenu lokalizacji nieruchomości nie było objęte zakresem opinii. Podkreślić bowiem jeszcze raz należy, że przez stan nieruchomości rozumie się również stan prawny, w tym przeznaczenie nieruchomości”. Z drugiej strony Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 maja 2019 r., II CSK 297/18, zauważył, że skoro w art. 154 ust. 1 u.g.n. „przeznaczenie nieruchomości w planie miejscowym” wymieniane jest obok „stanu nieruchomości”, to przyjąć trzeba, że nie są to synonimy, a na potrzeby stosowania tego przepisu treść obu tych pojęć należy ustalać rozłącznie. Podsumowując – ryzykownie, lecz nie bezpodstawnie

⁹ T.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 538; dalej: u.z.p.

¹⁰ Lex nr 1733986.

¹¹ Lex nr 2668147.

– w okolicznościach obowiązywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wycenianych nieruchomości przeznaczenie ustalone na podstawie planu jest elementem stanu prawnego nieruchomości. W okolicznościach braku planów miejscowych (kiedy analizie podlegają plany ogólne gmin¹² oraz wydane decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu) „przeznaczenie” nieruchomości nie powinno być utożsamiane ze stanem prawnym nieruchomości.

Określanie stanu nieruchomości dla potrzeb jej wyceny to uporządkowane czynności związane z określaniem wartości nieruchomości, w wyniku których następuje zidentyfikowanie/stwierdzenie wszystkich wymaganych ustawą (art. 4 pkt 17 u.g.n.) elementów definiujących stan nieruchomości. Słusznie wskazano w doktrynie, że prawidłowe stwierdzenie stanu nieruchomości jest istotne w każdej wycenie, ale w wycenie na potrzeby sądowe ma dodatkowo ten aspekt, że jest poddawane sformalizowanej ocenie stron postępowania oraz sądu, zaś ewentualna reakcja biegłego rzeczoznawcy majątkowego na wyniki tej oceny zawsze ma również sformalizowany charakter¹³. Opisanie stanu nieruchomości w operacie szacunkowym wymaga wyraźnie r.s.w.n. (§ 79 ust. 1 pkt 7). Proces wyceny, w tym jego istotny element, tj. określenie stanu szacowanej nieruchomości, determinowany jest zasadniczo przepisami prawa definiującymi istotne pojęcia z zakresu wyceny nieruchomości (u.g.n.) oraz wskazującymi niezbędne elementy, jakie powinien zawierać operat szacunkowy, czyli opinia o wartości nieruchomości (r.s.w.n.). Aby operat szacunkowy mógł być uznany za rzetelny, musi co najmniej odpowiadać wymogom stawianym przez wskazane wyżej akty prawne. Jeśli jednak opinia o wartości nieruchomości jest sporządzana na potrzeby sprawy sądowej, to dodatkowym

¹² Studium nadal może być dokumentem obowiązującym, jeżeli w danej gminie nie wszedł jeszcze w życie plan ogólny. Obowiązujące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zachowuje bowiem moc do dnia wejścia w życie planu ogólnego danej gminy albo najpóźniej do dnia 31 sierpnia 2026 r. (pierwotnie ustalono termin na dzień 30 czerwca 2026 r.) – zob. ustawa z dnia 30 kwietnia 2026 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2026 r., poz. 781).

¹³ Zob. K. Sokół, *Metodyka wyceny nieruchomości z uwzględnieniem procedury ustalania stanu nieruchomości w postępowaniach sądowych*, niepublikowana rozprawa doktorska z 2025 r., s. 71–72.

warunkiem uznania jej za rzetelną jest zgodność z przepisami regulującymi postępowanie, w ramach którego taka opinia się pojawia. Przepisy te (k.p.c., k.p.k.) regulują bardzo precyzyjnie sposób gromadzenia danych stanowiących podstawę do ustalania faktów. Stan nieruchomości w konkretnej dacie to fakt, który może być i często jest źródłem roszczeń, a skoro tak, to jest on dowodzony (wykazywany) przez strony, co znajduje odzwierciedlenie w aktach sprawy sądowej. Z opinii o wartości nieruchomości powinno precyzyjnie wynikać, jakie było źródło pochodzenia oraz jak biegły wykorzystał dane opisujące stan nieruchomości i z jakim skutkiem dla wyniku opinii¹⁴.

2. Plan ogólny gminy jako nowy determinant procesu wyceny nieruchomości

Przeznaczenie nieruchomości pozostaje jednym z podstawowych czynników determinujących jej wartość. Wpływa ono nie tylko na możliwy sposób korzystania z gruntu, ale również na określenie właściwego segmentu rynku, dobór nieruchomości podobnych, identyfikację cech rynkowych oraz wybór podejścia, metody i techniki wyceny. Zgodnie z art. 154 ust. 1 u.g.n. rzeczoznawca majątkowy uwzględnia m.in. przeznaczenie w planie miejscowym, stan nieruchomości oraz dostępne dane o cenach, dochodach i cechach nieruchomości podobnych.

Reforma systemu planowania przestrzennego zmieniła dotychczasowy układ źródeł informacji o przeznaczeniu nieruchomości. W miejsce studium wprowadzono plan ogólny gminy, któremu – odmiennie niż studium – nadano rangę aktu prawa miejscowego. Jednocześnie ustawodawca zdecydował, że plan ogólny nie będzie dokumentem bezpośrednio ustalającym szczegółowe przeznaczenie poszczególnych terenów w takim znaczeniu, jakie przypisuje się miejscowemu planowi zagospodarowania przestrzennego.

Można zatem zaprognozować podział gmin na trzy grupy:

- 1) gminy, w których plan ogólny już wszedł w życie, a studium utraciło moc;
- 2) gminy, w których nadal obowiązuje studium, ponieważ plan ogólny jeszcze nie wszedł w życie;

¹⁴ Ibidem. Autor proponuje różne metodyki wyceny nieruchomości w postępowaniach sądowych, uwzględniające procedurę ustalania stanu nieruchomości.

- 3) od dnia 1 września 2026 r. – potencjalnie również gminy, w których studium utraci moc z upływem terminu, lecz plan ogólny nie zostanie jeszcze uchwalony i ogłoszony.

Przepisy przejściowe przewidują, że do dnia wejścia w życie planu ogólnego w danej gminie w przepisach ustaw zmienionych reformą odwołania do planu ogólnego należy, co do zasady, rozumieć jako odwołania do studium. Reguła ta obejmuje również zmienione przepisy u.g.n., w tym art. 154 ust. 3. W tych okolicznościach studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zachowują moc do dnia wejścia w życie planu ogólnego w danej gminie, jednak nie dłużej niż do dnia 31 sierpnia 2026 r. Termin ten został ostatecznie ustalony na mocy ustawy z dnia 30 kwietnia 2026 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw¹⁵. W konsekwencji, dopóki studium zachowuje moc, jego ustalenia nadal mogą być uwzględniane w procesie wyceny nieruchomości nieobjętej planem miejscowym i decyzją o warunkach zabudowy. Nie zmienia to jednak charakteru prawnego studium. Pozostaje ono dokumentem polityki przestrzennej, a nie aktem prawa miejscowego, i nie tworzy bezpośrednio prawa do zagospodarowania nieruchomości zgodnie ze wskazanym w nim kierunkiem.

Szczególnie problematyczna będzie sytuacja gmin, w których po dniu 31 sierpnia 2026 r. nie będzie obowiązywał ani plan ogólny, ani studium. Literalne zestawienie art. 64 ust. 2 i art. 65 ust. 1 ustawy reformującej może wywołać wątpliwość, czy wygasłe studium nadal może być traktowane jako substytut planu ogólnego dla potrzeb art. 154 ust. 3 u.g.n.

W ocenie autorów niniejszego artykułu dokument, który utracił moc, nie może stanowić aktualnej normatywnej podstawy określania przeznaczenia nieruchomości. Byłoby to sprzeczne z wyraźnym skutkiem przewidzianym w art. 65 ust. 1 ustawy nowelizującej. W takim przypadku wygasłe studium może być wykorzystane wyłącznie jako materiał historyczny, pomocny przy analizie dotychczasowej polityki przestrzennej oraz oczekiwań rynku.

¹⁵ Dz.U. z 2026 r., poz. 781.

Podstawowym aktualnym punktem odniesienia w rozumieniu art. 154 ust. 3 u.g.n. pozostanie natomiast faktyczny sposób użytkowania nieruchomości.

W tym miejscu zasadne jest odniesienie przedstawionych rozważań do spraw sądowych omawianych w niniejszym opracowaniu. Ustalenie, czy podstawą określenia właściwego rynku nieruchomości będzie plan ogólny, czy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, zależy od daty stanu nieruchomości właściwej dla danego celu wyceny. Nie jest zatem prawidłowe automatyczne odwoływanie się do dokumentu obowiązującego w dniu sporządzania opinii. Znaczenie ma dokument planistyczny właściwy dla daty stanu wskazanej w postanowieniu dowodowym albo wynikającej z charakteru danego postępowania.

W sprawach o podział majątku wspólnego, w których wartość nieruchomości ustala się, co do zasady, według stanu istniejącego w chwili dokonywania podziału, przeznaczenie nieruchomości określa się również na tę datę. Podstawą analizy będzie zatem plan ogólny obowiązujący w dacie przyjętego stanu albo nadal obowiązujące studium, jeżeli plan ogólny nie wszedł jeszcze w życie. Nieuzasadnione byłoby natomiast odwoływanie się do studium obowiązującego w dniu ustania wspólności wyłącznie z tego względu, że według tej daty ustala się skład majątku.

Odmienne reguły występują w sprawach o zachowek, w których data stanu zależy od źródła przysporzenia majątkowego. Jeżeli nieruchomość wchodziła w skład spadku, właściwy jest dokument planistyczny obowiązujący w chwili otwarcia spadku, a więc w dniu śmierci spadkodawcy. W przypadku nieruchomości będącej przedmiotem darowizny znaczenie ma dokument obowiązujący w dniu jej dokonania, nie zaś w dniu śmierci spadkodawcy ani w dniu sporządzania opinii. Z kolei wartość przedmiotu zapisu windykacyjnego ustala się według stanu z momentu otwarcia spadku i cen z chwili ustalania zachowku, co oznacza konieczność odwołania się do dokumentu planistycznego obowiązującego w dniu otwarcia spadku.

W tabeli 1 zestawiono daty dokumentów planistycznych wynikające z charakteru danego postępowania.

Tabela 1. Data stanu nieruchomości, data poziomu cen oraz właściwy dokument planistyczny w wybranych celach wyceny

Cel opinii	Data stanu	Data cen	Studium czy plan ogólny
Podział majątku wspólnego	Co do zasady chwila podziału	Chwila podziału	Dokument aktualny na datę podziału; chyba że sąd wyraźnie nakazał stan historyczny
Dział spadku	Dzień otwarcia spadku	Chwila działu	Dokument aktualny na datę działu; chyba że sąd wyraźnie nakazał stan historyczny
Zniesienie współwłasności	Chwila zniesienia współwłasności	Chwila zniesienia	Dokument aktualny
Zachowek – składnik spadku	Dzień otwarcia spadku	Chwila ustalania zachowku	Dokument z dnia otwarcia spadku
Zachowek – darowizna	Dzień darowizny	Chwila ustalania zachowku	Dokument z dnia darowizny
Aktualizacja opłaty z tytułu użytkowania wieczystego	Dzień aktualizacji	Dzień aktualizacji	Dokument obowiązujący na dzień aktualizacji z uwzględnieniem celu użytkowania wieczystego
Spis inwentarza	Dzień otwarcia spadku	Dzień otwarcia spadku	Dokument z dnia otwarcia spadku

Źródło: opracowanie własne.

3. Stan nieruchomości w innych sprawach działowych: o podział majątku wspólnego i zniesienie współwłasności

W orzecznictwie ukształtowało się jednolite stanowisko stwierdzające, że wartość majątku podlegającego podziałowi w sprawach o podział majątku wspólnego sąd ustala według chwili dokonywania podziału. Podstawą wydania orzeczenia powinien być więc stan rzeczy wchodzących w skład majątku wspólnego istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.

w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Przy czym przez stan rzeczy rozumie się zarówno stan faktyczny, jak i prawny¹⁶. Wartość nieruchomości wchodzących w skład majątku wspólnego ustalana jest według cen rynkowych z chwili dokonywania podziału majątku wspólnego, z uwzględnieniem charakteru (przeznaczenia) danej nieruchomości również z tej daty¹⁷. O rozstrzygnięciach dotyczących dzielonego majątku decydują – tak jak we wszystkich szeroko rozumianych sprawach działowych (a więc również o zniesienie współwłasności i dział spadku) – okoliczności i dowody istniejące w chwili podziału (działu spadku, zniesienia współwłasności)¹⁸. Tym samym np. kwalifikacji charakteru dzielonych nieruchomości należy dokonywać przez pryzmat ich aktualnego (czyli nie na datę ustania wspólności majątkowej małżeńskiej, ale na datę dokonywania podziału) przeznaczenia¹⁹. Zdaniem Sądu Najwyższego dla ustalenia w postępowaniu działowym, czy nieruchomość będąca przedmiotem działu (podziału) wchodzi w skład gospodarstwa rolnego, decydujące znaczenie ma charakter tej nieruchomości według jej stanu z daty podziału, oceniany zgodnie z przepisami obowiązującymi w tej dacie²⁰.

W przywołanej w części pierwszej opracowania uchwale z dnia 23 lutego 2018 r., III CZP 103/17, Sąd Najwyższy przesądził jednoznacznie, że w sprawie o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami skład majątku wspólnego ustala się według chwili ustania wspólności majątkowej, a jego wartość według stanu tego majątku oraz cen w chwili dokonywania podziału²¹. Pomimo jednoznaczności tej uchwały w doktrynie nadal powtarzane jest stanowisko SN, że ustalając wartość poszczególnych składników

¹⁶ Tak K. Skiepmo, *Komentarz do spraw o podział majątku wspólnego*, pod red. J. Ignaczewskiego, Warszawa 2013, s. 214.

¹⁷ Ibidem, s. 233.

¹⁸ Postanowienie SN z dnia 27 sierpnia 1979 r., III CRN 137/79, OSNCP 1980/2/33; postanowienie SN z dnia 16 marca 1994 r., II CRN 31/94, Wokanda 1994, nr 9, poz. 9; uchwała SN z dnia 23 lutego 2018 r., III CZP 103/17, OSNC 2019/2/13.

¹⁹ Tak K. Skiepmo, *Komentarz...*, op. cit., s. 214.

²⁰ Tak SN w postanowieniach z dnia: 17 grudnia 1971 r., III CRN 312/71, OSNCP 1972/6/114; 27 sierpnia 1979 r., III CRN 137/79, OSNCP 1980/2/33; 21 marca 2003 r., II CKN 1265/00, niepubl.; 16 listopada 2011 r., V CSK 478/10, Lex nr 4001979.

²¹ Szerzej co do ustalania składu, stanu i wartości przedmiotów w sprawach działowych zob. np. A. Stempniak, *Autonomia i integracja postępowań działowych w prawie polskim*, rozdział IV. §2.IV, Warszawa 2017.

majątku wspólnego, sąd powinien brać pod uwagę ich stan z chwili ustania wspólności majątkowej małżeńskiej, a ich wartość w dniu dokonywania podziału²². W uzasadnieniu omawianej uchwały Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że wątpliwości Sądu Okręgowego co do tego zagadnienia powstały zapewne dlatego, że w judykaturze, a także w piśmiennictwie posługiwano się niekiedy sformułowaniem, iż dzielony majątek ustala się według „stanu” w chwili powstania współwłasności, przy czym „stan” oznaczał w tych wypowiedziach skład (zawartość) majątku, a nie – jak to czasami rozumiano – stan techniczny (kondycję, stan zużycia) lub stan prawny składników majątkowych²³. Sformułowanie to, będące wynikiem swoistego przyzwyczajenia językowego, mogło mieć swe frazeologiczne źródło w normatywnej treści dekretu z dnia 8 października 1946 r. – Prawo spadkowe²⁴, który przeciwstawiał „stan rzeczy” lub „stan spadku” (w rozumieniu „skład spadku”) w chwili otwarcia spadku jego wartości, a więc „stanowi” determinującemu wartość w chwili orzekania, tj. sporządzania „zestawienia wszystkich należących do spadku praw” (art. 160 § 1). W uzasadnieniu uchwały z dnia 23 lutego 2018 r., III CZP 103/17, SN podkreślił natomiast, że przez stan majątku wspólnego (spadku) należy rozumieć przynależność określonych rzeczy i praw do tego majątku, a nie ich właściwości (cechy, stan techniczny, prawny). Wszelkie zmiany majątkowe, do których doszło między chwilą ustania wspólności (otwarcia spadku) a chwilą podziału – samoistne, przypadkowe oraz celowe, jak np. naturalne lub fizyczne zużycie składników majątkowych, a nawet ich utrata, wzrost wartości na skutek zmiany przeznaczenia nieruchomości lub dokonanych nakładów, wygaśnięcie obciążeń rzeczowych (np. służebności), zmiana sytuacji rynkowej – podlegają rozliczeniu, a następnie wyrównaniu w postaci spłat lub dopłat albo w ramach

²² Zob. np. W. Jasiński, *Zakres obowiązku działania sądu z urzędu w sprawach o podział majątku wspólnego małżonków (byłych małżonków)* [w:] *50-lecie Sądu Okręgowego w Toruniu 105-lecie powrotu sądownictwa na Pomorzu do Wolnej Polski*, pod red. E. Kubickiej, Toruń 2026, s. 208 oraz postanowienia SN z dnia: 20 stycznia 1974 r., III CRN 384/73, niepubl.; 18 października 2002 r., V CZ 129/02, niepubl.

²³ Por. np. postanowienia SN z dnia: 11 marca 2010 r., IV CSK 429/09, niepubl.; 31 stycznia 2013 r., II CSK 349/12, niepubl.; 28 stycznia 2015 r., II CSK 322/14, niepubl.

²⁴ Dz.U. z 1946 r. Nr 60, poz. 328 ze zm.

uwzględnienia roszczeń z tego tytułu (np. z tytułu nakładów²⁵). Nie jest także wyłączone stosowanie reguł surogacji; w takim wypadku podziałowi podlegają składniki nabyte w zamian za przedmioty objęte wcześniej wspólnością małżeńską²⁶.

Stanowisko to według Sądu Najwyższego – oprócz jego pozaprawnej, ekonomicznej słuszności – jest trafne przede wszystkim ze względu na zasadę aktualności orzekania ustanowioną w art. 316 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.²⁷ Zważywszy na to, że nie ma przepisu określającego chwilę miarodajną dla ustalenia stanu (cech, jakości, stopnia zużycia) majątku wspólnego i jego składników, za chwilę tę należy uznać czas dokonywania działu, a więc czas orzekania, a ściślej – chwilę zamykania rozprawy. Przedmiotem podziału staje się wówczas majątek istniejący w chwili podziału, w stanie w tej chwili stwierdzalnym, mający właśnie wtedy określoną wartość stanowiącą następnie wyznacznik wartości udziałów i podstawę rozliczeń między uczestnikami. Oczywiście punktem wyjścia jest skład majątku wspólnego w chwili powstania odrębności majątkowej (ustania wspólności), a więc powstania współwłasności w częściach ułamkowych, a ściślej przeistoczenia się wspólności łącznej (bezudziałowej) we wspólność udziałową (art. 46 k.r.o. w związku z art. 1035 i nast. k.c.). Słusznie SN podkreślił przy tym, że dokonywanie podziału majątku wspólnego (działu spadku) nie jest w polskim porządku prawnym obowiązkowe. To także przemawia za uwzględnieniem chwili podziału jako miarodajnej dla rozliczenia uczestników oraz oceny stanu i wartości składników majątku wspólnego,

²⁵ W uchwale siedmiu sędziów SN z dnia 14 maja 2024 r., III CZP 38/23, OSNC 2024/11/108 wskazano nawet, że w postępowaniu o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami (art. 567 § 1 i 3 w zw. z art. 684 k.p.c.) sąd z urzędu rozstrzyga także o roszczeniach wynikających z nieusprawiedliwionego rozporządzenia składnikami majątku wspólnego przez jednego z małżonków na własne potrzeby przed ustaniem wspólności majątkowej małżeńskiej. Tak też wcześniej SN w orzeczeniu z dnia 18 sierpnia 1958 r., 1 CR 547/58, OSN 1959/59 oraz np. S. Breyer, S. Gross [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. B. Dobrzańskiego, J. Ignatowicza, Warszawa 1975, s. 229; J. Pietrzykowski [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, pod red. J. Pietrzykowskiego, Warszawa 1993, s. 281.

²⁶ Por. postanowienie SN z dnia 26 października 2017 r., II CSK 883/16, niepubl. oraz np. A. Stempniak, *Autonomia...*, op. cit., rozdział IV. §2.IV.

²⁷ Por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 22 września 1983 r. – zasady prawnej – III PZP 23/83, OSNCP 1984/4/44.

w przeciwnym bowiem razie – odwołując podział – uczestnicy ponosiliby nieusprawiedliwione ryzyko, że stan dzielonych przedmiotów (praw) zastany w chwili ustania wspólności będzie drastycznie odbiegał od stanu dającego się stwierdzić w chwili podziału. Nakaz uwzględniania stanu i wartości majątku wspólnego w chwili ustania wspólności prowadziłoby do ustanowienia pozaustawowego przymusu bezzwłocznego dokonywania działów, co należy uznać za niedopuszczalne²⁸.

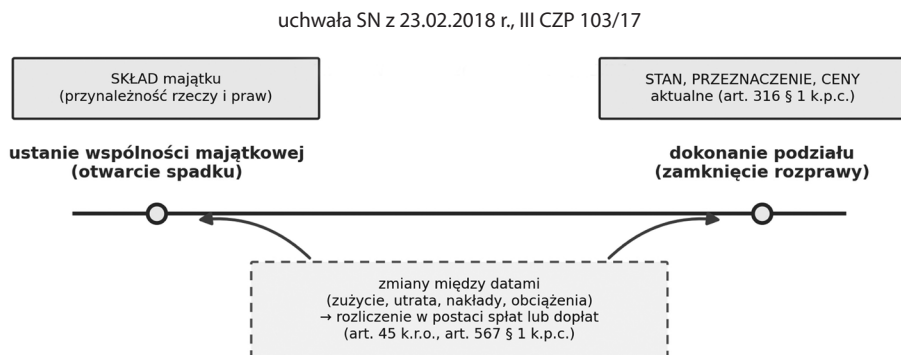
Wyceniając zatem nieruchomość wchodzącą w skład majątku wspólnego na potrzeby postępowania o podział majątku – w razie braku odmiennego postanowienia sądu – biegły powinien przyjąć i wycenić jej aktualny stan w rozumieniu art. 4 pkt 17 u.g.n.²⁹, a także zgodnie z aktualnymi ustaleniami planistycznymi w zakresie przeznaczenia takiej nieruchomości. Zmiana przeznaczenia, która może wpływać na wartość nieruchomości (obniżenie lub zwiększenie), powinna odnosić identyczny skutek wobec obu byłych małżonków albo ich spadkobierców. Dokonane nakłady podlegają natomiast rozliczeniu w postępowaniu działowym na wniosek uczestnika postępowania, który ich dokonał (art. 567 § 1 k.p.c.). Zgodnie z tym przepisem w postępowaniu o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami sąd rozstrzyga także o żądaniu ustalenia nierównych udziałów małżonków w majątku wspólnym oraz o tym, jakie wydatki, nakłady i inne świadczenia z majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego lub odwrotnie podlegają zwrotowi (ryc. 3).

Ustalenie daty, z jakiej należy uwzględniać stan nieruchomości (faktyczny i prawny) w postępowaniu o podział majątku wspólnego, ma istotne znaczenie z punktu widzenia rozliczenia nakładów na nieruchomość.

²⁸ Dla uzasadnienia podjętej uchwały SN odwołał się do następujących orzeczeń i uchwał: uchwały całej Izby Cywilnej SN z dnia 15 grudnia 1969 r., III CZP 12/69, OSNCP 1970/3/39; uchwał SN z dnia: 27 września 1974 r., III CZP 58/74, OSNCP 1975/6/90; 19 maja 1989 r., III CZP 52/89, OSNC 1990/4–5/60; 7 kwietnia 1994 r., III CZP 41/94, Biuletyn SN 1994, nr 5, poz. 22 oraz postanowień SN z dnia: 20 stycznia 1974 r., III CRN 384/73, niepubl.; 4 listopada 1999 r., II CKN 523/98, niepubl.; 26 września 2007 r., IV CSK 139/07, niepubl.; 11 marca 2010 r., I V CSK 429/09, niepubl.; 31 stycznia 2013 r., II CSK 349/12, niepubl.; 28 stycznia 2015 r., II CSK 322/14, niepubl.; 26 października 2017 r., II CSK 883/16, niepubl.

²⁹ Tak też A. Stempniak, *Autonomia...*, op. cit., rozdział IV. §2.IV.

Rycina 3. Miarodajne daty w sprawach o podział majątku wspólnego i dział spadku

Źródło: opracowanie własne.

Z treści art. 45 § 1 k.r.o. w zw. z art. 567 § 1 k.p.c. wynika, że w toku postępowania o podział majątku wspólnego przedmiotem rozliczeń mogą być następujące roszczenia:

- 1) z tytułu wydatków i nakładów poczynionych z majątku wspólnego na majątek osobisty każdego z małżonków, z wyjątkiem wydatków i nakładów koniecznych na przedmioty majątkowe przynoszące dochód;
- 2) z tytułu wydatków i nakładów, które każdy z małżonków poczynił ze swojego majątku osobistego na majątek wspólny, z wyjątkiem wydatków i nakładów zużytych w celu zaspokojenia potrzeb rodziny, chyba że zwiększały wartość majątku w chwili ustania wspólności.

Ze sformułowania „zużytych” należy wyprowadzić wniosek, że chodzi o faktyczne spożytkowanie nakładów i wydatków, a nie o cel, jaki przyświecał w dacie ich dokonywania. Dobry przykład w tym zakresie podaje K. Skiepmo³⁰, wskazując, że jeśli małżonkowie decydują się wykonać ze środków z majątku osobistego jednego z nich łazienkę w należącym do nich lokalu, który takowej jest pozbawiony, to z założenia nakład ten ma służyć zaspokajaniu potrzeb rodziny. Jeśli jednak przed ukończeniem remontu bądź też krótko po nim doszło do rozpadu małżeństwa i z łazienki korzystał tylko jeden z małżonków, który

³⁰ K. Skiepmo, *Komentarz...*, op. cit., s. 395.

w lokalu pozostał, to nie można już uznać, że powyższy nakład został „zużyty” w rozumieniu powołanego przepisu w celu zaspokojenia potrzeb rodziny. Tym samym taki nakład, bez względu na to, czy spowodował wzrost wartości lokalu, czy też nie, może podlegać rozliczeniu w trybie art. 45 § 1 k.r.o. Przesłankę zwiększenia wartości majątku wspólnego oceniamy na datę ustania wspólności. Wzrost tej wartości nie zawsze będzie odpowiadał kwocie wydatków, czy nakładów przeznaczonych na ten cel. Możliwe są sytuacje, kiedy w ostatecznym wyniku wartość rzeczy wzrośnie w stopniu przekraczającym poczynione wydatki, ale możliwa jest też sytuacja odwrotna, kiedy to wartość rzeczy co prawda wzrośnie w stosunku do stanu sprzed nakładów lub wydatków, ale w stopniu mniejszym w stosunku do wydatków³¹. Jeśli w trakcie trwania małżeństwa ze środków pochodzących z majątku osobistego męża została wykonana modernizacja domu mieszkalnego wchodzącego w skład majątku wspólnego, w którym zamieszkiwała cała rodzina, to nakład ten podlega rozliczeniu na wniosek w trybie art. 45 § 1 k.r.o., o ile w trakcie małżeństwa nie został zużyty w celu zaspokajania potrzeb mieszkaniowych rodziny, chyba że spowodował wzrost wartości majątku wspólnego, czyli nieruchomości wspólnej zabudowanej przedmiotowym budynkiem mieszkalnym. Jeśli na datę wykonania nakładu sfinansowane z majątku osobistego męża prace remontowe spowodowały wzrost wartości domu o 20%, a wspólność ustawowa między małżonkami ustała np. 20 lat później, w czasie których wykonane nakłady częściowo zamortyzowały się i na datę ustania wspólności zwiększały wartość domu jedynie o 5%, to w sprawie o podział majątku wspólnego właśnie w takiej wysokości będzie mógł być rozliczony³².

Rozliczenia z tytułu zwrotu nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty dokonywane są z urzędu, natomiast rozliczenia nakładów z majątków osobistych na majątek wspólny – na wniosek poszczególnych uczestników postępowania³³. Dla rozliczenia nakładów z majątku wspólnego na majątek osobisty wystarczy ustne odnotowanie roszczenia w protokole rozprawy lub

³¹ Zob. uzasadnienie uchwały SN z dnia 20 sierpnia 1973 r., III CZP 17/73, OSN 1974/4/66.

³² Przykład podany za: K. Skiepmo, *Komentarz...*, op. cit., s. 396.

³³ Zob. postanowienie SN z dnia 16 października 1997 r., II CKN 395/97, niepubl. oraz J. Pietrzykowski [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, op. cit., s. 276.

zgłoszenie roszczenia w treści pisma procesowego złożonego do akt sprawy – bez obowiązku sformalizowania żądania zgłoszonego roszczenia, w przeciwieństwie do konieczności sprecyzowania formalnego żądania zwrotu nakładów z majątku osobistego na majątek wspólny. Forma tego ostatniego roszczenia powinna być charakterystyczna dla pozwu i podlegać ocenie formalnej i ewentualnemu uzupełnieniu braków w trybie art. 130 k.p.c. Odmienność traktowania tych nakładów wynika z faktu, że pierwsze z nich należą do majątku wspólnego, drugie zaś nie wchodzą w jego skład³⁴. Jeśli więc poczynienie nakładów z majątku osobistego jednego z małżonków na majątek wspólny wpływa na zwiększenie wartości nieruchomości, a tym samym na spłatę, którą ma otrzymać jeden z małżonków, któremu w ramach podziału nie przypadnie nieruchomość, to uczestnik ten powinien zgłosić wniosek o rozliczenie nakładów z majątku osobistego, aby uzyskać rekompensatę z tego tytułu.

Artykuł 45 k.r.o. dotyczy jedynie rozliczeń z tytułu wydatków i nakładów poczynionych w czasie trwania wspólności ustawowej małżeńskiej. Przepis ten nie reguluje rozliczeń między małżonkami z tytułu wydatków i nakładów poczynionych z majątku wspólnego na majątki każdego z nich oraz wydatków i nakładów poczynionych z majątków każdego z małżonków na majątek wspólny w czasie od ustania wspólności ustawowej do podziału majątku wspólnego. Podstawę materialnoprawną tych roszczeń stanowią odpowiednio zastosowane przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych, zwłaszcza art. 207 k.c., a także przepisy o czynach niedozwolonych, przede wszystkim art. 415 k.c.³⁵ Rozliczenia z tego tytułu, podobnie jak rozliczenia z tytułu wydatków i nakładów, o których mowa w art. 45 § 1 k.r.o., następują w postępowaniu o podział majątku wspólnego, jednakże podstawę tego rozliczenia stanowią przepisy art. 567 § 1 w zw. z art. 686 k.p.c.³⁶

³⁴ Zob. zamiast wielu: W. Jasiński, *Zakres obowiązku działania sądu...*, op. cit., s. 213 oraz postanowienie SN z dnia 21 grudnia 2022 r., I CSK 3142/22, Lex nr 3521229.

³⁵ Por. J.S. Piątkowski, *Glosa do uchwały SN z dnia 3 października 1969 r. III CZP 71/69*, OSPiKA 1970, poz. 189.

³⁶ Zob. orzeczenie SN z dnia 9 września 1976 r., III CRN 83/76, OSPiKA 1977/157 oraz uchwałę SN z dnia 19 grudnia 1977 r., III CZP 85/78, OSNCP 1978/90. Tak też np. J. Pietrzykowski [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, op. cit., s. 277–278.

Zarówno Kodeks cywilny, jak i Kodeks postępowania cywilnego nie wskazują dat istotnych dla określenia wartości nieruchomości na potrzeby zniesienia współwłasności. W takim przypadku daty istotne dla określenia wartości nieruchomości przyjmuje się jako aktualne. Wartość nieruchomości określa się na datę zniesienia współwłasności, tj. na datę, w jakiej sąd orzeka o zniesieniu współwłasności. W praktyce oznacza to datę wyceny³⁷. Za podstawę wyceny przyjmuje się aktualny stan nieruchomości i aktualne ceny³⁸. Tym samym sąd uwzględnia także przyrost wartości nieruchomości, jaki upłynął między chwilą powstania współwłasności a datą jej zniesienia, i to niezależnie od tego, jaka była przyczyna tego przyrostu. W szczególności dotyczy to także przyrostu wartości spowodowanego nakładami dokonanyymi przez jednego ze współwłaścicieli z jego środków, z tym zastrzeżeniem, że w takim przypadku sąd uwzględnia te nakłady na jego korzyść przy ustalaniu ostatecznego rozliczenia między współwłaścicielami. Powyższe wskazania dotyczą również nakładów dokonanych za zgodą lub milczącą aprobatą pozostałych współwłaścicieli, jak i dokonanych wbrew ich woli, choćby w tym zakresie ich wola była w świetle prawa rozstrzygająca (art. 199 i 201 k.c.), a więc także dokonanych przez jednego ze współwłaścicieli w złej wierze, nawet w przypadku szczególnie rażącej złej wiary, gdy dokonuje on nakładów w toku postępowania o zniesienie współwłasności i wbrew zakazowi sądu wydanemu w trybie zabezpieczenia powództwa lub wniosku³⁹.

Zgodnie z art. 618 § 1 k.p.c. w postępowaniu o zniesienie współwłasności oprócz żądania (roszczenia) likwidacji współwłasności mogą pojawić się wzajemne roszczenia współwłaścicieli z tytułu posiadania rzeczy (nieruchomości). Te roszczenia to:

- 1) roszczenia z tytułu posiadania nieruchomości wspólnej;
- 2) roszczenia o pobrane pożytki i inne przychody uzyskane z nieruchomości wspólnej;
- 3) roszczenia z tytułu dokonanych nakładów.

³⁷ Tak np. A. Stempniak, *Autonomia...*, op. cit., rozdział IV. § 2.IV.

³⁸ Tak K. Sokół, *Metodyka wyceny nieruchomości...*, op. cit., s. 162.

³⁹ Tak słusznie A. Stempniak, *Autonomia...*, op. cit., rozdział IV. § 2.IV.

W razie konieczności określenia wartości wskazanych roszczeń zgłoszonych w sprawie o zniesienie współwłasności zakres ustaleń sądu i biegłego rzeczoznawcy oraz ich założenia są znacznie szersze, niż gdy sprawa dotyczy tylko żądania zniesienia współwłasności. Pomiędzy uczestnikami postępowania na tle roszczeń może powstać spór, którego rozstrzygnięcie wymaga wyceny tych roszczeń i w tym celu niezbędne będzie m.in. ustalenie stanu nieruchomości lub jej części w okresie obejmującym posiadanie (na daty z przeszłości)⁴⁰.

Przedstawione wyżej zasady najlepiej zilustrować przykładami z praktyki sądowej.

Przykład 1: nabycie spadku i planowana spłata jednego ze spadkobierców (nakłady po otwarciu spadku)

Po śmierci ojca żona wraz z czwórką dorosłych dzieci nabyła spadek obejmujący udział w nieruchomości zabudowanej segmentem tzw. bliźniaka, w którym rodzina zamieszkiwała od dziesięcioleci. Ostatnie lata życia małżonkowie spędzili w faktycznej separacji, dzieląc użytkowane pomieszczenia budynku: przestrzeń wspólna (kuchnia, łazienka i ganek), podobnie jak pokoje matki, podlegały bieżącym remontom, natomiast pokój na parterze i przestrzeń strychowa, użytkowane przez ojca, nie były remontowane i pozostawały w podstawowym stanie techniczno-użytkowym. Remont tych pomieszczeń możliwy był dopiero po śmierci ojca. Nakładów dokonała matka, urządzając z pokoju na parterze swoją sypialnię, a z nieużytkowej przestrzeni strychowej – pokój dla wnuka; wymieniono także instalację centralnego ogrzewania (grzejniki żeliwne na panelowe). Rok po stwierdzeniu nabycia spadku spadkobiercy postanowili polubownie spłacić jednego z synów, który nabył udział w spadku po ojcu.

Na tle tego stanu faktycznego ujawniły się dwa typowe problemy. Po pierwsze, co właściwie nabyto w spadku: dopiero analiza stanu prawnego wykazała, że „bliźniak” nie stanowił odrębnej nieruchomości, lecz spadkodawca posiadał udział w niewydzielonej prawnie części większej nieruchomości zabudowanej, a budynek mieszkalny położony był na gruncie o przeznaczeniu niemieszkalnym

⁴⁰ Tak K. Sokół, *Metodyka wyceny nieruchomości...*, op. cit., s. 160.

(tereny zabudowy rekreacji indywidualnej z zachowaniem istniejącej zabudowy zagrodowej)). Po drugie, według jakiego stanu i jakich cen wycenić nieruchomość dla potrzeb spłaty: stan uległ bowiem istotnej zmianie między datą śmierci spadkodawcy a datą planowanej spłaty. Ponieważ spadkobiercy byli zgodni co do sposobu rozliczenia, mogli dla potrzeb spłaty udziału jednego z nich przyjąć stan nieruchomości na dzień otwarcia spadku (śmierci spadkodawcy) oraz stan cen na datę spłaty – nakłady poczynione przez matkę po śmierci męża (ojca dzieci) podlegają odrębnemu rozliczeniu i nie powinny zwiększać podstawy spłaty pozostałych spadkobierców. Gdyby spadkobiercy nie byli zgodni co do przyjęcia stanu nieruchomości, w sprawie sądowej o podział majątku wspólnego i dział spadku – zgodnie z uchwałą SN z dnia 23 lutego 2018 r. w sprawie III CZP 103/17, należałoby wycenić i przyjąć do rozliczenia nieruchomość według stanu z dnia dokonywania podziału (orzekania), a nakłady żony rozliczyć oddzielnie w ramach uwzględnienia zgłoszonego przez nią roszczenia⁴¹. Przykład ten pokazuje również, jak istotne jest precyzyjne określenie celu wyceny w operacie szacunkowym sporządzanym poza postępowaniem sądowym: zamiast ogólnikowego „dla celu polubownego działu spadku” prawidłowe jest wskazanie, że operat sporządzono dla potrzeb umownego działu spadku (rozliczeń między spadkobiercami), ze wskazaniem przyjętych dat stanu nieruchomości i cen.

Przykład 2: dział spadku a pogorszenie stanu nieruchomości

W sprawie o dział spadku po małżonkach zmarłych w odstępie jednego dnia (25 marca 2008 r. i 26 marca 2008 r.) przedmiotem postępowania była zabudowana działka o powierzchni 0,10 ha. Skład spadku – zgodnie z zasadą wyrażoną w uchwale w sprawie III CZP 103/17 – ustalono na daty otwarcia obu spadków (przy czym wobec śmierci spadkodawców dzień po dniu skład

⁴¹ W starszych publikacjach prezentowano stanowisko, że rozrachunek z tytułu nakładów następuje według stanu w chwili, kiedy przysporzenie nastąpiło, oraz według wartości przysporzeń majątkowych w chwili dokonywania podziału (tak np. S. Breyer, S. Gross [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, op. cit., s. 229). Obecnie sposoby określania wartości nakładów na nieruchomość reguluje szczegółowo § 72 rozporządzenia Ministra Rozwoju i Technologii z dnia 5 września 2023 r. w sprawie wyceny nieruchomości.

ten nie uległ zmianie), natomiast stan nieruchomości i jej przeznaczenie biegły przyjął na datę sporządzenia opinii (2019 r.). Z akt sprawy wynikało przy tym postępujące pogorszenie stanu: „dom, budynki niszczone od wilgoci, nadają się do rozbiórki”, „przebiegający dach przyczynił się do obniżenia stropu, a co za tym idzie, grozi on zawaleniem”, a jedna z uczestniczek zeznała, że wskutek dewastacji „wartość rynkowa nieruchomości spadła o połowę”. Samoistne i przypadkowe pogorszenie stanu rzeczy między otwarciem spadku a jego działem obciąża – co do zasady – wszystkich spadkobierców proporcjonalnie i znajduje odzwierciedlenie w wycenie według stanu aktualnego; odmiennie należałoby ocenić zniszczenia zawinione przez spadkobiercę władającego nieruchomością, które mogą podlegać rozliczeniu na zasadach odpowiedzialności odszkodowawczej.

Przykład 3: podział majątku wspólnego – stan na datę ustania wspólności a nakłady poczynione później

W sprawie o podział majątku wspólnego (rozliczenie nakładów z majątku dorobkowego na dom jednorodzinny wybudowany na gruncie stanowiącym majątek odrębny uczestniczek) sąd zobowiązał biegłego do osobnej wyceny wartości gruntu oraz wartości budynku „według jego stanu na dzień 26 listopada 2016 r., tj. bez uwzględnienia wykończenia łazienki położonej na poddaszu, bez wykończenia garażu oraz kotłowni”. Teza dowodowa precyzyjnie wskazała więc nie tylko datę stanu (datę ustania wspólności), lecz także konkretne elementy wykonane już po tej dacie, podlegające pominięciu. Na datę oględzin pomieszczenia te były w pełni wykończone, a odtworzenie ich stanu sprzed lat wymagało sięgnięcia do zeznań stron i świadków zgromadzonych w aktach sprawy (np. „kotłownia była w stanie okropnym, była zakopcona (...) okno nie było w ogóle obrobione”; „łazienka na górze była niewykończona”). Przykład ten dobrze ilustruje tezę, że w sprawach działowych oględziny nieruchomości ukazują stan bieżący, natomiast stan na miarodajną datę historyczną biegły rekonstruuje przede wszystkim z materiału dowodowego zebranego w aktach sprawy. Biegły winien stosować się przy tym do wyraźnej tezy sądu, na jaką datę ma uwzględnić stan (prawny i faktyczny) wycenianej nieruchomości.

Ciekawym wątkiem tej samej sprawy była kwestia aktualności opinii. Opinię sporządzono w październiku 2021 r.; pod koniec 2022 r. sąd zwrócił się do biegłej „o potwierdzenie aktualności operatu szacunkowego będącego podstawą opinii”. Zgodnie z art. 156 ust. 4 u.g.n. operat szacunkowy może być wykorzystywany po upływie 12 miesięcy od daty jego sporządzenia po potwierdzeniu jego aktualności przez rzeczoznawcę majątkowego, przy czym stosownie do § 83 rozporządzenia z dnia 8 września 2023 r. w sprawie wyceny nieruchomości potwierdzenie aktualności następuje przez dołączenie do operatu klauzuli wraz z analizą, o której mowa w art. 156 ust. 4 u.g.n. Aby potwierdzić aktualność, należy zbadać wszystkie okoliczności przewidziane w art. 154 u.g.n. – wszystkie czynniki mające wpływ na wartość nieruchomości, w tym przeznaczenie, stan nieruchomości (techniczno-użytkowy i prawny) oraz aktualne dane o cenach nieruchomości podobnych. Zakres analizy jest zatem tożsamy z zakresem prac niezbędnych do przeprowadzenia nowej wyceny. W omawianej sprawie – wobec dynamicznych zmian rynkowych – potwierdzenie aktualności okazało się niemożliwe: sporządzona na zlecenie sądu opinia uzupełniająca z 2023 r. wykazała wzrost wartości nieruchomości z 847 746 zł do 990 008 zł (przy czym relacja wartości gruntu i budynku uległa istotnemu przesunięciu). Praktyka ta dowodzi, że potwierdzenie aktualności operatu nie jest czynnością formalną, lecz merytoryczną, wymagającą podstawy w postaci postanowienia sądu bądź zlecenia opinii uzupełniającej.

Przykład 4: podział majątku wspólnego – budynek, który przestał istnieć

Wyrazistą ilustracją zmienności stanu nieruchomości w toku wieloletniego postępowania działowego jest sprawa o podział majątku wspólnego, w której przedmiotem wyceny była działka o powierzchni ok. 0,5 ha, zabudowana drewnianym budynkiem o funkcji gospodarczo-usługowej (dawna karczma) o powierzchni użytkowej parteru blisko 250 m². W pierwotnej opinii (2014 r.) sąd zlecił określenie wartości nieruchomości według stanu na dzień ustania wspólności (2007 r.), z pominięciem nakładów poczynionych po tej dacie. W 2018 r. – wobec upływu czasu – sąd dopuścił dowód z opinii uzupełniającej

w celu ustalenia, czy określona wcześniej wartość pozostaje aktualna, a następnie zlecił ustalenie aktualnej wartości rynkowej działki. Oględziny przeprowadzone w 2018 r. wykazały jednak, że budynek uległ całkowitemu spaleni – pozostały jedynie nienadające się do użytku szczątki. W świetle definicji z art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane⁴² obiekt przestał spełniać przesłanki budynku (zachowane fundamenty, lecz zniszczone przegrody budowlane i brak dachu), a zatem w sensie prawnym przestał istnieć, co wykluczało jego „remont” w rozumieniu art. 3 pkt 8 tej ustawy. Odbudowa – traktowana jak nowa budowa – okazała się z kolei niedopuszczalna, gdyż obowiązujący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wprowadzał dla tego terenu zakaz zabudowy (z wyjątkiem obiektów małej architektury i urządzeń rekreacyjnych); zawarte w planie zalecenie „adaptacji istniejącego budynku na potrzeby funkcji usługowo-rekreacyjnej” stało się normą pustą wobec braku przedmiotu adaptacji. W konsekwencji wartość rynkowa działki musiała zostać określona wyłącznie w oparciu o jej przeznaczenie w planie miejscowym – jako gruntu niezabudowanego i niezabudowywalnego – a pozostałościom spalonego obiektu nie sposób było przypisać jakiejkolwiek wartości dodatniej. Przykład ten unaocznia współzależność wszystkich elementów stanu nieruchomości z art. 4 pkt 17 u.g.n. – zmiana stanu techniczno-użytkowego (pożar) pociągnęła za sobą zmianę stanu prawnego (utrata statusu budynku), a o ostatecznej wartości zadecydowało przeznaczenie planistyczne.

Przykład 5: zniesienie współwłasności – przeznaczenie „zmiana w toku sprawy”

W sprawie o zniesienie współwłasności nieruchomości położonych w miejscowości nadmorskiej (niezabudowane działki o łącznej powierzchni 3110 m² oraz działka zabudowana budynkiem mieszkalno-usługowym⁴³) sąd dopuścił

⁴² T.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 524.

⁴³ Przedmiotem sprawy o zniesienie współwłasności może być określona rzecz (nieruchomość lub ruchomość) albo kilka rzeczy (zob. M. Sychowicz, *Postępowanie o zniesienie współwłasności*, Warszawa 1976, s. 38), zwłaszcza powiązanych gospodarczo. W przykładzie przedmiotem postępowania była jedna nieruchomość w ujęciu wieczystoksięgowym, składająca się z kilku działek ewidencyjnych.

dowód z opinii biegłego na okoliczność ustalenia aktualnej wartości rynkowej nieruchomości. Wartość określono według stanu i poziomu cen na datę sporządzenia opinii (styczeń 2025 r.). W tej dacie dla wycenianych działek nie obowiązywał miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, wobec czego przeznaczenie ustalono – zgodnie z art. 154 ust. 2 u.g.n. – na podstawie studium⁴⁴ (tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej intensywnej oraz tereny zieleni naturalnej nieleśnej). Już w marcu 2025 r. pełnomocnik uczestników podniósł w zarzutach, że rada gminy uchwaliła tymczasem plan miejscowy (oczekujący na publikację w dzienniku urzędowym), w którym część działek położona jest na terenach usług turystyki, część zaś na terenach wód powierzchniowych śródlądowych lub zieleni naturalnej – z zakazem zabudowy, co w ocenie strony powinno skutkować korektą wyceny. Przypadek ten modelowo obrazuje konsekwencje zasady, że w sprawach działowych rozstrzygają okoliczności z chwili orzekania (art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) – wejście w życie planu miejscowego przed zamknięciem rozprawy zmienia stan prawny (przeznaczenie) nieruchomości i może pozbawić opinię aktualności, niezależnie od tego, że w dacie jej sporządzania była ona w pełni prawidłowa. Dla biegłego oznacza to konieczność monitorowania stanu planistycznego, a dla sądu – rozważenia dopuszczenia opinii uzupełniającej, jeżeli zmiana planistyczna nastąpiła w toku postępowania.

Dokonując podziału majątku wspólnego, należy uwzględnić także te przedmioty, które nie istnieją już w majątku wspólnym w chwili orzekania, ale zostały zbyte bezprawnie przez jednego z małżonków po ustaniu wspólności ustawowej. Przedmioty te zwiększają skład majątku wspólnego, a ich wartość przy podziale należy zaliczyć na poczet udziału tego małżonka, który dokonał ich zbycia. Do rozliczenia powinna być przyjęta cena, za którą rzecz została sprzedana, jako oddająca w najbardziej miarodajny sposób jej wartość rynkową, chyba że wartość ta odbiega od wartości rynkowej rzeczy w chwili orzekania. Aby to stwierdzić, potrzebna jest jednak, co do zasady, opinia

⁴⁴ Do dnia 29 czerwca 2023 r. przepis art. 154 ust. 2 brzmiał: „W przypadku braku planu miejscowego przeznaczenie nieruchomości ustala się na podstawie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy lub decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu”.

rzeczoznawcy majątkowego. W tym przypadku sąd powinien wziąć pod uwagę stan rzeczy z chwili ustania wspólności ustawowej, zaś jej wartość z chwili orzekania, co określa wartość zbytego przedmiotu według jego wartości rynkowej z chwili podziału⁴⁵.

W podziale majątku nie uwzględnia się natomiast przedmiotów, które były objęte wspólnością majątkową małżeńską, ale zostały zbyte w sposób prawidłowy⁴⁶. Uwzględnia się tylko przedmioty majątkowe, które zostały zbyte lub zużyte bezpodstawnie albo roztrwonione, a także przedmioty, które nie weszły do wspólności z winy jednego z małżonków. Są one uwzględnione w ten sposób, że ich wartość zaliczona zostaje na poczet udziału tego z małżonków, którego zawinione zachowanie spowodowało uszczuplenie majątku wspólnego⁴⁷.

4. Stan nieruchomości w egzekucji sądowej z nieruchomości

Zakres zajęcia nieruchomości w egzekucji sądowej reguluje art. 929 § 1 k.p.c. – zajęcie obejmuje nieruchomość i to wszystko, co według przepisów prawa rzeczowego stanowi przedmiot obciążenia hipoteką. Przepis ten odsyła do przepisów o hipotece: art. 82–88 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece⁴⁸ regulują skuteczność rozporządzenia częściami składowymi, przynależnościami i pożytkami po zajęciu nieruchomości⁴⁹. Uchwycenie rzeczywistego zakresu zajęcia już w chwili dokonania tej czynności egzekucyjnej możliwe jest przez dokonanie faktycznych czynności ustalających, które winny znaleźć wyraz w protokole oględzin nieruchomości zawierającym spostrzeżenia komornika (względnie dokumentację fotograficzną i inną) oraz oświadczenia stron postępowania, a także osób trzecich,

⁴⁵ Tak słusznie SN w uzasadnieniu postanowienia z dnia 11 marca 2010 r., IV CSK 429/09, Lex nr 678022.

⁴⁶ Tak L. Stecki, *Glosa do orzeczenia SN z dnia 2 marca 1972 r., III CZP 100/71*, OSPiKA 1973/9/149.

⁴⁷ Tak np. J. Pietrzykowski [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, op. cit., s. 281; E. Skowrońska-Bocian, *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec trzecich*, Warszawa 2002, s. 192.

⁴⁸ T.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 341 ze zm.

⁴⁹ Szerzej co do zakresu zajęcia nieruchomości zob. P. Soliński, *Zakres zajęcia nieruchomości w egzekucji sądowej i jego skutki procesowe (Część 1)*, PPE 2013, nr 7–9; (Część 2), PPE 2013, nr 10–12.

wobec których organ egzekucyjny dokona rozpytania. Urzędowe stwierdzenie stanu faktycznego i prawnego nieruchomości korespondować będzie z treścią art. 929 § 1 k.p.c., a więc powinno ujawniać w sensie procesowym rzeczywisty zakres zajęcia nieruchomości. W dalszym toku postępowania ciężar czuwania nad zakresem zajęcia spoczywa na zarządcy, który w ramach prawidłowej gospodarki ma dbać o jej stan. Winien on aż do czasu opisu i oszacowania nieruchomości informować komornika sądowego o zmianach stanu nieruchomości, tj. o zwiększeniu lub zmniejszeniu zakresu zajęcia wynikających z prowadzenia prawidłowej gospodarki albo o ujawnionych i nieznanym dotychczas faktach dotyczących części składowych i przynależności zarządzanej nieruchomości⁵⁰.

Przy wycenie nieruchomości należy ponadto mieć na uwadze art. 930 k.p.c. dotyczący bezskuteczności albo nieważności czynności prawnych dotyczących nieruchomości dokonanych po zajęciu.

Kluczowe z punktu widzenia wyceny i określenia stanu nieruchomości są przepisy o opisie i oszacowaniu, które to czynności w myśl art. 974 k.p.c. wyznaczają stan nieruchomości będącej przedmiotem przetargu. Przez stan nieruchomości należy tu rozumieć stan faktyczny i prawny, a więc granice, istnienie budynków i budowli, którymi jest niezabudowana nieruchomość, dostęp do drogi publicznej, dotychczasowy sposób korzystania z nieruchomości, osoby posiadające części składowe nieruchomości i prawa tych osób. Na licytacji uwzględnia się jednak zmiany jej stanu zaistniałe po opisie i oszacowaniu, podane do wiadomości przez komornika. Będzie to np. pojawienie się przynależności lub pożytków czy uszkodzenie budynku. Za zmianę przedmiotu przetargu uważa się jednak również zgłoszenie osób, które zgodnie z art. 953 § 1 pkt 6 k.p.c. roszczą sobie prawa do części nieruchomości lub przedmiotów razem z nią zajętych i przed rozpoczęciem przetargu złożą dowód wniesienia powództwa o zwolnienie ich od egzekucji oraz uzyskania w tym zakresie orzeczenia wstrzymującego egzekucję⁵¹.

⁵⁰ Tak: P. Soliński, op. cit., część 2, s. 61.

⁵¹ Tak słusznie: A. Szymańska-Grodzka, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 459–1217*, pod red. T. Szancilę, Warszawa 2023, s. 1476.

Zgodnie z art. 948 § 1¹ k.p.c., jeżeli wniosek o wszczęcie nowej egzekucji złożono do tego samego komornika w terminie trzech lat od daty umorzenia egzekucji, w toku której dokonano opisu i oszacowania nieruchomości, nowego oszacowania dokonuje się tylko na wniosek wierzyciela lub dłużnika. Dłużnik może złożyć taki wniosek w terminie dwóch tygodni od daty doręczenia mu wezwania do zapłaty, o czym należy go pouczyć przy doręczeniu wezwania. W toku nowej egzekucji od sporządzenia protokołu opisu i oszacowania nieruchomości można odstąpić wyłącznie w przypadku, gdy od dnia przeprowadzenia poprzedniego opisu i oszacowania minął mniej niż rok, a w okresie tym nie zaszły zmiany w stanie nieruchomości⁵². W odróżnieniu od art. 951 k.p.c. nie chodzi tu o istotne zmiany, ale o wszelkie zmiany w stanie nieruchomości⁵³. Doprecyzować jednak należy, że chodzi o takie zmiany, które mają znaczenie dla egzekucji z nieruchomości, w szczególności dotyczą jej atrakcyjności z punktu widzenia potencjalnego nabywcy albo mogą rzutować na jej wartość, czyli dotyczą stanu nieruchomości w rozumieniu art. 4 pkt 17 u.g.n. albo jej przeznaczenia w planie miejscowym (zob. art. 154 tej ustawy). Mogą to być: zmiany granic, podział nieruchomości na działki (okoliczność ta jest istotnym czynnikiem cenotwórczym⁵⁴), inne zmiany stanu prawnego (np. obciążanie nieruchomości nowym prawem rzeczowym lub wygaśnięcie tego prawa) oraz zmiany w stanie faktycznym nieruchomości (np. zakończenie budowy budynku, rozebranie budynku, podłączenie nieruchomości do instalacji wodociągowej gminy, zmiana sposobu ogrzewania, wymiana pieca grzewczego, wymiana stolarki okiennej w mieszkaniu, zmiana sposobu użytkowania nieruchomości) lub jej otoczenia. Wydaje się jednak, że nie ma konieczności sporządzania nowego protokołu opisu i oszacowania nieruchomości, jeśli zmiany te są drobne (np. dłużnik naprawił drzwi wejściowe do budynku, wymienił je na inne albo pomalował pokój w mieszkaniu) i nie wymuszają zmiany treści poprzedniego protokołu opisu i oszacowania, a więc

⁵² Według M. Trojanek, *Podstawy i zasady oszacowania...*, op. cit., s. 74, na stan nieruchomości składa się stan: prawny, techniczny i ekonomiczny.

⁵³ Zob. M. Łochowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 459–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023, art. 948, nb 12.

⁵⁴ Zob. wyrok NSA z dnia 28 lutego 2017 r., I OSK 1940/16, Lex nr 2336991.

nie dotyczą elementów tego protokołu wymienionych w art. 947 § 1 k.p.c. W przeciwnym wypadku doszlibyśmy do absurdu, że nawet wymiana klamki lub zamka w drzwiach uzasadnia sporządzenie nowego protokołu opisu i oszacowania⁵⁵.

Nie chodzi tu przy tym o zmianę ceny nieruchomości spowodowaną inflacją albo deflacją, ale o przekształcenia, w wyniku których opis i oszacowanie stały się nieaktualne (np. wygasły albo powstały nowe prawa lub obciążenia, których uwzględnienie w opisie i oszacowaniu jest warunkiem ich realizacji w dalszym postępowaniu⁵⁶).

Z kolei stosownie do art. 951 k.p.c., jeżeli w stanie nieruchomości pomiędzy sporządzeniem opisu i oszacowania a terminem licytacyjnym zajdą istotne zmiany, na wniosek wierzyciela lub dłużnika może nastąpić dodatkowy opis i oszacowanie. Zmiany stanu nieruchomości mogą wynikać z przyczyn niezależnych od dłużnika (np. pożar budynków, zniszczenia powodzienne)⁵⁷; mogą być jednak również spowodowane przez dłużnika lub osobę trzecią (rozebranie budynku, rozbudowa, przebudowa budynku, rozebranie ogrodzenia). Oszacowanie nieruchomości z założenia ma odpowiadać jej rzeczywistej wartości. Dla pełnej realizacji tego założenia niezbędne jest, aby oszacowanie miało cechę prawidłowości i aktualności także w chwili licytacji. Możliwość przeprowadzenia dodatkowego opisu i oszacowania ma zatem na celu pełną realizację tego założenia⁵⁸. Postulat utrzymania zgodności oszacowania z rzeczywistą wartością nieruchomości w chwili jej sprzedaży wymaga, aby pojęcie istotnych zmian w stanie nieruchomości rozumieć szeroko. Mogą to więc być nie tylko zmiany fizycznego stanu nieruchomości, takie jak zniszczenie przez pożar lub powódź, wzniesienie nowej budowli, przebudowa lub rozbudowa, ale i zmiany w sferze prawnej (z wyłączeniem rozporządzeń bezskutecznych z mocy art. 930 k.p.c., np. zmiana przeznaczenia gruntu, wygaśnięcie służebności, praw

⁵⁵ Tak A. Antkiewicz [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, A. Olaś, Legalis/el., art. 948, nb 6.

⁵⁶ Tak trafnie M. Uliasz, *Egzekucja z ułamkowej części nieruchomości*, Sopot 2021, s. 131.

⁵⁷ Zob. S. Dalka [w:] S. Dalka, J. Rodziewicz, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej KPC*, Gdańsk 1994, art. 951, nb 1.

⁵⁸ Zob. E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego*, t. 2, Warszawa 1994, art. 951, nb 1.

dożywotnika) oraz w stosunkach gospodarczych i społecznych związanych z miejscem położenia (otoczeniem) nieruchomości⁵⁹ (np. zmiany rozwojowe miejscowości, w której położona jest nieruchomość: ulokowanie w niej wielkiego zakładu przemysłowego, powstanie nowych połączeń komunikacyjnych, uznanie za miejscowość turystyczną), powodujące, że oszacowanie dokonane wcześniej nie oddaje aktualnej wartości nieruchomości⁶⁰. Przez stan nieruchomości należy tu rozumieć wszystkie elementy stanu faktycznego i prawnego nieruchomości, które wpływają na jej wartość – zarówno te dotyczące samej nieruchomości (np. wybudowanie albo zniszczenie budynku na nieruchomości⁶¹, rozebranie budynku, rozbudowa, przebudowa budynku, rozebranie ogrodzenia, sposób jej zagospodarowania, obciążające nieruchomość prawa, które nie wygasną na skutek przysądzenia własności), jak i elementy kształtujące otoczenie poza nieruchomością (np. powstanie w pobliżu nieruchomości nowej drogi ułatwiającej dojazd, placówki handlowej), a także elementy dotyczące jednocześnie nieruchomości i jej otoczenia (np. uchwalenie lub zmiana planu zagospodarowania przestrzennego)⁶². Pojęcie stanu nieruchomości wywodzone z art. 948 i 951 k.p.c. jest więc rozumiane szerzej niż w definicji z art. 4 pkt 17 u.g.n. – obejmuje bowiem także zmiany przeznaczenia planistycznego, które na gruncie u.g.n. bywają traktowane jako kategoria odrębna od stanu.

Za trafny należy uznać pogląd wyrażony m.in. przez A. Stempniaka⁶³ i M. Łochowskiego⁶⁴, że nie wydaje się, aby zmiana ceny nieruchomości, wynikająca z tendencji rynkowych, a więc niewynikająca ze zmian stanu nieruchomości, uzasadniała

⁵⁹ Zob. np. K. Flaga-Gieruszyńska. A. Klich [w:] *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Zasadnicze kierunki zmian z 2016 roku*, red. A. Marciniak, Sopot 2017, s. 229–230.

⁶⁰ Ibidem, art. 951, nb 2. Zagadnienie to omawiają np. A. Stempniak, *Dodatkowy opis i oszacowanie w toku egzekucji sądowej z nieruchomości*, PPE 2008, nr 3–5, s. 57–59 oraz J. Szachta, *Dodatkowy opis i oszacowanie nieruchomości – problemy wybrane*, PPE 2023, nr 5, s. 38–44.

⁶¹ Zob. np. A. Barańska, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 506–1088*, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2006, s. 1024.

⁶² Tak M. Brulińska [w:] *Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*, pod red. J. Gołaczyńskiego, Warszawa 2008, s. 312; G. Julke [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Sopot 2005, s. 613; A. Adamczuk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478–1217*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2021, s. 2903; M. Łochowski [w:] *Kodeks...*, op. cit., art. 951, nb 2; J. Szachta, *op. cit.*, s. 39.

⁶³ A. Stempniak, *Dodatkowy...*, op. cit., s. 59.

⁶⁴ Op. cit., art. 948, nb 3.

dodatkowy opis i oszacowanie⁶⁵. Za zbyt daleko idący uznano więc pogląd, że przez „zmiany w stanie nieruchomości” z art. 951 k.p.c. trzeba rozumieć zmiany rynkowej wartości nieruchomości niezależnie od tego, z jakich wynikają przyczyn⁶⁶.

Przedstawione mechanizmy najlepiej zilustrować przykładami z praktyki biegłych sądowych.

Przykład 6: „niezabudowane łąki i pastwiska”, czyli stan faktyczny kontra formalna kwalifikacja użytkowników

W sprawie egzekucyjnej komornik zlecił biegłej wycenę udziałów dłużnika w dwóch nieruchomościach rolnych obejmujących trzy działki o łącznej powierzchni ok. 0,86 ha, figurujące w ewidencji gruntów jako niezabudowane łąki trwałe i pastwiska. Już wypisy z rejestru gruntów zawierały sygnały ostrzegawcze: ujawnioną wieloletnią dzierżawę oraz wzmianki o przedwstępnych umowach sprzedaży. Oględziny wykazały, że na jednej z działek – położonej przy drodze, w sąsiedztwie przejścia granicznego – stoi drewniana wiata handlowa o wymiarach ok. 21,5 × 7,9 m (powierzchnia zabudowy ok. 168 m²), wykorzystywana do sprzedaży roślin ozdobnych i wyposażona w przyłącze energetyczne 0,4 kV, a umowa dzierżawy przewidywała prowadzenie na gruncie działalności gospodarczej w rolnictwie. Skargi na opis i oszacowanie wniosły obie strony postępowania. Sąd, uchylając zaskarżone czynności, nie podważył podstaw prawnych oszacowania, lecz podkreślił, że w wycenie dokonywanej na potrzeby egzekucji „powinien być uwzględniony aktualny sposób użytkowania i gospodarcze przeznaczenie nieruchomości, a nie wyłącznie ich formalna kwalifikacja z punktu widzenia charakteru wchodzącego w skład nieruchomości gruntu (użytku)”, dwie zaś z działek należy rozpatrywać jako gospodarczo funkcjonalną całość z uwagi na możliwość ich wykorzystania na cele nierolnicze, w szczególności usługowe.

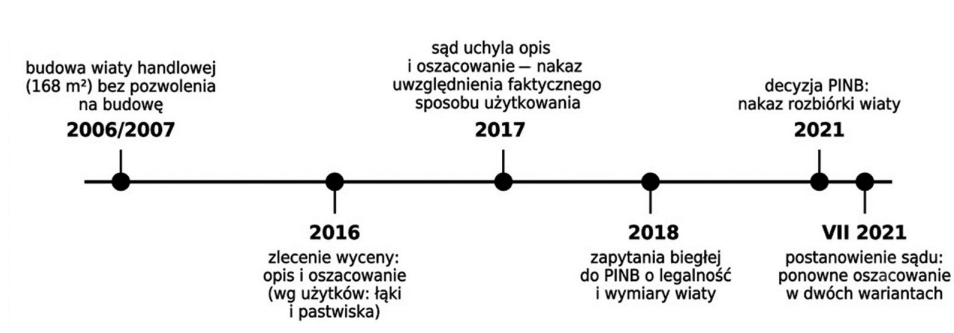
Dalszy bieg sprawy pokazał jednak drugą stronę medalu: wiata okazała się samowolą budowlaną. Na pytania skierowane przez biegłą do powiatowego inspektora nadzoru budowlanego (m.in. o legalność obiektu, działkę, na której jest

⁶⁵ Tak przyjął SA w Białymstoku w wyroku z dnia 29 grudnia 2011 r., I ACa 617/11, Lex nr 1381331.

⁶⁶ Postanowienie SN z dnia 23 kwietnia 1998 r., I CKN 639/97, Lex nr 50629.

posadowiony, jego wymiary oraz możliwość legalizacji) odpowiedź nadeszła po kilku latach – w 2021 r. – w postaci decyzji nakazującej rozbiórkę wiaty wybudowanej w latach 2006–2007 bez pozwolenia na budowę i niezgodnie z ustaleniami planu miejscowego (teren użytku ekologicznego na obszarze zalewowym oraz teren usług komunikacyjnych przejścia granicznego). Organ odwoławczy utrzymał rozstrzygnięcie PINB, wyjaśniając, że żaden z wyjątków przewidzianych w art. 29 Prawa budowlanego (wiaty do 50 m², wolno stojące altany do 35 m², tymczasowe obiekty wystawowe) nie znajduje zastosowania do obiektu o powierzchni zabudowy ok. 169,5 m². W konsekwencji sąd – działając na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. – zobowiązał komornika do ponownego zlecenia wyceny, z poleceniem sporządzenia ekspertyzy w dwóch wariantach: przy założeniu dalszego istnienia wiaty oraz przy założeniu, że w wyniku wydanej (nieprawomocnej wówczas) decyzji organu nadzoru budowlanego wiaty ulegnie rozbiórce. Sprawa ta – rozciągnięta między pierwszym opisem i oszacowaniem (2016 r.) a ponownym oszacowaniem (2021 r.) – unaocznia, że ocena stanu nieruchomości w egzekucji wymaga równoczesnego badania stanu faktycznego (rzeczywista zabudowa i sposób użytkowania, choćby wbrew danym ewidencyjnym), stanu prawnego (legalność zabudowy) oraz przeznaczenia planistycznego, a niepewność co do losów samowoli budowlanej sąd może rozwiązać, oczekując na zakończenie sprawy administracyjnej prowadzonej przez nadzór budowlany albo zlecając oszacowanie wariantowe (ryc. 4).

Rycina 4. Oś czasu sprawy wiaty handlowej – od samowolnej budowy do oszacowania wariantowego

Źródło: opracowanie własne.

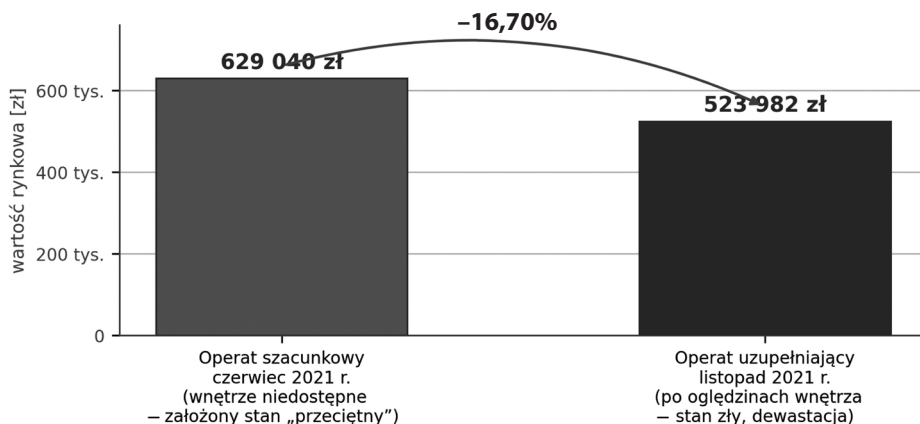
Przykład 7: dewastacja wnętrza budynku ujawniona po sporządzeniu operatu (przeszacowanie)

W innej sprawie egzekucyjnej przedmiotem wyceny była nieruchomość gruntowa o powierzchni 1,16 ha, zabudowana budynkiem mieszkalnym, murowanym garażem, galerią i budynkiem z hydroforem, osadzona na skarpie o zróżnicowanym ukształtowaniu terenu. Dłużniczka nie odbierała korespondencji i nie udostępniła nieruchomości do oględzin, wobec czego sąd – w ramach nadzoru nad komornikiem (art. 759 § 2 k.p.c.) – nakazał dokonanie opisu i oszacowania „z uwzględnieniem stanu nieruchomości widocznego spoza ogrodzenia, uwzględnieniem w pozostałym (niewidocznym) zakresie przeciętnego stanu technicznego nieruchomości oraz uwzględnieniem wszelkich danych widniejących w dokumentacji przedmiotowej nieruchomości”, o czym dłużniczkę należało uprzedzić przed rozpoczęciem czynności. Już na tym etapie ujawniła się rozbieżność między danymi a rzeczywistością: pomiary z mapy wskazywały na łączną powierzchnię brył budynków ok. 188 m², podczas gdy w kartotece budynków figurował wyłącznie budynek mieszkalny o powierzchni zabudowy 85 m². W operacie z czerwca 2021 r., sporządzonym zgodnie z wytycznymi sądu – a więc przy założeniu przeciętnego stanu technicznego niedostępnych wewnątrz – wartość nieruchomości określono na 629 040 zł.

Gdy jednak we wrześniu 2021 r., podczas czynności opisu i oszacowania, drzwi budynku okazały się otwarte i możliwe stały się oględziny wnętrza, biegła stwierdziła stan zły: liczne zniszczenia elementów wykończeniowych, rozkradzione instalacje, brak urządzeń sanitarnych i stolarki drzwiowej. Przyjęte wcześniej założenie stanu „przeciętnego” okazało się zawyżone – nie wskutek błędu wyceny, lecz wskutek niedostępności nieruchomości i zmiany możliwej do stwierdzenia dopiero w terenie. W listopadzie 2021 r. komornik, w związku z poleceniem sądu, zlecił przeszacowanie wartości nieruchomości poprzez sporządzenie uzupełniającego operatu szacunkowego, określającego na nowo wartość przy uwzględnieniu stanu stwierdzonego podczas wrześniowych oględzin. Nowa wartość wyniosła 523 982 zł, a więc o 16,70% mniej. Kazus ten ilustruje jednocześnie trzy zagadnienia: dopuszczalność dokonania opisu i oszacowania mimo biernej postawy dłużnika (na podstawie stanu widocznego z zewnątrz

i danych z dokumentów, według wytycznych sądu lub komornika⁶⁷), wagę konfrontacji danych ewidencyjnych ze stanem rzeczywistym oraz mechanizm reagowania na istotną zmianę stanu nieruchomości ujawnioną po sporządzeniu operatu, a przed licytacją (ryc. 6).

Rycina 6. Zmiana stanu i zmiana wartości nieruchomości w toku egzekucji

Źródło: opracowanie własne.

Przykład 8: skarga dłużnika i rzekome „podniesienie standardu” budynku (art. 951 k.p.c.)

Zmiana stanu nieruchomości bywa też podnoszona przez strony instrumentalnie. W sprawie egzekucyjnej obejmującej m.in. budynek magazynowo-biurowy oględziny nieruchomości odbyły się w lutym i na początku kwietnia 2017 r. W skardze z końca października 2017 r. dłużnik zarzucił, że po terminie oględzin wykonano dodatkowe prace wykończeniowe, wskutek których budynek osiągnął stan surowy zamknięty (wykonano m.in. bramę wjazdową oraz wypełniono otwory drzwiowe), a więc doszło do zmiany wartości

⁶⁷ Praktyka ta została usankcjonowana w § 1 ust. 1a rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 sierpnia 2016 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia opisu i oszacowania nieruchomości (Dz.U. z 2016 r., poz. 1263 ze zm.).

nieruchomości, której operat nie uwzględnia, co powoduje jego „oczywiste zaniżenie”. W listopadzie 2017 r. przeprowadzono wizję lokalną z udziałem biegłej, komornika i dłużnika. Weryfikacja terenowa wykazała, że „nowa” brama wjazdowa jest tą samą bramą, którą udokumentowano na fotografiach z kwietnia (a ewentualna jej wymiana i tak nie zmieniałaby stanu ani wartości nieruchomości), otwory drzwiowe zostały zaś faktycznie „zamknięte” – lecz przy użyciu materiałów prowizorycznych i niskokosztowych (typowych stalowych drzwi zewnętrznych o koszcie rzędu 500–800 PLN oraz wrót zbitych z odzyskanej blachy ocynkowanej po tablicach reklamowych). Wniosek opinii był jednoznaczny: tego rodzaju zmiana fizyczna nie przełożyła się na mierzalną zmianę wartości rynkowej nieruchomości, nakład pracy dłużnika nie jest bowiem tożsamy ze wzrostem wartości obiektywnej, a prowizoryczne zamknięcie otworów nie podnosi rynkowego standardu budynku. Aby twierdzenie o zmianie stanu nieruchomości mogło skutecznie doprowadzić do dodatkowego opisu i oszacowania zgodnie z art. 951 k.p.c. lub podważyć operat szacunkowy i opis oraz oszacowanie w ramach skargi, zmiana ta musi być istotna i mierzalna metodami rynkowymi; subiektywne deklaracje strony – jak twierdzenie o osiągnięciu stanu „surowego zamkniętego” – zawsze wymagają obiektywnej weryfikacji terenowej.

5. Podsumowanie

Ze względu na ramy niniejszego opracowania omówienie stanów nieruchomości w innych sprawach sądowych niż sprawy spadkowe i działowe zostanie dokonane w osobnym artykule. Niemniej przegląd spraw sądowych i egzekucyjnych dokonany wcześniej pozwala sformułować kilka wniosków o charakterze przekrojowym.

Po pierwsze, ustawowa definicja stanu nieruchomości (art. 4 pkt 17 u.g.n.) – choć skonstruowana jako katalog zamknięty – w praktyce sądowej funkcjonuje w nierozzerwalnym związku z pojęciem przeznaczenia nieruchomości, którego ustalenie następuje według sekwencji z art. 154 ust. 1–3 u.g.n. W sprawach, w których miarodajny jest stan historyczny (np. zachówek – stan z chwili dokonania darowizny), za element stanu – w tym stanu prawnego – uznaje się

także ówczesne przeznaczenie nieruchomości, co jednoznacznie potwierdził Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku wydanym w sprawie I ACa 449/18 oraz Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 marca 2025 r., II CSKP 2054/22⁶⁸. Z kolei tam, gdzie miarodajny jest stan aktualny (sprawy działowe), aktualne muszą być również ustalenia planistyczne, a ich zmiana w toku postępowania może pozbawić opinię aktualności.

Po drugie, oś problemów, z którymi mierzy się biegły, wyznaczają daty: data stanu nieruchomości, data poziomu cen, data oględzin i data sporządzenia opinii – rozróżnienia tych dat wymaga zresztą wprost § 80 ust. 5 rozporządzenia z dnia 8 września 2023 r. w sprawie wyceny nieruchomości (tab. 2). Zestawienie różnych kategorii spraw pokazuje całe spektrum możliwych konfiguracji: od stanu i cen aktualnych (sprawy działowe co do zasady art. 231 k.c., skarga pauliańska – po uchwale z dnia 19 marca 2025 r., III CZP 9/24⁶⁹), przez stan historyczny przy cenach aktualnych (zachówek, rozliczenie nakładów według stanu na datę ustania wspólności majątkowej małżeńskiej), po stan i ceny historyczne rozbite na podokresy (bezumowne korzystanie z nieruchomości, pożytki, sprawy o sporządzenie spisu inwentarza). W sprawach odszkodowawczych regułą jest stan z daty zdarzenia powodującego szkodę (lub – w reżimach administracyjnych – z daty decyzji) i ceny z daty ustalania odszkodowania, z korektami wynikającymi z art. 363 § 2 *in fine* k.c.

Po trzecie, o zakresie pracy biegłego decyduje teza dowodowa. Precyzyjne postanowienie dowodowe – wskazujące datę stanu nieruchomości, datę cen, a w razie potrzeby konkretne nakłady lub elementy podlegające pominięciu (jak w omówionym przykładzie podziału majątku wspólnego) – pozwala uniknąć zarzutów do opinii i opinii uzupełniających, skracając postępowanie sądowe. Tam, gdzie teza dowodowa jest ogólna, biegły powinien we wstępnej części opinii jednoznacznie zadeklarować przyjęte daty i ich uzasadnienie prawne.

Po czwarte, stan nieruchomości jest kategorią dynamiczną. Nieruchomość może w toku postępowania ulec remontowi, dewastacji, a nawet – jak w opisanym przykładzie spalonego budynku – prawnemu unicestwieniu zabudowy;

⁶⁸ OSNC 2025/11/99.

⁶⁹ OSNC 2025/7–8/68.

Tabela 2. Konfiguracje miarodajnych dat stanu i cen w poszczególnych kategoriach spraw

Kategoria sprawy	Data STANU	Data CEN
Sprawy działowe (podział majątku, dział spadku, zniesienie współwłasności)	Aktualny (chwila podziału)	Aktualne (chwila podziału)
Zachówek	Z chwili dokonania darowizny	Aktualne
Rozliczenie nakładów w podziale majątku	Na datę ustania wspólności	Aktualne
Bezumowne korzystanie, pożytki	Historyczny, w podokresach	Historyczne, w podokresach
Odszkodowania (delikt/kontrakt)	Z daty zdarzenia szkodzącego	Z daty ustalenia odszkodowania
Odszkodowania administracyjne (np. inwestycje drogowe)	Z daty decyzji	Z daty ustalania odszkodowania
Skarga pauliańska (po uchwale III CZP 9/24)	Aktualny (chwila zamknięcia rozprawy)	Aktualne
Aktualizacja opłaty rocznej u.w.	Na dzień aktualizacji (+ cel oddania)	Na dzień aktualizacji
Egzekucja – opis i oszacowanie	Z daty opisu i oszacowania	Z daty opisu i oszacowania

Źródło: opracowanie własne.

zmienić się może również jej przeznaczenie planistyczne. Instrumentami reagowania na te zmiany są: opinia uzupełniająca, potwierdzenie aktualności operatu szacunkowego (art. 156 ust. 4 u.g.n. w zw. z § 83 rozporządzenia) – które nie jest czynnością formalną, lecz pełną merytoryczną analizą – a w egzekucji dodatkowy opis i oszacowanie (art. 951 k.p.c.), przeszacowanie w drodze operatu uzupełniającego lub – w warunkach niepewności prawnej co do losów zabudowy – oszacowanie wariantowe. Świadomość tych mechanizmów, zarówno po stronie sądu, jak i biegłego, jest warunkiem tego, by wartość przyjęta za podstawę rozstrzygnięcia lub sprzedaży egzekucyjnej odpowiadała rzeczywistości rynkowej.

Po piąte, jak słusznie zwrócono uwagę w doktrynie, stan nieruchomości ma kluczowe znaczenie w procesie wyceny nieruchomości, bowiem istotnie

wpływa na jej wartość. Ustalenie i ocena tego stanu jest podstawową czynnością przy szacowaniu nieruchomości, a jego opis jest obowiązkowym elementem operatu szacunkowego. Z upływem czasu stan nieruchomości (liczba i jakość części składowych) ulega zmianom, dlatego też w operacie obowiązkowo powinna znaleźć się informacja, na jaką datę stan ten został określony. Data ta koreluje z celem wyceny, który wyznaczają przepisy prawa wymagające oszacowania nieruchomości dla różnych celów (np. w celu ustalenia wysokości odszkodowania, dla celów związanych z użytkowaniem wieczystym, czy dla celów spraw sądowych)⁷⁰. W postępowaniach sądowych, w zależności od ich przedmiotu, zasadnicze znaczenie ma aktualny stan nieruchomości lub stan nieruchomości z przeszłości. Ocena stanu nieruchomości w operacie szacunkowym powinna być dokonana przez pryzmat wszystkich jego aspektów, o jakich mowa w ustawie o gospodarce nieruchomościami. Pominięcie choćby jednego z nich oznacza błąd merytoryczny i może rzutować na wynik wyceny⁷¹.

STRESZCZENIE **Pojęcie stanu nieruchomości w postępowaniach sądowych i egzekucyjnych – część II**

W drugiej części artykułu autorzy omawiają pojęcie stanu nieruchomości w postępowaniach działowych – o podział majątku wspólnego i zniesienie współwłasności oraz egzekucyjnych. Rozważania na ten temat poprzedzają wywody dotyczące stanu nieruchomości na gruncie ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, w tym zwłaszcza po reformie systemu planowania przestrzennego, która zmieniła dotychczasowy układ źródeł informacji o przeznaczeniu nieruchomości, wprowadzając plany ogólne gmin jako nowy determinant procesu wyceny nieruchomości. Analiza przepisów prawa dotyczących stanów nieruchomości w omawianych postępowaniach, orzecznictwa sądów i konkretnych przykładów z praktyki, szczegółowo omówionych w opracowaniu, dała autorom asumpt do sformułowania wniosków o charakterze przekrojowym.

Słowa kluczowe: stan nieruchomości, stan historyczny, stan aktualny, przeznaczenie nieruchomości, wycena nieruchomości, plan ogólny gminy, podział majątku wspólnego małżonków, nakłady na nieruchomość, zniesienie współwłasności, opis i oszacowanie nieruchomości, licytacja nieruchomości

⁷⁰ Tak słusznie K. Sokół, *Metodyka wyceny nieruchomości...*, op. cit., s. 54.

⁷¹ Ibidem, s. 55.

ABSTRACT The Concept of the Condition of Immovable Property in Court and Enforcement Proceedings – Part II

Andrzej Antkiewicz, judge of the District Court in Grudziądz, Poland; ORCID: 0009-0001-2496-1485

Przemysław Samełko, real estate appraiser and expert appointed by the Regional Court in Olsztyn, Poland; ORCID: 0009-0006-1554-2330

Agnieszka Zegarek-Dudzińska, real estate appraiser and expert appointed by the Regional Court in Szczecin, Poland; ORCID: 0009-0002-5311-4709

In the second part of the article, the authors discuss the concept of the status of immovable property in partition proceedings – concerning the division of jointly owned property and the termination of joint ownership – as well as in enforcement proceedings. These considerations are preceded by a discussion of the status of immovable property under the Act of 21 August 1997 on Real Estate Management, particularly following the reform of the spatial planning system, which altered the existing structure of sources of information on the designated use of immovable property by introducing general municipal plans as a new determinant in the property valuation process. An analysis of the legal provisions concerning the status of immovable property in the proceedings in question, court case law and specific practical examples – all discussed in detail in this study – has prompted the authors to draw conclusions of a cross-cutting nature.

Keywords: condition of the property, historical condition, current condition, intended use of the property, property valuation, local authority master plan, division of the spouses' joint property, expenditure on the property, termination of joint ownership, description and valuation of the property, property auction

Bibliografia/References

Adamczuk A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478–1217*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2021.

Antkiewicz A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. red. P. Ryłskiego, A. Olasii, Legalis/el.

Barańska A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 506–1088*, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2006.

Breyer S., Gross S. [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. B. Dobrzańskiego, J. Ignatowicza, Warszawa 1975.

Brulińska M. [w:] *Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*, pod red. J. Gołaczyńskiego, Warszawa 2008.

Dalka S. [w:] S. Dalka, J. Rodziewicz, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej KPC*, Gdańsk 1994.

Flaga-Gieruszyńska K., Klich A. [w:] *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Zasadnicze kierunki zmian z 2016 roku*, pod red. A. Marciniaka, Sopot 2017.

- Jasiński W., *Zakres obowiązku działania sądu z urzędu w sprawach o podział majątku wspólnego małżonków (byłych małżonków)* [w:] *50-lecie Sądu Okręgowego w Toruniu 105-lecie powrotu sądownictwa na Pomorzu do Wolnej Polski*, pod red. E. Kubickiej, Toruń 2026.
- Jaworski J., Prusaczyk A., Tułodziecki A., Wolanin M., *Ustawa o gospodarce nieruchomościami. Komentarz*, wyd. 8, Warszawa 2023.
- Julke G. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Sopot 2005.
- Łochowski M. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 459–1217*, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2023.
- Madaj S., *Postępowanie nieprocesowe w sprawach małżeńskich*, Warszawa 1978.
- Piątowski J.S., *Glosa do uchwały SN z dnia 3 października 1969 r. III CZP 71/69*, OSPiKA 1970, poz. 189.
- Pietrzykowski J. [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, pod red. J. Pietrzykowskiego, Warszawa 1993.
- Skiepmo K., *Komentarz do spraw o podział majątku wspólnego*, pod red. J. Ignaczewskiego, Warszawa 2013.
- Skowrońska-Bocian E., *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec trzecich*, Warszawa 2002.
- Sokoł K., *Metodyka wyceny nieruchomości z uwzględnieniem procedury ustalania stanu nieruchomości w postępowaniach sądowych*, niepublikowana rozprawa doktorska z 2025 r.
- Soliński P., *Zakres zajęcia nieruchomości w egzekucji sądowej i jego skutki procesowe (Część 1)*, PPE 2013, nr 7–9; (Część 2), PPE 2013, nr 10–12.
- Stempniak A., *Dodatkowy opis i oszacowanie w toku egzekucji sądowej z nieruchomości*, PPE 2008, nr 3–5.
- Stempniak A., *Ustalenie wartości przedmiotów majątkowych w postępowaniach działowych*, Iustitia 2011, nr 4.
- Stempniak A., *Sądowy podział majątku wspólnego małżonków* [w:] *Rozwód i separacja*, pod red. J. Ignaczewskiego, Warszawa 2014.
- Stempniak A., *Autonomia i integracja postępowań działowych w prawie polskim*, Warszawa 2017.
- Stempniak A., *O zakresie kognicji sądu egzekucyjnego związanej z operatem szacunkowym służącym za podstawę dokonywanego opisu i oszacowania nieruchomości. Uwagi na tle wyroku SN z dnia 26 stycznia 2018 r. (II CSK 117/17)*, PPE 2019, nr 5.
- Stempniak A., *Ocena kształtującej się linii orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie ustalania w sprawach działowych wartości nieruchomości obciążonej hipoteką*, MoP 2020, nr 12.
- Stempniak A. [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, T. IV cz. 2, Warszawa 2023.
- Sychowicz M., *Postępowanie o zniesienie współwłasności*, Warszawa 1976.
- Szachta J., *Dodatkowy opis i oszacowanie nieruchomości – problemy praktyczne*, PPE 2023, nr 5.
- Szymańska-Grodzka A. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 459–1217*, red. T. Szanciły, Warszawa 2023.

Trojanek M., *Podstawy i zasady oszacowania nieruchomości dla potrzeb egzekucyjnych*, PPE 2024, nr 4.

Uliasz M., *Egzekucja z ułamkowej części nieruchomości*, Sopot 2021.

Wengerek E., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego*, t. 2, Warszawa 1994.

Zieliński A., *Postępowanie o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej*, Warszawa 1992.

Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2024 r., III CZP 6/23

Głosowana uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2024 r., III CZP 6/23¹ zapadła w następującym stanie faktycznym. Wierzyciel, będący Niestandaryzowanym Sekurytyzacyjnym Funduszem Inwestycyjnym Zamkniętym, dnia 25 lipca 2022 r. złożył wniosek o wszczęcie egzekucji. W toku postępowania egzekucyjnego komornik ustalił, że dłużnik zmarł w dniu 24 grudnia 2016 r. Postanowieniem z dnia 30 sierpnia 2022 r. komornik sądowy umorzył postępowanie egzekucyjne i na podstawie art. 30 ustawy o kosztach komorniczych² obciążył wierzyciela kosztami komorniczymi. Od powyższego rozstrzygnięcia skargę na czynności komornika wniósł wierzyciel, zarzucając naruszenie art. 30 u.k.k. poprzez jego błędną wykładnię i zastosowanie skutkujące przyjęciem, że wszczęcie postępowania egzekucyjnego po śmierci dłużnika stanowi oczywiście niecelowe wszczęcie egzekucji, które uzasadnia obciążenie wierzyciela kosztami postępowania. Postanowieniem z dnia 20 października 2022 r. referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym w Przasnyszu oddalił skargę wierzyciela, powołując się na tezę jednego

¹ OSNC 2024/10/96.

² Ustawa z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2024 r., poz. 377); dalej: u.k.k.

z orzeczeń Sądu Najwyższego³, zgodnie z którym złożenie przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego przeciwko zmarłemu dłużnikowi może być zakwalifikowane jako postępowanie egzekucyjne w rozumieniu art. 30 u.k.k.⁴ Podczas rozpoznawania skargi wierzyciela na orzeczenie referendarza sądowego Sąd Rejonowy w Przasnyszu powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym, przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia. Sąd Najwyższy w sentencji głosowanej uchwały przyjął, że złożenie przez wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji przeciwko zmarłemu dłużnikowi może stanowić oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 u.k.k.

Przedmiotem głosowanej uchwały jest problematyka dopuszczalności obciążenia wierzyciela na podstawie art. 30 u.k.k. opłatą stosunkową w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia w przypadku oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego, względnie tego, czy złożenie przez wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji przeciwko zmarłemu dłużnikowi może stanowić oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego.

1. Obciążenie wierzyciela kosztami egzekucji

– przyczyny regulacji art. 30 u.k.k.

W doktrynie wskazuje się, że art. 30 u.k.k., obowiązujący od dnia 1 stycznia 2019 r., stanowi „lustrzane odbicie” zasady wynikającej z art. 770 § 1 k.p.c. Jeżeli dłużnik zwraca wierzycielowi koszty egzekucji, *a contrario* koszty egzekucji bezcelowej ponosi wierzyciel. Wykładnia gramatyczna komentowanego przepisu może jednak prowadzić do różnych niepewnych wyników w tej kwestii (o czym niżej)⁵.

Ratio legis wprowadzanego rozwiązania wyraża się w założeniu, że wierzyciel posiada najpełniejszą wiedzę o tym, czy zachodzi potrzeba wszczęcia

³ Uchwała SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, OSNC 2022/9/86, s. 39.

⁴ Ibidem.

⁵ M. Uliasz [w:] *Komentarz do ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, J. Świeczkowskiego, Warszawa 2024, art. 30.

postępowania egzekucyjnego, a także o tym, kto jest jego dłużnikiem. Regulacja ta powinna wyeliminować sytuacje, w których wierzyciele nie dokładają należytej staranności przy określeniu osoby dłużnika⁶ i doprowadzają w ten sposób do podjęcia czynności egzekucyjnych przeciwko osobom trzecim. Dzięki temu powinno nastąpić ograniczenie takich sytuacji, w których wierzyciel kieruje do komornika sądowego wniosek o wszczęcie egzekucji pomimo uprzedniego spełnienia świadczenia przez dłużnika⁷. Celem przepisu jest sankcjonowanie nadużycia prawa wierzyciela względem dłużnika przy wszczęciu oczywiście niecelowej egzekucji⁸. Przepis art. 29 projektu ustawy (obecnie art. 30 u.k.k.) powinien również ograniczyć przypadki, w których do złożenia wniosku o egzekucję świadczeń powtarzających się dochodzi wyłącznie w celu szykanowania dłużnika, który dobrowolnie i terminowo realizuje obowiązki określone w tytule wykonawczym⁹.

Zgodnie z treścią uzasadnienia projektu ustawy możliwość nałożenia na wierzyciela opłaty stosunkowej wiąże się z niepożądanym stanem, tj. postępowaniem odbiegającym od postulatu *honeste procedere*¹⁰. Obowiązujący przepis

⁶ Wskazując np. nieprawidłowy adres zamieszkania dłużnika, dokonując literówek w imieniu i nazwisku dłużnika.

⁷ Zob. w dawnym stanie prawnym postanowienie SN z dnia 9 września 1987 r., III CRN 233/87, OSNC 1989/10/161. Zgodnie z tym postanowieniem wierzyciel, który bez potrzeby powoduje wszczęcie egzekucji w sytuacji, gdy dłużnik zgodnie z tytułem wykonawczym dobrowolnie świadczy alimenty w wymaganej wysokości i ustalonym terminie, sam powinien ponieść wywołane tym postępowaniem koszty egzekucyjne, przysługujące organowi egzekucyjnemu.

⁸ W doktrynie podniesiono, że art. 4¹ k.p.c., stanowiący o zakazie nadużycia prawa procesowego, będący zarazem postulatem rzetelnego działania, nie odnosi się wyłącznie do procesu, lecz ma zastosowanie także w innych postępowaniach z uwagi na odesłanie zawarte w art. 13 § 2 k.p.c. Zob. T. Zembruski, B. Wołodkiewicz, M. Dziurda, *Nadużycie uprawnień procesowych w postępowaniu cywilnym* [w:] *Przeciwdziałanie nadużyciu uprawnień procesowych w postępowaniach sądowych*, pod red. J. Kosonogi, Warszawa 2022, s. 154.

⁹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o kosztach komorniczych, druk nr 1581, Sejm VIII kadencji. Na etapie prac legislacyjnych jedna z poprawek do projektu dotyczyła zmniejszenia wysokości opłaty do 7% wyegzekwowanego świadczenia. Poprawka została odrzucona. Ustawodawca zaś nie wskazał, dlaczego wysokość opłaty ma być ustalona właśnie na tym poziomie.

¹⁰ T. Zembruski, B. Wołodkiewicz, M. Dziurda [w:] *Nadużycie...*, op. cit., s. 146–150. Autor wskazuje na standard należytego postępowania w postępowaniu cywilnym oraz na ewolucję orzecznictwa SN w zakresie naruszenia uprawnień procesowych. Standard *honeste procedere*, podobnie jak i art. 4¹ k.p.c., nie odnosi się tylko do postępowania rozpoznawczego.

art. 30 u.k.k. sankcjonuje opłatę od oczywiście bezzasadnej egzekucji. Za sprawą aparatu państwowego oczywiście bezzasadna egzekucja stanie się szykaną względem dłużnika, który dobrowolnie spełnił świadczenie. Wykładnia normy art. 30 u.k.k. powinna zatem zakładać obciążenie wierzyciela opłatą stosunkową wyłącznie wtedy, gdy można zarzucić mu winę na zasadzie wykładni *exceptiones non sunt extendendae*.

2. Różnice w wykładni pojęcia „oczywista niecelowość”

W doktrynie podnoszono wątpliwości w odniesieniu do konstytucyjności art. 30 u.k.k. Wskazywano, że przepis narusza zasadę jednoznaczności i określoności prawa. Terminu „oczywista niecelowość” wszczęcia przez wierzyciela postępowania egzekucyjnego nie da się zapełnić jednoznacznie i określoną treścią. Wierzyciel będzie całkowicie „zakładnikiem” rozbieżnych ocen komorników, przy czym oczywiste jest, że kwestionowany przepis stwarza zarazem bardzo mocną zachętę ekonomiczną dla komornika sądowego, aby z tego przepisu skorzystać. Daje on komornikowi prawo obciążenia wierzyciela opłatą w wysokości 10% egzekwowanego roszczenia¹¹. Zasady doświadczenia życiowego przemawiają jednoznacznie za tym, że racjonalnie zachowujący się komornik preferować będzie pobranie tej opłaty z powołaniem się na „oczywistą niecelowość”, niż podjęcie wysiłku i poniesienie własnych kosztów organizacyjnych i finansowych w celu wyegzekwowania należności¹².

Doprecyzowania pojęcia niecelowości na gruncie problemu prawnego ponoszenia kosztów komorniczych dokonał Sąd Najwyższy w uchwale III CZP 93/10:

¹¹ Więcej o społecznej funkcji kosztów postępowania egzekucyjnego oraz wzajemnej relacji między ich wysokością a wpływem na efektywność egzekucji zob. A. Marciniak, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019, s. 162–164. Autor celnie i trafnie wywodzi przyczyny, dla których niemożliwe jest prowadzenie egzekucji bez opłat.

¹² M. Rodzyńkiewicz, *O sprzeczności z Konstytucją RP daniny pobieranej od wierzycieli w razie bezskuteczności egzekucji*, M.Prawn. 2020, nr 17, s. 907–915. Autor wskazuje, że na etapie prac legislacyjnych pod uwagę nie wzięto głosu „firm windykacyjnych”, których działalność operacyjna polega na egzekucji świadczeń od niesumiennej dłużników. Zdaniem M. Rodzyńkiewicza arbitralnie nakładane na wierzycieli opłaty stosunkowe mogą wpłynąć na rentowność prowadzonej przez nich działalności gospodarczej. Warto wskazać, że w głosowanej uchwale wierzyciel jest właśnie „firmą windykacyjną”. Sekurytyzacja polega bowiem na odpłatnej cesji przeterminowanych wierzytelności bankowych. Zob. też P. Banasik, S. Morawska, P. Kędzierski, M. Panfil, P. Sławicki, *Metodyka postępowania przedsiębiorcy w sprawach wierzytelności przeterminowanych*, Warszawa 2021, s. 1–260.

„W języku polskim «niecelowy» to taki, który nie prowadzi do celu, nie jest przydatny, nie daje efektów, daremny, zbędny. Tylko takie postępowanie egzekucyjne, które po wstępnym badaniu wniosku okaże się dopuszczalne ze względu na przesłanki podmiotowe i przedmiotowe, może być wszczęte i prowadzone celowo lub niecelowo. Jeśli prowadzenie postępowania w konkretnych okolicznościach nie jest dopuszczalne i zachodzą podstawy do jego umorzenia, to nie ma podstaw do rozważań nad celowością prowadzenia tego postępowania»¹³. W poprzednim stanie prawnym w zakresie tożsamego zagadnienia prawnego Sąd Najwyższy argumentował odmiennie w kontekście głosowanej uchwały. Wierzyciel jest zwolniony z ponoszenia opłaty stosunkowej, jeśli po złożeniu wniosku o wszczęcie egzekucji okaże się, że dłużnik nie ma zdolności sądowej, a taka sytuacja ma miejsce wtedy, gdy dłużnik zmarł przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.)¹⁴.

Odmienny pogląd przedstawił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, na który powołał się referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym w Przasnyszu. Zdaniem Sądu Najwyższego: „Niedopuszczalność wszczęcia i prowadzenia postępowania egzekucyjnego przeciwko zmarłemu dłużnikowi ma charakter obiektywny, podobnie jak niedopuszczalność prowadzenia postępowania rozpoznawczego w takim przypadku. W obu tych sytuacjach wiedza – odpowiednio wierzyciela lub powoda – nie ma żadnego znaczenia dla możliwości wszczęcia i prowadzenia postępowania, w obu brak też regulacji prawnych, które nakładałyby na stronę czynną postępowania obowiązek uprzedniej weryfikacji, czy potencjalna strona bierna postępowania posiada zdolność sądową»¹⁵.

Uchwała III CZP 36/22 doczekała się licznych głosów krytycznych, nazywających ją trendem ku „publicyzacji postępowania egzekucyjnego”¹⁶. Przykładowo wskazuje się, że zasadniczą słabością wykładni przepisu art. 30 u.k.k. przyjętej przez Sąd Najwyższy w uchwale III CZP 36/22 jest brak rozważenia

¹³ Uchwała SN z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10, OSNC 2011/7–8/80.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Uchwała SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, OSNC 2022/9/86.

¹⁶ J. Bródka, *Złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika jako przykład oczywiste niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Glosa do uchwały SN z 27.01.2022 r. (III CZP 36/22)*, *Palestra* 2024, nr 1, s. 90–102.

następstw praktycznych tak szerokiej, obiektywizującej interpretacji, zwłaszcza z perspektywy wierzyciela, tj. podmiotu poszukującego zaspokojenia przysługujących mu i stwierdzonych tytułem wykonawczym wierzytelności. W razie utrwalenia się powyższej wykładni w praktyce sądowej wierzyciele, aby nie zostać obciążeni kosztami wszczęcia oczywiście bezzasadnej egzekucji, zostaną postawieni przed koniecznością każdorazowego ustalenia, czy ich dłużnik żyje w dacie złożenia wniosku egzekucyjnego¹⁷.

Kolejny pogląd prawny został wyrażony przez Sąd Najwyższy następnego dnia po wydaniu uchwały III CZP 36/22. Tym razem SN odpowiedział na pytanie prawne, wskazując że art. 30 u.k.k. nie stanowi podstawy pobrania przez komornika sądowego opłaty egzekucyjnej od wierzyciela w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. ze względu na złożenie przez wierzyciela wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego po ogłoszeniu upadłości dłużnika, *ergo* utracie przez dłużnika zdolności sądowej¹⁸. Wniosek płynący z analizy przepisów jest trafny, aczkolwiek jego uzasadnienie wydaje się wątpliwe. Sąd Najwyższy błędnie uznał, że egzekucja wobec upadłego podlega umorzeniu jako niedopuszczalna. Nie ma podstaw prawnych do formułowania takiego wniosku na tle przepisów prawa upadłościowego i Kodeksu postępowania cywilnego. Niedopuszczalność egzekucji nie odnosi się do osoby upadłego, lecz do majątku stanowiącego masę upadłości, ma charakter przedmiotowy, a nie podmiotowy. Wszczęta przeciwko upadłemu egzekucja ulegnie zatem umorzeniu z uwagi na brak nadającego się do zajęcia majątku, czyli bezskuteczność, a nie niedopuszczalność¹⁹.

W uzasadnieniu uchwały III CZP 21/22 wskazano, że umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. nie wymaga podjęcia przez komornika czynności, które można zakwalifikować jako działania składające się na „przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego”, a co za tym

¹⁷ P. Blus, P. Sławicki, *Opłata egzekucyjna w przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika. Glosa do uchwały SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22*, PPE 2023, nr 3, s. 91–106.

¹⁸ Uchwała SN z dnia 28 stycznia 2022 r. III CZP 21/22, OSNC 2022/10/98, s. 78.

¹⁹ P. Biezuński, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2022 roku, III CZP 21/22*, PPE 2023, nr 1, s. 73–84.

idzie – nie można mówić o wszczęciu postępowania egzekucyjnego, a zarazem jego celowości lub nie²⁰.

Warta podkreślenia jest również teza kolejnej uchwały SN III CZP 91/22, która dotyczyła oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego związanego nie z osobą dłużnika, lecz z przedmiotem egzekwowanego świadczenia. Mianowicie, wierzyciel skierował wniosek o wszczęcie egzekucji, zgodnie z którym świadczenie uboczne było przedawnione w dacie złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji. Sąd Najwyższy wskazał, że w wypadku, gdyby kwestia przedawnienia roszczenia objętego tytułem wykonawczym była wątpliwa, wykluczałoby to określenie niecelowego działania wierzyciela jako oczywistego. Wierzyciel może bowiem niekiedy pozostawać w mylnym, ale uzasadnionym przekonaniu, że do przedawnienia nie doszło. Wówczas jego wniosek wszczynający postępowanie egzekucyjne nie zostałby złożony niecelowo w stopniu oczywistym. W przypadku przedawnienia roszczenia wierzyciel dopuszcza się natomiast oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego, gdy jednoznacznie można ustalić, iż miał lub mógł mieć świadomość przedawnienia roszczenia, biorąc pod uwagę również jego należytą staranność, a mimo to złożył wniosek, który nie może z uwagi na przedawnienie zrealizować celu postępowania egzekucyjnego w postaci zaspokojenia roszczenia. W takiej tylko sytuacji powstaje konieczność odmowy wszczęcia egzekucji i zastosowania finansowej sankcji określonej w art. 30 u.k.k.²¹

Sąd Najwyższy zarówno w uchwale III CZP 91/22, jak i w głosowanej uchwale opowiedział się za subiektywnym rozumieniem pojęcia oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania. Zastosowanie sankcji z art. 30 u.k.k. ma zatem charakter nad wyraz ścisły i musi się wiązać z zarzucalnością winy wierzyciela. Pogląd ten należy uznać za przekonujący i trafny w zakresie wykładni pojęcia „oczywiście bezzasadny”. Sąd Najwyższy zasadnie podał także przykładowe stany faktyczne, mające stanowić otwarty katalog, do których należą między innymi złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji na podstawie tytułu egzekucyjnego, z którego świadczenie zostało dobrowolnie spłacone

²⁰ Uchwała SN z dnia 28 stycznia 2022 r., III CZP 21/22, OSNC 2022/10/98.

²¹ Uchwała SN z dnia 26 kwietnia 2022 r., III CZP 91/22, OSNC 2022/12/118.

lub wyegzekwowane, tytuł wykonawczy został pozbawiony wykonalności, wskazanie we wniosku innej osoby niż dłużnik, złożenie przez dłużnika przed złożeniem wniosku egzekucyjnego uzasadnionego zarzutu potrącenia, złożenie wniosku egzekucyjnego mimo dobrowolnego zaspakajania przez dłużnika alimentów w terminie i wysokości określonej w tytule wykonawczym, wszczęcie egzekucji mimo posiadania przez wierzyciela zastawu zabezpieczającego pełne zaspokojenie roszczenia, chyba że egzekucja została skierowana do przedmiotu zastawu. Powyższe przykładowe sytuacje łączy wina lub niedbalstwo wierzyciela, który w sposób oczywiście niecelowy skierował wniosek o wszczęcie egzekucji.

W głosowanej uchwale brakuje rozważań odnoszących się do obciążenia wierzyciela kosztami postępowania w przypadku, gdy przy pierwszej czynności dłużnik nie ma zdolności sądowej (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.). Sąd Najwyższy nie różnicuje w uzasadnieniu głosowanej uchwały pojęć wszczęcia postępowania egzekucyjnego i wszczęcia egzekucji, która jako jądro właściwego postępowania egzekucyjnego, poprzez zastosowanie właściwych czynności egzekucyjnych, zmierza bezpośrednio do przymusowego zaspokojenia wierzytelności stwierdzonej tytułem wykonawczym. Terminem „wszczęcie egzekucji” należy określać nie etap złożenia wniosku, ale dopiero pierwszą czynność podjętą przez organ egzekucyjny²². Innymi słowy, tylko takie postępowanie egzekucyjne, które po wstępnym badaniu wniosku okaże się dopuszczalne ze względu na przesłanki podmiotowe i przedmiotowe, może być wszczęte i prowadzone celowo lub niecelowo. Jeśli prowadzenie postępowania w konkretnych okolicznościach nie jest dopuszczalne i zachodzą podstawy do jego umorzenia, to nie ma podstaw do rozważań nad celowością prowadzenia tego postępowania²³.

²² A. Olaś, *Odmowa wszczęcia egzekucji po nowelizacji KPC z 9 marca 2023 r. – zagadnienia wybrane*, PPE 2023, nr 6, s. 5–34.

²³ Postanowienie SO w Świdnicy z dnia 21 czerwca 2019 r., II Cz 421/19, Legalis nr 2163053. Odmienne R. Słabuszewski, *Obciążenie wierzyciela opłatą stosunkową w przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji co do osoby zmarłej*, M.Prawn. 2024, nr 7, s. 436–441. Autor jest zdania, że jeśli wśród postępowań egzekucyjnych wyróżnimy postępowania wszczęte celowo, to wszystkie inne postępowania egzekucyjne z logicznej konieczności należy uznać za wszczęte niecelowo (wśród nich – jako podzbiór – wszczęte oczywiście niecelowo). Jeśli bowiem coś należy do zbioru postępowań egzekucyjnych prowadzonych zgodnie z przepisami k.p.c., to jest albo celowe, albo nie, przy czym autor różnicuje kwestie dopuszczalności od celowości.

Przepis art. 30 u.k.k. powinien być interpretowany względem wykładni systemowej wraz z art. 770 § 1 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem dłużnik zwraca wierzycielowi koszty niezbędne do celowego przeprowadzenia egzekucji, *a contrario* jeśli egzekucja była niecelowa, koszty powinien ponieść wierzyciel. Powyższe jest wyjątkiem od reguły. Postępowanie egzekucyjne z zasady jest celowe, zaś w przypadku jego bezcelowości to właśnie wierzyciel jako inicjator kolejnego etapu postępowania cywilnego powinien ponieść koszty. Nie jest zasadne nakładanie na wierzyciela dodatkowej, mającej sankcyjny charakter, opłaty stosunkowej za wszczęcie oczywiście bezzasadnej egzekucji. Wierzyciel w przypadku umorzenia postępowania i tak nie zrealizuje swojego celu, *ergo* poniesie koszty egzekucji, lecz bez ich sankcyjnego charakteru. Egzekucja sądowa musi być tak ukształtowana, aby tworzyć spójny system, a także stanowić wypadkową ochrony w niezbędnym zakresie interesu prywatnego i publicznego. Pozbawiona swych tradycyjnych celów stanie się jałowa²⁴. Z tego względu należy zaaprobować argumentację Sądu Najwyższego odnośnie do publicznoprawnego charakteru opłaty komorniczej.

3. Oczywiście niecelowa egzekucja a odmowa wszczęcia egzekucji na podstawie art. 800¹ k.p.c.

W głosowanej uchwale „ubocznie” Sąd Najwyższy wyjaśnia, że w czasie rozpoznawania zagadnienia prawnego zmianie uległ stan prawny. Powyższy *passus* należy ocenić krytycznie, bowiem wejście w życie art. 800¹ k.p.c. zmienia zasady procesowej gry. W przypadku skierowania wniosku przeciwko dłużnikowi, który utracił zdolność sądową (np. nie żył w momencie złożenia wniosku), komornik sądowy powinien odmówić wszczęcia egzekucji.

W pierwotnym projekcie nowelizacji k.p.c. do powyższych założeń co do natury prawnej oraz skutków odmowy wszczęcia egzekucji dostosowano także art. 30 u.k.k., w którym wyraźnie zastrzeżono, że odmowa wszczęcia egzekucji nie stanowi podstawy obciążenia wierzyciela opłatą stosunkową w wysokości

²⁴ T. Zembrzusi, *Kilka uwag o funkcjach egzekucji sądowej* [w:] *Prawa wierzyciela a ochrona dłużnika w egzekucji sądowej. Teoria i praktyka*, pod red. H. Bednorz-Godyń, A. Marciniaka, Warszawa 2022, s. 16.

10% egzekwowanego świadczenia za oczywiście bezzasadne wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Co jednak znamienne, w uchwalonym tekście nowelizacji k.p.c. z dnia 9 marca 2023 r. wycofano się z tej zmiany (zapewne ze względów fiskalnych oraz w celu ochrony interesów komorników sądowych związanych z pobraniem opłaty w związku z oczywiście niecelowym wnioskiem o wszczęcie egzekucji), zaś art. 30 ustawy o kosztach komorniczych ostatecznie nie uległ zmianie²⁵. Reguły intertemporalne ustawy nowelizującej nie mają zastosowania do przepisu art. 800¹ k.p.c.²⁶ Oznacza to, że ustawodawca, nowelizując przepisy postępowania, sięgnął po znaną zasadę intertemporalną, tj. zasadę aktualizacji. Jej stosowanie przeciwdziała multiplikacji reżimów prowadzonych w tym samym czasie postępowań. Skorzystanie z tego mechanizmu usprawnia przebieg postępowań oraz przekłada się na wzmocnienie pewności stosowania prawa²⁷. Jednocześnie z uwagi na aktualizację reguł procesowej gry, wniosek o wszczęcie egzekucji przeciwko zmarłemu dłużnikowi nie wywołuje skutków prawnych także w zakresie postępowań wszczętych, a niezakończonych w dacie wejścia w życie ustawy nowelizującej, czyli także w zakresie glosowanej sprawy²⁸. Na marginesie warto zapytać, czy w tej części kodeksu powinien znaleźć się przepis normujący odrzucenie pozwu, tym bardziej że podstawy do jego zastosowania, takie jak *lis pendens* czy *res iudicata*, nie występują w egzekucji sądowej²⁹?

Innymi słowy, w obowiązującym stanie prawnym skierowanie wniosku o wszczęcie egzekucji przeciwko zmarłemu dłużnikowi nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z jego złożeniem. Dłużnik nie ma bowiem zdolności sądowej (art. 800¹ § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.). Oznacza to, że

²⁵ A. Olaś, *Odmowa wszczęcia egzekucji...*, op. cit., s. 5–34.

²⁶ Konkretnie art. 31 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

²⁷ T. Zembruski, *Meandry reguł intertemporalnych, czyli pobranie opłaty po umorzeniu postępowania egzekucyjnego*, NC 2021, nr 1, s. 38.

²⁸ Chociaż w przypadku wszczęcia egzekucji – zdaniem K. Markiewicza – nie jest możliwy powrót do poprzedniego stadium i zastosowanie art. 800¹ k.p.c. w postaci odmowy wszczęcia egzekucji. Autor trafnie wskazuje, że przeczą temu zasady logiki formalnej. Zob. K. Markiewicz [w:] *Efektywność egzekucji sądowej w świetle kolejnej zmiany kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonej ustawą z 9.03.2023 r.*, pod red. K. Markiewicza, Warszawa 2024, s. 8–16.

²⁹ R. Kulski, *Upadek polskiego Kodeksu postępowania cywilnego*, M.Prawn. 2023, nr 8, s. 463–467.

skierowanie takiego wniosku nie może skutkować obciążeniem wierzyciela opłatą w rozumieniu art. 30 u.k.k. Skoro wniosek nie wywołuje skutków prawnych, to bezpodstawne jest twierdzenie, że wierzyciel obowiązany jest spełnić ciążące na nim powinności fiskalne. Przeciwna wykładnia sprzeczna byłaby z art. 2 Konstytucji RP. Ponadto, jeżeli przepis art. 30 u.k.k. ma mieć charakter wyjątku, *a contrario* nie może być regułą. Sąd Najwyższy w głosowanej uchwale nie podejmuje tego wątku. Pomimo że art. 800¹ k.p.c. budzi wiele wątpliwości w doktrynie³⁰, to – parafrazując jedno z orzeczeń sądów powszechnych³¹ – *de lege lata*³² obowiązuje. Kwestia obciążenia wierzyciela opłatą na mocy art. 30 u.k.k. doczekała się natomiast pozwów o naprawienie szkody na zasadzie art. 417¹ § 3 k.c.³³

³⁰ Na marginesie można jedynie zacytować S. Gołęba: „Ktokolwiek «dorwie się» do władzy, usiłuje od razu wprowadzić to, co uważa za zbawienne (...), nie bacząc, że przez takie ustawiczne zmiany podważa się to, co najcenniejsze w życiu prawnym, tj. sam porządek prawny, pewność i bezpieczeństwo prawa i współzycia. Psychoza nowelizacji trwa...” – zob. S. Gołąb, *Organizacja sądów powszechnych*, Kraków 1938, s. 84.

³¹ „To, czy referendum albo przedstawicielowi doktryny „podoba się” regulacja art. 800¹ k.p.c. nie ma znaczenia dla faktu, iż przepis ten obowiązuje, a referendarz sądowy, wydając orzeczenie, ma obowiązek przepis ten zastosować, bowiem przy orzekaniu podlega ustawom. Pomińcie w procesie stosowania prawa przepisu, który „nie pasuje” do koncepcji uzasadnienia lub z którego dyspozycją orzecznik się nie zgadza, ale którego teza wypełnia zaistniały w sprawie stan faktyczny, stanowi rażące naruszenie prawa” – zob. postanowienie SR dla Łodzi-Widzewa w Łodzi – II Wydział Cywilny z dnia 29 maja 2024 r., II Co 245/24, Legalis nr 3105195.

³² Obecnie (listopad 2025 r.) trwają intensywne prace nad derogacją tego przepisu. W uzasadnieniu projektu z dnia 10 października o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw wskazano, że według motywów legislacyjnych mających uzasadniać wprowadzenie art. 800¹, przepis ten miał doprowadzić do normatywnego uporządkowania terminologii w zakresie pojęcia „odmowa wszczęcia egzekucji” oraz ograniczyć jego znaczenie do przypadków procesowej niedopuszczalności wniosku o wszczęcie egzekucji, pozostających w sferze przesłanek procesowych właściwych dla postępowania egzekucyjnego. Bliższa analiza art. 800¹ wskazuje jednak, że cel ten nie został osiągnięty i spowodował wiele perturbacji w jego stosowaniu, zwłaszcza że dyspozycją art. 800¹ objęte zostały nie tylko przyczyny niedopuszczalności wniosku o wszczęcie egzekucji, ale także niektóre przyczyny zwrotu wniosku o wszczęcie egzekucji oraz jego oddalenia z powodu bezzasadności. Niektóre okoliczności objęte art. 800¹ są ponadto nieaktualne w postępowaniu egzekucyjnym. Por. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, s. 86.

³³ Wyrok SO w Warszawie – I Wydział Cywilny z dnia 22 lipca 2024 r., I C 2399/21, Legalis nr 3131236, w którego uzasadnieniu wskazano, że nieobciążanie wierzyciela jest tylko jednym z kierunków orzeczniczych, nie zaś wiążącymi sądy powszechne wytycznymi. Z tego też względu powództwo zostało oddalone. Przeciwnie orzeczono w wyroku SO w Słupsku z dnia 13 października 2021 r., I C 263/21, Legalis nr 2642682, gdzie powodem był komornik sądowy. Zgodnie z orzeczeniem komornik sądowy uzyskał od Skarbu Państwa odszkodowanie za „bezwprawie legislacyjne”.

4. Podsumowanie i wnioski

De lege ferenda należy postulować zmianę treści art. 30 u.k.k. Przepis ten wywołuje bowiem liczne wątpliwości interpretacyjne. Warto by rozważyć wprowadzenie do tego przepisu otwartego (przykładowego) katalogu sytuacji, które ustawodawca uznaje za „oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego”. Mogłoby to nastąpić przez wyodrębnienie artykułu na dwie jednostki redakcyjne. Ustęp pierwszy powinien zawierać dotychczasową treść artykułu, a w ustępie drugim można by dodać wyliczenie sytuacji, które ustawodawca uznaje za niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego – z użyciem znanego ustawodawstwu zwrotu „uważa się w szczególności”³⁴. Dodatkowo należałoby postulować obniżenie wysokości opłaty w przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji przeciwko nieżyjącemu dłużnikowi. Komornik powinien dokonać ustalenia zdolności sądowej dłużnika na początkowym etapie postępowania egzekucyjnego. Postępowanie takie nie będzie zwykle generowało znacznych kosztów. Właściwe byłoby ustalenie niewielkiej opłaty, która równoważyłaby interesy zarówno organu egzekucyjnego (komornik sądowy pokryje koszty postępowania ustalającego zdolność sądową dłużnika), jak i wierzyciela, bowiem nie stanowiłaby bariery dla wierzyciela przed składaniem wniosków przy braku wiedzy co do tego, czy dłużnik żyje³⁵, oraz dla wierzycieli masowych, gdzie pewien procent ich dłużników w chwili składania wniosku nie żyje³⁶. Powyższe działania doprowadziłyby do

³⁴ A. Żukowski, *Koszty oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego*, PS 2024, nr 9, s. 44–61.

³⁵ Przeciwnie uważa J. Świeczkowski, który wskazuje na wiele dodatkowych czynności sprawdzających, takich jak rejestracja sprawy, czynności prowadzące do uzupełnienia ewentualnych braków formalnych i fiskalnych wniosku, zaksięgowanie zaliczki na wydatki. Podejmowanie tych czynności niewątpliwie wywierałoby negatywny wpływ na szybkość i sprawność egzekucji prowadzonych w innych sprawach, a ponadto wydatki związane z takimi czynnościami musiałby ponosić komornik. Autor podnosi, że zlecenie komornikom takich czynności sprawdzających czyniłoby ich *quasi*-pełnomocnikami. Zdaniem autora niniejszej glosy uwaga ta jest nietrafna, bowiem *de lege ferenda* to wierzyciel musiałby dokonać czynności sprawdzających, w przeciwnym wypadku narażałby się na poniesienie kosztów oczywiście bezzasadnej egzekucji. Zob. J. Świeczkowski, *Dopuszczalność pobrania przez komornika opłaty egzekucyjnej w przypadku niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2024 r., III CZP 6/23*, Glosa 2025, nr 2, s. 44.

³⁶ R. Słabuszewski, *Obciążenie wierzyciela...*, op. cit., s. 438.

zwiększenia efektywności egzekucji sądowej i obciążenia kosztami właściwej strony tego postępowania – dłużnika.

Teza głosowanej uchwały jest logicznie prawdziwa. Istnieją stany faktyczne, w których zachowanie wierzyciela nosi znamiona oczywiście bezzasadnego wszczęcia egzekucji. Są one wyjątkiem, tak jak wyjątkiem powinno być stosowanie art 30 u.k.k. Oczywiście niecelowe wszczęcie egzekucji występuje wtedy, gdy „na pierwszy rzut oka” widać, że prowadzenie postępowania nie tylko nie przyniesie oczekiwanych skutków, lecz nosi także znamiona szkodliwych dla dłużnika.

Problemem niniejszego orzeczenia jest brak wskazania relacji przepisu art. 800¹ k.p.c. do art. 30 u.k.k. i kwestii związanej z tym, że *de lege lata* przepis art. 30 u.k.k. w relacji do art. 800¹ k.p.c. nie powinien być w ogóle stosowany. Nie można skutecznie wszcząć egzekucji w przypadku utraty przez dłużnika zdolności sądowej. Skoro ustawodawca zastosował kontrowersyjną konstrukcję *sui generis* odrzucenia wniosku o wszczęcie egzekucji, to w przypadku ustalenia, że dłużnik utracił zdolność sądową, wniosek ten nie wywoła skutków prawnych³⁷.

STRESZCZENIE Śmierć dłużnika a dopuszczalność obciążenia wierzyciela opłatą stosunkową – glosa do Uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2024 r., III CZP 6/23 (częściowo krytyczna)

Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego III CZP 6/23 złożenie przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego przeciwko zmarłemu dłużnikowi może stanowić oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 u.k.k. Przepis ten statuuje mechanizm sankcyjny, zgodnie z którym w razie oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego lub wskazania we wniosku o wszczęcie egzekucji osoby niebędącej dłużnikiem komornik wydaje postanowienie o pobraniu od wierzyciela opłaty stosunkowej w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia. Celem glosy jest udzielenie komentarza do problemu prawnego związanego z zasadą ponoszenia kosztów oczywiście niecelowej egzekucji. Zasada

³⁷ Odmienne w dawnym stanie prawnym: K. Flaga-Gieruszyńska, *Wszczęcie egzekucji*, Sopot 2020, s. 116. Autorka stoi na stanowisku, że ówczesnie w sytuacji stwierdzenia przez organ egzekucyjny przeszkód co do dalszego prowadzenia egzekucji wniosek należy odrzucić lub umorzyć postępowanie w przypadku jego zaawansowanego etapu.

wyrażona w art. 30 u.k.k. ma charakter wyjątku i powinna cechować się ścisłą wykładnią. Pomiędzy to w ubiegłych latach na pytanie o skierowanie wniosku o wszczęcie egzekucji przeciwko zmarłemu dłużnikowi Sąd Najwyższy udzielił kilku sprzecznych ze sobą odpowiedzi.

Słowa kluczowe: postępowanie egzekucyjne, niecelowe wszczęcie egzekucji, wierzyciel, koszty komornicze, opłaty egzekucyjne

ABSTRACT **Comment on the Supreme Court's Resolution of the 5 April 2024, III CZP 6/23**

Dominik Opęchowski, lawyer, Poland; ORCID: 0009-0006-0765-4236

In accordance with the Supreme Court's resolution III CZP 6/23, the filing by a creditor of an application for enforcement against a deceased debtor may be classified as enforcement proceedings within the meaning of article 30 of the Act on Bailiff Costs. This provision establishes a penalty mechanism whereby, in the event of the manifestly futile initiation of enforcement proceedings or the identification in the application for enforcement of a person who is not the debtor, the bailiff issues a decision to levy a proportional fee on the creditor amounting to 10 per cent of the sum being enforced. The purpose of this commentary is to address the legal issue relating to the principle of bearing the costs of manifestly futile enforcement proceedings. The principle set out in article 30 of the Act on Bailiff Costs is exceptional in nature and should be interpreted strictly. Nevertheless, in recent years, the Supreme Court has provided several contradictory answers to the question of whether an application should be made to initiate enforcement proceedings against a deceased debtor.

Keywords: enforcement proceedings, unreasonable initiation of enforcement proceedings, creditor, bailiff fees, enforcement costs

Bibliografia/References

Banasik P., Morawska S., Kędzierski P., Panfil M., Sławicki P., *Metodyka postępowania przedsiębiorcy w sprawach wierzytelności przeterminowanych*, Warszawa 2021.

Biezuński P., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2022 roku, III CZP 21/22*, PPE 2023, nr 1.

Blus P., Sławicki P., *Opłata egzekucyjna w przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika. Glosa do uchwały SN z dnia 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22*, PPE 2023, nr 3.

Bródka J., *Złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji po śmierci dłużnika jako przykład oczywiste niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego. Glosa do uchwały SN z 27.01.2022 r. (III CZP 36/22)*, Palestra 2024, nr 1.

Flaga-Gieruszyńska K., *Wszczęcie egzekucji*, Sopot 2020.

Gołąb S., *Organizacja sądów powszechnych*, Kraków 1938.

Kulski R., *Upadek polskiego Kodeksu postępowania cywilnego*, M.Prawn. 2023, nr 8.

Markiewicz K. [w:] *Efektywność egzekucji sądowej w świetle kolejnej zmiany kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonej ustawą z 9.03.2023 r.*, pod red. K. Markiewicza, Warszawa 2024.

Marciniak A., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 2019.

Olaś A., *Odmowa wszczęcia egzekucji po nowelizacji KPC z 9 marca 2023 r. – zagadnienia wybrane*, PPE 2023, nr 6.

Rodzinkiewicz M., *O sprzeczności z Konstytucją RP daniny pobieranej od wierzycieli w razie bezskuteczności egzekucji*, M.Prawn. 2020, nr 17.

Słabuszewski R., *Obciążenie wierzyciela opłatą stosunkową w przypadku złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji co do osoby zmarłej*, M.Prawn. 2024, nr 7.

Świeczkowski J., *Dopuszczalność pobrania przez komornika opłaty egzekucyjnej w przypadku niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2024 r.*, III CZP 6/23, Glosa 2025, nr 2.

Uliasz M. [w:] *Komentarz do ustawy o kosztach komorniczych* [w:] *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, pod red. M. Świeczkowskiej-Wójcikowskiej, J. Świeczkowski, Warszawa 2024.

Wołodkiewicz B., Zembrzusi T., Dziurda M. [w:] *Przeciwdziałanie nadużyciu uprawnień procesowych w postępowaniach sądowych*, pod red. J. Kosonogi, Warszawa 2022.

Zembrzusi T., *Meandry reguł intertemporalnych, czyli pobranie opłaty po umorzeniu postępowania egzekucyjnego*, NC 2021, nr 1.

Zembrzusi T., *Kilka uwag o funkcjach egzekucji sądowej* [w:] *Prawa wierzyciela a ochrona dłużnika w egzekucji sądowej. Teoria i praktyka*, pod red. H. Bednorz-Godyń, A. Marciniaka, Warszawa 2022.

Żukowski A., *Koszty oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego*, PS 2024, nr 9.

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

ISSN 1731-030X

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

tel. +48 664 962 310

e-mail: ppe@currenda.pl

www.sklep.currenda.pl, www.czytelnia.currenda.pl